

Hvilken strategisk rolle har nettavisene?

ARNE H. KRUMSVIK

Topplederne i norske aviser er bare middels fornøyd med avisens nettaktiviteter, viser denne undersøkelsen. For å forstå deres manglende tilfredshet ned egne nysatsinger er det viktig å forstå deres rasjonale for nettpublisering: Er det markedsføring av papirproduktet, forretningsutvikling, eller utforsker avisene fortsatt mulighetene i nye medier? Disse spørsmålene er hovedfokus i denne artikkelen, som beskriver de viktigste utviklingstrekkene som utordrer denne industrien som følge av digitalisering av nyhetsdistribusjon, og ser nærmere på norske avislederes egen oppfatning av nettavisenes strategiske rolle. Ti år etter fenomenet nettaviser oppstod, drøftes situasjonen med strategisk ledelse som teoretisk rammeverk, ved hjelp av Miles og Snows klassiske modell for analyse av organisasjoners strategi, struktur og prosesser¹.

Fra eksperiment til problematisk suksess². De første nettavisene

Nyheter har vært online siden 1970-årene. Den første avistjenesten på America Online ble lansert av Chicago Tribune i mai 1992. Men først i 1995 ble dagens nettaviskonsept utviklet, med blant andre CNN som en global nyhetsmotor. Seks år senere, i april 2001, var det 12.878 nyhetsmedier på nettet registrert i databasen til det amerikanske fagbladet *Editor & Publisher Interactive* (Deuze 2001 og Rasmussen 2002:33).

1995 var året da den allmenne bruken av internett fikk sitt store gjennomslag i hele den vestlige verden, mye takket være et enklere ”pek og klikk”-grensesnitt for World Wide Web. I Norge var Telepost Communications³ og Oslonett⁴ tilbydere av nettilgang til privatbrukere, og begge hadde rundt 10.000 kunder ved årets slutt. Utfordringen for tilbyderne av internettaksess var at det var lite norsk innhold å bruke i markedsføringen av dette nye tilbudet.

Telepost inviterte *Dagbladet* vederlagsfritt ut på nett for å utvikle attraktivt innhold til sin egen portal. Nettadressen vitner om at det kanskje ikke var meningen at brukerne skulle taste hele url-en direkte: <http://www.telepost.no/dagbl@det.no/>

”Elektroniske aviser er foreløpig ingen konkurrent til papirutgaven. Men en informasjonsrevolusjon er på gang, og den ønsker vi å være med på”, sa *Dagbladets* presentasjonsredaktør Ove Monsen til *Dagens Næringsliv*⁵.

Aftenposten hadde hatt en uoffisiell testutgave på nett, men den ble fjernet i forbindelse med *Dagbladets* lansering. Slagordet ”alltid foran” måtte likevel legges til side fordi nettentusiast og *Brønnøysund Avis*-redaktør Petter Stephan Krokaa sørget for at femdagersavisen fra Midt-Norge lanserte sin nettutgave 6. mars 1995, to dager før *Dagbladets* tungt annonserte nettdebut.

Krokaa opplyste til *Dagens Næringsliv*⁶ at publiseringen på <http://www.nordnett.no/~ba/> bare kostet ham en halv times arbeid hver dag, men at den elektroniske utgaven sannsynligvis hadde flere lesere enn papirutgaven, som hadde et opplag på 5.000.

VG kom med sin nettutgave 10. oktober 1995. Selv om *Dagbladet* relanserte en mer nyhetsfokuserert utgave dagen før, forhindret det ikke landets største avis å ta ledelsen også på nett etter kort tid. Med en tung merkevare og interaktive tjenester som viktigste våpen.⁷

Ti år med nettaviser i Norge

Sigurd Høst har registrert utviklingen i antallet nettaviser siden 1996, og ”etter en viss nøling i 1995 (bare 17 aviser registrert på nett i februar 1996), var det en rask ekspansjon i 1996. Deretter fulgte tre år med relativt langsom vekst, før utviklingen igjen skjøt fart i 2000” (Høst 2001:18-19). Noe som også ble reflektert i mediedekningen av denne nye delen av medielandskapet.

År	Antall nettaviser*	"Nettavis" i Atekst**
1995	17	1
1996	72	87
1997	74	331
1998	102	481
1999	120	511
2000	157	1 456
2001	201	1 775
2002		1 519
2003	212	1 684
2004		1 803

* Registrering ved utgangen av året, med unntak av 1995 som er en registrering fra februar 1996 (Høst 2004:26).

** Søk på termen "nettavis*" i Atekst.

Ved utgangen av år 2000 var det 157 aviser på internett og av disse hadde 126 en nyhetstjeneste som en del av sitt tilbud.

AS Avishuset Dagbladet startet det nye millennium ved å etablere DB Medialab AS, som søsterselskap til AS Dagbladet, med ansvar for avis-husets aktiviteter i digitale medier.

Allerede våren 1999 hadde *New York Times* skilt ut sine nettaktiviteter i et eget selskap, der et av motivene var å utnytte den høye verddivurderingen av nettselskaper til å hente inn ekstern kapital for å finansiere videre vekst⁸.

Utskilling av nettaktiviteter i egne selskaper bidro også til å synliggjøre verdier overfor markedet, noe som økte verdien på eiernes aksjer. Og mens papiravisene var preget av effektiviseringsprosesser, var det gründerånden som skulle dyrkes i nye medier.

Skandinavias største avis, *Aftonbladet*, skilte også ut nettutgaven i Aftonbladet Nya Medier AB i 1999, med egen sjefredaktør og administrerende direktør. Med kortere beslutningsveier skulle selskapet kunne utvikles i hurtigere tempo enn det som hadde vist seg å være mulig i moderhuset.

Dagbladet valgte en mellomløsning med felles ansvarlig redaktør og samlokalisering av redaksjonelle ressurser, samtidig som man kunne ta økt risiko innenfor et eget separat aksjeselskap.

Separasjonstrenden spredte seg til andre norske avishus, som *VG*, *Aftenposten*, og *Stavanger Aftenblad*.

2000 ble det året nettooptimismen nådde sitt foreløpige høydepunkt, som kuliminerte med et krakk på den amerikanske NASDAQ-børsen. Dette gjorde at avisenes nedbemanningskompetanse etter hvert kom til anvendelse også i nettselskapene. Men selv om investorene fikk kalde føtter og annonseinntektene for en tid ble svakere, bremset det ikke veksten i bruken av nettavisene. *VGs* nettutgave gikk forbi papirutgavene til både *Aftenposten* og *Dagbladet*

målt i antall lesere i 2004⁹. Og i 2005 opplever nettavisbransjen at det er større etterspørsel etter annonseplass enn de klarer å tilby.

Modningen av nettavismarkedet målt i antall papiraviser med egne nettutgaver følger ikke en klassisk diffusjonskurve, og Sigurd Høst legger vekt på to forklaringsvariabler:

Hvis vi sammenligner spredningsmønsteret [...] med den idealtypiske S-kurven for spredning [...], er det særlig den raske veksten i 1996 som ikke passer inn. I stedet for å vente og se, som mange aviser gjorde fra 1997 til 1999 [...], var det mange av avisene som ville være tidlig ute. Forklaringen er både at de var redde for å bli forbigått av den tekniske utviklingen ("stå igjen på perrongen når toget går"), og at det var mulig å lage et brukbart Internett-tilbud uten alt for store kostnader. (Høst 2004:14)

I tillegg var lanseringen av *Nettavisen.no* i 1996 en ikke uvesentlig hendelse, som i stor grad bidro til å endre konkurransebildet.

Endring av rollen som nyhetsformidler¹⁰

Avisene kom fra en verden der de kunne ta frem "eksklusivt"-vignetten hver gang de var rimelig sikre på at de til neste dag var alene om en historie eller et intervjuobjekt. Radionyhetenes eventuelle sitater fungerte som ren reklame for den eksklusive historien, og dette samspillet holdt helt frem til saken kanskje ble tatt et steg videre i kveldsnyhetene på tv.

Dette ble dramatisk endret ved introduksjonen av *Nettavisen.no*. Gründerne hadde ikke nok kapital til å starte en ny papiravis, og en sentral del av forretningsideen var å fungere som et metamedium i forhold til avisene. Ved systematisk overvåkning og sitering av det mest interessante som var publisert i trykte medier hver eneste dag, kunne *Nettavisen* med begrensede ressurser på kort tid tilby en komplett nyhetsoversikt som bare de største avisene hadde vært i nærheten av å kunne levere tidligere. På toppen ble det krydret med noen få egenutviklede saker, som man ofte elegant sørget for å få sitert på fjernsynets kveldsnyheter. Slik fikk fjernsynet samme rolle i promoteringen av *Nettavisen* som radio hadde hatt for avisene.

Og her startet for alvor problemene for riksavisene. *Nettavisens* bredde representerte etter hvert et substitutt til den allmenne papiravisen, i stedet for å promotere nyhetens opprinnelige budbringer. Avisene reagerte med å øke innsatsen i egne nettredaksjoner og forsterket dermed effekten. Nå ble

det en nyhetskamp som ikke lenger handlet om døgn-net, men om minutter, forsterket av redaksjonenes publisering av det nøyaktige klokkeslett en sak ble offentliggjort. Eksperimentering med nye uttrykksformer og utvikling av den nye kanalens egenart ble nedprioritert til fordel for konkurransen om nyhetene. Og den nye kanalen er utmerket for nyhetsformidling, ved kontinuerlig å kunne kombinere fordelene fra både aviser, radio og fjernsyn gjennom bruk av multimedia.

Spørsmålene om kannibalisme som ble stilt i de fleste avishus i løpet av 1995, måtte vike for konkurransens realitet. Størrelsesforholdet var fortsatt så komfortabelt ett år etter netttutgavens fødsel at *Nettavisens* introduksjon ikke for alvor truet modertpublikasjonenes økonomi. Men når bruken av nettpublikasjoner etter hvert har nådd kritisk masse, begynner de store mediehusene å få det travelt med å utvikle sine kanaler som supplerende og ikke som substitutter.

VG annonserte strakstiltak i forbindelse med offentliggjøringen av fallende 2004-opplag. Nå skulle featurestoff, forbrukerstoff og spaltister holdes tilbake fra nettpublisering eller gis papireksklusivitet i en periode. *Dagbladet* gikk også ut med sin policy om å ikke publisere avisens hovedoppslag på nett, mens *DNs* netttutgave i lang tid måtte nøye seg med å konkurrere med *Nettavisen* om å sitere sin egen søster på papir.

Nå siterer alle netttutgavene hverandre, og problemet med papiravisene som vil holde saker tilbake fra sine nettpublikasjoner, er at leserne nå finner saken hos konkurrenten på nett i stedet for der det ville være naturlig å starte søket. For det er de gode og gjerne litt eksklusive nyhetene man vil holde tilbake. Problemet er bare at det også er disse som blir sitert.

Et forsøk på å besvare dilemmaet som oppstår når nye medier utgår av gamle, og de nye og de gamle gjensidig påvirker hverandre, ble formulert av *Dagbladet* mot slutten av det forrige årtusen med en strategi om å endre oppmerksomheten "fra hendelse til sammenheng". Problemet med alltid å være foran denne gangen, var at opplaget fikk en liten knekk som følge av lavere nyhetstemperatur i papirutgaven. Og Harald Stanghelle justerte retorikken til "hendelse og sammenheng". Avisenes sterke stilling på nett i Norge og Sverige er unik i forhold til de fleste andre steder i verden. Dynamikken som oppsto ved lanseringen av den sernorske *Nettavisen*, forklarer noe av utviklingen her på berget.

Dermed er det ikke så mange steder ute i verden å gå for å få svar på problemstillingene som nå for alvor oppstår når kanalene blir likeverdige i oppslutning, men med svært så ulik inntjeningssevne.

Den eksklusive nyhet eksisterer ikke lenger, samtidig som avisenes rolle som markeds plass kraftig utfordres av nettjenester. Spørsmålet avismakerne nå må finne svaret på, er hvilke andre egenskaper ved avisene som må utvikles og fremheves for å opprettholde produktets sterke posisjon i lesernes hverdag.

Den sernorske *Nettavisen* som uavhengig urokråke er borte etter at den ble en del av TV 2s nettsted. Men alle som drømmer om et felles løft for brukerbetaling av nettaviser, må tenke gjennom en ekstra gang hva gratisavisaktører som for eksempel svenske Metro kan se som potensial i en slik situasjon. I Norge venter et marked som er helt i ryggen på europamester Sverige i nettmotning, ifølge Jupiter Research¹¹. Og her er heller ingen produkter på papir å forsvare.

For mediebedriftene, som ifølge *Dagens Næringslivs* optelling i september 2004¹² har investert over to milliarder i akkumulert nett-tap, er det spørsmål om de har fått det de ønsket seg. Riktignok kan stadig flere av nettvirksomhetene vise til driftsmarginer som moderselskapene bare kan drømme om. Men siden pengene renner fort ut i andre enden, gir gleden over gode nett-tall bare lavmælt jubel.

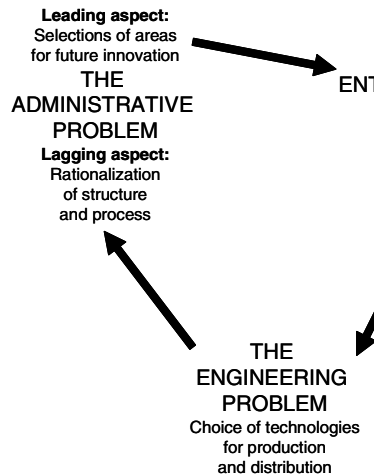
Teoretisk rammeverk og metode

Virksomhetens tilpasning til endrede eksterne forutsetninger er komplekse og dynamiske prosesser (Picard 2000, 2003; Kolo, C. & Vogt, P. 2004). Som modell for å analysere slike situasjoner har Miles og Snow (2003:21-28) utviklet "the adaptive cycle", som et forsøk på å generalisere psykologien i organisasjoners adferd. Tre hovedproblemer identifiseres: (1) *The entrepreneurial problem (domain definition)*, (2) *The engineering problem (technology)*, og (3) *The administrative problem (structure-process and innovation)*.

En adopsjonsprosess foregår gjerne sekvensielt gjennom de tre fasene, men endringsprosesser kan bli utløst innenfor alle tre. I studiene gjennomført av Miles og Snow ser det imidlertid ut til at de raskeste og mest effektive tilpasningene skjer når det først gjennomføres riktige administrative endringer.

Ved å studere ulike bransjer finner Miles og Snow at det er fire arketyper som utkrystalliserer seg. Hver av disse har sin egen strategi for å respondere på endringer i omgivelsene, og sin typiske konfigurasjon for teknologi, struktur og prosess som er konsistente med deres strategi. Tre stabile situasjoner betegnes som "defender", "analyzer" og "prospector", der virksomheten kan være konkurranse-dyktig over tid om den organiseres i henhold til sin

Figur 1. The Adaptive Cycle

strategiske type. Den siste kategorien betegnes "reactor", og representerer en ustabil situasjon (Miles og Snow 2003:29):

1. *Defenders* are organizations which have narrow product-market domains. Top managers in this type of organizations are highly expert in their organization's limited area of operations but do not tend to search outside their domain for new opportunities. As a result of this narrow focus, these organizations seldom make major adjustment to their technology, structure, or methods of operations. Instead, they devote primary attention to improving the efficiency of their existing operations.
2. *Prospectors* are organizations which almost continually search for market opportunities, and they regularly experiment with potential responses to emerging environmental trends. Thus, these organizations often are the creators of change and uncertainty to which their competitors must respond. However, because of their strong concern for product and market innovation, these organizations are not completely efficient.
3. *Analyzers* are organizations which operate in two types of product-market domains, one relatively stable, the other changing. In their stable areas, these organizations operate routinely and efficiently through use of formalized structures and processes. In their more turbulent areas, top managers watch their competitors closely for new ideas, and then they rapidly adopt those which appear to be most promising.
4. *Reactors* are organizations in which top managers frequently perceive change and uncertainty occurring in their organizational environments but are not able to respond effectively. Because this type of organization lacks a consistent strategy-structure relationship, it seldom makes adjustments of any sort until forced to do so by environmental pressures.

Miles og Snows modell var et viktig bidrag til utviklingen av strategisk ledelse som fagområde, og bygger bl.a. på sentrale arbeider fra bl.a. Alfred Chandler (1962), som gjennom sin analyse av store amerikanske selskaper dokumenterte hvordan endringer i strategi følges av endringer i struktur. Miles og Snows bidrag har vært viktig i utviklingen av det som kalles "the configurational view of strategy", som forklarer at det ikke finnes et uendelig antall alternative veier mot målet, men snarere en håndfull grunnleggende alternativer å velge mellom for å oppnå det man ønsker. I etterkant av typologiene utviklet av Miles og Snow, har bl.a. Porter (1980) presentert sine sett av generiske strategier (*cost leadership*, *differentiation* og *focus*). (Hambrick 2003).

Den valgte analysemodellen er utviklet for å forstå foretak innenfor en bransje, og det kan derfor være problematisk å bruke den til å si noe generelt om for eksempel avisbransjen. For å håndtere dette problemet vil jeg forsøke å identifisere noen typiske kjennetegn ved avisvirksomheter og analysere disse som aktører i det vi kan kalle mediebransjen. Altså i et konkurranseunivers der ulike medieforetak konkurrerer om lesere/brukere og annonsører.

Kjernevirksomheten i et avishus kan generelt se ut til å passe godt i kategorien *Defenders*. Fokus er å utgi avis, og topplederen er gjerne eksperter på akkurat dette – med fartstid i bransjen. De søker ikke aktivt muligheter utenfor eget marked eller egen bransje, og hovedfokus er å forbedre driften av kjernevirksomheten. De store investeringene som er gjort for å digitalisere produksjonsprosessen handler først og fremst om å produsere det samme på en mer effektiv måte.

Imidlertid åpner digitaliseringen av produksjon, lagring og distribusjon av medieinnhold for en ny forståelse av hvilken bransje man opererer i, og hvem som er konkurrenter. I denne situasjonen har avisene fortrinn gjennom sitt rike innhold og sin godt etablerte markedskanal for markedsføring av nye produkter og tjenester.

Etableringen av nettaviser kan leses som et skifte til kategorien *Analyzer*, med operasjoner i én relativt stabil del av markedet og én mer skiftende. I den tradisjonelle virksomheten er fokuset rutine og effektivitet, mens man i den nye virksomheten søker å adoptere gode og lovende ideer.

På bakgrunn av den historiske utviklingen og typologien utviklet av Miles og Snow, vil en hypotese om valg av *Analyzer* som hovedstrategi være en rimelig antagelse, der organisasjonens struktur og prosesser differensieres til å håndtere både stabile og dynamiske virksomhetsområder. Undersøkelsen

er derfor designet for å kunne gi en preliminær vurdering av en slik hypotese.

I første omgang er det viktig å avdekke (1) om lederne ser på bruken av internett hovedsakelig som mulighet for sin organisasjon, og (2) hvilke funksjoner nettsatsingen har i virksomhetens strategi for å gjøre seg nytte av de nye mulighetene. For å passe i en stabil situasjon som *Analyzer* er også (3) en klar formulering av strategi og nødvendig tilpasning av struktur og prosesser avgjørende.

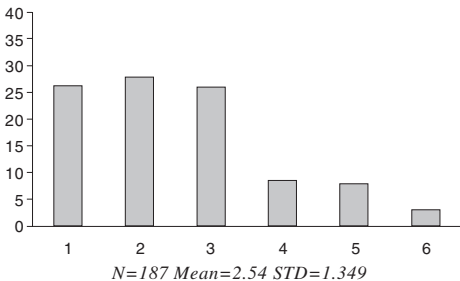
Spørreundersøkelsen ble gjennomført i april 2005 i samarbeid med Landslaget for Lokalaviser (LLA) og Mediebedriftenes Landsforening (MBL). 193 toppledere (redaktører, direktører og enledere) i norske papiraviser har svart på 24 spørsmål i en e-post/nettbasert undersøkelse¹³. Svarprosenten ble 68 etter to runder med purring på e-post. Resultatene presenteres i neste kapittel.

Resultater

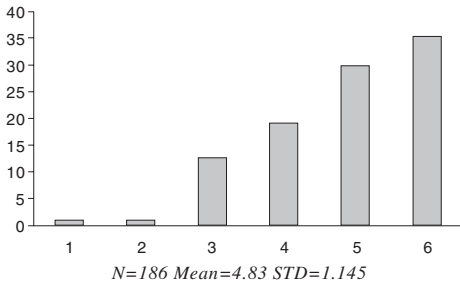
Når norske avisledere blir spurt om de ser bruken av internett som en trussel eller mulighet, er de mer optimistiske på vegne av egen avis enn når de blir spurt om avisbransjen generelt.

Bruken av internett representerer en trussel for min avis Bruken av internett representerer en mulighet for min avis

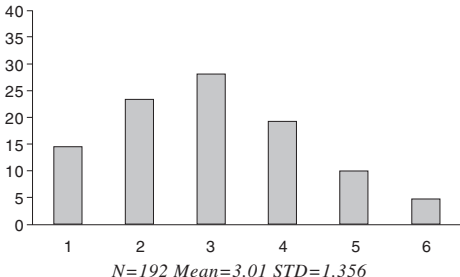
Bruken av internett representerer en trussel for min avis

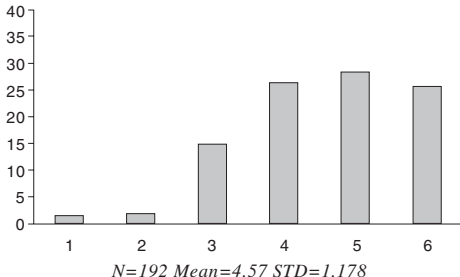
Bruken av internett representerer en mulighet for min avis

Bruken av internett representerer en trussel for bransjen generelt

Bruken av internett representerer en mulighet for bransjen generelt

1 = helt uenig. 6 = helt enig

Det er ikke signifikante forskjeller mellom aviser av ulik størrelse i synet på bruken av internett i relasjon til egen virksomhet. Avislederne ønsker i stor grad å bruke nettavisene til å forsvare papirutgavens eksisterende markedsposisjon.

Hvilke funksjoner har avisens netttutgave?¹⁴

1. Del av en strategi for å gi lesere og annonsører et tilbud i flere kanaler (67 %)
2. Markedsføring av papiravisen (62 %)
3. Forsvare posisjonen i leser- og annonsemarkedet (59 %)
4. Gi avisen/bedriften et tidsriktig image (52 %)
5. Utnytte innhold fra papiravisen i nye kanaler (47 %)
6. Gi bedriften flere ben å stå på (40 %)
7. Utforske muligheter i nye medier (31 %)

Hvilken funksjon er den viktigste for avisens netttutgave?

1. Del av en strategi for å gi lesere og annonsører et tilbud i flere kanaler (30 %)

2. Forsvare posisjonen i leser- og annonsemarkedet (23 %)
3. Markedsføring av papiravisen (12 %)
4. Gi avisen/bedriften et tidsriktig image (8 %)
5. Utnytte innhold fra papiravisen i nye kanaler (5 %)
6. Gi bedriften flere ben å stå på (5 %)
7. Utforske muligheter i nye medier (3 %)

Unge lesere er den viktigste målgruppen.

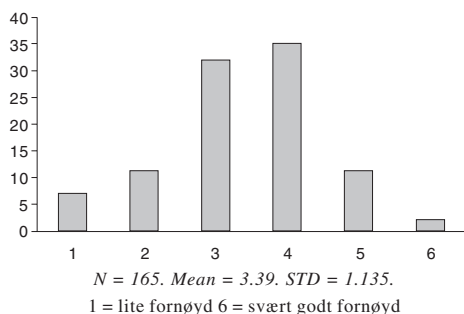
Hvilken målgruppe er den viktigste for avisens netttutgave?*

1. Yngre lesere (51 %)
2. Nye lesere (40 %)
3. Nye annonsører (27 %)
4. Eksisterende lesere (11 %)
5. Eksisterende annonsører (11 %)
6. Eldre lesere (5 %)

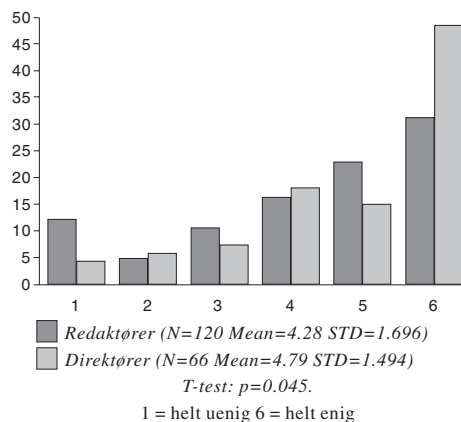
*= Andel som mener denne målgruppen er svært viktig. Flere svar mulig.

Topplederne er bare middels fornøyd med avisens nettaktiviteter. De fleste mener at nettavisene bør ta betalt fra brukerne.

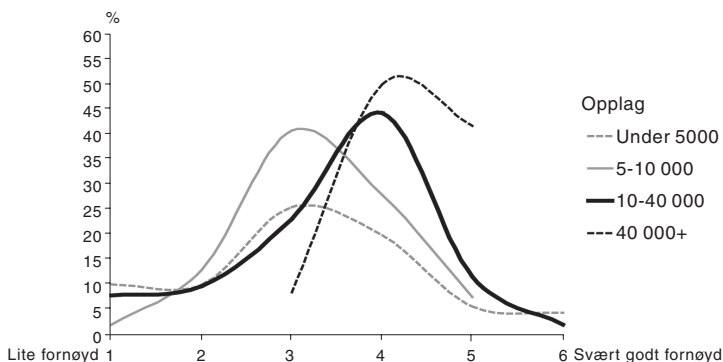
Alt i alt, hvor fornøyd er du med avisens nettaktiviteter i dag?

Hvor enig er du i denne påstanden: Nettavisene bør ta betalt fra brukerne

Ledere i de største avisene (med opplag 40.000+) er mer fornøyd med sine nettaktiviteter enn lederne i de små avisene (med opplag opp til 10.000).

Descriptives

Alt i alt, hvor fornøyd er du med avisens nettaktiviteter i dag?
(1=lite fornøyd, 6=svært godt fornøyd)

	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Under 5 000	53	3,19	1,316	,181	2,83	3,55	1	6
5 000-10 000	49	3,29	,890	,127	3,03	3,54	1	5
10 000-40 000	51	3,49	1,138	,159	3,17	3,81	1	6
Over 40 000	12	4,33	,651	,188	3,92	4,75	3	5
Total	165	3,39	1,135	,088	3,22	3,57	1	6

Multiple Comparisons

Alt i alt, hvor fornøyd er du med avisens nettaktiviteter i dag?
(1=lite fornøyd, 6=svært godt fornøyd)

(I) Opplag:	(J) Opplag:	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
Under 5 000	5 000-10 000	-,097	,220	1,000	-,68	,49
	10 000-40 000	-,302	,217	1,000	-,88	,28
	Over 40 000	-1,145 *	,354	,009	-2,09	-,20
5 000-10 000	Under 5 000	,097	,220	1,000	-,49	,68
	10 000-40 000	-,204	,222	1,000	-,80	,39
	Over 40 000	-1,048 *	,357	,023	-2,00	-,09
10 000-40 000	Under 5 000	,302	,217	1,000	-,28	,88
	5 000-10 000	,204	,222	1,000	-,39	,80
	Over 40 000	-,843	,355	,113	-1,79	,11
Over 40 000	Under 5 000	1,145 *	,354	,009	,20	2,09
	5 000-10 000	1,048 *	,357	,023	,09	2,00
	10 000-40 000	,843	,355	,113	-,11	1,79

* The mean difference is significant at the .05 level.

Diskusjon

Avisene ser utvilsomt på bruken av internett som en mulighet, men det er mer uklart om man ønsker å bruke denne muligheten til utvikling av nye forretningsområder eller først og fremst til å rekruttere lesere til papirutgaven.

En viktig indikasjon er at bare 5% av toppleiderne svarer at nettsatsingens viktigste rolle er å gi bedriften flere ben å stå på, selv om 40% har dette som et delmål. Men både som hovedrolle og delrolle kommer denne faktoren på sjette og nest siste plass i rangeringen.

Dette kan indikere at rollen som *Defender* fortsatt står sentralt i avisorganisasjonene. Forretningsutvikling i denne bransjen skjer ofte på konsernnivå eller ved konstruksjon av lokale overbygninger i form av mediehus, der avis, lokalradio og lokal-tv er

søstervirksomheter i en strategi for å holde inntrennere ute fra den dominerende posisjonen som lokalavisene har klart å etablere i annonsemarkedet. Dette forsterkes av annonsesamkjøringer for å være konkurransedyktige også i det regionale og nasjonale markedet. Og om nødvendig gjennom etablering av gratisaviser for å produsere dekning eller demme opp for nyetableringer.

Med en slik historisk ballast er det kanskje ikke overraskende at nettaktiviteten også i stor grad vurderes som en defensiv satsing. Nærmere halvparten bruker nettgavene først og fremst til å "forsvare posisjonen i leser- og annonsemarkedet" (23%), til "markedsføring av papiravisen" (12%), eller til å "gi avisen/bedriften et tidsriktig image" (8%).

Og sett i sammenheng med resultatene av flervalgsalternativet, danner det seg et bilde av at nettgavene har mange ulike og til dels motstridende

roller samtidig, noe som klart øker kompleksiteten når strategiene skal operasjonaliseres. Det tydelige ønsket om å kunne ta seg betalt fra brukerne, står også i kontrast til ønsket om å bruke nettet til å rekruttere yngre målgrupper til papiravisen.

Denne mangelen på klarhet er imidlertid ikke ny. "Frykt, usikkerhet og tvil" var ifølge *New York Times*-spaltisten Denise Caruso de viktigste drivkreftene, da avisbransjen kastet seg ut i netteventyret uten noen etablerte forretningsmodeller å forholde seg til. Gjennom en artikkel i *Columbia Journalism Review* i 1997, gratulerte hun strategene i Silicon Valley for å ha lyktes med å skape et virkelighetsbilde der mediebedrifter over hele verden trodde at man i all hast måtte kaste seg på et tog som var i ferd med å forlate perrongen.

"Show me the money", var den provokative tittelen hun brukte, med referanse til en annen samtidig kulturytring fra det sørlige California (Caruso 1997). Nå er det stadig flere av de større avisene som kan vise til god inntjening fra nettsatsinger, men usikkerheten preger bransjen fortsatt.

Delvis kan den trolig forklares av at opplagene i papiravisene er under press. I Norge har det samlede avisopplaget sunket seks år på rad, og det er ingen ting som tyder på at nedgangen er forbigående.

Dette kan indikere at mange aviser både for ti år siden og i dag agerer på en måte som kan klassifiseres som *Reactors*. Når toppledelsen bare er middels fornøyd med nettsatsingen, kan det også være en indikasjon på at formelen ikke er funnet og at balansen mellom tradisjonell og ny virksomhet i en *Analyzer*-modell ikke er etablert på en tilfredsstillende måte.

Miles og Snow (2003:93) identifiserer tre hovedgrunner til at en organisasjon blir *Reactor*:

1. Toppledelsen har ikke formulert organisasjonens strategi klart nok.
2. Ledelsen former ikke organisasjonens struktur og prosesser på en måte som er tilpasset en valgt strategi.
3. Det er en tendens til at ledelsen opprettholder eksisterende strategi og struktur til tross for overveldende endringer i omgivelsene.

Lederne i de store avisene er mest fornøyd med situasjonen, og disse karakteriseres også ved å ha gjort strukturelle grep for å utvikle en *Analyzer*-tilnærming, gjennom etablering av egne datter- eller søsterselskaper for utvikling og drift av nye medier. Rundt årtusenskiftet hadde noen av disse nye virksomhetene ambisjoner om å gå i retning av *Prospectors*, men til tross for ulike forsøk viste det seg å bli det nært beslektede nettaviskonseptet som ble hovedfokus. Dermed representerer også disse bare en delvis etablering av en *Analyser*-posisjon for mediehusets virksomhet.

Det er også nødvendig med en problematisering av journalistikkens rolle i en mediekanal som for mange har som sitt formål å reklamere for papiravisen (hovedfunksjon: 12%, delfunksjon: 62%), eller gi avisen/bedriften et tidsriktig image (hovedfunksjon: 8%, delfunksjon: 52%). Er det rom for kritisk og uavhengig journalistikk i en slik kontekst, eller blir dette å betrakte som reklame?

Denne undersøkelsen representerer en foranalyse av dette markedet, og videre forskning vil utdype forholdene ytterligere, ved bl.a. å undersøke valg av struktur og prosesser i enkeltvirksomheter.

Konklusjon

Avisene er i en presset situasjon med opplagsnedgang, delvis som følge av økt bruk av internett, en utvikling de selv til dels har vært pådrivere av. De har altså påvirket sine egne rammebetingelser i en retning som utfordrer egen kjernevirksomhet, samtidig som de er godt posisjonert i nye medier. Imidlertid har de ikke lyktes med å etablere et balansert fokus mellom tradisjonell og ny virksomhet. Det kan se ut til at avislederne finner det vanskelig å svare effektivt på den usikkerheten som skapes av endringer i omgivelsene.

Svaret på hvilken strategisk rolle nettavisene typisk har, er fortsatt ikke tydelig avklart. Selv om bare 3% svarer at det å "utforske muligheter i nye medier" er nettavisens viktigste funksjon¹⁵, kan det likevel se ut til å være den beskrivelsen som best oppsummerer situasjonen hos mange aktører etter ti års drift. Det er fortsatt frykt, usikkerhet og tvil i avisbransjen.

Noter

1. Raymond E Miles og Charles C. Snow ga ut boken *Organizational Strategy, Structure, and Process* for første gang i 1978 på forlaget McGraw-Hill, New York. 25 år senere, i 2003, ble den utgitt på nytt i serien "Stanford business classics" av Stanford University Press.
2. Kapittel 2 er basert på Krumsvik, Ottosen og Steensen: *Et historisk perspektiv på nettavispublisering og dens konsekvenser for endring av journalistrollen og redaksjonelle prosesser i en digital medieutvikling*, presentert på KIM-konferansen på Jæktvollen 25.-26. mai 2005. http://www.hio.no/content/download/43050/330278/file/050526-krumsvik_ottosen_steen.pdf
3. Samarbeid mellom Telenor og Posten
4. Gründerselskap stiftet i Informatikkbygningen ved Universitetet i Oslo 12. desember 1991, og kjøpt av Schibsted-gruppen 1. november 1995. Skiftet navn til Schibsted Nett.
5. *Dagens Næringsliv* 9. mars 1995: "Elektronisk Dagblad var først – igjen"
6. *Dagens Næringsliv* 14. mars 1995: "Dagbladet ikke først"
7. *Dagens Næringsliv* 9. oktober 1995: "Papirløs tabloid"
8. *Medieverden* nr. 29/1999 "Nettavisen går egne veier" og nr. 9/2001: "Nettavis-fokus på bunnlinjen".
9. TNS Gallups MedieBarometer for 2004.
10. Utdrag fra kronikkene "Eksklusiv umulighet" 11.03.05 og "Ferdig med eksperimentene". 14.04.05 i *Dagens Næringsliv*.
11. Jupiter Research: "European Digital Life Index, 2005" EUH05-C01.
12. *Dagens Næringsliv* 11. september 2004: "Nett vest"
13. Undersøkelsen er gjennomført med QuestBack som verktøy og analysert ved bruk av SPSS 12.0.1 for Windows.
14. Alternativene er utviklet på bakgrunn av de begrunnelser som har vært brukt av aktørene gjennom den tiårsperioden nettavisene har eksistert, basert på egen erfaring som aktør i perioden 1995-2001 (prosjektleder for VG Nett, redaksjonssjef i Schibsted Nett, kanalsjef i Scandinavia Online, redaktør/daglig leder for Dagbladet.no og administrerende direktør for DB Medialab) og deretter som observatør – med noen innslag av rollen som konsulent.
15. 30% oppgir dette som en delfunksjon, men det er likevel den minst viktige.

Referanser

- Caruso, Denise (1997, July/August) Show Me the Money!, *Columbia Journalism Review*, New York.
- Chandler, A.D. Jr. (1962) *Strategy and Structure: Chapters in the History of the American Industrial Enterprise*. Cambridge, Mass.:The MIT Press.
- Chyi, Hsiang Iris & Lasorsa, Dominic L. (2002) An Explorative Study on the Market Relation Between Online and Print Newspapers, *Journal of Media Economics*, 15(2), 91-106. Mahwah, NJ.:m Lawrence Erlbaum Associates.
- Deuze, Mark. (2001) Online Journalism: Modelling the First Generation of News Media on the World Wide Web. *First Monday*, 6(2001)10.
- Hair, Joseph F., Anderson, Rolph E., Tatham, Ronald L. & Black, William. (1998) *Multivariate Data Analysis* (5th ed.) Prentice Hall.
- Hambrick, Donald C. (2003) Forward to the Classic Edition, in Miles, Raymond E. & Snow, Charles, C. (2003) *Organizational Strategy, Structure, and Process*. Stanford, Cal.: Stanford University Press, Stanford Business Classics.
- Høst, Sigurd (2000) *Avisåret 1999 – Nye gratisaviser, flere aviser på Internett*. Fredrikstad: Institutt for Journalistikk (Rapport 2/2000).
- Høst, Sigurd (2004) *Avisåret 2003 – Farvel til fullformatet?* Fredrikstad: Institutt for Journalistikk (Rapport 2/2004, revidert utgave).
- Kolo, C. & Vogt, P. (2004) *Traditional Media and Their Internet Spin-Offs: An Explorative Study on Key Levers for Online Success and the Impact of Offline Reach*, St. Gallen: *The International Journal on Media Management*, 6(2004)1, 2.
- Miles, Raymond E. & Snow, Charles C. (2003) *Organizational Strategy, Structure, and Process*. Stanford, Cal: Stanford University Press, Stanford Business Classics (originally published: New York, McGraw-Hill, 1978).
- Picard, R. (2003) *Cash Cows or Entrecôte: Publishing Companies and Disruptive Technologies. Trends in Communication*; 11(2003)2, 127-136.
- Picard, R. (2000) Changing Business Models of Online Content Services – Their Implications for Multimedia and Other Content Producers. St. Gallen: *The International Journal on Media Management*, 2(2000)2, 60-68.
- Porter, Michael E. (1980) *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors*. New York: The Free Press.
- Rasmussen, Terje (2002) *Nettmedier. Journalistikk og medier på Internett*. Bergen: Fagbokforlaget.

Civilisationernes sammenstød

Religionens renæssance i danske dagblade

SIMON KRUSE RASMUSSEN

Hvis man accepterer diskursanalysens præmis, at sproghandlinger er socialt formede, men også socialt formende, så bliver studier af tekster i massemedier også til et studie af det sociale. "Media texts are sensitive barometers of cultural change", som det formuleres af Norman Fairclough (1995: 60).

Denne artikel fremlægger indikationer på, at medieteksternes barometer har flyttet sig, og at der dermed er sket et diskursivt skift i den medialiserede debat. Vi kan tilsyneladende iagttage en religiøsisering af mediediskursen, hvor religion som identitetsmarkør bliver mere udbredt.

Det er artiklens påstand, at dette skift hænger sammen med en bestemt måde at tænke civilisation og kultur på. Denne tænkning indebærer en særlig konstruktion af forskel mellem kollektive identiteter. Den ændrede diskursorden trækker således på en eksklusivistisk konstruktion af forskel i højere grad end på en hierarkisk eller tidslig. "Forskelle mellem forskelle" er derfor et fokus for analysen.

Artiklen opstiller forsøgsvis en analyseramme, som kæder forskellige konstruktioner af forskel sammen med forskellige måder at tænke begrebet civilisation på. Det er artiklens hypotese, at en *religionskulturalistisk* civilisationsforståelse er blevet en vigtig strømning i mediediskursen.

For at undersøge dette, vil artiklen analysere nyhedstekster fra de større danske dagblade gennem både en kvantitativ og en kvalitativ optik. Først undersøges det hvilken udvikling, der er sket i hyppigheden af danske dagblades brug af religiøse betegnelser. Dernæst dykker vi ned i en konkret diskursanalyse af debatartikler, der drejer sig om Tyrkiets optagelse i EU. Målet er at undersøge, hvilke civilisationsforståelser, der ligger til grund for indlæggene, og hvordan forskellige civilisationsforståelser hænger sammen med forskellige argumentationsstrategier og problemforståelser.

Diskursteori, civilisation og forskel

Artiklens overordnede strategi er at iagttage, hvordan andre iagttager. Det interessante fra denne synsvinkel er, hvordan sociale aktører forstår en problemstilling, og hvordan de italesætter den. Dette kan vi i Luhmannsk tradition kalde *iagttagelse af anden orden* (Andersen, 2003: 22ff, Howarth, 2004: 319).

Hos diskursteoretikerne Laclau og Mouffe defineres en diskurs som "en strukturel helhed af forskelle" (1985: 105ff). Bag denne definition ligger strukturalismens antagelse, at mening ikke er iboende, men at objekter udstyres med mening i kraft af deres relationer til andre objekter i strukturen. Et begreb får mening, når det i diskursen ækvivaleres med nogle elementer i ækvivalenskæder, mens det sættes i modsætning til andre.

Betydning konstrueres altså gennem forskel. I det følgende vil jeg argumentere for, at *konfigurationen* af denne forskel er vigtig: At den diskursive konstruktion af forskel hænger sammen med forskellige civilisationsforståelser i den undersøgte materiale.

Begrebet civilisation har fra starten haft en tilknytning til religion. Ifversen (1998, 2000) finder, at begrebet på tærsklen til Oplysningstiden på mange måder træder i stedet for kristendommen i skabelsen af en ny sekulariseret forståelse af Europa. Andre begrebshistorikere har påpeget, at begrebet forbindes med en "sakral aura", fordi det skal afløse traditionelle religiøse værdier (Ifversen, 2000: 189). Ordet optræder således for første gang i 1756, hvor det sættes i forbindelse med religion.

I sidste halvdel af 1700-tallet bruges begrebet i et semantisk felt, hvor det sættes lig med *police* (fr.: at skabe love) og dyd, mens det sættes i modsætning til barbari, korruption og "den vilde". Fra udsprin-

get er der altså et sprogligt parløb mellem barbari og civilisation.

Ifversen ser tre centrale betydninger af civilisationsbegrebet i det 18. århundrede (Ifversen, 1998: 24):¹

- 1) Civilisation som en kulturel størrelse. I denne forståelse ækvivaleres civilisation med Europa, og dets grænser tegnes op i mødet med det ikke-europæiske – den despotiske orient og det ”vilde” Amerika.
- 2) Civilisation som en universel proces og endeligt mål. Dette indebærer, at civilisation ses som en forskel i udvikling. Som følge af oplysnings-tænkningen bliver civilisation en universel proces. Civilisation er som en trappe, som alle kulturer principielt kan bestige.
- 3) Civilisation som et rum i historien. Systematikken i dette syn skabes af muligheden for at dele civilisationer i stadier, som gennemløbes over tid.

Disse forskellige dimensioner i civilisationsbegrebet blandes og overlapper naturligvis hinanden hos de fleste tænkere, men bestemte dimensioner kan være dominerende i forskellige perioder. I en analyse af mellemkrigsårene påpeger Ifversen spændingen mellem en *kulturel* og en *universel* civilisationsforståelse af Europa. Den første fremhæver en ”stabil og uforanderlig kerne” mens den anden helt modsat fremhæver styrken ved den europæiske civilisations evne til at ”sprede sig og modtage” (Ifversen 2001: 9). I denne periode er der en udtalt fornemmelse af både begrebslig forvirring, konkret krise og tab af national og europæiske civilisation, hvilket giver sig udslag i en antimodernistisk strømning. Denne opbrudstendens kan sammenlignes med tiden efter den kolde krigs ophør.

De forskellige dimensioner kan forstås som adskilte diskurser, som opstiller forskellige ækivalenskæder og anvender forskellige diskursive strategier. Den vigtigste forskel mellem dem er imidlertid deres måde at konstruere forskelle på. Dette kan vi se, hvis vi inddrager Reinhart Kosellecks såkaldte før-sproglige grunddistinktioner: in-

denfor/udenfor, før/senere og oppe/nede (Andersen, 1999: 79-86)². *Indenfor/udenfor*-distinktionen knytter an til Kosellecks ide om modbegreber, og er værdimæssigt ladet, så indenfor er ”ven” og udenfor er ”fjende”. *Før/senere*-distinktionen handler om skellet mellem erfaringer fra fortiden og forventninger til fremtiden. *Oppe/nede*-distinktionen skaber en rangorden inden for fællesskabet.

Disse distinktionsformer kan kombineres med Ifversens civilisationsdimensioner i en analytiske ramme (figur 1).

En *universel* civilisationsforståelse omfatter den klassiske oplysningstænkning om en europæisk universel civilisation, som må udbredes til de mindre civiliserede. Den omfatter også ideen om en globalistisk civilisation om mange veje mod fælles udvikling af menneskeheden. Det karakteristiske er, at forskelle mellem samfund er af hierarkisk karakter.

En *evolutionær* forståelse vil omfatte dele af eksempelvis den tyske historiker Oswald Spenglers ide om civilisationers organiske opblomstring og død. Forskelle er i denne forståelse tidslige. Et eller flere samtidige samfund kan således leve i forskellige ”aldre”. Disse to første forståelser ekspliciterer begge muligheden for udvikling (en processuelt kultursyn) men kan også optræde i en essentialistisk version.³

En *kulturalistisk* forståelse bygger på en kulturalistisk diskurs, ”that tends to let every phenomenon be the expression of culture, and consequently overriding other possible ways of conceptualising differences” (Ifversen 2003: 10). Diskursens strategi er at gøre få forskelle definerende og udviske forskellighed og kompleksitet inden for fremmede kulturer. Forståelsen er samtidig essentialistisk og ser kulturer som afsluttede, uforanderlige størrelser. Af dette forhold følger, at forskellige kulturer nødvendigvis adskilles af en rumlig indenfor/udenfor-distinktion, som ofte knyttes til geografi.

Den rumlige forståelse giver mulighed for en række diskursive strategier. Verana Stolcke har kaldt det kulturel fundamentalisme, når en retorik af inklusion og eksklusion fremhæver afgrænset kultur, arv og tradition og samtidig en territorial lukning af

Figur 1.

Civilisationsforståelse	Dimension	Grunddistinktion	Distinktionsdimension	Kultursyn
Kulturalistisk	Rumlig	Indenfor/ udenfor	Eksklusiv	Essentialistisk
Universel	Hierarkisk	Oppe/nede	Hierarkisk	Processuelt/ essentialistisk
Evolutionær	Tidslig	Før/senere	Tidslig	Processuelt/ essentialistisk

denne kultur (Stolcke, 1995). Mens racisme er en hierarkisk tænkning, som argumenterer med dominans og andres underlegenhed, så argumenterer den kulturelle fundamentalisme med eksklusion. Denne eksklusion bliver i diskursen retfærdiggjort som noget naturligt, fordi det ligger i den menneskelige natur at afvise det fremmede.

Huntingtons civilisationer

Politologen Samuel Huntingtons bog "The Clash of Civilisations" (1996) er et eksempel på et indflydelsesrigt værk som forfægter en bestemt civilisationsforståelse.

Huntington fremsatte for første gang tesen om civilisationernes sammenstød i en artikel i *Foreign Affairs* i 1993. Ifølge Huntington selv skabte artiklen så meget debat og så mange misforståelser, at han følte sig kaldet til videreudvikle sin hypotese i bogform tre år senere (ibid: 13). Hovedargumentet i både artiklen og bogen er, at nutidens konflikter ikke kan forstås gennem den kolde krigs ideologier eller økonomitænkning men må ses som interkulturelle konflikter mellem verdens syv eller otte store civilisationer. I det følgende vil jeg argumentere for, at Huntington kan forstås inden for rammerne den ovenfor opstillede kulturalistiske civilisationsforståelse, dvs: 1) en kulturalistisk, 2) rumlig, 3) essentialistisk og 4) eksklusiv civilisationsforståelse, som låner elementer fra en kulturel fundamentalisme-diskurs.

For det første: Civilisationer er for Huntington *kulturelle størrelser*:

A civilization is thus the highest *cultural* grouping of people and the broadest level of cultural identity people have short of that which distinguishes humans from other species. (Ibid: 43, min kursiv).

Hovedpointen i Huntingtons bog er, "culture matters". Han ser civilisationernes kulturelle forskellighed som forklaring på konflikter og som årsag til, at nogle konflikter kan eskalere til globale konflikter. Kulturelle forskelle kan også forklare politisk og økonomisk udvikling:

Yet major differences in political and economical development among civilizations are clearly rooted in their different cultures. (...) Islamic culture explains in large part the failure of democracy to emerge in much of the Muslim world (ibid.: 29).

Det er netop et kendetegn ved kulturalistisk tænkning, at kulturen ses som den vigtigste forklarings-

faktor. Hos Huntington er det vigtigste kulturelle træk religionen. Vi kan kalde denne forståelse religionskulturalistisk.

For det andet: Huntingtons civilisationsforståelse er *rumlig*. Hver kultur er knyttet til bestemte afgrænsede, geografiske områder: "[W]hile the lines seldom are sharp, they are real" (Ibid: 43). Ikke desto mindre er det muligt at tegne detaljerede kort over civilisationernes udstrækning, hvilket Huntington benytter sig af.

For det tredje: Huntingtons forståelse af civilisationerne er essentialistisk. I Gerd Baumanns forståelse er dette et bestemt kultursyn, som anser kulturer for at være afsluttede objekter.

[Cultures] have been worked out through long historical, and they are thought now to influence and even shape the actions and thoughts of their so-called members. (Baumann, 1999: 83)

Dette står i modsætning til et processuelt kultursyn, som ser kultur som noget, der skabes og genskabes gennem social handlen. Huntington ser netop civilisationer som *essentielt* forskellige. De har en iboende, uforanderlig kerne, som de ikke kan ignorere eller slippe fri af. Han taler således om "den essentielle fortsatte kerne i den Vestlige civilisation" (ibid.:72) og om at: "[E]fforts to shift societies from one civilization to another are unsuccessful" (ibid.: 20). Han ser på denne baggrund Tyrkiet og Mexico som splittede lande, hvis elite forsøger at føre dem ind i den vestlige civilisation, mens landets kultur og historie peger i en anden retning. Huntington fremhæver også, at lande naturligt samarbejder bedre med lande, som de deler civilisation med (ibid. 28).

For det fjerde: Huntingtons civilisationstænkning er *eksklusiv* og benytter en indenfor/udenfor-distinktion som sin synsmåde. Huntington afviser en universel civilisation med henvisning til, at den er etnocentrisk. Hos Huntington er der ingen mellemvej. Ethvert samfund er medlem af en bestemt civilisation, som er adskilt fra andre civilisationer.

Denne inkluderende/ekskluderende retorik er et kendetegn ved den kulturelle fundamentalisme. Huntington trækker helt i tråd med denne tænkning på en antagelse om, at det er naturligt at afvise fremmede. På bogens første sider citerer han forfatteren Michael Dibdin for, at "der kan ingen sande venner findes uden sande fjender. Med mindre vi hader, hvad vi ikke er, kan vi ikke elske, hvad vi er. (...) De, som fornægter dette, fornægter deres familie, deres arv, deres kultur, deres indfødsret, deres eget selv!" Dette kalder Huntington en "ulykkelig sandhed" (ibid. 20).

Ordene, vi bruger

Et skifte i diskursordenen kan iagttages på mindst to måder. Man kan undersøge *hvilke* ord, der bruges, og *hvordan* de sættes sammen i diskurser. Den første metode vil primært læne sig op ad den kvantitative tradition, mens den sidste vil i højere grad vil trække på en kvalitativ. Overført til tekstanalyse kan vi sige, at den kvantitative analyses formål bliver at ”rette opmærksomheden mod genkomne træk på tværs af medietekster”, men den kvalitative indholdsanalyse ”vil interessere sig for den enkelte teksts indre struktur” (Hjarvard, 1997).

Formålet med denne kvantitative analyse er netop at sætte fokus på forekomsten af bestemte ord i medietekster over tid. Analysen bygger på tal fra artikeldatabasen Infomedia og baserer sig på alle offentliggjorte artikler fra *Politiken*, *Jyllands-Posten* og *Berlingske Tidende* mellem 1997 og 2005 (mellem 150.000 og 200.000 artikler for hvert år. Se appendiks I for data). Analysen omfatter to verdensreligioner, dels sammensætninger med ”islam” og ”muslim” og sammensætninger, hvor ”kristen” og dets bøjningsformer indgår.

Resultatet af undersøgelsen fremgår af tabel 1.

Opgørelsen viser, at de undersøgte religiøse betegnelser er blevet hyppigere i de tre danske dagblade. Forekomsten af sammensætninger med ”islam” og ”muslim” er mere end fordoblet (hhv. øget med 149 og 143 procent fra 1997 til 2005). Samlet er forekomsten af de her undersøgte religiøse betegnelser øget med 78 procent i perioden, så mindst et af de udvalgte ord nu optræder i 10,7 procent af alle artikler.

Det er umuligt, at give en entydig fortolkning af denne udvikling uden også at se på konteksten, som ordene indgår i. Vi kan således ikke i kvantitativ undersøgelse se, om ændringen skyldes, at der trykkes

forholdsmæssigt flere artikler om religiøse emner, eller om de religiøse betegnelser er trængt ind i den brede nyhedsdækning.

Det må dog formodes, at begivenheder af politiske tyngde spiller en rolle. 11. september 2001, krigen i Afghanistan, krigen i Irak, terrorhandlinger i London og Madrid, debatten om Tyrkiets optagelse i EU og sagen om de satiriske tegninger af profeten Muhammed har givetvis været anledning til at benytte religiøse betegnelser. Udviklingen kan også hænge sammen med en ændret indramning af debatten, eksempelvis når det gælder diskussionen om indvandring eller kriminalitet, og dermed en ændring i den mere generelle nyhedsdækning. Endelig kan den skyldes, at der er flere artikler, som handler om emnet religion, og som derfor benytter religiøse betegnelser, uden at det hænger sammen med en ændring i den brede nyhedsdækning.

Under alle omstændigheder er opgørelsen en markant indikation på, at et skift har fundet sted. Den britiske diskursanalytiker Norman Fairclough mener, at såkaldt komplekse tekster, hvor diskurser blandes på en ny måde, er et tegn på forandring. De er udtryk for, at grænserne mellem diskursordene røkkles og nytegnes (Fairclough 1995: 60). En udvikling, som den vi kan iagttage ovenfor, er en indikation på, at en sådan ændring i diskursordenen er på vej, eller allerede har fundet sted. Det er sandsynligt, at et den øgede brug af religiøse betegnelser også betyder en øget brug af religiøs kategorisering af mennesker og samfund. Dette spørgsmål kan vi se nærmere på i den kvalitative analyse.

Tyrkiet og EU: Forskellen under lup

Anledningen til den markante dagbladsdebat om Tyrkiets medlemskab af EU var en statusrapport fra Europakommissionen, som udkom den 6. oktober

Tabel 1. Procentdel af offentliggjorte artikler, som indeholder udvalgte ord

	"islam**	"muslim**	"kristne" og "kristen**	Religiøse betegnelser** i alt***
1997	1,0	1,2	3,7	6,0
1998	1,0	1,2	3,8	6,1
1999	1,1	1,5	3,8	6,4
2000	0,8	1,3	3,6	5,7
2001	2,0	2,6	4,2	8,9
2002	1,9	2,3	4,2	8,3
2003	2,0	2,4	4,8	9,3
2004	2,5	2,8	5,1	10,4
2005	2,5	3,0	5,2	10,7

* Forekomsten af ordet er trunkeret og inkluderer derved sammensætninger, hvori ordet indgår. ** Kun de her undersøgte religiøse betegnelser. *** Der forekommer afvigelse i summering pga. afrunding.

2004. Rapporten anbefalede at igangsætte optagelsesforhandlinger med Tyrkiet, og denne indstilling skulle medlemslandenes stats- og regeringschefer tage stilling til på det Europæiske Råds møde den 16. og 17. december. Det var derfor i denne periode, at debatten om Tyrkiets optagelse var på sit højeste.⁵

Debatten kom til at handle om Tyrkiets forhold til Europa. Det interessante fra denne artikels analytiske synsmåde er, hvilken distinktion, der konstrueredes mellem Europa og Tyrkiet. Er der tale om et oppe/nede forhold, hvor Tyrkiet er på et andet "trin" i sin udvikling? Er det tale om en eksplicit tidslig fortid/ fremtid-distinktion, hvor Tyrkiet befinder sig i en anden tid? Eller er der tale om en indenfor/ udenfor-distinktion, hvor Tyrkiet ses som essentielt adskilt fra Europa?

Formålet med analysen er at besvare spørgsmålet: Hvilken civilisationsforståelse ligger til grund i danske debatartikler om Tyrkiets optagelse i EU? Man kan sige, at vi er ude efter den enkelte teksts civilisationsmæssige præmis. Hovedopdelingen i analysen vil derfor følge den grunddistinktion som sættes mellem EU og Tyrkiet.

Derudover stilles disse yderligere spørgsmål i analysen for at afdække andre faktors forhold til grunddistinktion:

- Hvilke(n) distinktionskriterie(r) (religion, geografi, demokrati, økonomi, menneskerettigheder etc.) vægtes?
- Hvilke(n) diskursiv(e) strategi(er) benyttes?
- Hvilke elementer fra andre diskurser inddrages (interdiskursivitet)?

Langt fra os:

Tyrkiet i den rumlige dimension

Gruppen af debatartikler, som benytter sig af den rumlige dimension, er den største. Det er markant, at alle artiklerne i materialet, som gør brug af denne dimension, argumenterer imod Tyrkiets optagelse.

Der er fire forskellige diskursive strategier i denne dimension, som går igen i flere af artiklerne.

- 1) Eksklusion: Klare grænser mellem EU og Tyrkiet
- 2) Religionsstrategien: Troen tæller
- 3) Essentialisering: Et statisk syn på Tyrkiet
- 4) Civilisationernes sammenstød: Det naturlige sammenstød

1) Eksklusion

Indenfor/udenfor-distinktionen er konstituerende for den rumlige dimension. Det rumlige aspekt afspejler sig i teksternes ordvalg, som når en skribent påpeger, at EU og Tyrkiet er "lysår fra hinanden" (#5⁶) og på et konkret plan, når mange læserbreve argumenterer geografisk: "Tyrkiet ligger i Lilleasien, hvor det altid har ligget" (#21), "Tyrkiet er ikke et europæisk land i geografisk henseende" (#40).

Den diskursive konstruktion af forskel foregår ved at påpege definerende forskelle mellem Tyrkiet og EU inden for en lang række sfærer som menneskerettigheder, demokrati og økonomi.

Kvindeundertrykkelsen er omfattende og analogismen udbredt. Det identitetsmæssige grundlag for samarbejdet i den Europæiske Union ligger langt fra Tyrkiet (#72).

Tyrkiske normer og værdier er i store dele af landet alt for fremmede for Europa (#10)

Skellet gøres endnu kraftigere ved at se Tyrkiet og især EU som homogene størrelser. Denne underdrivelse af interne forskelle tjener til at forstærke følelsen af skarpe grænser mellem to enheder, som det også er påpeget i antropologien. Fredrik Barth fremhæver betydningen af grænsedragning mellem etniske grupper, som netop foregår ved at fremhæve udvalgte kulturelle karakteristika og underspille den interne forskellighed. Han taler om de udvalgte kulturelle karakteristika som "emblems of difference" (Barth, 1969: 14).

2) Religionsstrategien

I artikler inden for den rumlige dimension er religionen, der spiller klart den vigtigste rolle som et sådant "sindsbillede på forskel". Næsten alle artikler, som argumenterer for et nej til Tyrkiets optagelse nævner Tyrkiets religion som et eksklusiverende træk.

Hvad vil de langsigtede virkninger være, når tyrkiske muslimer strømmer til de andre medlemslande? (#60)

Nej, Tyrkiet er et land inden for den islamiske kulturkreds. Og dertil fattigt og underudviklet, med et korrupt retssystem og tortur i fængslerne. (#63)

Tyrkiet er et muslimsk land, og vil alene af den grund være ude af stand til at indgå i et forpligtende samarbejde med et kristent EU. (...) [D]et vil ikke være muligt at indlemme et muslimsk land i et snævert europæisk samarbejde, der er baseret på demokrati og tolerance. (#5)

(...) forskellen på Kristendommen og Islam er radikal og uomgængelig. Forskellen på Kristus og Mohammed. Forskellen på den korsfæstede og den imperiebyggende. Forskellen på Guds gratis nåde i Kristus og en fanatisk lovreligiositet, der vil erobre og underlægge sig verden for at udøve sin sharia. (#26)

På lignende måde fremhæves den kristne kulturarv i nogle tekster som en af de vigtigste egenskaber ved det nuværende EU.

Den værdimæssige baggrund for det europæiske samarbejde henter sin inspiration fra en kristen kulturarv. Renæssancen, Reformationen, Oplysningstidens frigørende kræfter og den lange demokratiseringsproces er alle dele af den europæiske historie, som Tyrkiet ikke har lod og del i. (#72)

Gennem denne modsætning dannes en rumlig dikotomi mellem EU og Tyrkiet. Først og fremmest gennem modstillingen af kristendom og islam, men disse to determinerende kriterier ækvivaleres ydermere med en række andre henholdsvis positive og negative egenskaber.

Indenfor	Udenfor
EU	Tyrkiet
Kristendom	Islam
Rigdom	Fattigdom
Retsprincipper	Korruption, tortur
Renæssance	Ikke-renæssance
Oplysningstid	Ikke-oplysningstid
Demokrati	Ikke-demokrati
Tolerance	Ikke-tolerance

3) *Essentialisering*

Som det også fremgår af ovenstående dikotomiskema, så spiller et samfunds historiske erfaring i denne strategi en direkte rolle for dets nuværende egenskaber og fremtidige udviklingsmuligheder. Dette er en slags teleologisk historiesyn, hvor fortiden determinerer fremtidig udvikling. Dette er grundlaget for den essentialiserende diskursive strategi.

På et dybere plan handler det om eurocentrisk kulturimperialisme, for med medlemskabs-

politikken tilbyder EU i grunden Tyrkiet at blive europæisk. Men Tyrkiet er, som jeg har argumenteret, ikke europæisk, og det store flertal af tyrkere ønsker utvivlsomt heller ikke, at det skal blive det. (#63)

Den religionskulturalistiske diskurs lægger den definerende kraft over på religionen, og det forstærker de determinerede udviklingsmuligheder, Tyrkiet har. Et samfund kan ikke slippe af med sin religiøse kulturbaggrund, fastslår diskursen, og derfor bliver enhver udvikling væk fra denne kulturelle kerne en umulighed.

Denne manøvre bruges til at demonstrere jasisernes argument om, at Tyrkiet længe har været inde i en demokratisk udvikling. Denne udvikling er ren overflade, hævdes det. Religionskulturalismen sætter islam i modsætning til demokrati, og når dette kombineres med det statiske syn på kultur, så bliver det simpelthen en umulighed, at Tyrkiet skulle være på vej mod ægte demokrati. Tyrkiet er derfor et skind-demokrati, som når som helst kan falde tilbage i sin ”naturlige” tilstand.

Selvfølgelig kan tyrkerne som i øjeblikket vælge at styre i en demokratisk retning, men risikoen for en tilbagevenden til de islamiske principper vil altid eksistere, uanset hvor mange gange man påkalder Atatürk og hans adskillelse mellem stat og religion. (#60)

Det tyrkiske demokrati eksisterer kun i kraft af en stærk hær. Et ægte demokrati ville sandsynligvis medføre denne styreform afskaffelse, idet et flertal i befolkningen måske ville kræve et præstestyre som det iranske. (#5)

4) *Civilisationernes sammenstød*

Som det allerede er fremgået af flere citater, så fremstiller mange tekster konflikter mellem Vesten og Tyrkiet/Islam som uundgåelig. Dette er i tråd med den kulturelle fundamentalisme, som argumenterer med en slags ”naturlig” animositet mellem forskellige kulturer.

Når Tyrkiet alligevel bør afvises som fuldgældigt EU-land skyldes det landets størrelse og fremmedhed. Politikerne spiller russisk roulette med historien ved at optage Tyrkiet. Ingen union af lande kan overleve uden fælles kulturgrundlag, og netop det har været totalt underbelyst i hele optagelsesprocessen. (#10)

En stat kan kun hænge sammen i længden, hvis delene hører til samme civilisation, som vi ty-

deligt har set det i Jugoslavien og Sovjetunionen. (#63)

Denne diskursive konstruktion af konflikt fremkommer ved at trække på en række andre diskursive ordner – især fra debatten om indvandring. Det er interessant, at mange læsebreve starter med at handle om Tyrkiets optagelse i EU, men slutter af med holdninger til integrationen i Danmark (fx #4, #5, #81). Der sker også en interdiskursiv sammenblanding med en EU-modstandsdiskurs, som opstiller en modsætning mellem en udemokratisk elite og folket (#7). Argumentationen er ofte en *ad populi*, som påpeger, at ”folket” er imod tyrkisk medlemskab.

Kombinationen med en religionskulturalistisk diskurs skaber en modsætningsfuld strategi i nogle tekster: Politikere, der arbejder for Tyrkiets optagelse, er en falsk, antidemokratisk elite. Samtidig repræsenterer EU-landene de demokratiske værdier over for det ikke-demokratiske Tyrkiet. Strategien er alligevel kraftfuld, fordi den kan forklare, hvorfor nogen kan gå ind for tyrkisk medlemskab: De tilhører en fjern udemokratisk elite, som ikke forstår folket.

Endelig anses tyrkisk medlemskab i nogle tekster simpelthen for en sikkerhedsrisiko. I citaterne ovenfor sammenlignes tyrkisk medlemskab af EU med at spille russisk roulette (#10). Det er altså et spørgsmål om liv og død. I #60 fremhæves muslimernes mangel på solidaritet med det land, som de flytter til. Mere ekstreme udgaver findes også, som når Tyrkiets optagelse i EU kædes sammen med en plan om muslimsk overherredømme i Europa efter nazistisk forbillede.

Når muslimerne bygger stormoskeer i Europa, sker det ved massiv finansiering fra Iran og Saudi-Arabien, og målsætningen er koloniseringen af Europa og skabelsen af kalifatet. (...) Muslimerne fordrer Lebensraum, og Europa er næste mål. (...) Vi må hindre den islamiske politisering og udvise enhver, der direkte eller indirekte er fortalende for sharia og anden fundamentalisme. (#93)

En sådan strategi har Ole Wæver kaldt for sikkerhedsliggørelse (Wæver og Laustsen, 2000). Strategien går ud på at løfte et politisk emne op over almindelig politik ved at hævde, at det er et bydende nødvendigt sikkerhedsspørgsmål. Ved at italesætte emnet som en trussel mod fællesskabets eksistens retfærdiggøres brug af ekstreme metoder, som man ikke normalt ville acceptere. Den ovenfor citerede tekst gør det således nødvendigt at udvise en række mennesker i kraft af deres tro.

De fire diskursive strategier i artikler inden for den rumlige distinktion reproducerer i markant grad en religionskulturalistisk civilisationsforståelse. I det hele taget er det bemærkelsesværdigt, hvor tydeligt Huntingtons tænkning har sat sig diskursive spor i debatten. En tekst er en direkte præsentation af hans teori (#63), mens de fire elementer, som kendetegner denne forståelse, er til stede i næsten alle teksterne inden for denne dimension.

Op af stigen: Tyrkiet i den hierarkiske dimension

Den anden markante dimension i tekstmaterialet er den hierarkiske oppe/nede-distinktion. Modsat tekster, som skelner i den rumlige dimension, så argumenterer de fleste – men ikke alle – tekster i den hierarkiske dimension for indledningen af optagelsesforhandlinger.

I denne gruppe findes fire markante strategier, som på mange måder modsvarer strategierne fra den rumlige dimension. Således er det overordnede mål med strategierne at opløde den eksklusive måde at se forskelle mellem EU og Tyrkiet på og i stedet se udviklingsmuligheder. Det sker ved:

- 1) Heterogenisering: Påpege intern forskellighed i Tyrkiet, EU og Vesten
- 2) Processualisering: Påpege foranderlighed
- 3) Civilisationernes sammenstød som ja-argument
- 4) Proaktiv strategi: EU som forandringskraft

1) Heterogenisering

Denne strategi må ses som et direkte svar på den eksklusive distinktionsdiskurs. Den prøver at modarbejde Barths ”sindbilleder på forskel” ved at påpege andre modstridende forskelle og ligheder på tværs af de konstruerede skel.

Jeg vil vove den påstand, at de kulturelle forskelle mellem danske protestanter og tyrkiske muslimer ikke er større end forskellen mellem danske protestanter og græske ortodokse eller mellem danske protestanter og italienske katolikker. (#20)

En variant påpeger intern forskellighed i Vesten for at illustrere grænsedragningens diskursivitet. Eksempelvis inddrages dødsstraf i USA for at påvise dette (#70).

Strategien tjener til at opbløde de grænser, som den eksklusive distinktionsdiskurs sætter op. Men samtidig indikerer denne strategi, hvor dominerende den eksklusive diskurs er. Opblødningen er en reaktion på noget andet – ikke en strategi, som selv forsøger at sætte dagsorden.

2) Processualisering

Det samme reaktive mønster gentager sig med foranderlighedsstrategien. Den er et modspil til essentialiseringsstrategien inden for den rumlige distinktion, som påpeger, at Tyrkiet ikke kan løbe fra sin essens og derfor ikke kan blive et europæisk land. Modsat dette påpeger denne diskurs, at Tyrkiet har gennemgået en voldsom udvikling, og også i fremtiden vil fortsætte med at bevæge sig i en europæisk retning.

Processen betyder, at Tyrkiet har taget et stort skridt hen i mod at blive et moderne vestligt demokrati. (#2)

Det Tyrkiet, som af åre bliver optaget, vil være et rigere, et mere demokratisk, et mere liberalt sekulariseret samfund. (#9)

En variant bruger Europas egen historie som argument for foranderligheden ved at henvise til udviklingen i efterkrigstidens Tyskland (#2) og i Central- og Østeuropa (#11).

I denne diskurs ligger implicit en hierarkisk distinktion, som ser EU som mere udviklet og befindende sig på et lavere stade. Emmemæssigt omfatter denne dikotomi primært demokratiske, menneskeretslige og økonomisk emneområder.

Oppe	Nede
Europa	Tyrkiet
Universelle værdier	Mindre del i universelle værdier
Demokrati	Mindre demokrati
Menneskerettigheder	Færre menneskerettigheder
Markedsøkonomi	Mindre markedsøkonomi
Ligestilling	Mindre ligestilling

I modsætning til den rumlige dikotomi levner oppe-nede-skellet plads til udvikling. Det er således gældende for næsten alle tekster, som beskriver forskellen mellem Tyrkiet og EU på denne måde, at de fremhæver netop Tyrkiets udvikling i europæisk retning. Undtagelserne vil jeg vende tilbage til.

3) Civilisationernes sammenstød som ja-argument

Det er interessant, at tanken om civilisationernes sammenstød bruges næsten lige så meget af fortalere for tyrkisk optagelse som hos modstanderne. Hos ja-siden bruges den som et worst-case scenario, som må undgås ved at modbevise det. Derfor må Tyrkiet optages. Hos nej-siden er det ligeledes et worst-case scenario, som må tages alvorligt og derfor er grund til afvise tyrkisk medlemskab. Ja-siden kalder sammenstødet for en ”selvopfyldende profeti”, men accepterer alligevel tankemåden.

Vi skal inddæmme den latente konflikt med den muslimske verden ved i praksis at vise, at der er plads i familien til et verdsligt, muslimsk land som Tyrkiet. (#44)

Kort sagt undgå at gøre en selvopfyldende profeti af Huntingtons tese om civilisationernes kamp. (#2)

Der er dog også enkelte tekster, som helt afviser at tænke i Huntingtons baner:

[Den fejlagtige forestilling] om at Europa bør bevæge sig et halvt årtusinde tilbage i tiden og definere sig selv som et kristent fællesskab, for så at sige at matche Osama Bin Ladens groteske og terroristiske vision om et antimoderne muslimsk kalifat. (#76)

Uanset om teksterne accepterer den religionskulturaliske diskurs eller ikke, så henviser de næsten alle implicit eller eksplicit til den. Det forklarer også, hvorfor der i næsten alle ja-tekster optræder religiøse betegnelser. Manøvren er et tegn på, at diskursen må være dominerende inden for denne debat.

4) Proaktiv: EU som forandringskraft

Som beskrevet er størstedelen af teksterne i den hierarkisk dimension reaktive i forhold til den religionskulturalistiske diskurs. Men der findes en egen strategi fra ja-siden, som går ud på at fremhæve EU som normativ magt i Europa og i verden. En tekst taler direkte om dette projekt som et ”civiliseringsprojekt” (#44). De fleste tekster anvender argumentationen: Europas værdier er universelle, og derfor bør de spredes. Der tales om udbredelsen af en ”europæisk diskurs” (#2) i Mellemøsten.

Det, der giver den europæiske civilisation sin egentlige værdi, er den kendsgerning, at dens værdier er universelle. De kan antages af alle og gavne alle. (#76)

Denne strategi ligger også klart i en hierarkisk dimension. Overordnet er strategien dog ikke dominerende og den optræder langt fra i alle tekster i den hierarkiske dimension.

Det processuelle nej

En sidste strategi skal nævnes for at understrege at en bestemt distinktion ikke determinerer et bestemt syn på tyrkisk medlemskab. I materialet findes en række tekster, der argumenterer processuelt og anerkender, at Tyrkiet er nået et langt stykke, men som samtidig siger, at forskellen stadig er for stor. De anbefaler på den baggrund enten at vente en år-række med at indlede forhandlinger, eller opfordrer Tyrkiet til at finde andre samarbejdspartnere.

Suppleret med rapporter og udsagn fra Human Rights Watch, Amnesty International og tyrkiske menneskerettigheds- og kvindegrupper giver det et skarpt billede af et land, der formentlig er på vej til at opfylde kriterierne, men langt fra er nået der endnu. (#17)

[V]i kan ikke forholde os til Tyrkiet som ethvert andet ansøgerland. Det er en hel region, vi skal have et forhold til, når vi forhandler med tyrkerne om optagelse i EU. (#8)

Det sidste citat indgår i et mix af forskellige diskurser, og i den pågældende tekst bliver Europas universelle værdier anerkendt, samtidig med at der stilles spørgsmålet, om ikke Tyrkiet hellere skulle samarbejde med "sin egen" region. Der er dermed også spor af en religionskulturalistisk diskurs.

Fanget i tid: Tyrkiet mellem fortid og fremtid

Den evolutionære distinktionsdimension er mindre entydig. Det er den mindst udbredte dimension, selvom den optræder i små glimt i en del tekster. Den anvendes mest i tekster som argumenterer for et nej. Det kan ses som en variant af den hierarkiske dimensions strategi med at opbløde grænser ved at påpege indre forskelle i Europa. Denne strategi bruges blandt andet til at påpege indre forskelle i Tyrkiet og dermed beskrive Tyrkiet som et "både-og".

EU ville uden problemer kunne optage Istanbul, Ankara og Izmir. Men få kilometer uden for de moderne byer kommer man tilbage til den rene middelalder, hvor kvinder er på hårdt markarbejde med deres små døtre under oplæring, og hvor kun hash hjælper dem gennem dagen. (#12)

"Både-og"-diskursen relaterer sig til tanken om en skind-demokratisk udvikling i Tyrkiet. En anden tekst argumenterer med at Tyrkiet er splittet mellem moderne by og landområder, hvor der eksisterer middelalderlige og endda før-feudale forhold. Den ulige befolkningsudvikling betyder, at balancen vil tippe i retning af det middelalderlige, hvilket vil gøre tyrkisk optagelse i EU til en "katastrofe" (#48).

Afslutningsvis er det interessant at lægge mærke til, at alle tre dimensioner konstruerer subjektpositionen på samme måde: "Vi" i EU står i den stærke position, Tyrkiet i den svage. Said har påpeget, at iagttagelse fra en magtposition påvirker iagttagelsesmåden (1995: 7ff). Således levner ingen af de tre dimensioner plads til Tyrkiet som en lige-værdig partner. Ingen af de analyserede debatartikler forsøger at rykke ved denne subjektposition (med mulig undtagelse af #3, som taler om, at vi kan lære af Tyrkiet).

Afslutning

Denne artikel har forsøgt at sætte forskellens konfiguration under lup. Artiklen afsøger sammenhængen mellem bestemte argumentationsmåder og diskursive strategier og bestemte måder at konstruere forskel på.

"En iagttagelse ser, hvad den ser, men ser ikke, at den ikke ser, hvad den ikke ser", skriver Åkerstrøm Andersen finurligt (2003: 22). Med andre ord: Forskelle har en blind plet, nemlig sig selv. Dette bliver afgørende, når vi taler om forholdet mellem forskellige kollektive identiteter. Den måde forskellen bevidst eller ubevidst konstrueres på, er afgørende for den synsmåde, som lægges til grund for diskursen.

Således kan vi ud fra artiklens analyse påpege, at bestemte konfigurationer af forskelle hænger sammen med bestemte civilisationsforståelser. Den kulturalistiske civilisationsforståelse ser forskelle gennem en indenfor/udenfor-distinktion (rumlig), den universelle forståelse ser forskelle gennem en oppe/nede-distinktion (hierarkisk) og den evolutionære ser dem gennem en før/senere-distinktion (tidslig).

Diskursanalysen har vist, at der er en sammenhæng mellem distinktionsdimension og tekstens problemforståelse, diskursive strategier og spørgsmålet om udviklingsmuligheder. Det ser således ud til, at samtlige artikler, som benytter indenfor/udenfor-distinktionen argumenterer for et nej til optagelsesforhandlinger med Tyrkiet. De fleste tekster, som anvender en oppe/nede distinktion er fortalere, men der findes også en mindre gruppe ”processuelle modstandere”. Før/senere-distinktionen er den mindst udbredte og ser ud til at konstruere et både-og-billede af Tyrkiet, der som oftest anvendes som et modstanderargument.

Valget af diskursiv strategi hænger sammen med distinktionsdimensionen. Den overordnede strategi i den rumlige dimension er således at tegne klare grænser (eksklusion) blandt andet ved at fremhæve religionen som årsagsforklaring og ved at fremhæve, at et samfund ikke kan udvikle sig væk fra sin essentielle kerne. Det betyder også, at betegnelser som ”muslimsk” og ”kristen” ofte optræder. Strategierne munder ud i et kultursyn, der ser konflikter som naturlige. Det er slående, hvor stor ligheden med Huntingtons civilisationsforståelse er i artiklerne. Ikke bare reproduceres forståelsen implicit, mange af strategierne er de samme. Endelig refereres direkte til hans bog flere steder.

Strategierne i den hierarkiske dimension er overvejende modstrategier, der har til formål at imødegå de rumlige strategier. Dette ses især af de udbredte henvisninger til modstandernes argumenter. Således forsøger den heterogeniserende strategi at opløde de eksklusiverende grænser ved at påpege intern forskellighed i EU og Vesten. Den processuelle strategi forsøger at imødegå en statisk forståelse af Tyrkiet ved at påpege udvikling. Tanken om civilisationernes sammenstød fremføres i en række tekster som argument for optagelse af Tyrkiet. Dette reaktive mønster og de konstante henvisninger til

modstanderargumenter betyder, at også den hierarkiske dimension anvender religiøse betegnelser i stor udstrækning. Der findes dog også en proaktiv strategi i denne dimension, som går ud på at fremhæve EU som normativ forandringskraft i Europa.

Før/senere-distinktionen er ikke udbredt nok til at det er muligt at identificere strategier. Det ser ud til, at distinktionen primært opstiller en ”både-og”-diskurs som anvendes til at påpege intern forskellighed i Tyrkiet.

Overordnet tyder disse diskursive strategier på, at den religionskulturalistiske civilisationsforståelse er dominerende inden for denne debat. Det giver sig udslag i, at andre diskurser er tvunget til at forholde sig til denne forståelse. Det er derfor ikke mærkeligt at religiøse betegnelser er så udbredte, idet næsten samtlige diskurser og strategier må forholde sig til religion som faktor for Tyrkiets optagelse i EU.

Denne dominerende diskurs har en række virkninger, idet den lægger en bestemt betragtemåde ned over virkeligheden. Den religionskulturalistiske diskurs kan ikke opererer med grundlæggende forandring, og den har en konfliktuelt kultursyn som sin præmis. Den vigtigste egenskab er imidlertid den konsekvente religiøse kategorisering af mennesker og grupper. Når denne forståelse dominerer debatten må de næsten alle tekster forholde sig til de religiøse betegnelser, som dermed bliver endnu mere udbredte. På denne måde formår en diskurs at øve magt over hvilke strategier, der er mulige i debatten.

Artiklen har kun afsøgt en enkelt case i den medialiserede debat. Men den kvantitative undersøgelse mere end antyder, at det er relevant at se nærmere på årsagerne til den markante stigning i antallet af religiøse betegnelser i dagbladene. Det er sandsynligt, at lignende diskurser gør sig gældende i andre sfærer af nyhedsdækningen. Nye undersøgelser af andre emneområder er nødvendige for at kaste lys over dette spørgsmål.

Noter

1. Bemærk at Ifversen også har udviklet tre andre bud på civilisationsdiskurser, som delvist overlapper de her refererede. Disse er: En etno-geografisk, en sociologisk-pædagogisk og en historisk (2000: 203). Denne opdeling beskriver imidlertid kun franske diskurser i perioden 1750-1770. Eftersom den første distinktion favner bredere har jeg derfor valgt at bruge denne, selvom jeg, især hvad angår ”civilisation som rum i historien”, støtter mig til den senere udlægning.
2. Også de to lingvister George Lakoff og Mark Johnson har identificeret grundlæggende ”orientational metaphors”, som relaterer til op/ned, inde/ude, for/bag. (Lakoff & Johnson, 2003: 176)
3. Om kultursyn: se følgende afsnit.
4. Antallet afhænger af, om man indregner en afrikansk civilisation. Huntington anser det for muligt, at der kan vokse sådan civilisation frem omkring Sydafrika, men dens nuværende eksistens betvivles (ibid: 47). De øvrige syv er: kinesisk, japansk, hindi, islamisk, ortodoks, vestlig og latinamerikansk.

5. Materialet omfatter 94 debatartikler fra perioden 1. oktober 2004 til 31. december 2004. De er udvalgt med søgeordene "tyrkiet", "medlem" og "EU" blandt artikeltypen "debat". Jeg har dog sorteret debatartikler fra, som af søgetekniske grunde optrådte i materialet, men som ikke handlede om Tyrkiets optagelse. Materialet er derfor skåret ned fra 134 artikler til 94. Debatartikler indbefatter både læserbreve, kronikker, klummer og ledere.
6. For oversigt over tekstmateriale se appendiks 2.

Litteratur

- Andersen, Niels Åkerstrøm (1999) *Diskursive analysestrategier*. København: Nyt fra Samfundsvidenskabernes.
- Andersen, Niels Åkerstrøm (2003) *Borgerens kontraktliggørelse*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Barth, Fredrik (1969) *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Cultural Difference*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Barth, Fredrik (1995) 'Ethnicity and the Concept of Culture', www.tau.ac.il/tarbut/readers/syllabi/fbarth-ethnicity.htm, Paper presented to the Conference 'Rethinking Culture', Harvard.
- Baumann, Gerd (1999) *The Multicultural Riddle*. London: Routledge.
- Fairclough, Norman (1995) *Media Discourse*. New York: Edward Arnold.
- Hjarvard, Stig (1997) Forholdet mellem kvantitative og kvalitative metoder i medieforskningen, *Norsk Medietidsskrift*, vol. 2, pp. 59-80.
- Howarth, David (2004) 'Applying Discourse Theory: The Method of Articulation', in David Howarth & Jacob Torfing: *Discourse Theory in European Politics*. Palgrave Macmillan.
- Huntington, Samuel (1993) 'The Clash of Civilizations?', *Foreign Affairs* vol. 72 (3).
- Huntington, Samuel P. (1996) *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Simon & Schuster.
- Ifversen, Jan (1998) 'The Meaning of European Civilization – A Historical-Conceptual Approach', *European Studies Newsletter*, vol. 1 (2), pp. 20-38.
- Ifversen, Jan (2000) 'Begreber, diskurser og tekster omkring civilisation', i Torben Bech Dyrberg mfl. (red.): *Diskursteorien på arbejde*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.
- Ifversen, Jan (2003) 'Clash of Civilization and other narratives of September 11', ikke-offentliggjort paper.
- Jenkins, Richard (1997) *Rethinking Ethnicity*. London: Routledge.
- Jørgensen, Marianne Winter & Louise Phillips (1999) *Diskursanalyse som teori og praksis*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.
- Laclau, Ernesto & Chantal Mouffe (1985) *Hegemony and Socialist Strategy*. London: Verso.
- Lakoff, George & Mark Johnson (2003 [1980]) *Metaphors We Live By*. Chicago/London: The University of Chicago Press.
- Langer, Roy (1997) 'Men tyskerne giver ikke op så let: Mediediskursanalyse – hvordan?', i Katrin Hjort: *Diskurs – analyse af tekst og kontekst*. København: Samfundslitteratur.
- Said, Edward W. (1995 [1978]) *Orientalism: Western Concepts of the Orient*. Harmondsworth: Penguin.
- Stolcke, Verena (1995) 'Talking Culture – New Boundaries, New Rhetorics of Exclusion in Europe', *Current Anthropology*, Vol. 36, No. 1, pp. 1-24.
- Torfing, Jacob (2004) 'Discourse Theory: Achievements, Arguments, and Challenges' i David Howarth & Jacob Torfing: *Discourse Theory in European Politics*. Palgrave Macmillan.
- Wæver, Ole & Carsten Bagge Laustsen (2000) 'In Defence of Religion: Sacred Referent Objects for Securitization' i *Millennium: Journal of International Studies*, Vol. 29 (3), pp. 705-739.

Appendiks I

Talmateriale for kvantitativ undersøgelse af brugen af religiøse betegnelser.

	"islam**"			
	JP	Pol	Berl	
1997	485	548	619	1 652
1998	491	537	604	1 632
1999	511	627	584	1 722
2000	581	578	485	1 644
2001	1 301	1 488	1 160	3 949
2002	1 153	1 288	992	3 433
2003	1 046	1 213	930	3 189
2004	1 590	1 466	1 438	4 494
2005	1 943	1 549	1 390	4 882

	Totalt antal artikler			
	JP	Pol	Berl	
1997	45 941	64 153	51 501	161 595
1998	45 890	63 964	50 182	160 036
1999	48 430	65 856	48 343	162 629
2000	85 302	67 037	45 532	197 871
2001	86 033	65 086	41 615	192 734
2002	84 873	60 448	38 352	183 673
2003	67 594	45 692	42 504	155 790
2004	69 101	56 895	56 371	182 367
2005	73 595	59 283	58 578	191 456

	"muslim**"			
	JP	Pol	Berl	
1997	650	658	701	2 009
1998	644	669	685	1 998
1999	824	859	796	2 479
2000	971	864	773	2 608
2001	1 787	1 881	1 422	5 090
2002	1 446	1 571	1 116	4 133
2003	1 321	1 413	972	3 706
2004	1 950	1 685	1 446	5 081
2005	2 467	1 844	1 472	5 783

	Absolutte tal			Religion i alt (civilisation)
	Islam*	Muslim*	kristne/ kristen*	
1997	1 652	2 009	6 050	9 711
1998	1 632	1 998	6 103	9 733
1999	1 722	2 479	6 235	10 436
2000	1 644	2 608	7 089	11 341
2001	3 949	5 090	8 020	17 059
2002	3 433	4 133	7 648	15 214
2003	3 189	3 706	7 539	14 434
2004	4 494	5 081	9 341	18 916
2005	4 882	5 783	9 871	20 536

	"kristne**"			
	JP	Pol	Berl	
1997	464	552	686	1 702
1998	482	562	650	1 694
1999	535	734	604	1 873
2000	695	755	593	2 043
2001	941	977	628	2 546
2002	992	882	580	2 454
2003	837	905	527	2 269
2004	1 105	992	652	2 749
2005	1 336	1 085	720	3 141

	Forholdsmæssigt (procent)			Religion i alt (civilisation)
	Islam*	Muslim*	kristne/ kristen*	
1997	1,02	1,24	3,74	6,01
1998	1,02	1,25	3,81	6,08
1999	1,06	1,52	3,83	6,42
2000	0,83	1,32	3,58	5,73
2001	2,05	2,64	4,16	8,85
2002	1,87	2,25	4,16	8,28
2003	2,05	2,38	4,84	9,27
2004	2,46	2,79	5,12	10,37
2005	2,55	3,02	5,16	10,73

	"kristen**"			
	JP	Pol	Berl	
1997	1 472	1 251	1 625	4 348
1998	1 544	1 236	1 629	4 409
1999	1 637	1 399	1 326	4 362
2000	2 176	1 581	1 289	5 046
2001	2 702	1 559	1 213	5 474
2002	2 563	1 502	1 129	5 194
2003	2 630	1 533	1 107	5 270
2004	3 400	1 834	1 358	6 592
2005	3 503	1 814	1 413	6 730

Appendiks II

Materiale brugt i analysen af debatten om Tyrkiets optagelse i EU

- #1 Det bliver svært, JydskeVestkysten 1. oktober 2004
- #2 Kronik: Giv Tyrkiet en dato, Politiken 3. oktober 2004
- #3 Tyrkiet bør optages i EU, Jyllands-Posten 3. oktober 2004
- #4 Luk ikke Tyrkiet ind i EU, Jyllands-Posten 3. oktober 2004
- #5 Debat: Danskerne skal høres om Tyrkiet, Jyllands-Posten 4. oktober 2004
- #6 Debat: Ton rent flag, Nyrup, Jyllands-Posten 4. oktober 2004
- #7 Debat: Fra Lilleasien til EU, Jyllands-Posten 5. oktober 2004
- #8 Kronik: EU og Tyrkiet – fælles fremtid?, JYP 6. oktober 2004
- #9 Debat: Ja til Tyrkiet i EU, Jyllands-Posten 6. oktober 2004
- #10 Leder: Nej til Tyrkiet, Kristeligt Dagblad 7. oktober 2004
- #11 Ledende artikel: Tyrkiet, Politiken 7. oktober 2004.
- #12 Ledende artikel: Kors i halvmånen, Ekstra Bladet 7. oktober 2004
- #13 Ledende artikel: Tyrkiet i EU, Erhvervsbladet 7. oktober 2004
- #14 Meninger globalt, Kristeligt Dagblad 8. oktober 2004
- #15 En god og en dårlig, Information 8. oktober 2004
- #16 Debat: Stort sikkerhedspolitisk problem, Weekendavisen 8. oktober 2004
- #17 Vent!, Weekendavisen 8. oktober 2004.
- #18 Betinget grønt lys for Tyrkiet, Kristeligt Dagblad 9. oktober 2004
- #19 Debat: Tyrkiet europæisk?, Ekstra Bladet 10. oktober 2004
- #20 Giv Tyrkiet en reel chance i EU, Berlingske Tidende 10. oktober 2004
- #21 Debat: Forstand og hjerte, Jyllands-Posten 12. oktober 2004
- #22 Fast udlændingepolitik i Fremtiden, Information 11. oktober 2004
- #23 Debat: Politisk makværk om EU-udvidelse, B.T. 13. oktober 2004
- #24 Debat: Tyrkiet er en ven, Jyllands-Posten 14. oktober 2004
- #25 Tyrkiet og EU – igen, JydskeVestkysten 15. oktober 2004
- #26 Kronik: Den kandiserede skinvirkelighed, Politiken 15. oktober 2004
- #27 Debat: Plattenslagere, Ekstra Bladet 15. oktober 2004.
- #28 Tyrkiet, Weekendavisen 15. oktober 2004.
- #29 Ledende artikel: Den gik ikke, Politiken 17. oktober 2004.
- #30 Debat: Tyrkiet og Grønland, INF 18. oktober 2004.
- #31 Religion som trøst og slagvåben, JydskeVestkysten 19. oktober 2004.
- #32 Debat: EUs "europæiske" grænser, Jyllands-Posten 19. oktober 2004.
- #33 Skal Tyrkiet optages, JydskeVestkysten 20. oktober 2004.
- #34 Tyrkisk berigelse II, Information 21. oktober 2004.
- #35 Tyrkisk berigelse, Information 21. oktober 2004.
- #36 Debat: Tyrkiet passer ikke til EU, Jyllands-Posten 21. oktober 2004.
- #37 Korruption i Tyrkiet, Information 22. oktober 2004.
- #38 Debat: Offer?, Weekendavisen 22. oktober 2004.
- #39 Debat: Tyrkiet: Var hun i Yemen?, Politiken 27. oktober 2004.
- #40 Debat: Tyrkiet skal ikke med i EU, Jyllands-Posten 29. oktober 2004.
- #41 Armensk, Weekendavisen 29. oktober 2004.
- #42 Debat: Tyrkiet er ikke klar, Berlingske Tidende 30. oktober 2004
- #43 Danmark er ikke et europæisk land, JydskeVestkysten 2. november 2004.
- #44 Kronik: Et bedre grundlag, Information 5. november 2004.
- #45 Danmark og Tyrkiet, JydskeVestkysten 8. november 2004.
- #46 Europæisk dobbeltmoral, Kristeligt Dagblad 10. november 2004.
- #47 Et tvivlsomt gode, Weekendavisen 12. november 2004.
- #48 Kronik: Gensyn med Tyrkiet, Politiken 15. november 2004.
- #50 Tyrkiet hører til i Europa, Kristeligt Dagblad 18. november 2004.
- #51 Sære påstande, Kristeligt Dagblad 25. november 2004.

- #52 Fortidens synder, Kristeligt Dagblad 25. november 2004.
- #53 Debat: Grundløs frygt for indvandring, Jyllands-Posten 1. december 2004.
- #54 Ledende artikel: Er der plads til Tyrkiet i Europa?, Information 6. december 2004.
- #55 Debat: Selvmodsigelser, Jyllands-Posten 8. december 2004.
- #56 Debat: Et nyt Tyrkiet med i EU, Jyllands-Posten 10. december 2004.
- #57 Debat: Den falske melodi om Tyrkiet og EU, Politiken 11. december 2004.
- #58 Debat: EU-offensiv for udvidelse, Politiken 12. december 2004.
- #59 Debat: Tyrkiet ligger i Mellemøsten, Jyllands-Posten 12. december 2004.
- #60 Kronik: Russisk roulette med Europas fremtid, Jyllands-Posten 12. december 2004.
- #61 Debat: Tyrkiet bør have en fair behandling, B.T. 12. december 2004.
- #62 Debat: Pittelkow og de halve sætninger, Jyllands-Posten 13. december 2004.
- #63 Opinion: EU's skæbne sættes på spil hvis Tyrkiet optages, Berlingske Tidende 13. december 2004.
- #64 Kronik: Ja til partnerskab – nej til medlemskab, Berlingske Tidende 14. december 2004.
- #65 Debat: Hvor Kastholm kommer fra ..., Politiken 15. december 2004.
- #66 Debat: Menneskerettigheder bruges som trussel, Ekstra Bladet 15. december 2004.
- #67 Europa bør holde ord over for Tyrkiet, Kristeligt Dagblad 15. december 2004.
- #68 Debat: Bag nyheden: Tyrkisk tragedie, Jyllands-Posten 15. december 2004.
- #69 Debat: Tyrkiet er for umoderne til EU, Jyllands-Posten 15. december 2004.
- #70 Kronik: En lang og snoet vej for Tyrkiet, Berlingske Tidende 15. december 2004.
- #71 Tyrkiet ikke med i det kristne EU, De Bergske Blade 16. december 2004.
- #72 Nej til Tyrkiet, Kristeligt Dagblad 16. december 2004.
- #73 Kronik: Derfor skal Tyrkiet have et klart ja, Berlingske Tidende 16. december 2004.
- #74 Tyrkiet vil styrke EU's rolle som global aktør, Kristeligt Dagblad 17. december 2004.
- #75 Debat: Læserne mener: Tyrkisk bragesnak, Politiken 17. december 2004.
- #76 Ledende artikel: Et større Europa, Politiken 17. december 2004
- #77 Debat: Tyrkiets vej ind i EU, Jyllands-Posten 17. december 2004.
- #78a Debat: Europæerne blev taget på sengen, Jyllands-Posten 17. december 2004.
- #78b Debat: Giv Tyrkiet chancen, Jyllands-Posten 17. december 2004.
- #79 Leder: Tyrkiet på vej, Fyens Stiftstidende 18. december 2004.
- #80 Leder: Tyrkiets lange vej mod Europa, Berlingske Tidende 18. december 2004.
- #81 Kommentar: Tredje fejltagelse i udlændingepolitikken, Berlingske Tidende 18. december 2004.
- #82 Debat: Svært at tage stilling til Tyrkiet, Jyllands-Posten 18. december 2004.
- #83 Debat: Luk Tyrkiet ind i varmen, B.T. 19. december 2004.
- #84 Debat: Folkets stemme må høres, B.T. 19. december 2004.
- #85 Debat: Ufatteligt tyrkisk arrogance, Ekstra Bladet 20. december 2004.
- #86 Debat: I øvrigt mener jeg, Ekstra Bladet 21. december 2004.
- #87 Debat: Kort sagt, Jyllands-Posten 22. december 2004.
- #88 EU's sikkerhed svækkes med tyrkisk medlemskab, Kristeligt Dagblad 23. december 2004.
- #89 Debat: Det vil tage Tyrkiet mindst 10 år, Information 24. december 2004.
- #90 Debat: DF manglerrespekt, Jyllands-Posten 24. december 2004.
- #91 EU-orientekspressen – på vej mod øst, JydskeVestkysten 29. december 2004.
- #92 Debat: Absurde forhandlinger, Jyllands-Posten 29. december 2004.
- #93 Debat: Tyrkiet i EU 2: Invasion – glem den, Politiken 30. december 2004.
- #94 Debat: Tyrkiet i EU 1: Integration – glem den, Politiken 30. december 2004.

Tættere på læserne

Fem casestudier af dansk miljøjournalistik fra 1997 til 2005

MARK ØRSTEN

Inden for de sidste ti til femten år er medierne i stadig højere grad blevet placeret i centrum, når det gælder kampen om at sætte den politiske dagsorden (Hjarvard 1995 & 1999, Pedersen m.fl. 2000, Lund 2002, Togeby m.fl. 2003, Ørsten 2004). Det gælder også inden for miljøpolitikken. Studier af miljøjournalistik peger dog på, at dette forhold langt fra er uproblematisk (Sjöberg 1989, Hansen (red.) 1993, Pierre 1996, Kitzinger & Reilly 1997, Haglind 2000, Pedersen m.fl. 2000, Lund 2002, Major & Atwood 2004, Poulsen 2004). Især de komplekse årsagssammenhænge bag miljøproblemer udfordrer den journalistiske nyhedsform, der på grund af pladsmangel, deadline m.m. kræver, at artikler følger et bestemt nyhedsformat, som igen nødvendigvis gør en skarp afgrænsning i forhold til for eksempel antallet af mulige vinkler og kilder. Ifølge studier af miljøjournalistik kan dette føre til en overdreven dramatisering af miljøproblemer i medierne (Sjöberg 1989, Pierre 1996, Pedersen m.fl. 2000, Poulsen 2004). Andre studier hæfter sig ved, at miljøproblemer diskuteres som enkeltstående hændelser frem for i en større samfundsmæssig kontekst (Pierre 1996, Haglind 2000, Pedersen m.fl. 2000). Internationale studier, ikke mindst britiske, hæfter sig ved miljøorganisationers, primært Greenpeaces, muligheder for at præge miljøjournalistikken og dermed den miljøpolitiske dagsorden (Hansen (red.) 1993, Anderson 1991 & 2003), mens atter andre studier fremhæver eksperter som dominerende rolle som kilder til definitionen af miljøproblemer (Hansen 1991, Mormont & Dasnoy 1995, Ihlen 1999, Horst & Lolk 2000, Danielson 2002, Poulsen 2004).

I denne artikel diskuteres udviklingen i dansk miljøjournalistik i årene 1997-2003 via en analyse af mediernes dækning af fem udvalgte miljøemner: Drikkevand, drivhuseffekt, vandmiljø, GMO og truede dyrearter¹. Fokus for analysen vil især være føl-

gende spørgsmål: Hvordan har miljøjournalistikken forandret sig fra 1997 til 2003? Dominerer bestemte kildertyper miljøjournalistikken? Er miljøjournalistik præget af (over)dramatisering, når det gælder præsentationen af miljøproblemer? Hvordan oplever medier og kilder selv deres arbejdsbetingelser og samspil?

Teoretisk afsæt

I sin diskussion af risikosamfundet fremhæver Beck (1997) medierne som en privilegeret aktør i den samfundsmæssige definition og diskussion af risici. Ifølge Cottle (1998) tilskriver Beck (1997) medierne følgende tre funktioner i risikosamfundet: medierne bidrager til: a) den sociale *konstruktion* af risiko, b) den sociale *diskussion* af risiko og c) den sociale *kritik* af risiko. Alt dette kommer til udtryk i "*definitionskampe om risicienes omfang, grad og intensitet*" (Beck 1997: 63). Becks syn på medierne forbliver dog teoretisk uklart ifølge Cottle (1998). Medierne er ikke neutrale arenaer for risikodefinition/-kommunikation, som det flere steder forekommer hos Beck. Derfor ses medierne i denne artikel som én samlet politisk institution, kaldet nyhedsinstitutionen (Allern 2001, Lund 2002, Ørsten 2005), der er præget af bestemte vaner, normer og rutiner (herunder rent kommercielle interesser), og som indgår i bestemte typer af relationer med samfundets andre institutioner, herunder ikke mindst politikere og eksperter. Med fokus på nyhedsinstitutionen lægges op til et konstruktivistisk syn på miljørisicienes mediefremtræden. Det vigtigste i en sådan tilgang er ikke at bestemme, hvem der har *ret* i de forskellige typer af definitionskampe, men at underkaste selve definitionskampene en nærmere analyse (jf. Lidskog m.fl. 1997: 99, Horst & Lolk 2000). Hvem har adgang til at deltage i definitionskampene, som de finder sted i medierne

og hvordan konstrueres forskellige typer af emner på nyhedsinstitutionens dagsorden.

Miljøet i medierne

Ifølge oversigtsartikler af Hansen (1991), Hansen (red.) (1993) og Reis (1999) kan mediernes dækning af miljøproblemer tentativt deles ind i fire faser:

1969-1979 – stofområdet får sit store gennembrud og konsolideres².

1980-1987 – stofområdet nedprioriteres³.

1988-1995 – stofområdet revitaliseres.

1996-200? – stofområdet oplever sin anden nedprioriteringsperiode⁴.

Ifølge det hidtil mest omfattende skandinaviske studie af Pierre (1996) kan den svenske miljøjournalistik deles ind i tre faser: Den spejlende miljøjournalistik (1961-1969), den kritiske miljøjournalistik (1970-1990) og den populariserede miljøjournalistik (1991-1994). Især de to seneste faser er værd at fremhæve. Den kritiske miljøjournalistik er således ifølge Pierre (1996: 286) kendetegnet ved *"en ökad uppmärksamhet för miljöfrågorna i nyhetssändningarna."* I perioden 1970 til 1990 sker en *"successiv ekologisering av miljödiskursen i nyhetsbevakningen. Detta innebar bla. att man, i enlighet med den ekologiske grundsynen, framställde miljöproblemen som globale katastrofhot. Miljöstillståndet beskrevs genomgående som akut (...). Larmrapporterna duggede tätt och hade et oerhört negativt budskab."*

De væsentligste træk ved udviklingen er ifølge Pierre, at den kritiske miljøjournalistik er under forandring til fordel for den populariserede miljøjournalistik. Denne 'nye' miljøjournalistik er blandt andet kendetegnet ved: *"att journalistikken blev allt mer benägen at skildra problembilden på miljöområdet som betydligt mer diffus, oklar og komplicerad än man tidigare gjort"* (Pierre 1996: 329). Den populariserede miljøjournalistik lægger desuden mere vægt på et mere individuelt ansvar for miljøets tilstand samt på en større tillid til ny teknik som løsningen på visse typer af miljøproblemer. Skønt den kritiske miljøjournalistik stadig findes i medierne, ifølge Pierre, skulle den moderne miljøjournalistik være mere positiv og i højere grad rettet mod forbrugernes hverdagsproblemer.

De fem cases

Der er udvalgt følgende fem miljøproblemer til analysen: Drivhuseffekt, drikkevand, vandmiljø, truede

dyrearter og GMO (genmodificerede organismer). Drivhuseffekten er udvalgt på baggrund af såvel problemets fremtrædende rolle i miljødebatten som problemets globale karakter. For eksempel peger såvel Hansen (1993) som Pierre (1996) på, at miljøproblemerne, med drivhuseffekten som det mest fremtrædende eksempel, er blevet mere internationale/globalt. Emnerne vandmiljø og drikkevand er derimod udvalgt som eksempler på miljøproblemer, der er tæt knyttet til dansk politik og danske forhold via de omfattende vandmiljøplaner fra 1987 og fremefter. Casen 'drikkevand' relaterer sig til kvaliteten af grundvandet, mens 'vandmiljø' relaterer sig til vandkvaliteten i søer, åer, vandløb samt indre danske farvande. GMO er udvalgt som et eksempel på et nyt miljøproblem. Ihlen (1999: 39) kalder i sin analyse GMO for halvfemsernes 'modevidenskab' og fremhæver, at den norske debat på dette område gik 'friskt' til i 1997. Casen 'truede dyrearter' kan betragtes som et 'gammeldags' miljøproblem. Med dette skal forstås, at Jensen (1996) definerer moderne miljøproblemer som forureningsproblemer, der indgår i et større problemkompleks, som er knyttet tæt sammen med industriel vækst og udviklingen af velfærdssamfundet, mens miljødebatten frem til 1960'erne mere tog udgangspunkt i en debat om beskyttelse af naturværdier for eksempel dyrearter.

Fordelen ved en analyse, der inkluderer både et tidsperspektiv og flere casestudier, er, som også Ritzinger og Reilly fremhæver (1997: 345), at tidsperspektivet giver mulighed for at undersøge emnernes udvikling på dagsordenen. Mediernes aktualitetskrav kan i kraft af enkelte begivenheder sætte visse emner højt op på dagsordenen, men betyder det, at de samme emner også bliver 'hængende' på dagsordenen over tid? At inddrage flere cases i analysen giver mulighed for at sammenligne på tværs og derved undgå at generalisere på baggrund af begrænsede data. Desuden giver en analyse af flere cases mulighed for at undersøge, hvorvidt miljøorganisationer og andre kildeaktører har større eller mindre succes fra case til case.

Metodiske overvejelser

Analysen bygger på en kvantitativ indholdsanalyse med visse kvalitative præg. Fordelen ved denne metode er, at den giver både et systematisk kvantitativt overblik over det samlede datamateriale og gør det muligt at gå i dybden med henblik på at afdække præcis, hvordan forskellige miljømæssige problemer og sammenhænge artikuleres i et repræsentativt udvalg af de analyserede artikler. Historisk har indholdsanalysen vægtet de kvantitative aspekter (fx

Berelson 1952), mens nyere forskning i højere grad vægter en kombination af de to metoder, se fx Hansen (1998), Haglund (2000), Hjarvard, Kristensen & Ørsten (2004), Ørsten (2004). Da indholdsanalyse som metode ikke i sig selv giver nogle råd om, hvordan fortolkningen af kodningens resultater kan ske, er det vigtigt, at indholdsanalysen ikke foretages i et teoretisk tomrum. I denne analyse udgøres fortolkningsrammen af den allerede præsenterede teori om nyhedsinstitutionens rolle i risikokommunikation.

Udvælgelse af analyseenheder

Artikler og notiser, der danner baggrund for denne analyse, er alle udvalgt på baggrund af daglige presseudklip fra Miljøministeriet. De udvalgte klip dækker årene 1997, 2000 og 2003. Af hvert år er kodet seks måneders dækning. Månederne er udvalgt, så de strækker sig over hele året for at tage hensyn til evt. sæsonbestemte problemers dækning i aviserne. Følgende måneder er derfor udvalgt af hvert år: Februar og marts, juli og august, oktober og november.

Interview

Den overvejende kvantitative indholdsanalyse suppleres med kvalitative interview med aktørerne i miljøjournalistikken jf. Hansen red. (1993), hvor netop kombinationen af indholdsanalyse og interview med journalister og kilder fremhæves som absolut nødvendige, hvis man ønsker en dybere forståelse af miljøjournalistikens karakteristika. De udvalgte aktører til interview er journalister og redaktører, miljøorganisationer samt repræsentanter for myndigheder. Interviewene er gennemført som semi-strukturerede interview foretaget efter en interviewguide. Interviewguiden indeholdt en række grundspørgsmål til alle deltagere, men blev desuden udbygget med mere specifikke spørgsmål i forhold til de enkelte aktører. Alle interview blev optaget på bånd og derefter skrevet ud.

Resultater

Redaktionernes syn på miljøstoffet

Skønt medierne som nævnt tildeles en central rolle i kommunikationen af miljøproblemer, sker det ofte uden en større forståelse af, hvad medierne kan, og hvordan medierne i praksis fungerer. For at kvalificere debatten om mediernes dækning af miljøet bliver det derfor i første omgang nødvendigt at undersøge, hvordan medierne selv forholder sig til miljø-

stoffet, og hvilke tanker journalister og redaktører har gjort sig om dækningen af dette komplekse stofområde.

De fleste af de adspurgte journalister og redaktører ved de fire undersøgte aviser – *Jyllands-Posten*, *Berlingske Tidende*, *Politiken* og *Information* – giver udtryk for, at miljøstoffet stadig har høj prioritet på redaktionerne. Enkelte taler endda om, at der er sket en revitalisering af især den politiske del af miljøstoffet. Dette siges at skyldes dels regeringsskiftet i 2001, dels den meget intensive debat, der er fulgt, siden lektor Bjørn Lomborg og hans 'skeptiske' tilgang til miljøtænkningen blev kendt, og Institut for Miljøvurdering blev oprettet. Samtidig påpeger flere af de adspurgte dog også, at miljøstoffet – især den klassiske, overvejende kritiske miljødækning (miljø forstået som forurening) – er blevet nedprioriteret. Dette er sandsynligvis tydeligst på *Berlingske Tidende*, der i modsætning til de øvrige aviser har gennemgået en omfattende forandring i sit journalistiske fokus med udgangspunkt i det, avisen kalder Tættere på Læserne (TPL). TPL, der blev iværksat efter omfattende forarbejde på *Berlingske Tidende* i november 2003, er enkelt sagt et forsøg på overalt i avisens journalistik at lade 'læserne bestemme', således at avisens journalistik – i form af emner der vælges, og måden disse emner fortolkes eller vinkles på – er bevidst målrettet en særlig gruppe kernelæsere, fortrinsvis unge, velhavende, individorienterede, moderne og ubekymrede. Som indlandsredaktør Jette Holm formulerer det:

Noget af det, der er enormt vigtigt for os, er, at miljøjournalistik skal være noget, der berører læserne og deres hverdag. Miljøjournalistikken skal være mere brugeragtig. Journalistikken i det hele taget er under forandring. De fleste har fundet ud af, at det ikke nytter noget at skrive til eksperter eller politikere.

Men *Berlingske Tidende* er langt fra alene om lade miljøjournalistikken forandre i forsøget på at komme 'tættere på læserne' ved eksempelvis at sørge for, at de ofte abstrakte og teknisk svære miljøemner bliver gjort konkrete og læsere. Miljøjournalist på *Jyllands-Posten*, Lars From, siger, at ét af de "absolut vigtigste" miljøemner netop er natur, eller mere præcist "miljø man kan opleve" som for eksempel vind og vejr, netop fordi det er stof, der formodes at interessere læserne, og der "kan mærkes", og så er det konkret i forhold til andre miljøemner:

Om morgenen, når jeg står op, så tænker jeg: Hvordan er vejret i dag? [...] Vind og vejr er enormt spændende og interessant for alles velbefindende, og så kommer man hurtigt over i klima og klima-

forandringer, og jeg synes, at det er meget vigtigt. Klima er vigtigt. Natur er vigtig. Natur – så fælder vi træerne, genopretning af åer. Natur på den måde, som betyder noget for alle. Natur man kan mærke. Det gør det vedkommende. Det er noget, der interesserer, noget, der betyder noget.

På *Politiken* siger indlandsredaktør Jacob Svendsen:

Vi har haft en [...] ambition, som vi har forsøgt at gennemføre: Det er at dække miljøet som en oplevelse, miljøet som noget der kan bruges, miljøet set fra et brugerperspektiv – hvad enten det er at gå tur i skoven eller bruge vand eller bruge strøm eller bruge trafik. Vi vil ikke kun tage udgangspunkt i ideologier, der har været nemme at tage udgangspunkt i, og som vi skal holde fast i, men miljødækningen skal også tage udgangspunkt i miljø som noget, vi bruger, noget, vi kan forholde os til [...] Vi bruger natur, vi bruger miljø, betaler til miljøet. Får vi så nok for pengene? Det ligner lidt forbrugsstof. Jeg tror, det er den måde, det bliver interessant for læserne på.

En videreudvikling af samme tendens – der samstemmende beskrives af redaktører og journalister fra de tre store omnibusaviser, men ikke *Information* – er en forskydning i miljøjournalistikken, således at i hvert fald en del af fokus flyttes fra miljø beskrevet i en kritisk og problematisk kontekst – miljø som problem/trussel – til miljø som oplevelse. Ambitionen er her en 'gladere', mindre bekymret og positiv beskrivelse af natur og de oplevelser, naturen kan give. Den slags artikler kan handle om skov, natur, naturparker samt historier om dyr, gerne dyr med blød pels, men i denne kontekst som regel dyr, der har det godt. Indlandsredaktør på *Berlingske Tidende* Jette Holm siger:

... Man kan sige, vi vægter nok også at have en positiv indgang [til miljøstoffet] ... Vi er ikke så glade for skrækscenarier, du ved 'miljøbomber truer'. Det diskuterer vi meget, når der er sager, hvor der er et eller andet, der 'truer'. Det er ikke sådan, at vi skal ignorere det, når der virkelig er noget foruroligende forurening eller sådan noget, men vore læsere, de vil ikke have sådan noget, skrækscenarier og frygten for det nye. Det lader vi *Politiken* om ...

Disse forskydninger i retning af flere journalistiske historier om miljø som natur og oplevelse, gerne oplevet positivt, afspejler efter de udspurgtes opfattelse to forhold. Dels, som det allerede er nævnt, at det er avisernes ambition – igen med *Information* som undtagelse – at lave stof, der er tættere på læserne, og som opfattes som 'news you can use'.

Dels, om end i mindre grad, en ambition om at lave flere positive eller glade historier. Blandt de adspurgte mærkes en tydelig træthed, om end den er med varierende styrke blandt de tre store aviser – for igen er *Information* undtagelsen – over den 'gammeldags' miljøjournalist, der af de adspurgte huskes eller opleves som negativ i vidt omfang og ofte præget af samme fortolkning og vinkling: Miljøet har det skidt.

Det øgede fokus på positive miljøhistorier og historier, der opleves som læsnerære, skyldes altså både træthed over de negative historier, og en blandt redaktører og journalister kraftig fornemmelse af, at læserne (også) er trætte af 'alt det negative'. Både *Berlingske Tidende* og *Jyllands-Posten*, der beskriver sig selv som borgerlige aviser, men også *Politiken*, fremhæver tydeligt, at det i dag er en selvstændig og vigtig journalistisk ambition for de tre blade at forandre miljødækningen, således at den ikke 'kun' overvejende er negativ, men langt mere nuanceret og med den direkte udtalte ambition at bringe historier, der gør op med 'myten' – når det er en myte – at miljøet har det skidt. Flere af de adspurgte på *Jyllands-Posten* og *Berlingske Tidende* fremhæver således samstemmende, at en 'god miljøhistorie' netop er en historie, der gør op med myten om, at miljøet er truet, fx at drikkevandet er forurennet. På *Information* fremhæves det modsat, at en 'god miljøhistorie' (stadig) er en historie om et svært løseligt miljøproblem. *Politiken* placerer sig i midten af de to synspunkter, dog med den tilføjelse, at det er en ambition på *Politiken* at bevæge sig væk fra den (ensidigt) bekymrede dækning til netop at lægge vægt på flere naturhistorier og flere historier, der, som på *Berlingske Tidende* og *Jyllands-Posten*, gør op med 'myterne', når det er relevant.

Dette har også ført til en ændring i kildebrugen, først og fremmest ved at miljøorganisationerne bruges mindre og på en anden måde. De bruges ikke længere som 'sandhedsvidner' i artikler, men er reduceret til normale kildeaktører i artikler, hvor de får lov til at kommentere en sag eller en problematik, journalisten selv har opdyrket i kraft af andre kilder. Miljøorganisationerne er således, ifølge journalister og redaktører, sjældent primære kilder, men højst sekundære kilder, og deres troværdighed opleves også som mindre end før.

Miljøstoffet i de fire aviser

Indholdsanalyser af *Politiken*, *Berlingske Tidende*, *Jyllands-Posten* og *Information* er som nævnt indledningsvist foretaget i tre udvalgte nedslagsår: 1997, 2000 og 2003. Alle artikler og notitser om de

fem udvalgte miljøemner er blevet kodet i seks måneder af hvert år. Samlet set giver dette følgende dækning af de udvalgte miljøemner:

Tabel 1.

Enheder pr. emne	
Drikkevand	245
Drivhuseffekt	230
Vandmiljø	225
Truede dyrearter	214
GMO	1 841
alt	1 098

Generelle konklusioner

- *Politiken* skriver mest om de fem miljøemner, i alt 325 (30%) artikler/notitser. Herefter følger *Jyllands-Posten* med 289 (26%) artikler/notitser, *Berlingske Tidende* med 285 (26%) artikler/notitser og *Information* med 199 (19%) artikler/notitser.
- I forhold til antallet af enheder per medie per emne dækkes 'drikkevand' mest af *Politiken* og *Jyllands-Posten*. 'Drivhuseffekten' dækkes mest af *Information* og *Politiken*. 'Vandmiljø' dækkes mest af *Politiken* og *Jyllands-Posten*. 'Truede dyrearter' dækkes mest af *Berlingske Tidende* og *Politiken*. 'GMO' dækkes mest af *Information* og *Berlingske Tidende*.
- Fra 1997 til 2003 falder den samlede dækning fra 419 artikler/notitser i 1997 til 356 artikler/notitser i 2003. Eneste emne i fremgang er 'truede dyrearter', der samtidig er det emne, der indeholder flest positive miljøhistorier, forstået som historier om, at det nu går bedre. Størst fald i dækningen sker inden for casen 'drikkevand', der dominerer i 1997, men halveres i både 2000 og 2003. Det mindst dækkede emne i 2003 er dog GMO, der i periodens begyndelse var langt mere populært.
- Skønt tidligere undersøgelser har fremhævet miljøproblemerne globale karakter viser denne analyse, at det geografiske fokus inden for alle de udvalgte emner, ligger på danske eller vestlige forhold. Især inden for emnerne 'drikkevand', 'vandmiljø' og 'truede dyrearter' er det Danmark, der står i fokus, selv om alle tre emner ofte har klare internationale forgreninger.
- Samlet set er den mest dominerende kilde videnskabelige eksperter, der optræder som kilder i alt

410 gange. Herefter følger danske interesseorganisationer, der optræder som kilder i alt 228 gange og kilder i regeringen (typisk miljøminister/fødevareminister), der optræder som kilder i alt 224 gange. Miljøorganisationerne optræder samlet set som kilder i alt 163 gange. Den dominerende kilde varierer dog som hovedregel fra case til case.

Særligt om dækning af drivhuseffekten, GMO og truede dyrearter

Af de fem cases er der tre cases, der skiller sig ud som særligt interessante.

Drivhuseffekten: Drivhuseffekten er det emne, der samlet set dækkes grundigst af aviserne. For det første dækkes emnet næsten udelukkende via artikler frem for noter. For det andet har disse artikler ofte en længde, der klart overstiger den almindelige nyhedsartikel. For det tredje anvendes flest kilder per artikel i dækningen af drivhuseffekten. Geografisk konstrueres drivhuseffekten af medierne som et verdensomspændende problem, men konkret er fokus på den vestlige verden især forstået som USA, Europa og Danmark. Afrika er kun hovedfokus for 3 artikler. Årsagen til drivhuseffekten forklares i 80 % af artiklerne med den menneskeskabte produktion af drivhusgasser, mens en mindre del af artiklen definerer drivhuseffekten som et naturfænomen. Skønt aviserne (jf. nedenfor) udtrykker bekymringen omkring emnets kompleksitet, har dette ind til videre ikke betydet en nedprioritering af dækningen. Indlandsredaktør på *Politiken*, Jacob Svendsen vurderer avisens dækning af drivhuseffekten på følgende facon:

Energisektoren – CO2 og Kyoto og den slags – har fyldt meget, og der har været en tendens til, at det bliver meget teknokratisk, at det dækkes ud fra en teknokratisk vinkel. Der er andre måder at dække det på – ud fra forbrugervinklen og ud fra en ideologisk vinkel [kampen mellem værdier, mellem regering og opposition], og det synes jeg ikke er lykkedes godt nok. Det er et hamrende vigtigt miljøspørgsmål, men jeg synes ikke, det er lykkedes at dække det godt nok. Det er meget, meget svært at få det trukket derved, hvor folk ikke får blanke øjne ved tanken om handel med CO2-kvoter.

GMO: Mens drivhuseffekten er højt prioriteret på morgenavisernes redaktioner, har hverken *Jyllands-Posten*, *Politiken* eller *Berlingske Tidende* til gengæld tilstræbt at have nogen nævneværdig dækning

af spørgsmålet om anvendelse af genmodificerede afgrøder, der opfattes som et mindre centralt emne og dertil endnu vanskeligere at gøre nærværende end klimaspørgsmålet. *Jyllands-Postens* miljø-journalist, Lars From, siger direkte, at han forsøger "at gå uden om" historier om GMO, der helst bør placeres på og skrives af journalister fra avisens erhvervsredaktion. From:

GMO, jeg vil ikke sige, det er uvæsentligt, men det er godt nok ufolkeligt. Det er totalt ufolkeligt. Selvfølgelig skriver avisen om det engang imellem, men det egner sig ikke ret godt til det medie, jeg skriver i. [...] Vi kan ikke rigtigt få det lavet, så det interesserer, er vedkommende. Vi vægter helt automatisk GMO lavt. Faktisk går jeg helt uden om GMO. Det klarer de andre steder i avisen.

På *Politiken* fortæller miljømedarbejder, journalist Michael Rothenborg, om sin dækning af GMO:

Jeg har næsten ikke skrevet om det. Jeg har valgt ikke at røre det med en ildtang. Der er så megen diskussion, så mange divergerende meninger. Man kan ikke være sikker på nogen fakta. [...] Der er ikke noget bevist. Er det farligt eller ufarligt? Vi ved det ikke. Siges det samme hver gang. Nogle siger, at det måske er farligt. Så siger nogle andre, at det er godt, fordi vi kan brødføde den tredje verden, og så står vi der. Det udvikler sig ikke meget. Det er det samme spørgsmål hele tiden.

Dette afspejles også i den faktiske dækning af GMO. I analysen perioden for 1997 skriver de fire aviser således sammenlagt 73 artikler/notiser om GMO, men antallet af artikler/notiser i 2003 er faldet til 52. Fokus for mediernes dækning af GMO er lovgivningen omkring brugen af GMO, især på EU-niveau også den videnskabelige diskussion, en diskussion der dog domineres af kilder med tilknytning til de virksomheder, Monsanto/Danisco, er de kendteste fortalere for GMO. Miljøorganisationer er således kun 6. hyppigste kilde i artikler om GMO.

Truede dyrearter: Avisernes dækning af 'truede dyrearter' udmærker sig ved at være den case, hvor flest artikler/notiser er viklet positivt, det vil sige fortæller en historier om, at der går bedre for en dyreart. Dette skyldes for det første de fleste artikler har et dansk fokus og for det andet, at artiklernes ikke udelukkende handler om dyrearter, der er ved at forsvinde fra det danske landskab, men i stigende grad handler om genudsætning/tilbagekomsten af tidligere truede arter eller tilkomsten af nye arter. En typisk ar-

tikel overskrift kan således: '*Den store gråsæl er vendt tilbage*'. Kendetegnende for dækningen er også er klar forbrugerperspektiv. Det vil sige, at de nye dyrearter, der kommer til landet eller genudsættes, vurderes til dels ud fra den naturoplevelse, som deres tilstedeværelse kan tilføje brugerne af naturen. Dette gælder ikke mindst genudsætningen af bævere i Danmark, som nyder ganske stor dækning under overskrifter som f.eks. "*Bæversafari er et hit*". Danmark Naturfredningsforening betoner, at der er stor afsætning for historier om truede dyr i medierne. Poul Henrik Harritz fra Danmarks Naturfredningsforening bemærker, at især "*de søde naturhistorier går godt*". Mens Kim Carstensen, generalsekretær i Verdensnaturfonden, fremhæver, at naturhistorierne gerne må kunne fortælles med en positiv vinkel:

Positive historier kan faktisk komme igennem nogle gange. 'Hov, nu går det faktisk bedre med det sorte næsehorn. Nu er det faktisk i fremgang, hvad det ikke har været ellers'. Et meget godt eksempel er, da vi blev kontaktet om rapporten [fra IUCN] om de truede arter, altså rødlisten. Der var journalisten [fra *Politiken*] meget optaget af, at jeg sagde: 'Jamen, det vigtigste i denne her historie er jo faktisk ikke, at der er blevet et større antal truede arter. Det siger ikke nogen noget. Det kan være, at vi bare har fået større viden. Det interessante er, at vi kan se af tallene, at når vi vælger at gøre noget for at løse de her problemer, så lykkes det også'. Der var nogle deltal, der viste, at en række fugle faktisk havde fået det bedre, og det var helt præcist de fugle, man havde valgt at gøre en indsats for med nationalparker m.m. Den historie kunne han godt lide: 'Hov, der var en positiv nyhed her. Det nytter. Det kan lade sig gøre. Det går faktisk ikke bare ad helvede til'.

Myndigheder og miljøorganisationers syn på miljøstoffet

Alle de interviewede aktører er enige om, at miljø-journalistikken har forandret sig på flere måder fra 1997 og frem til i dag. Det gælder både på et mere overordnet niveau og konkret på indholdssiden. Per Meilstrup, kommunikationschef i Miljøstyrelsen, siger om den overordnede udvikling:

I 1997 var dagsordenen grundlæggende anderledes. For det første var miljø afsindigt højt på dagsordenen. For det andet var den politiske scene domineret af et grønt flertal, dvs. der var flertal for stort set alt, der havde med miljø at gøre. [...] I dag er situationen en anden. [...]

Dagsordenen er skiftet. I vores interne analyser kalder vi det, at dagsordenen er gået fra at 'miljø er i fokus' til 'miljø er i kritisk fokus'.

Poul Erik Magnussen, informationschef i Skov- og Naturstyrelsen, oplever en anden ændring af miljøjournalistikken. Der er blandet andet kommet *“mere fokus på naturen. Det er vel også en trend i tiden. Nu har de skrevet om, at vi dør af solen, dør af sol-creme, dør af shampoo, dør af det hele. Nu er det behov for noget mere neutralt, noget upolitisk op-løftende, så nu er naturen kommet med som en del af det bløde stof.”*

Miljøorganisationerne er i analysen repræsenteret ved Danmarks Naturfredningsforening, Greenpeace, NOAH og Verdensnaturfonden. De fire miljøorganisationer deler en opfattelse af, at miljø som stofområde generelt er blevet nedprioriteret i medierne over en årrække. Kim Carstensen, generalsekretær i Verdensnaturfonden, siger om den overordnede udvikling:

Hele miljødiskussionen er ikke lige så ny, frisk og enkel, som den var 10-15 år siden. Generelt set er interessen ikke lige så stor, som den var da. Det er ikke lige så nemt at komme i gennem. Men det betyder jo ikke, at der ikke er en interesse og en mulighed for at komme i gennem med historier, der appellerer følelsesmæssigt eller appellerer til en intellektuel forståelse af verdens udvikling.

Ifølge miljøorganisationerne er den mest markante forskel, at aviserne ikke længere har så mange miljøjournalister ansat som tidligere, og at de miljøjournalister, de har, ikke har lige så let ved at komme igennem til de prominente pladser i avisen som tidligere. Noget af miljøstoffet dækkes ikke længere, og noget andet er overtaget af generalister. Men de relativt få journalister, der fortsat har miljøstoffet som fagområde, leverer ifølge hovedparten af de adspurgte miljøorganisationer en kvalificeret dækning. Generelt betragtet har miljøorganisationerne iagttaget en forskydning i miljøjournalistikken fra miljø hen imod natur. Poul Henrik Harritz, præsident i Danmarks Naturfredningsforening, deler miljøområdet op i henholdsvis miljø forstået som *“hardcore kemisk kaos, vandmiljø og forhandlinger i EU”* og natur forstået som *“det grønne og den bløde pels”*. Hvor miljøjournalister tidligere var mere optagede af miljødelen end af naturdelen, er deres interessefelt i dag bredere. Nu kan man fx læse i avisen, at silkehalerne kommer til Danmark, fordi de sulter oppe nordpå. Naturdelen og den bløde pels får mere plads.

Skal miljøorganisationerne gøre sig håb om, at en given journalist tager en foreslået historie op, skal historien have dansk tilknytning eller dansk forankring, har Ida Thuesen fra Verdensnaturfonden noteret sig:

En større historie skal have en dansk vinkel, rødder i en dansk kontekst. Danske journalister er ikke særligt europæisk tænkende. Det ved jeg fra mine kolleger i netværket: Hvis bare det har rødder i en EU-kontekst, så køber de fleste journalisterne den rundt om. Det gør de ikke i Danmark. Der skal helst være en dansk politiker, forretningsmand eller organisation involveret, eller det skal være et dansk miljøproblem.

Tættere på læserne og mindre bekymret

Analysen avisernes miljøjournalistik fra 1997 til 2003 viser, at miljøjournalistikken er under forandring. Årsagerne er mange, hvoraf især skiftende politiske og redaktionelle prioriteringer er de mest fremtrædende. Begge forandringer søger at gøre op med fortiden (den kritiske miljøjournalistik jf. Pierre 1996), hvor miljøet antages at have haft en ukritisk høj placering både politisk og redaktionelt. Dagens miljøjournalistik skal således på mange måder ses som et 'opgør' med den tidligere kritiske miljøjournalistik, som mange af de interviewede redaktører og journalister tager klar afstand fra. Hvor kodeordet for den gamle miljøjournalistik i høj grad var *bekymring*, er kodeordene for den nye miljøjournalistik snarere *læservenlighed, oplevelse, natur og opgør med 'myten' om, at det altid går dårligt for miljøet*. Dette peger i retning af, at danske aviser også er overgået til en mere populariseret miljøjournalistik (jf. Pierre 1996).

Indholdsanalysen af avisernes dækning viser imidlertid, at dette indtil videre ikke har betydet, at et komplekst og 'bekymrende' emne som drivhuseffekten er forsvundet ud af mediedækningen. Tværtimod viser analysen netop, at drivhuseffekten er det af de fem udvalgte miljøproblemer, der dækkes grundigst. Samtidig spores der dog en træthed blandt journalister og redaktører, når det drejer sig om netop drivhuseffekten, og en erkendelse blandt kilder af, at historier om drivhuseffekten er svære at forstå og derfor også svære at 'sælge' til medierne. Analysen viser også, at et komplekst problem som GMO vælges fra af flere aviser.

Samlet set viser denne analyse klare tendenser til et opgør med fortidens (1980'erne, 1990'ernes) mere bekymrede og globalt orienterede miljøjournalistik. Såvel interviewene med journalister,

redaktører og kilder som indholdsanalysen af avisernes dækning af fem udvalgte miljøemner peger på miljøjournalistikkens udvikling i retningen af et øget fokus på det nære og det danske.

Eller sat på spidsen: hvis vi fortsat skal bekymre os i fremtiden, vil vi helst kun bekymre os om os selv.

Noter

1. Denne artikel bygger på rapporten *Miljøet i medierne: fem casestudier af nyhedsinstitutionens miljøjournalistik* af Mark Ørsten, Simon Andersen og Susanna Arpi (2005). Rapporten er udfærdiget af Afdelingen for Journalistik ved Institut for Kommunikation, Journalistik og Datalogi på Roskilde Universitetscenter på baggrund af finansiering fra Institut for Miljøvurdering.
2. Hansen skriver, at miljøet blev et større emne i medierne i løbet af tresserne (Hansen 1991: 444), mens Reis (1999: 138) mere specifikt fremhæver 1969 som året, hvor miljøproblemer slog igennem i medierne. Helt konkret fremhæver Reis en olieforurening i Santa Barbara, USA som det første klare eksempel på mediernes stigende miljøinteresse. Reis fremhæver desuden et studie af Rubin & Sachs fra 1971, der analyserer udviklingen af den 'nye' miljøjournalistik fra 1965 til 1970. Pierre (1996) begynder sin analyse af miljøstoffet i 1961. I dansk kontekst har Jensen (1996) analyseret miljødebatten i seks danske aviser fra 1870'erne til 1970'erne. Også her fremhæves tresserne som det årti, hvor miljøet for alvor kom på dagsordenen.
3. Reis (1999: 139) fremhæver en faldende interesse for miljøstoffet først i firserne, mens Hansen (1991: 444) mener, at den faldende interesse først fandt sted i midten af firserne. Begge er dog enige om, at interessen for miljøet igen stiger i slutningen af firserne. Her nævner flere Thatchers såkaldte 'grønne tale' som startpunkt for en fornyet miljøinteresse. Ihlen (1999) fremhæver dog i sin analyse af norsk miljøjournalistik fra 1977 til 1997, at emnet har været i konstant fremgang gennem hele perioden.
4. Reis (1999: 140) mener, at en ny nedgangsperiode for miljøstoffet begynder i midten af halvfemserne.

Litteratur

- Anderson, Alison (1991) 'Source Strategies and the Communication of Environmental Affairs', *Media, Culture & Society*, Vol. 13, pp. 459-476.
- Anderson, Alison (2003) 'Environmental Activism and News Media', in Cottle (red) *News, Public Relations and Power*. London: Sage.
- Beck, Ulrich (1997) *Risikosamfundet*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Berelson, Bernard (1971) *Content Analysis*. New York: Hafner.
- Cottle, Simon (1998) 'Ulrich Beck, 'Risk Society' and the Media', *European Journal of Communication*, Vol. 13 (1), pp. 5-32.
- Danielson, Sten (2002) *Ju närmare källan, ju klarare vatten*. Sundsvall: Mitthögskolan (C- uppsats).
- Haglund, Karin (2000) *Miljöjournalistik*. Uppsala Universitet: Medie- och kommunikationsvetenskap (D- uppsats).
- Hansen, Anders (1991) 'The Media and the Social Construction of the Environment', in *Media, Culture & Society*, Vol. 13, pp. 443-458.
- Hansen, Anders (red.) (1993) *The Mass Media and Environmental News*. Leicester: University Press.
- Hansen, Anders et. al. (1998) *Mass Communication Research Methods*. London: Macmillan Press.
- Hjarvard, Stig (1995) *Nyhedsmediernes rolle i det politiske demokrati*. København: Statsministeriets medieudvalg.
- Hjarvard, Stig (1997) 'Forholdet mellem kvantitative og kvalitative metoder i medieforskningen', *Norsk Medietidskrift* nr. 2.
- Hjarvard, Stig (1999) *Tv-nyheder i konkurrence*. Samfundslitteratur.
- Hjarvard, Stig; Kristensen, Nete Nørgaard & Ørsten, Mark (2004). *Mediernes dækning af invasionen af Irak*. Modinet, (Working Paper no. 13).
- Horst, Maja & Lolk Mette (2000) 'Formidling af risiko', i Lund, Anker Brink (red) *Først med det sidste*, Århus: Ajour.
- Ihlen, Øyvind (1999) *Medier og miljø – en skisse af norske avisers miljødekning 1977-1997*. Oslo: Universitet i Oslo (Mediestudier nr. 38, Skriftserie for Institut for medier og kommunikasjon).
- Jarlbrog, Gunilla (2004) *Krisjournalistik eller journalistik i kris? En forskningsoversigt om medier, risiker och kriser*. Stockholm: Krisberedskapsmyndigheten (Temaserie: 2004:1).
- Jensen, Bent (1996) *Træk af miljødebatten i seks danske aviser fra 1870'erne til 1970'erne*. København (Arbejdsnotat nr. 9 fra Rockwool Fondens Forskningsenhed).
- Kitzinger, Jenny & Reilly, Jacquie (1997) 'The Rise and Fall of Risk Reporting', *European Journal of Communication*, Vol. 12 (3), pp. 319-350.
- Lidskog, Rolf, Sandstedt, Eva & Sundqvist, Göran (1997) *Samhälle, risk och miljö. sociologiska perspektiv på det moderna samhällets miljöproblem*. Lund: Studentlitteratur.
- Lund, Anker Brink (2002) *Den redigerende magt*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.

- Major, Ann M. & L. Erwin Atwood (2004) 'Environmental Stories Define Problems, Not Solutions', *Newspaper Research Journal*, Vol. 25, No. 3., pp. 8-22.
- Mormont, Marc & Christine Dasnoy (1995) 'Source Strategies and the Mediatization of Climate Change', *Media, Culture & Society*, Vol. 17, pp. 49-64 in
- Pedersen, Ove Kaj m.fl. (2000) *Politisk journalistik*. Århus: Center for Journalistik og Efteruddannelse.
- Pierre, Monika Djerf (1996) *Gröna Nyheter – miljöjournalistiken i televisionens nyhetssändningar 1961-1994*. Göteborg: Göteborg Universitet.
- Poulsen, Tine Skov (2004) *Risikokonflikter – kommunikation og rationaler*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Reis, Raul (1999) 'Environmental News', *Science Communication*, Vol. 21, No. 2, pp. 137-155.
- Sjöberg, Claes (1989) *Miljöjournalistik*. Journalisthögskolan i Stockholm.
- Togeby, Lise m.fl. (2003) *Magt og demokrati i Danmark – Hovedresultaterne fra Magtudredningen*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Ørsten, Mark (2004) *Transnational politisk journalistik*. Roskilde: Roskilde Universitetscenter (Skriftserie nr. 1).

Mot en mer oberoende kommunal journalistik?

MATS EKSTRÖM, BENGT JOHANSSON & LARSÅKE LARSSON

Den moderna journalistikens ställning och oberoende i relation till det omgivande samhället har uppmärksammats av många forskare.¹ Journalistiken som institution har successivt också ökat sin självständighet i förhållande till de politiska institutionerna, men också till andra samhällsinstitutioner. Enligt Djerf-Pierre och Weibull (2001) tar detta sedan mitten av 1960-talet sig i uttryck i ideal om att vilja påverka andra samhällsinstitutioner snarare än att anpassa sig till dem.

Vi ska i denna artikel empiriskt studera i vilken utsträckning denna autonomi tar sig i uttryck i den journalistik som bevakar den lokalpolitiska arenan – *den kommunala journalistiken*. Frågan som står i centrum är hur oberoendet visar sig i kommunal-journalistiska texter, samt om och hur detta förändrats över tid. Även om det finns exempel på tidigare forskning om kommunjournalistik som berört frågan om oberoende, har detta inte varit den centrala forskningsfrågan (SOU 1975:78, Linderöth 1978, Sjölin 1985, Johansson 1998, Larsson 1998, Nygren 1999). Dessutom saknas i stort sett studier av hur det journalistiska oberoendet tar sig i uttryck i kommunjournalistiken över en längre tidsperiod.

Journalistiskt oberoende – tre dimensioner

Inspirerade av Altheide och Snow (1991) använder vi begreppet ”journalistisk logik” som en övergripande benämning för journalistikens särskilda sätt att förhålla sig till verkligheten – dess särskilda sätt att inhämta och kommunicera kunskaper. Kopplingen mellan autonomi och journalistisk logik kan förstås ur åtminstone två perspektiv: Den interna logiken och den externa legitimiteten:

(1) *Den interna logiken*: Den journalistiska logiken är intern så till vida att den är kopplad till verk-

samhetens specifika villkor och målsättningar – och skiljer sig i förhållande till den logik som utvecklas inom andra verksamheter. Oberoende är både en förutsättning för, och en konsekvens av, en intern journalistisk logik. Kepplinger och Köcher (1990) menar t ex att journalistiken, som en konsekvens av utvecklad autonomi, kan förhålla sig extremt selektivt till potentiella nyheter och vinklingar genom att prioritera det som blir ”bra” nyheter. Till den interna logiken hör en uppsättning av specialanpassade metoder och tekniker.

(2) *Den externa legitimiteten*: Det är utmärkande för institutioner med hög grad av autonomi att de utvecklar logiker – sätt att kommunicera – som normaliseras och inte behöver motiveras i relation till omgivningen. Journalistikens ställning är beroende av publikernas tilltro till dess särskilda sätt att kommunicera – att publiken betraktar journalistikens texter som ett meningsfullt sätt att förstå verkligheten (Ekström 2000). Men oberoendet handlar också om journalistikens legitima befogenheter i relation till andra samhällsinstitutioner. Ett exempel på detta är rätten att kräva intervjuer av politiker och myndighetspersoner.

Journalistiska strategier för att markera autonomi i förhållande till dess bevakningsobjekt – i detta fall den kommunala verksamheten – kan delas upp i tre dimensioner. Det handlar både om hur medierna gör urval av kommunala nyheter, men också på vilket sätt dessa presenteras i medierna.

Den *första* dimensionen är *självständighet till den kommunala arbetsorganisationen*. Den kommunala rapporteringen kan vara olika starkt knuten till vad som sker i den kommunala verksamheten. Fullmäktige och tyngre nämnder, som exempelvis kommunstyrelse, brukar vara föremål för intensivare bevakning än andra nämnder. Dessutom dominerar politiker och ansvariga tjänstemän som källor

(Furhoff 1963, Holmlöv 1978, Sjölin 1985, Larsson 1994). Men under 1980- och 1990-tal finns det tendenser till att svensk kommunaljournalistik gör sig mer självständig i förhållande till kommunen. Beroendet av kommunala källor minskar och nyheterna är inte längre lika tydligt kopplat till den kommunala beslutsprocessen (Johansson 1998, Nygren 2001). Frågan är dock hur generella dessa tendenser är och hur utvecklingen ser ut i ett längre tidsperspektiv.

Vi väljer här att studera två aspekter av hur *självständigheten till den kommunala arbetsorganisationen* uttrycks. Den *första* gäller före/efter beslut och handlar om i vilken utsträckning kommunjournalistiken rapporterar om ärenden inom den kommunala beslutsprocessen och om dessa i så fall rapporteras före- eller efter beslut är fattat (jfr Sjölin 1985). Ju mindre journalistiken intresserar sig för kommunal ärendebevakning desto mer självständig är den. När man rapporterar om ärenden *efter* beslut indikerar det att journalistiken är mer beroende av de kommunala beslutsorganens arbete. Om man istället skriver om frågor *före* beslut visar det en mer aktiv självständig journalistisk hållning gentemot den kommunala beslutsorganisationen. Den *andra* aspekten gäller vilka källor som framträder i de kommunala nyheterna. Frågan är då i vilken utsträckning de kommunala nyheterna baseras på uttalanden och handlingar från de kommunala källorna och hur utvecklingen ser ut över tid.

Den andra dimensionen – *självständig problemdefinition* – handlar om i vilken utsträckning journalistiken beskriver den kommunala verkligheten på ett sätt som primärt är anpassat till journalistiska ideal om att vara en oberoende granskare av samhällsinstitutioner. Här rör det sig alltså om nyhetssynen och hur journalistiska ideal om vad som är god journalistik avspeglar sig i nyheterna.

Det finns exempel på tidigare gjord forskning om granskande kommunal journalistik, men slutsatserna är skiftande. Linderoth analyserade lokalpressens kontroll- och granskningsfunktion av den kommunala sfären för att se om avpartipolitiserings minskat eller ökat benägenheten att granska lokala makthavare. Resultaten visade att partikopplingen blivit mindre i alla tidningar, oavsett konkurrens- eller monopolsituation. Linderoth drog slutsatsen att monopoltidningar är mindre benägna att utföra kontroll och granskning än dem som är utsatta för konkurrens, eftersom det skulle kunna motverka de ekonomiska målen (Linderoth 1978). Undersökningens resultat motsägs dock av andra studier om konkurrensens inverkan på dagspressens granskande funktion (SOU 1975:78, Sjölin 1985). Men oavsett medie-

situationen är en tydlig slutsats av studier gjorda under de senaste trettio åren att journalistik granskning inte är en särskilt utbredd genre inom den kommunala journalistiken (SOU 1975:78, Linderoth 1981, Sjölin 1985, Nygren 2004).

I artikeln studeras två aspekter av *självständig problemdefinition*. Den *första* är förekomst av granskande kommunal journalistik. Vad som ska ses som granskande journalistik är inte självklart, vilket vi ska återkomma till senare. Den *andra* aspekten är problemorienteringen i kommunala nyheter, dvs. att de journalistiska texterna tar sin utgångspunkt i att något är ett problem. Givetvis sammanfaller granskande journalistik och problemorienterad journalistik till viss del, men inte helt. Vårt sätt att definiera granskande journalistik innebär att nyheter som på ett eller annat sätt *utvärderar* kommunal verksamhet ses som granskande. Det innebär att granskande journalistik *inte nödvändigtvis* är inriktad på ett problem eller att kritik framförs.

Anpassning till nyhetslogiken är den *tredje* dimensionen av oberoende. Liksom den förra dimensionen handlar det om kommunala nyheters anpassning till journalistikens arbetsmetoder och sätt att presentera nyheter. Anpassningen till nyhetslogiken studeras i två aspekter. Den *första* är hur anpassad kommunjournalistiken är till den interna logiken och dess metoder att samla in och presentera källmaterial. Fokus är på synliggörandet av olika arbetsmetoder att samla in information. Är det i första hand referat av handlingarna eller använder och redovisar man andra journalistiska insamlingsmetoder? Centralt är att se utvecklingen av intervjun som arbetsmetod inom kommunaljournalistiken. Den journalistiska intervjun ska ses som en del i den interna logikens metoder och därför undersöker vi i vilken omfattning denna metod används i relation till andra typer av källor. Tidigare forskning har visat att nyhetsjournalistikens utveckling under 1900-talet – avseende arbetsmetoder och relationer till det omgivande samhället – hänger intimt samman med utvecklingen av den journalistiska intervjun (Ekström 2005, Schudson 1995). Schudson (1995) beskriver intervjun som ”the archetypal act of journalism”. Intervjun har spelat en avgörande roll i journalistikens professionalisering och institutionalisering. Intervjun tillhör inte bara de mest centrala metoderna för att undersöka, samla in råmaterial och producera nyheter (jfr Schudson 1995). Den reglerar och symboliserar också journalistikens makt i förhållande till andra samhällsinstitutioner. Genom intervjun har journalistiken tillskansat sig rättigheter och gjort sig relativt oberoende av praktiker inom andra institutioner.

En *andra* aspekt är att i detalj studera styrelse- och fullmäktigebevakningen. Lokalpressen har under lång tid bevakat och rapporterat de beslut som tagits i fullmäktige och andra centrala kommunala organ. Men frågan är på vilket sätt denna bevakning framställts i tidningarna. Är fullmäktigerapporteringen en spegling av vad som sagts i debatten, eller förhåller man sig mer självständigt och väljer ut och fokuserar på enskilda frågor? Här är alltså fokus på hur interna kriterier för nyhetsvärdering – som skiljer sig från den kommunala verksamhetens uppfattningar om vad som är viktigt – påverkar rapporteringen av kommunal verksamhet (jfr Holmlöv 1978, Nymo 1982, Sjölin 1985).

Kommunaljournalistik i förändring

Förutom förändrade journalistiska ideal finns det andra viktiga faktorer som påverkat kommunjournalistikens utveckling. De svenska kommunernas organisation och ansvarsområden har kraftigt byggts ut under efterkrigstiden. De två kommunsammansläggningsreformerna innebar att antalet kommuner minskade radikalt från ca 2500 till 280. Under 1960- och 1970-talet ökade också den kommunala verksamheten mycket snabbt. Perioden har av vissa kallats för *den offentliga revolutionen* (Tarschys 1987, Gustafsson 1989). Men sedan i början av 1990-talet var det inte längre utbyggnad av den kommunala sektorn som diskuterades i Sveriges kommuner utan kraftiga nedskärningar och besparingar.

Från början av 1960-talet och framåt har inte bara kommunernas verksamhet expanderat. Även mediernas, och då framförallt dagspressens intresse för kommunen som bevakningsobjekt har ökat radikalt, vilket till viss del kan förklaras med en mer omfattande kommunal verksamhet. Det finns helt enkelt mer nyheter att rapportera om. Det ökade intresset för kommunalpolitik i dagspressen hänger också samman med partipolitiseringen av den kommunala arenan. En högre konfliktnivå och större åsiktsspridning i kommunpolitiken har höjt nyhetsvärdet för kommunala nyheter (Birgersson och Westerståhl 1989).

Tidningarnas ökade sidantal har givetvis också bidragit till att det blivit mer kommunala nyheter i dagspressen. Men det förklarar inte hela utrymmesökningen och framförallt inte att kommunala nyheters andel av de politiska nyheterna blivit större. Lokalpressens ökade intresse för lokala politiska nyheter kan också knytas till kampen om publiken. Lokala nyheter är ett allt viktigare konkurrensmedel. I takt med att andra medier – framförallt TV och radio – har kommit att ta över en stor del av utrikes- och

riksnyheterna har dagspressens ökade lokala bevakning varit ett sätt att konkurrera om mediepubliken (SOU 1975:78, Roppen 1991, Sørbo 1991, Johansson 1998, 2001). På senare år har också konkurrensen från lokala gratistidningar gjort att den traditionella dagspressen fokuserar ännu hårdare på lokalt nyhetsmaterial.

Undersökningen

Den kommunala journalistiken undersöks i denna studie vid tre tidpunkter, med 20 års intervall. Genom att välja tre nedslag med så långa tidsintervall blir det möjligt att studera journalistikens autonomi vid tillfällen då de journalistiska idealen skiljer sig åt. Det första nedslaget är 1961, då ideal om granskning varken nått etermedierna eller dagspressen. Inom etermedierna dominerade ett speglingsideal i förhållande till det omgivande samhället (Djerf-Pierre och Weibull 2001). Speglingsideal fanns även inom den svenska pressen, även om den fortfarande var starkt partibunden (Furhoff 1963, Ekecrantz och Olsson 1996).

Ideal om en självständigt granskande journalistik växte fram under mitten av 1960-talet. De andra två nedslagen (1981 och 2001) är efter att dessa ideal fått acceptans inom journalistiken. I början av 1980-talet har polarisering av konflikter blivit närmast rutinmässig och tjugo år senare finns fortfarande granskning med som en centralt journalistiskt ideal, även om andra mer publikanpassade ideal vunnit insteg och därmed banat vägen för en populariserad och engagerande journalistik (Djerf-Pierre och Weibull 2001, Johansson, Henricsson och Karlsson 2003).

Vi har valt ut tre svenska kommuner: *Örebro*, *Lidköping* och *Vingåker*. Det är kommuner av tre olika storlekar. Tidigare forskning tyder på att storleken på kommunerna, och framför allt avståndet mellan reportrar och kommunala tjänstemän och politiker har stor betydelse för den lokala journalistikens inriktning (Larsson 1998). Vi har därför valt storlek som en viktig jämförande variabel. Motivet till det strategiska urvalet av kommuner är att få ett underlag för att kunna identifiera skillnader, men också likheter i den lokala morgonpressens kommunala bevakning. Utifrån den valda designen ställer vi oss frågan: Finns det generella tendenser i pressens bevakning, tendenser som återkommer oberoende av skillnader i storlek mellan de valda kommunerna?

Örebro är en kommun med cirka 120 000 invånare och är en av Sveriges tio största kommuner. Här har det under hela undersökningsperioden funnits en dominerande liberal tidning, *Nerikes Allehanda*, och

en betydligt mindre socialdemokratisk tidning, *Örebro-Kuriren*. *Nerikes Allehanda* hade 2001 en hushållstäckning på cirka 66 procent, medan *Örebro-Kuriren* endast nådde fyra procent (TS-boken 2002). Valet av de övriga två orterna gjordes för att få med två kommuner med olika storlek, men som samtidigt har vissa saker gemensamt med Örebro. Det rör framför allt förhållandet mellan den dominerande tidningens politiska färg och den politiska majoriteten i kommunen. Örebro styrdes vid alla tre undersökningstillfällen av det socialdemokratiska partiet och en liberal morgontidning har dominerat mediemarknaden sedan länge. Liknande förhållanden gäller de andra två undersökta kommunerna.²

Lidköping har cirka 37 000 invånare och är en mellanstor svensk kommun. I kommunen har socialdemokraterna med stöd av vänsterpartiet styrt kommunen vid alla undersökningstillfällen. *Nya Lidköpings-Tidningen* är en tredagarstidning. Den politiska färgen är liberal och den hade 2001 en hushållstäckning på hela 87 procent. Ingen konkurrerande tidning finns på orten. Vingåker är en liten kommun med cirka 9000 invånare. Socialdemokraterna är i majoritet och mediemarknaden domineras av *Katrineholms-Kuriren* (liberal) med en hushållstäckning på 65 procent. Tidningen har dock inte huvudredaktionen på orten. Tidningen *Folket*, socialdemokratisk, täcker också kommunen, men har under de senaste tio åren mer inriktat sin bevakning på utgivningsorten Eskilstuna och hade 2001 endast en hushållstäckning på en procent i Vingåker (TS-boken 2002).

För varje år undersöks två månader – mars och oktober. Under dessa månader går den kommunala verksamheten på högvarv. Mars är en ”normalmånad” under det kommunala året, medan oktober är en intensiv månad, eftersom nästa års budget för den kommunala verksamheten behandlas.

Endast nyhetsmaterial ingår i undersökningen. Urvalet har baserats på två kriterier: (1) Artikel-innehållet handlar om verksamheter som kommunen ansvarar för och där innehållet kopplas till kommunen som ansvarig eller att (2) myndighetspersoner och politiker i kommunen uttalar sig eller agerar i frågor som inte ligger inom kommunens ansvarsområde. Totalt sett ingår 1500 nyhetsartiklar i analyserna. Fördelningen på de olika tidningarna redovisas i appendix.

Studien bygger i huvudsak på en kvantitativ innehållsanalys, som kompletterats med kvalitativ analys. Avgörande frågor för båda formerna av textanalys är: Hur presenteras nyheten? Vad får läsaren veta? Studien är inspirerad av den diskursteoretiska analys av nyhetstexter som utvecklats av van Dijk (1988,

1991). Van Dijk visar hur vi genom analyser av språket på olika nivåer kan identifiera hur mening skapas, vad texter handlar om, och vilka implikationer detta har för läsandet (jfr Holsti 1969, Krippendorff 1980). I vilken mån läsarna tolkar texterna som uttryck för de olika former av autonomi som de studerade variablerna indikerar är naturligtvis en annan fråga.

Självständighet till den kommunala arbetsorganisationen – före och efter beslut

Frågan om hur starkt kopplad nyhetsrapporteringen är till den kommunala ärendeprocessen betraktas i denna artikel som en indikator på graden av journalistisk självständighet till den kommunala arbetsorganisationen. En *första* fråga är hur stor andel av de kommunala nyheterna som överhuvudtaget relateras till den kommunala beslutsprocessen. Om merparten av de kommunala nyheterna tar upp kommunala ärenden uttrycker kommunjournalistiken ett starkt beroende av den kommunala beslutsrytmen. En *andra* fråga är i vilken utsträckning rapporteringen av ärenden sker före eller efter beslut. Frågan om information före beslut diskuterades intensivt i kommunala sammanhang under 1970-talet och början av 1980-talet. I denna debatt fördes åsikten fram att kommunerna i högre grad skulle ge information före beslut istället för att bara redovisa fattade beslut. Det sågs som en förstärkning av demokratin där människor fick möjlighet att ge sina synpunkter på ärenden under beredning och planering (Edström 1982). Men att förse medborgarna med information före beslut kan också knytas till de journalistiska idealen om att stå mer självständig gentemot kommunen och därmed för medborgarnas räkning granska kommunala ärenden (Sjölin 1985).

Resultaten i tabell 1 visar att bevakningen av ärenden i berednings- och beslutsprocesser minskat i relation till annan typ av kommunrapportering. Andelen artiklar som avhandlar ärenden i denna process minskar från 42 procent 1961 till 33 procent 2001. Minskningen ligger dock helt mellan de sista mätillfällena. Fram till 1981 uppvisar stora delar av den kommunala rapporteringen ett starkt beroende av den kommunala beslutsprocessen. Nästan hälften av all rapporteringen gällde ärenden som befann sig inom den kommunala ärendeprocessen.³

Ser vi på karaktären på ärenderapporteringen visar den också en utveckling mot mer självständig journalistik (tabell 2). Drygt 40 procent av all ärenderapportering är före beslut (jfr Larsson 1994). Men skillnaderna mellan de olika undersökningsåren är stora och även i detta avseende ser vi att

Tabell 1. Ärenderapportering i de kommunala nyheterna 1961, 1981 och 2001 (procent)

	1961	1981	2001	Totalt
Ärenderapportering	42	45	33	39
Ej ärenderapportering	58	55	67	61
Summa procent	100	100	100	100
Antal artiklar	188	661	654	1 503

Kommentar: För att överhuvudtaget koda denna variabel krävs att det finns ett kommunalt ärende i botten. Det ska påpekas att avgörande är *hur* tidningen beskriver beslutet, inte formellt *var* beslutet tas.

journalistiken gjort sig mer självständig gentemot den kommunala sfären.

Ökningen är intressant, men det bör också uppmärksammas att det redan 1961 förekom rapportering om ärenden före beslut. Med tanke på vad som sagts om det speglingsideal som präglade journalistiken vid denna tid kunde man förväntat sig att rapporteringen före beslut i princip skulle vara obefintlig. Men resultaten visar att den lokala journalistiken redan 1961 förmedlar en hel del information på beredningsstadiet. Pressen bevakar redan då organ som bereder ärenden före slutlig beslutsinstans (fullmäktige). Men det bör påpekas att information före beslut i nämnder är relativt ovanlig.

Självständighet till den kommunala arbetsorganisationen – journalistikens källberoende

Förutom ärenderapporteringen kan mediernas beroende av kommunala källor ses som ett uttryck för självständighet gentemot den kommunala arbetsorganisationen. Som tidigare forskning visat dominerar kommunala källorna i kommunnyheterna (SOU 1975:78, Holmlöv 1978, Sjölin 1985, Larsson 1994, Johansson 1998, Nygren 2001). Men frågan är då om det ser likadant ut idag som det gjorde för 40 år sedan. Uttrycker den kommunala journalistiken idag mer självständighet i förhållande till de kommunala källorna?⁴

Resultaten i tabell 3 visar att det i nyhetsmaterialet från 1961 förekom uteslutande kommunala källor i nästan tre fjärdedelar av de kommunala nyheterna. Denna andel sjunker till 63 procent 1981 och tjugo år senare är motsvarande siffra 54 procent. Tidigare forskning har visat att den kommunala journalistikens källberoende minskat under 1980- och 1990-talet (Johansson 1998). Våra resultat visar att denna trend har en längre historia än så, och dessutom kan den inte begränsas till större dagstidningars bevakning. Det minskade källberoendet har slagit igenom i all kommunal journalistik, oavsett tidningens storlek.⁵ Den journalistiska strategin är dels att sedan början på 1980-talet oftare publicera artiklar utan kommunala källor överhuvudtaget, dels att källor inom och utanför kommunen oftare ställs emot varandra i de kommunala nyheterna. Sjölin konstaterar i sin studie från 1980-talet att den allt större offentliga aktiviteten från organisationer och intressegrupper utanför den kommunala sektorn inte fått något större genomslag i kommunnyheterna. Men resultaten i denna studie visar att det kommunala kommunikationsrummet vidgats. De kommunala källorna får i större utsträckning än tidigare lämna utrymme åt andra aktörer som vill göra sin röst hörd i det lokala offentliga rummet.

Men en viktig slutsats är dock att de kommunala nyheterna fortfarande uttrycker ett starkt beroende av kommunala källor. Att mer än hälften av nyhetsartiklarna 2001 endast har kommunala politiker, tjänste-

Tabell 2. Rapportering av kommunala ärenden före och efter beslut i de kommunala nyheterna 1961, 1981 och 2001 (procent)

	1961	1981	2001	Totalt
Före beslut	29	42	49	42
Efter beslut	71	58	51	58
Summa procent	100	100	100	100
Antal artiklar	79	298	214	591

Kommentar: Kodningen av före/efter beslut gäller de kommunala organens beslut i olika ärenden.

Tabell 3. Kommunala källor i de kommunala nyheterna 1961, 1981 och 2001 (procent)

	1961	1981	2001	Totalt
Artiklar med <i>endast</i> kommunala källor	73	63	54	60
Artiklar med <i>både</i> kommunala och andra källor	13	18	26	21
Artiklar <i>utan</i> kommunala källor	14	19	20	19
Summa procent	100	100	100	100
Antal artiklar	172	608	626	1 406

Kommentar: I tabellen ingår endast artiklar där källor förekommer. Kommunala källor innefattar kollektiva aktörer såsom "kommunen", nämnder, förvaltningar, bolag liksom enskilda kommunala politiker/partier samt ansvariga tjänstemän. Anställda såsom lärare, sjuksköterskor mm ses inte som kommunala aktörer eftersom de inte är "maktaktörer". I strikt mening är de dock kommunala källor men även om de skulle medräknas i resultaten skulle endast nivåerna ändras marginellt.

män, styrelser, nämnder, förvaltningar eller bolag som källor visar hur starkt knuten kommunjournalistiken är till den kommunala beslutsprocessen.

Självständig problemdefinition – granskande kommunal journalistik

Mycket talar för att det kritiska granskandet som ideal inom journalistiken etablerades under en särskild historisk period. Granskning är dock långt ifrån ett entydigt begrepp. I denna studie använder vi ett differentierat granskningsbegrepp där granskning i grunden handlar om att pröva *om och hur något fungerar*. En granskande journalistik är en journalistik som på ett eller annat sätt låter denna fråga vara central för nyhetsarbetet och nyhetsartikeln. Granskningsbegreppet skall vara tillämplbart på studier av den journalistiska praktiken – och skilja ut olika typer av granskning som kan förekomma givet journalistikens särskilda villkor, metoder och presentationsformer. Det går möjligen att argumentera för att all journalistik direkt eller indirekt har granskande inslag. I andra änden finns dem som ställer så hårda krav på vad som är granskning att nästan ingen journalistik klarar kriterierna (Strömbäck 2003). Ambitionen har varit att undvika båda dessa ytterligheter.⁶

Granskande journalistik har avgränsats till olika typer av artiklar som på ett eller annat sätt uppmärksammar frågor om *hur den kommunala politiken och dess ansvarsområden fungerar*. Sju olika typer av journalistisk granskning har identifierats. Dessa skiljer sig åt med avseende på både det arbete som ligger bakom (metoderna), vinkeln på nyheten och hur artikeln är konstruerad. Vi menar att det finns ett antal modeller för hur nyheter konstrueras varav vissa inbegriper granskande inslag och andra inte. Dessa modeller styr reporterarbetet i dess olika steg fram till en färdig nyhetstext. Hur mycket grans-

skande journalistik finns det då i de undersökta tidningarna?

Resultaten visar en tydlig förändring mellan 1961 och 1981 (tabell 4) mot en större *andel* granskande artiklar, från 16 till 29 procent, dvs. närmast en fördubbling. Mellan 1981 och 2001 sker däremot endast marginella förändringar. Här är det istället stabilitet som är det huvudsakliga resultatet.

Ser vi närmare på hur olika typer av granskning förändrats under de fyrtio åren är det några resultat som är viktiga att framhålla. *Grävande/avslöjande* reportage saknas för det första helt 1961. Endast någon enstaka artikel av grävande/avslöjande förekommer i materialet 1981 och inte heller 2001 är den grävande/avslöjande journalistiken särskilt omfattande (2 procent). Vad gäller denna mer utpräglade form av kritisk granskning sker således ingen tydlig förändring i den kommunala journalistiken under hela den undersökta perioden. Vi kan dock konstatera att det mellan åren 1981 och 2001 sker *en* tydlig förändring. Rapporteringen av andras granskning ökar. Detta kan vara ett uttryck för att sådana granskande verksamheter (revision, utredningar, forskningsrapporter) utvecklats under denna period. Ytterligare huvudresultat är den ökade andelen verksamhetsgranskning och rapportering av kritik mellan 1961 och 1981. Inom övriga kategorier ökar förvisso antalet granskande artiklar men andelen är tämligen stabil.

Den vanligaste formen av granskning är att *rapportera kritik*. Frågor om hur den kommunala verksamheten fungerar uppmärksammas i dessa artiklar genom att man låter kritiska röster komma till tals i nyhetsrapporteringen. De kritiska rösterna har i många fall samlats in genom intervjuer, men i vissa fall också genom att reportern deltagit som observatör vid sammanträden i kommunfullmäktige, eller andra typer av offentliga

Tabell 4. Granskning i de kommunala nyheterna 1961, 1981 och 2001 (procent)

	1961	1981	2001	Totalt
Granskning	16	29	31	28
Rapportera kritik	8	12	11	11
Verksamhetsgranskning	2	9	7	8
Rapportera andras granskning	1	2	6	3
Belysning lokal fråga	4	4	2	3
Rapportera positiva resultat	1	2	2	2
Grävande/avslöjande	0	0	2	1
Kvalitetstester	0	0	1	0
Ej granskning	84	71	69	72
Summa	100	100	100	100
Antal artiklar	188	661	654	1 503

Kommentar: För mer detaljerade beskrivningar av de olika formerna av granskning, se appendix.

debatter. Att detta är den vanligaste formen för granskning kan förklaras av att just denna form passar särskilt väl för journalistikens villkor och arbetsmetoder. För det första är denna form av granskning inte tidskrävande. Begränsad tid och krav på hög produktivitet är ett av de mest utmärkande villkoren för journalistiken (Schlesinger 1987, Ekström och Nohrstedt 1996). För det andra passar denna form för granskning väl in i nyhetsrapporterandets epistemologi, vilken kan sammanfattas enligt följande: Om någon sagt något så är det tillräckligt sant för att publicera. Genom att förmedla kritik genom andras röster kan journalistiken kombinera två journalistiska ideal – att inta en kritisk position och vara neutral – på samma gång och utan att behöva lägga mycket tid på att själva gräva fram uppgifter och pröva sanningshalten eller rimligheten i det som påstås (Clayman och Heritage 2002, Ekström och Nohrstedt 1996).

Näst vanligast är *verksamhetsgranskning*. Till denna kategori hör de reportage där redaktionen tagit initiativ till att närmare uppmärksamma hur en viss verksamhet fungerar. Det kan handla om skola, fritidsverksamhet, äldreboende etc. Dessa reportage är då varken grävande eller avslöjande. De domineras ofta av att personer med olika roller och relationer till verksamheten intervjuas. Verksamhetsgranskning är även artiklar där den explicita eller underliggande frågan är vilka konsekvenser som förändringar inom kommunen kan komma att få.

Det kan självklart ligga olika mycket arbete bakom det vi kallat verksamhetsgranskning. Ibland handlar det om en enskild artikel, men i vissa fall publicerar tidningarna en serie av artiklar där en kommunal verksamhet uppmärksammas ur ett flertal perspektiv. Även verksamhetsgranskningen är dock

en form för granskning som passar väl för den vardagliga nyhetsrapporterandens villkor (Ekström och Nohrstedt 1996, Ettema och Glasser 1998, Ekström 2002). Den kräver inte att reportrar under längre tid ägnar sig åt undersökande verksamhet och den utgår inte heller från att journalistiken skall avslöja missförhållanden som politikerna vill dölja. Tvärtom förlitar sig denna journalistik i stor utsträckning på de uttalande som politiker, ansvariga tjänstemän men också brukare gör i intervjuer.

Gemensamt för de två minst vanliga formerna för granskning är att de representerar en mer aktiv och självständig journalistik. I *kvalitetstester* är det redaktionen som bestämt sig för att pröva hur något av kommunens ansvarsområden fungerar genom att konstruera egna undersökningar och tester. Exempel är när redaktionen arrangerar en test för att själv kontrollera hur den lokala demokratin fungerar genom att undersöka hur lätt/eller svårt det är för medborgarna att få information i kommunala frågor och få kontakt med politiker. Den form för granskning som forskare i huvudsak uppmärksammat tidigare är det vi kallar *grävande och avslöjande journalistik*. Den innebär en hög grad av journalistisk självständighet, ett mer ingående undersökande arbete, samt att texterna till läsarna kommunicerar avslöjanden om missförhållanden. Det är just denna form av journalistik som uttrycker den tydligaste konflikten mellan redaktionens och politikens intressen. Som framgår av tabell 4 är denna form för granskning mycket ovanlig i den kommunala journalistiken. En slutsats av vår undersökning är därmed: När granskning sker, sker den i huvudsak, men inte alltid, på ett sätt som gör att förtroendefulla relationer mellan journalistik och den kommunala politiska ledningen kan upprätthållas (jfr Larsson 1998).

Självständig problemdefinition – kommunjournalistikens problem- orientering

En problemorienterad journalistik kan ses som ett mått på hur oberoende uttrycks gentemot den kommunala organisationen. Problemorientering innebär att nyheten fokuserar på ett samhällsproblem av något slag. Det kan exempelvis vara rapportering om nedskärningar, att någon ställer krav på utökad service, ifrågasättande av servicens kvalitet, problem med kommunala demokratiska processer, miljö- och hälsoproblem. Listan kan göras lång och gemensamt är att de journalistiska texterna tar sin utgångspunkt i att något är ett problem. Det är därmed frågan om nyheter som knappast ses i särskilt positivt ljus av kommunpolitikerna och chefstjänstemännen. Däremot stämmer det problemorienterade nyhetsperspektivet väl in i journalistikens självförståelse. Att ta fram problem och ställa de ansvariga till svars uppfattas inom kåren som god journalistik (Ekström och Nohrstedt 1996, Djerf-Pierre och Weibull 2001, Nord 2004).

I kommunnyheterna från 1961 var knappt en femtedel av artiklarna fokuserade på ett problem av något slag (tabell 5). Denna andel ökar först till 34 procent 1981 och till 41 procent 2001. Även i detta avseende visar resultaten tydligt att den kommunala journalistiken uttrycker en allt större autonomi. Men det kan också påpekas att även om den kommunala journalistiken blivit allt mer problemorienterad över tid är det trots allt vanligast att kommunnyheterna varken innehåller konflikter eller fokuserar på samhällsproblem. De problemorienterade nyheterna ökar över tid, men dominerar inte.

I en övervägande del av de artiklar som fokuserar på ett problem av något slag, pekas också kommunala organ och enskilda politiker/tjänstemän ut som ansvariga. I de kommunala nyheterna 1961 tog 19 procent av de kommunala nyheterna upp ett problem av något slag, i 13 procent var också kritiken riktad mot kommunala aktörer. Problemorienteringen där kommunen också ses som ansvarig ökar i alla de under-

sökta tidningarna mellan de två första undersökningsperioderna. Sammantaget ökar också andelen problemorienterade artiklar med kommunalt ansvar även mellan 1981 och 2001 (25 till 31 procent).⁷

Analyserna av kommunaljournalistisk granskning visade att relationen mellan kommunföreträdare och journalister inte på allvar utmanades av de lokala mediernas sätt att granska. Men analyserna av problemorienteringen klargör att journalisternas sätt att definiera nyheter trots allt blivit starkare i förhållande till politikernas. Det är journalistiska ideal om vad som är en god nyhet som dominerar de kommunala nyheterna mer och mer (jfr Westerståhl och Johansson 1985).

Anpassning till nyhetslogiken – intervjuer eller andra källor?

I dessa avsnitt ska vi närmare gå in på hur oberoendet uttrycks genom anpassning till nyhetslogiken. Den första aspekten gäller den kommunala journalistikens användning av källor. Här handlar det inte om de organisationer och personer som används som källor, utan hur informationen samlas in, genom vilka metoder och kanaler. Hur har journalisterna fått information om t ex oppositionens uppfattningar i en fråga – är det genom egen närvaro vid sammanträden och debatter, genom handlingar, pressmeddelanden, eller intervjuer? Även denna analys fokuserar på de källor som presenteras i artiklarna, dvs. för läsarna.

Tabell 6 visar tydligt att intervjun spelar en avgörande roll i journalistiken. Det är den metod/källa som oftast anges i nyhetsmaterialet som helhet. Mellan 1961, 1981 och 2001 sker också en tydlig förändring. Intervjuns betydelse ökar samtidigt som det blir ovanligare att artiklarna hänvisar till journalistens egen närvaro vid möten, debatter etc.

Som sades tidigare tillhör inte intervjun bara de mest centrala arbetsmetoderna för journalistiken. Den reglerar och symboliserar också journalistikens makt i förhållande till andra samhällsinstitutioner. Genom intervjun har journalistiken gjort sig relativt

Tabell 5. Problemorientering i de kommunala nyheterna 1961, 1981 och 2001 (procent)

	1961	1981	2001	Totalt
Problemorientering	19	34	41	35
Problemorientering – kommunen ansvarig	13	25	31	26
Ej problemorientering	81	66	59	65
Summa procent	100	100	100	100
Antal artiklar	188	661	654	1 503

Tabell 6. Källtyper i de kommunala nyheterna 1961, 1981 och 2001 (procent)

	1961	1981	2001	Totalt
Intervjuer	34	51	66	57
Egen närvaro	40	24	15	21
Kommunala handlingar	11	10	5	7
Utredningar, rapporter, forskning	3	6	6	6
Offentlig statistik	0	0	1	1
Andra dokument	12	9	7	8
Summa procent	100	100	100	100
Antal källor	113	375	619	1 007

Kommentar: Det går att ange som mest tre olika typer av källor till varje artikel.

oberoende av andra institutioners logik. Ett konkret uttryck för detta är att intervjun blivit en viktigare nyhetskälla än att bevaka och återge den kommunikation som organiseras inom ramen för de politiska institutionerna själva (t ex debatter i kommunfullmäktige, politiska möten och dokument).

Men intervjun fungerar inte bara som en specialiserad metod för snabb och effektiv nyhetsproduktion. Den gör det också möjligt att informera om en verklighet som inte vem som helst har tillgång till. Man kan publicera yttranden och uttalanden som inte ens fanns innan intervjun gjordes. På ett mer grundläggande plan innebär intervjun en ny position för journalistiken (Schudson 1995). Reportrar har idag legitim rätt att, om inte kräva, så åtminstone förvänta sig intervjuer med officiella personer. Genom att hänvisa till intervjuer istället för pressmeddelanden och yttranden i kommunfullmäktige talar journalistiken (indirekt) om för läsarna att nyhetsartikeln är ett resultat av journalistikens initiativ. Journalistiken är inte heller hänvisad till åskådarplats vid möten och debatter. Det är journalistiken som sätter agendan. Intervjun markerar sammanfattningsvis en autonom och aktiv journalistik med exklusiva befogenheter (Ekström 2005).

Anpassning till nyhetslogiken – fullmäktige- och styrelsebevakningen

Resultaten har hitintills visat att kommunbevakningen genomgått flera tydliga förändringar under de senaste 40 åren. I detta avsnitt ska vi lämna de kvantitativa analyserna och istället gå närmare texterna för att studera hur journalistisk självständighet tar sig i uttryck i bevakningen av *fullmäktige* och *styrelser*.

1961 är rapporteringen av styrelser och fullmäktige relativt osjälvständig med enbart referat av fattade beslut, såväl när det gäller bevakningen i den minsta kommunen – Vingåker – som den stora kom-

munen Örebro. Ärendena återges ingående i en samlad artikel, även om sannolikt ett visst urval skett. De kommunala handlingarnas perspektiv återspeglas i artiklarna och journalisterna använder de byråkratiska termerna mer eller mindre ordagrant med termer som "stafförslag", "tertiärlån" och "oktrojperiod". Artiklarna är synnerligen detaljrika, inte minst budgetreferaten med ibland hundratals sifferangivelser i krontal för olika konton.

Journalisten söker sällan några ytterligare källor, det förekommer knappast några aktörer eller rollbeskrivningar och texterna saknar uttalanden och citat. När personliga källor någon gång förekommer närmar reportern sig dem mycket försiktigt. Reportern är mestadels osynlig i texterna, men enstaka gånger kan denne skymta fram, som i Vingåker med kommentaren att det i årets budgetrapportering är anmärkningsvärt att posterna slöjdslärare och förbrukningsmateriel för gosslöjd stigit, trots det stora kvinnoöverskottet på orten. Tilltalet gentemot läsaren i form av rubriker och ingresser är detaljerat.

Vingåkers kommunskatt höjs 8 öre 900.000 till investeringsfonden

(Katrineholms-Kuriren 1961-10-10)

1962 års budget för Örebro stad tillstyrks
Balanserar på 136,8 milj. – Oförändrad skatt
(Nerikes Allehanda 1961-10-10)

Utöver de samlade mötesreferaten förekommer det dock en och annan artikel som kretsar kring ett enstaka ärende. I Vingåker skrivs en större artikel från fullmäktigedebatten om anslag till läktarbygge på ortens idrottsplats. Delegater från ett mindre samhälle motsätter sig läktaren då de kräver att pengarna i stället ska användas till gatubelysning i deras samhälle: "Läktarbygge i Vingåker rönt Högsjöopposition" (Katrineholms-Kuriren 1961-10-31). Debatten återges ingående med referat av de olika

inläggen. Debattörerna tituleras som "Hr" den och den utan partitillhörighet, vilket kan ses som uttryck för att läsaren förväntas känna till dem. Men det är också ett uttryck för den låga graden av politisering i den kommunala världen i början av 1960-talet (Gustafsson 1989, Petersson 1990).

1981 har bevakningen av beslutsorganen förändrats i flera avseenden. Journalisterna väljer nyheter och nyhetsvinklar i högre grad, även om urvalet sker utifrån den kommunala dagordningen. Fortfarande gäller dock en fullständighetsprincip, där medierna verkar vilja ge en mer eller mindre komplett bild av mötesagendan. Vi kan också notera tre andra kännetecken för lokaljournalistiken vid denna tidpunkt jämfört med 1960-talet. Den *första* och kanske tydligaste förändringen är personifieringen. Enskilda politiker uppmärksammas mer, men också tjänstemän och då i första hand chefstjänstemän intervjuas i allt större utsträckning. Den *andra* förändringen är att konfliktgraden ökat. De politiska motsättningarna och även skiljaktigheter mellan förvaltningar och politikerna framträder mer. En *tredje* påtaglig skillnad är att medierna 1981 skriver separata artiklar om ärendena, åtminstone de ärenden som anses ha nyhetsvärde, i stället för att slå samman dem i samlade mötesreferat. Det gäller särskilt Örebropressen. I Vingåkerstidningarna lever samtidigt notiskulturen från 1960-talet kvar, med stora avsnitt av notisliknande småtexter under en vinjett efter varje möte. Det hindrar inte att även Örebrotidningarna har många notiser, samlade i inner- eller ytterspalt. I budgetbevakningen uppvisar medierna stor ambition att redovisa kommande års budget, där flera av tidningarna publicerar nästan var sin helsida för detta ämne, med separata artiklar om olika sakområden.

Tjugo år senare, 2001, ser kommunjournalistiken annorlunda ut. Självtändigheten uttrycks allt tydligare. Den tidigare ambitionen från medierna om en mer eller mindre komplett bevakning av fullmäktige och styrelser är borta. Nyhetsvärderingen har blivit mycket mer markerad och enbart de mest nyhetsmässiga frågorna slås upp, och då ofta i större artiklar. Reportrarna verkar välja mycket hårdare bland ärendena och gör självständiga nyhetsvinklar i relation till handlingarna och dagordningen. Nyheter hämtas i större grad från andra håll än sammanträdeshandlingarna, även om idéerna möjligen kan komma i samband med dessa. För att ta Lidköping som exempel lyfts två ärenden fram från dagordningen vid fullmäktiges marsmöte, frågan om maxtaxa inom barnomsorgen och en konfliktfråga kring ett mindre ärende om bidrag till sommarens porslinsfestival i staden, där den debatt som uppstår återges ingående.

Maxtaxan ska utredas

(Nya Lidköpings-Tidningen 01-03-21)

Ansökan om bidrag väckte ilsken debatt i fullmäktige

(Nya Lidköpings-Tidningen 01-03-21)

Granskningsgraden har knappast ökat i tidningsmaterialet som helhet (se tabell 4) och inte heller i bevakningen av styrelser och nämnder. Den dominerade artikelform, som hade etablerats 1981 präglar även journalistiken 2001, vilket innebär att de politiska blocken kontrasteras med varsin intervju eller varsitt uttalande. Ett uttalande av företrädare för ett parti följs av kommentarer och kritik av dess politiska motståndare.

Oberoende kommunjournalistik – kommunstorlek eller resurser?

Frågan om självständighet kan också relateras till två centrala skillnader mellan de undersökta tidningarna – storleken på den kommun som tidningen bevakar och tidningens resurser. Tidigare forskning visar att kommunens storlek verkar vara central för relationen mellan kommunreportrar och deras källor. Kommunreportrar på en mindre ort befinner sig närmare sina och det är därför ett rimligt antagande att rapporteringen i mindre grad uttrycker oberoende jämfört med tidningar på en större ort, där avståndet mellan källor och reportrar är större (Larsson 1998).

Men om bevakningen av en större kommun visar sig vara mer självständig i förhållande till kommunen kan det bero på andra faktorer än närheten mellan källor och reportrar. En tidning på en större ort är i de allra flesta fall även en större tidning och med det följer också större resurser. En eventuell skillnad mellan bevakningen på en större och en mindre ort skulle därmed kunna bero på att tidningarna på de undersökta orterna har olika stora resurser för kommunbevakning (Larsson 1994, 1998, Löfgren-Nilsson 1999).

Designen för denna studie gör det möjligt att undersöka dessa antaganden. Kort sagt är den kommunala bevakningen mest självständig i Örebro, något mindre i Lidköping och minst i Vingåker? Eftersom Örebro ingår, med en resurstark tidning och en resurssvag, finns det möjlighet att även undersöka om eventuella skillnader kanske snarast har att göra med tillgång till resurser. Vad som är frågan här är då framförallt om tidningarna som bevakar Örebro också uppvisar olika grad av autonomi. Är kommunala journalistiken mer oberoende i den resurstarka *Nerikes Allehanda* jämfört med den mindre resurstarka kollegan *Örebro-Kuriren*?

För att få en mer sammantagen bild av journalistiskt oberoende och dess utveckling bör de olika indikatorerna analyseras sammantaget. I tabell 7 har därför ett index konstruerats som bygger på de indikatorer på oberoende som redovisats tidigare i denna artikel. En kommunal nyhetsartikel som får det högsta värdet (5) uttrycker självständighet allra mest. Den behandlar inte ett ärende, har inte bara kommunala källor, är granskande, problemorienterad och har endast intervjuer som redovisat källmaterial. En artikel med lägst värde (0) uttrycker självständighet i allra minst grad. En sådan artikel redovisar däremot ett kommunalt ärende med uteslutande kommunala källor, är inte granskande eller problemorienterad och baseras även på andra källor än intervjuer såsom egen närvaro eller handlingar/rapporter av olika slag.

Resultaten från de tidigare analyserna bekräftas också här (tabell 8). Graden av självständighet ökar mellan de tre undersökta åren. Vi ser att det gäller för kommunrapporteringen på alla undersökta orter, oavsett storlek. Men tabellen visar även flera andra intressanta resultat. Hypotesen om kommunstorlekens betydelse för graden av autonomi får endast delvis stöd. Kommunjournalistiken i den allra minsta

kommunen, Vingåker, uttrycker minst självständighet gentemot kommunen under alla de tre undersökta åren. Men det finns inget starkt stöd för att bevakningen i den största kommunen Örebro skulle vara mer självständig jämfört den medelstora Lidköping. Endast för rapporteringen 1961 ser vi ett sådant statistiskt säkert samband. De övriga två undersökta åren visar inte resultaten några statistiskt säkerställda skillnader (jfr Sjölin 1985).

Nästa fråga är då om Örebro-tidningarnas olika resurser bidrar till att vi inte hittar de förväntade skillnaderna mellan bevakningsorternas storlek. Men inte heller detta antagande får något entydigt stöd (tabell 8). Endast 1961 uppvisar *Nerikes Allehanda* mer oberoende jämfört med *Örebro-Kuriren*. De andra två perioderna är förhållandet det omvända. Journalistiken i den resurssvagare *Örebro-Kuriren* uppvisar tydligare drag av oberoende gentemot den kommunala sfären jämfört med den resursstarkare *Nerikes Allehanda*.

Partipolitiska kopplingar på nyhetsplats har minskat under hela efterkrigstiden i den svenska dagspressen. Men analyser visar att de trots allt förekommer även i samtida journalistik (SOU 1975: 78, Nord 2001). Örebro kommun styrs av socialde-

Tabell 7. Grad av oberoende i de kommunala nyheterna 1961, 1981 och 2001 fördelat på kommunstorlek (medelvärde)

	1961	1981	2001	Totalt
Stor kommun	1,60	1,97	2,40	2,13
Medelstor kommun	1,15	2,10	2,56	2,22
Liten kommun	0,93	1,35	1,98	1,50
Antal artiklar	172	608	626	1406
Stor-Medel	*			
Stor-Liten	***	***	***	***
Medel-Liten		***	***	***

Kommentar: Skillnaderna mellan de olika undersökta åren och orter är alla signifikanta ($p < .05$). Signifikanstestet i tabellen anger dock signifikansen mellan de olika orterna vid varje undersökt år. * = $p < .10$, ** = $p < .05$, *** = $p < .01$.

Tabell 8. Grad av oberoende i de kommunala nyheterna 1961, 1981 och 2001 fördelat på resursstark och resursstark tidning (medelvärde)

	1961	1981	2001	Totalt
Resursstark tidning	1,67	1,80	2,36	2,03
Resurssvag tidning	1,51	2,17	2,45	2,25
Antal artiklar	97	352	398	847
Signifikans		**		**

Kommentar: Skillnaderna mellan de olika undersökta åren är signifikanta ($p < .10$) för resurssvag tidning (*Örebro-Kuriren*) och mellan 1981 och 2001 för den resursstarka (*Nerikes Allehanda*). Signifikanstestet i tabellen anger signifikansen mellan de olika tidningarna vid varje undersökt år. * = $p < .10$, ** = $p < .05$, *** = $p < .01$.

mokraterna vid de undersökta tidpunkterna. Att den liberala *Nerikes Allehanda* är mer kritisk gentemot kommunen, jämfört med den socialdemokratiska *Örebro-Kuriren* vore därför inte orimligt. Men resultaten visar alltså snarast det motsatta.

Och det är med andra ord heller inte självklart att de kommunala nyheterna uppvisar ett större oberoende bara för att resurserna är större. Det verkar finnas andra förklaringar som åtminstone i vissa fall påverkar de skillnader som finns mellan olika tidningars förhållningssätt till den kommunala sfären. Resurser är inte allt (jfr Høst 1992, Norhstedt och Ekström 1996, Löfgren-Nilsson 1999).

Mot en mer oberoende kommunal journalistik

I denna artikel har vi redovisat hur oberoende uttrycks i kommunala nyheter från början av 1960-talet fram till början på 2000-talet. Låt oss kort sammanfatta resultaten.

En *första* slutsats är att graden av oberoende har ökat. Oavsett vilken dimension vi undersökt uttrycker de kommunala nyheter idag en större självständighet gentemot den kommunala sektorn än tidigare. Den kommunala journalistikens autonomi syns både i relationen till den kommunala arbetsorganisationen och i nyhetssynen (problemdefinition och anpassning till nyhetslogiken). De förändringar som sker över tid ligger också i linje med hur annan samhällsjournalistik förändrats (Westerståhl och Johansson 1985, Ekecrantz och Olsson 1994, Djerf-Pierre och Weibull 2001). Ett ökat oberoende är inte bara något som präglat etermedier på nationell nivå, utan har även fått genomslag på den lokala samhällsjournalistiken.⁸

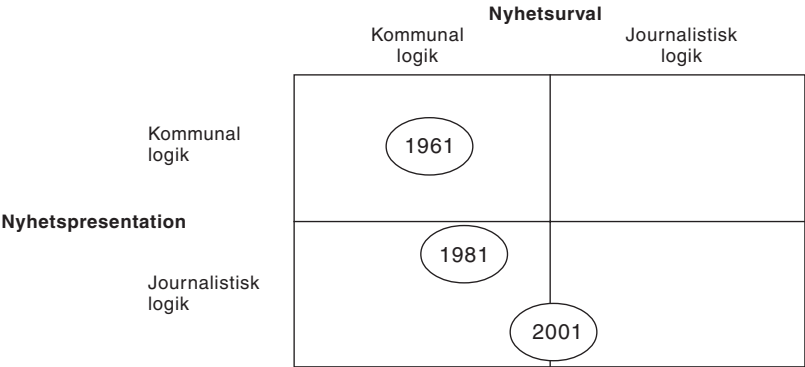
En *andra* slutsats är att självständigheten gentemot kommunen i stort sett ser likadan ut överallt.

Även om vi i några analyser fokuserat på skillnader mellan tidningarna är ändå likheten i den kommunala bevakningen slående. Oavsett om tidningen bevakar en stor kommun med flera hundra tusen invånare eller en mindre med endast några tusen invånare är graden av oberoende som uttrycks i kommunnyheterna i stort sett densamma. Det finns med andra ord ett ganska likartat sätt att göra kommunala nyheter på, oavsett vilken kommun som bevakas och vilka resurser tidningen har. En förklaring till detta är att den kommunala journalistiken är starkt beroende av vad som sker inom den kommunala verksamheten (Sjölin 1985, Larsson 1998). Men resultaten kan också tolkas som att kommunaljournalistiska genrekonventioner har ett fast grepp om de svenska tidningsredaktionerna. Det finns en gemensam repertoar av kommunaljournalistiska genrer och förhållningssätt mot kommunen som alla följer, vare sig man är en stor eller liten tidning och vare sig man bevakar en stor eller liten kommun.

Att den kommunala journalistiken blivit allt mer oberoende är alltså tydligt. Vi ska dock avsluta artikeln med att ytterligare försöka specificera hur oberoendet förändrats utifrån distinktionen *nyhetsurval* och *nyhetspresentation*. Nyhetsurvalet handlar om själva ramen för kommunala nyheter, i vilken utsträckning den kommunala beslutsorganisationen avgör vad som blir nyheter. Men vad som sedan väljs ut som nyheter ur en debatt i fullmäktige eller hur nyheterna vinklas kan sägas röra nyhetspresentation.

I figur 1 sammanfattas resultaten av studien kopplat till i vilken utsträckning den kommunala respektive journalistiska logiken präglar kommunnyheterna ifråga om nyhetsurval och presentation. Figuren är givetvis en förenkling, men ger i stora drag en bild av de kommunala nyheternas autonomi i förhållande till den kommunala sektorn. Det första undersökningsåret – 1961 – präglar den kommunala logiken både

Figur 1. Kommunal och journalistisk logik i de kommunala nyheterna 1961, 1981 och 2001

nyhetsurval och nyhetspresentation. En mycket stor del av nyheterna hämtas från vad som beslutas och sker inom kommunen. Och som analyserna av fullmäktige- och styrelserapporteringen visar har man en fullständighetsprincip i bevakningen. Allt ska redovisas och vad som är viktigt bestäms ur ett kommunalt perspektiv. Både språk och presentationssätt i tidningen är präglat av kommunal logik.

Tjugo år senare präglas fortfarande kommunnyheterna starkt av vad som sker inom kommunen. Det är fortfarande tydligt att den kommunala verksamheten styr nyhetsurval. Men det har skett en förändring i nyhetspresentation. Även här kan vi återknyta till de kvalitativa innehållsanalyserna. Nyhetsvinklingarna är tydligare. Man redovisar visserligen fortfarande det mesta, men konflikterna och vad som ses som nyhetsmässigt lyfts fram på ett helt annat sätt än tidigare. Även om den kommunala logiken präglar nyhetsurval så har den journalistiska logiken tagit över nyhetspresentationen.

I artiklarna från 2001 är det tydligt att den journalistiska logiken fått ett ännu fastare grepp över nyhetspresentationen. Även om man fortfarande rapporterar från viktiga möten och debatter har tanken om en fullständig redovisning helt övergivits. Nu lyfts enskilda frågor fram efter vad som har störst nyhetsvärde. Men resultaten pekar även på att den kommunala logiken börjat tappa greppet om var man

hämtar kommunala nyheter. Visserligen uppvisar fortfarande den kommunala nyhetsrapporteringen ett starkt beroende av vad som sker inom kommunen. Men flera av resultaten pekar på att kommunjournalistiken börjar göra sig allt mer självständig även i detta avseende. Kommunala nyheter hämtas allt mer sällan från vad som sker inom den kommunala beslutsorganisationen. Journalister, men även andra aktörer utanför den kommunala sektorn tar större initiativ i det kommunala nyhetsrummet. Slutsatsen är därmed att kommunnyheterna 2001 uttrycker en tydlig journalistisk logik i hur nyheterna presenteras och delvis även ifråga om nyhetsurval.

På frågan om den kommunala journalistiken blivit allt mer oberoende är svaret tveklöst ja. Den journalistiska logiken präglar sedan flera decennier tillbaka hur nyheterna presenteras, det var länge sedan den kommunala logiken påverkade hur nyheterna såg ut i svenska dagstidningar. Tiden är förbi för fullständiga mötesreferat och sida upp och ner med notiser om nämndbeslut. Men den journalistiska logiken präglar även nyhetsurval allt mer. Vad som överhuvudtaget blir kommunala nyheter har blivit allt mer frikopplat från den kommunala verksamhetens logik. Dagens kommunnyheter präglas därmed av den journalistiska logikens sätt att presentera den kommunala världen. Det är journalistikens villkor som i allt högre grad styr mediebildens av kommunen.

Noter

1. Se exempelvis Kepplinger och Köcher 1990, Altheide och Snow 1991, Ekecrantz och Olsson 1994, Ekström och Nohrstedt 1996, Djerf-Pierre och Weibull 2001, Nord 2001, Ekström 2005.
2. Enbart lokal morgonpress ingår i studien. Givetvis vore även lokal TV och radio relevant att studera. Vad gäller de senare medierna är dock källäget mer problematiskt i en historiskt jämförande studie på lokal nivå. Dessutom har det inte funnits lokala etermedier under hela undersökningsperioden. Tidningarna har också en tydligt dominerande roll på lokal och regional nivå.
3. Givetvis har journalistiken även formmässigt förändrats i stor utsträckning under de undersökta åren. Layouten i en lokaltidning från 2001 skiljer sig markant från dem på tidigt 1960-tal. Rubrikerna har blivit

större, bilderna likaså och små notiser har fått ge vika för allt större artiklar. I nyheterna från 1961 var den vanligaste kommunala artikeln en notis, 1981 var det vanligast med artiklar på två eller tre spalter. I den sista undersökningsperioden är istället artiklar som tar upp fyra spalter eller mer vanligast artikelstorlek. Har då det någon betydelse för slutsatserna? Visserligen är ärendebevakningen något vanligare i notismaterialet jämfört med större artiklar. Men det finns inget tydligt belägg för att skillnaden mellan ärende-rapporteringens omfattning skulle bero på formatförändringar i tidningarna, såsom en minskad andel notiser. Istället verkar förändringar i journalistiken kunna kopplas till ambitioner att stå mer självständig gentemot den kommunala sektorn.

4. Mediernas källberoende kan studeras på olika sätt. I innehållsanalysen har det undersökts vilka källor som förekommer i texten. Att förekomma som källa innebär

Artikeln är en avrapportering av projektet *Bilden av kommunerna*. Projektet har finansierats av Svenska kommunförbundet och ingått i forskningsprogrammet *Kommungranskande aktörer*. Professor Mats Ekström, vid Örebro universitet, docent Larsåke Larsson, vid Örebro universitet och docent Bengt Johansson vid Göteborgs universitet har ingått i projektet.

inte nödvändigtvis att man intervjuas, även om så ofta är fallet. I artiklar där nämnders beslut refereras eller texten beskriver vad politiker sagt eller gjort ses dessa också som källor. Det har varit möjligt att koda tre källor till varje artikel. Det är givetvis en begränsning, men oftast finns det färre än tre källor. Endast i 18 procent av artiklarna förekommer det tre källor eller fler.

5. Man skulle dock även här kunna misstänka att utvecklingen framförallt avspeglar en de formatförändringar som skett inom den kommunala journalistiken. En hypotes skulle kunna vara att det minskade källberoendet framförallt har att göra med att man tagit bort notismaterialet i tidningarna, vilka ofta endast redovisade nämnders och förvaltnings beslut. Denna hypotes får dock inget stöd. När resultaten kontrolleras för artikelstorlek visar det sig visserligen att beroendet av kommunala källor är störst i notismaterialet och minskar i takt med att artikelstorleken ökar. Men andelen artiklar med uteslutande kommunala källor minskar i alla artiklar, om än från olika nivåer. I notismaterialet var andelen texter med uteslutande kommunala källor 90 procent 1961, för att till 2001 sjunkit till 74 procent. Motsvarande siffror för stora artiklar (fyra spalter eller mer) är 62 procent, 1961 och 44 procent år 2001.
6. För att kunna mäta omfattningen på journalistikens granskande verksamhet måste det först bestämmas vad granskning är respektive inte är. Ambitionen har varit att undvika två vanliga misstag i tidigare diskussioner kring journalistikens granskande verksamhet. Det ena misstaget är att granskning definieras utifrån en vetenskaplig norm som antas gälla även journalistiken, vilket kan ses som en form av "scientism". Det andra misstaget är att utgå från en journalistisk ideologi när den granskande rollen analyseras.
7. I likhet med tidigare har inte heller här formatförändringar någon inverkan på journalistikens problemorientering. Graden av problemorientering hänger visserligen samman med artikelns storlek. Men problemorienteringen ökar i alla sorters artiklar. Ju större artikeln är desto oftare förekommer det någon sorts problem. I genomsnitt förekommer det i hela materialet problemorientering i 24 procent av notismaterialet, medan 45 procent av de allra största artiklarna fokuserar på ett problem. Men förändringarna mellan de olika undersökningsåren är stora. I början på 1960-talet innehöll notismaterialet endast fem procent något samhällsproblem, som sedan ökar till att 2001 vara 32 procent. På samma sätt ökar problemorienteringen i de större artiklarna – från 28 procent 1961 till 45 procent 2001.
8. Vi har medvetet valt att undvika att uttala oss huruvida alla de undersökta indikatorerna också speglar ett faktiskt oberoende av den kommunala verksamheten. Analyserna undersöker det oberoende som uttrycks i de kommunala nyheterna, vilket inte nödvändigtvis är detsamma som ett faktiskt oberoende. Även om de journalistiska texterna uttrycker en allt mer självständig journalistik gentemot kommunen, är det

inte alldeles givet att journalistiken blivit mer oberoende. Om vi vänder tillbaks till användandet av intervjun som ett uttryck för oberoende, vet vi att handlingar och andra dokument ofta också används, men det syns inte längre i artiklarna.

Litteratur

- Altheide, P. & Snow, R. P. (1991) *Media Worlds in the Postjournalism Era*. New York: Aldine De Gruyter.
- Birgersson, B-O & Westerståhl, J. (1989) *Den svenska folkstyrelsen*. Stockholm: Liber Förlag.
- Clayman, S. & Heritage, J. (2002) *The News Interview. Journalists and Public Figures on the Air*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cox, H. & Morgan, D. (1974) *City Politics and the Press. Journalists and the Governing of Merseyside*. New York: Cambridge University Press.
- Djerf-Pierre, M. & Weibull, L. (2001) *Spegla, granska, tolka: aktualitetsjournalistik i svensk radio och TV under 1900-talet*. Stockholm: Prisma
- Djerf-Pierre, M. (2001) "Skjutjärn, pedagog eller hantverkare?", i *Journalist 2000*. JMG Granskaren: Göteborgs universitet.
- Edström, L. (1982) "Kommunal information – en demokratisk resurs", i Kommunförbundet: *Nio synpunkter på kommunal information*. Stockholm: Kommunförbundet.
- Ekecrantz, J. och Olsson, T. (1994) *Det redigerade samhälle: om journalistikens, beskrivningsmaktens och det informerade förnufts historia*. Stockholm: Carlsson.
- Eckström, M. & Nohrstedt, S-A. (1996) *Journalistikens etiska problem*. Stockholm: Rabén & Prisma.
- Eckström, M. (2000) *Vad är det som står på spel? Om tv-journalistikens giltighetsanspråk och publikens makt*. Örebro: Örebro universitet.
- Eckström, M. (2002) "Epistemologies of TV-Journalism. A Theoretical Framework", i *Journalism: Theory, Practice and Criticism*. 3(3): 259-282.
- Eckström, M. (2005) "Interviewing, Quoting, and the Development of Modern News Journalism", i Eckström, M., Kroon, Å. och Nylund, M.: *News from the Interview Society*.
- Ettema, J. & Glasser, T. (1998) *Custodians of Conscience. Investigative Journalism and Public Virtue*. New York: Columbia University Press.
- Furhoff, L. (1963) *Pressens förräderi*. Stockholm: Bonniers.
- Gustafsson, A. (1989) *Kommunal självstyrelse*. Lund: Liber Förlag.
- Holmlöv, P.G. (1978) *Lokalpressen och kommunalpolitiken. Hur kommunalpolitik rapporteras av journalister och bedöms av läsare*. Stockholm: Ekonomiska Företagsinstitutet.
- Holsti, O. (1969) *Content Analysis for the Social Sciences and Humanities*. Reading MA: Addison-Wesley.
- Høst, S. (1992) "Avisens dekning av kommunene", i Dypvik (red): *4. seminar om kommunaljournalistikk*. Volda: Moreforskning.

- Johansson, B. (1998) *Nyheter mitt ibland oss. Kommunala nyheter, egen erfarenhet och lokal opinionsbildning*. Göteborgs universitet: JMG.
- Johansson, B. (2001) "Finns det en kommunal medieall-rörelse?", i Oscarsson, H. (red) *Skilda valdagar och val*. SOU 2001:65.
- Johansson, B. (2003) "Pengafusk i regionen". *En analys av politikers agerande under en mediegranskning*. Utvärderingsprogrammet för Västra Götalands-regionen: Göteborgs universitet.
- Johansson, B.; Henricsson, L. och Karlsson, A. (2003) *Hur farligt är Göteborg? En studie av GP:s bevakning av risker i lokalnyheter 1961, 1981 och 2001*. Göteborgs universitet: JMG.
- Kepplinger, H.M. och Köcher, R. (1990) "Professionalism in the Media Work", i *European Journal of Communication*, Vol 5.
- Krippendorff, K. (1980) *Content Analysis. An Introduction to its Methodology*. Beverly Hills: SAGE.
- Larsson, L. (1994) Mediernas bevakning av lokal offentlig verksamhet, i Nohrstedt, SA (red): *En nyhetsdag*. Örebro: Högskolan i Örebro
- Larsson, L. (1998) *Nyheter i samspel. En studie om kommunjournalistikens villkor*. Göteborgs universitet: JMG.
- Linderoth, S. (1981) *Från konkurrens till monopol. En studie av lokal politisk och ekonomisk journalistik*. Malmö: Dialog.
- Löfgren-Nilsson, M. (1999) *På Bladet, Kuriren & Allehanda*. Göteborgs universitet: JMG.
- Murphy, D. (1976) *The Silent Watchdog. The Press in Local Politics*. London: Constable.
- Nord, L. (2001) *Vår tids ledare: en studie av den svenska dagspressens politiska opinionsbildning*. Stockholm: Carlsson.
- Nord, L. (2004) *Alla tycker om granskning*. Sundsvall: Demokratiinstitutet.
- Nygren, G. (1999) *Inte bara kontokort: lokal journalistik och kommunal tystnad*. Stockholm: Ordfront.
- Nygren, G. (2001) *Medier och medborgare i den digitala kommunen: en undersökning om lokal politisk kommunikation i medier och på kommunala webbplatser*. Stockholms universitet: JMK.
- Nygren, G. (2003) *Granskning med förhinder: lokal-tidningarnas granskning i fyra kommuner*. Sundsvall: Demokratiinstitutet.
- Nymo, B. (1982) *Lokalaviser och lokalpolitik*. Universitetet i Oslo: Institutt for Presseforskning.
- Peterson, O. (1992) *Kommunalpolitik*. Stockholm: Publica.
- Roppen, J. (1991) *Kva stå i avisa? Volda: Møre og Romsdal distriktshøgskole*.
- Schlesinger, P. (1987) *Putting Reality Together*. New York: Methuen & Co. Ltd.
- Schudson, M. (1995) *The Power of News*. Cambridge: Harvard University Press.
- Sjölin, M. (1985) *Kommunalpolitiken i massmediernas spegel. En studie av dagspressens och lokalradions bevakning av fem kommuner*. Lund: Dialogos.
- Sørbo, J.-I. (1991) *Offentleg samtale*. Oslo: Samlaget.
- SOU 1975:78: *Svensk Press. Pressens funktioner i samhället. En forskningsrapport från 1972 års pressutredning*. Stockholm: Liber Förlag/Allmänna förlaget.
- Strömbäck, J. (2003) *Medierna som fjärde statsmakt: en studie av innebörden av begreppet granskande journalistik*. Sundsvall: Demokratiinstitutet.
- Tarchys, D. (1983) *Den offentliga revolutionen*. Stockholm: Liber Förlag.
- TS-boken (2002) Stockholm: Tidningsstatistik.
- van Dijk, T. (1988) "Media Contents. The Interdisciplinarity Study of News Discourse", i Jensen, K.B. & Jankowski, K.W (red): *A Handbook of Qualitative Methodologies for Mass Communication Research*. London: Routledge.
- van Dijk, T. (1991) *News as Discourse*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Westerståhl, J. och Johansson, F. (1985) *Bilden av Sverige: studier av nyheter och nyhetsideologier i TV, radio och dagspress*. Stockholm: SNS.

Humanistiska institutionen, Örebro universitet, 701 82 Örebro, mats.ekstrom@hum.oru.se; larsake.larsson@hum.oru.se; Göteborgs universitet, Institutionen för journalistik och masskommunikation, 405 30 Göteborg, bengt.johansson@jmg.gu.se

Appendix

Undersökta tidningar

	1961	1981	2001
<i>Örebro</i>			
Nerikes Allehanda	67	229	224
Örebro-Kuriren	37	155	193
<i>Lidköping</i>			
Nya Lidköpings Tidningen	27	99	123
<i>Vingåker</i>			
Katrineholms-Kuriren	56	115	107
Folket	1	63	7
Totalt	188	661	654

Definitioner av granskande journalistik

1. Grävande och avslöjande journalistik

Detta är den form av granskning som vanligen åsyftas när man talar om kritiskt granskande eller grävande reportage och som utgjort ett ideal för en aktiv och självständig journalistik. Det rör sig ofta (men inte alltid) om längre jobb där reportern fått i uppdrag att närmare undersöka och granska förhållanden inom kommunen. Men för att bli ett avslöjande reportage förutsätts att det också framställs som sådant i tidningen. Det innebär att vissa längre undersökande jobb faller utanför denna definition om de aldrig leder fram till någon form av avslöjande. (Hittar man inget anmärkningsvärt är det stor sannolikhet att det inte alls publiceras). I andra fall kan artiklar vara vinklade mot avslöjanden av missförhållande utan att för den skull behöva vara ett resultat av ett omfattande undersökande arbete. Sådana artiklar har inkluderats i denna kategori.

2. Presentation av andras granskning

Tidningen kan ge läsarna/medborgarna en uppfattning om hur den kommunala verksamheten fungerar genom att rapportera om den granskning som utförs av kommunal revision, andra myndigheter, utredningar och även vetenskapliga studier.

3. Kvalitetstester

Det händer att tidningen själv genomfört någon form av kvalitetstest utan att det är frågan om grävande eller avslöjande. Utmärkande för dessa reportage är att redaktionen själv arrangerat en test eller någon typ av jämförelse. Det kan t ex vara frågan om att testa hur kommunens information och service

fungerar genom att sända förfrågningar via e-post för att se hur lång tid det tar att få svar.

4. Verksamhetsgranskning

Till denna kategori hör de reportage där redaktionen tagit initiativ till att närmare uppmärksamma hur en viss verksamhet fungerar. Det kan handla om skola, fritidsverksamhet, äldreomsorg etc. Dessa reportage är då varken grävande eller avslöjande. De domineras ofta av att personer med olika roller och relationer till verksamheten intervjuas. I vissa fall kan det vara reportageserier och i andra fall enskilda artiklar. Till denna kategori har vi även fört artiklar där den explicita eller underliggande frågan är vilka konsekvenser som förändringar inom kommunen kan komma att få. Hit hör bland annat artiklar som uppmärksammar konsekvenserna av en ny budget. Vi är medvetna om att dessa artiklar verkligen ligger på gränsen till vad som är att granska. När tidningen riktar stor uppmärksamhet mot hur nya ekonomiska ramar påverkar olika verksamheter i kommunen menar vi dock att detta kan förstås som en typ av granskning.

5. Belysning av lokal fråga

Denna typ av artiklar påminner mycket om det vi kallar verksamhetsgranskning men i fokus står inte en viss verksamhet utan en fråga som berör kommunen. Det kan handla om t ex trafikproblem, nykterhetsfrågor eller förändringar i stadsmiljön. Ofta intervjuas en eller flera berörda personer som får ge sina åsikter i den aktuella frågan. Granskningen består då i att tidningen ger särskilt stor uppmärksamhet åt en viss fråga, redovisar olika åsikter och intressen. För att definieras som granskning krävs här

att artiklarna har karaktären av just reportage som innebär en större uppmärksamhet åt frågan än en kortare notis eller mindre nyhetsartikel. Dessa artiklar kan så till vida ses som ett resultat av att redaktionen bestämt sig för att närmare belysa en särskild fråga.

6. Rapporterar positiva resultat

Till denna kategori har vi fört de artiklar som inte faller inom någon av de övriga kategorierna men som tydligt uppmärksammar positiva, lyckade resultat inom en verksamhet som tillhör kommunens ansvarsområde. Med "tydligt uppmärksammar" menas då att artikeln skall vara delvis vinklad mot detta genom rubrik, ingress eller på annat sätt. Dessa artiklar ger så till vida ett direkt eller indirekt svar på frå-

gan om hur den kommunala verksamheten och/eller politiken fungerar.

7. Rapporterar kritik

Ett sätt att inom journalistiken uppmärksamma frågan om hur verksamheten i kommunen fungerar är att rapportera andras kritik. Här syftar vi på artiklar där tidningen på olika sätt iscensätter andras kritik utan att det för den skull är frågan om grävande eller avslöjanden. Ett exempel är när tidningen ger betydande utrymme åt den politiska oppositionens kritik mot den politik som bedrivs. Ett annat exempel är artiklar där missnöjda medborgare eller brukare intervjuats. Denna kategori har bara använts på artiklar som inte samtidigt kan sägas tillhöra någon av de andra kategorierna.

Politiker i bild

Visualisering av politikers yttranden i nyhetsinslag

GÖRAN ERIKSSON

När politiker figurerar i nyhetsprogrammen på TV är det nästan uteslutande inom ramen för journalistiska intervjuer. Den sannolikt vanligaste formen för nyhetsjournalistiken att presentera politikerintervjuer är i redigerade nyhetsinslag. I ett sådant inslag är den ursprungliga intervjun nästan alltid hårt klippt. I regel förekommer bara en liten del av den ursprungliga intervjun (se t.ex. Hallin 1992). Politikernas intervju svar rekontextualiseras; de inordnas i journalistiska berättelser där svarets innebörd delvis förändras (Ekström 2001a; Nylund 2003).

När politikerintervjuer har studerats inom medieforskningen har fokus framför allt varit på tidsmässigt mer omfattande intervjuer med ett tydligt fråga-svar-format. Samtalsanalytiskt inriktade forskare har intresserat sig för både nyhetsjournalistikens frågestrategier (se t.ex. Clayman 1992; Clayman och Heritage 2002) och politikernas svarsstrategier (se t.ex. Harris 1991; Bull och Mayer 1993; Esaiasson och Håkansson 2002). De har tydliggjort att nyhetsintervjun är en formaliserad praktik. Journalister och politiker följer särskilda handlingsregler och agerar i mer eller mindre institutionaliserade roller. Även redigerade politikerintervjuer har (om än i begränsad utsträckning) varit föremål för forskares intresse. Hur politikers svar klipps och med särskilda diskursiva strategier integreras i nyhetsinslag har undersökts av Ekström (2001a; jfr Eriksson 2006). Med kvantitativ metodik har andra forskare studerat det tidsmässiga utrymmet för politikers svar i nyhetsinslag. Utrymmet har minskat och politikers svar är ofta reducerade till korta "sound-bites" (Hallin 1992; jfr Asp 1995).

Studierna har genererat viktiga kunskaper om politikerintervjuer, men har en uppenbar begränsning. De är strikt avgränsade till det auditiva; till att analysera yttranden. En helt central men sällan behandlad aspekt av politikerintervjun är det visuella.¹

I denna artikel presenteras en studie som riktar intresset mot just den visuella dimensionen av redigerade politikerintervjuer. Syftet är att identifiera de mer generella visualiseringstekniker som nyhetsjournalistiken tillämpar i samband med politikers yttranden. Med visualiseringstekniker avses både hur kameran arbetar (val av objekt, perspektiv, fokus etc.) och hur inslagen klipps (redigeras). De centrala frågorna är: hur iscensätts politikers yttranden visuellt i redigerade nyhetsinslag? Hur fungerar det visuella för att etablera och upprätthålla roller och relationer mellan dem (reporter, politiker och TV-tittare) som involveras inslaget?

En utgångspunkt studien är diskussionen om *politikens medialisering* (se Asp 1986; 1990; se även Thompson 1995; Corner och Pels 2003). Begreppet hänvisar till förändrade relationer mellan journalistiken och de politiska institutionerna. Med begrepp som "mediekrati" (Asp 1986:363; 1990) eller "kolonialisering" (Meyer 2002) har forskare hävdad att politiken domineras av journalistiken. Förändringarna har betraktats som "en av de största maktförskjutningarna under 1900-talet" (Esaiasson och Håkansson 2002:kap. 11). Med denna utgångspunkt har studien en historiskt komparativ design. Tre olika fall studeras: 1978, 1993 och 2003. Avsikten är att studera nyhetsjournalistikens visualiseringstekniker som en mekanism (bland andra) bakom de förändrade relationerna och försöka förstå hur de kan vara en del av dessa dominansförhållanden.²

Teoretisk positionering

Intervjun är det som allra tydligast kännetecknar dagens nyhetsjournalistik (jfr Schudson 1995). Som arbetsmetod så framstår intervjun som oundgänglig i produktionen av nyhetsinslag. Den är ett dagligt verktyg för nyhetsjournalister. Den används för att

söka eller få uppslag till nyheter, för att få tag på uppgifter, uppgiftslämnare eller stämna av uppgifter man tidigare tagit emot, för att få olika personers ståndpunkter i olika frågor etc (jfr Ekström och Nohrstedt 1996:kap. 4). Men intervjun är lika oundgänglig som presentationsform för dagens nyhetsjournalistik. Vi kan idag svårigen tänka oss nyhetsjournalistiken utan möjligheter att citera vad andra personer har sagt.

Studien avgränsas till att undersöka intervjun som presentationsform. Utgångspunkten är att detta betraktas detta som en citeringsteknik. TV-journalistikens kännetecknas av att de, till skillnad mot annan nyhetsjournalistik (press eller radio), har möjlighet att återge yttranden i både bild och ljud. Men i denna studie är det inte citeringstekniken i sig som står i fokus utan hur citatet eller yttranden visualiseras. I följande fem punkter (a-e) ska jag utveckla vad jag menar kännetecknar intervjun som presentationsform i redigerade nyhetsinslag.

(a) När intervjuer förekommer i redigerade nyhetsinslag är de nästan alltid hårt klippta. Oftast är det bara en liten del av den ursprungliga inspelade intervjun som förekommer. Ekström (2001a) tydliggör att bara ett fåtal intervjusekvenser i redigerade inslag består idag av flera turer med fråga-svar. Majoriteten av politikernas yttranden som förekommer i nyhetsinslag består idag endast av ett svar. Politikernas yttranden skiljs ofta från den fråga som ursprungligen frammanade svaret. En vanligt förekommande diskursiv teknik är att "rama in" yttranden med journalistiskt text, ofta med hjälp av speakerröst som kan omformulera den fråga som framkallade svaret eller beskriva vad politikern gör när han/hon besvarar frågan.

(b) Intervjuer som genomförs för att presenteras i redigerade nyhetsinslag kännetecknas av handlingsregler liknande dem som förekommer i tidsmässigt mer omfattande intervjuer som följer ett tydligt fråga-svar-format. I denna senare form av intervjuer följer reporter och politiker invanda handlingsmönster (Clayman och Heritage 2002; jfr Ekström 2006). Det är reportern som ställer frågor och politikern som svarar. Som intervjuare ställer reportern frågor eller uppmanar till kommentarer. Politikerna väntar i allmänhet på att intervjuare ska slutföra sin fråga innan han eller hon tar till orda. Det är underförstått att politikern ska samarbeta och ge ett svar. Att förbli tyst eller ställa en motfråga till reportern är inget alternativ. Det skulle utgöra ett normbrott och kunna betraktas som en risk för politikern då detta kan uppfattas som någonting negativt även

av tv-tittarna. Detta innebär att när politiker förekommer och citeras i redigerade nyhetsinslag så visas, och reproduceras, politikernas och journalisters formella positioner. Det avgörande för att upprätthålla sådana positioner är att den bandade intervjun är en form av interaktion som pågår för en tänkbar publik; den produceras för "the overhearing others" (se Heritage 1985).

(c) De diskursiva tekniker som nyhetsjournalistiken tillämpar för att rama in politikernas yttranden är inte statiska utan omskapas över tid och sådana förändringar bidrar till att förändra journalisters och politikernas formella positioner. I en tidigare delstudie inom detta projekt har jag argumenterat för att nyhetsjournalistiken har gått ifrån att vara en utfrågare och förmedlare av politikernas argument och ställningstaganden, till att bli en uttolkare av politiska processer eller en kritisk utfrågare som söker dolda sanningar bakom politikernas yttranden (Eriksson 2006).³ För politiker har möjligheten att ge röst åt sina politiska övertygelser reducerats och istället används politikernas svar för att illustrera vad som redan uttryckts i den journalistiska texten.

(d) De visualiseringstekniker som TV-journalistiken tillämpar stärker journalistiken och politikernas formella positioner i offentligheten (Ekström 2006). I en historiskt komparativ studie av intervjuer med socialdemokratiska statsministrar argumenterar Ekström (ibid) för att TV-journalistikens visualiseringstekniker inte varit givna från början. Ett exempel på detta är att i politikerintervjuer från början av 60-talet riktar politiker inte sällan blicken rakt in i kameran och talar direkt till tittarna, någonting som inte förekommer i senare intervjuer. Visualiseringsteknikerna har utvecklats över tid i relation till fotojournalistik, annan TV-produktion och film (både dokumentär och fiktion). Vad Ekströms studie tydligt visar är att visualiseringstekniker kan användas för att förstärka de handlingar som reporterns frågor implicerar. De kan t ex, genom att zooma in på politikernas ansikte i samband med en kritisk fråga, förstärka journalistikens granskande roll. Visualiseringsteknikerna förändras över tid. En viktig orsak till detta är att nya produktionsteknologier skapar nya möjligheter till att visualisera och klippa. Sådana förändringar medför alltid en förändring i den journalistiska praktiken; normer för produktionen ändras i takt med nya teknologier. Det handlar då om hur fotograf arbetar vid själva intervjutillfället, men också om det journalistiska arbetet med att redigera inslag.

(e) Genom redigeringsprocessen är det nyhetsjournalistiken som har absolut kontroll över de yttranden som förekommer i redigerade inslag. I t.ex. en direktsänd intervju finns det (om än små) möjligheter för den politiker som blir intervjuad att på olika sätt utmana, ifrågasätta eller gå emot intervjuaren (Clayman och Heritage 2002), men i det redigerade inslaget finns inga sådana möjligheter. Det är nyhetsjournalistiken som mot bakgrund av syftet med inslaget väljer de yttranden, eller delar av yttranden, från den ursprungliga intervjun som ska ingå i inslaget. Enligt Nylund (2003:531), som jämfört färdiga nyhetsinslag med de bandade intervjuerna, så är "the story that reaches the eyes and ears of the audience is no longer the interviewee's but the reporter's". Zelizer (1995:35) menar att de som återger andra, och det gäller inte minst journalistiken "use quotes to indicate things that, for whatever reason, they cannot say directly". Med utgångspunkt i redaktionsstudier har den journalistiska produktionsprocessen beskrivits som en jakt på "sound-bites" (se Sand och Helland 1998) eller "pratminus" (Ekström och Nohrstedt 1996). Det som i stor utsträckning styr detta arbete är hur journalistiken förstår och tar sig an de olika uppdragen. Enligt Nylund (2003) så tenderar detta att styra både hur nyhetsinslag i utformas och hur intervjuer genomförs.

Analysen lägger särskild vikt vid att studera nyhetsjournalistikens redigeringstekniker. Avgränsningen motiveras inte enbart av att det saknas forskning på området utan även av att redigeringstekniker utgör en viktig aspekt ur ett dominans-/maktperspektiv. Det är en praktik som ger nyhetsjournalistiken möjlighet att ha kontroll över de yttranden som förekommer i inslaget, och hur de visualiseras. Förändringar i denna praktik kan också bidra till att förändra journalisters och politiker mer formella positioner i den politiska offentligheten, och därmed innebära att hur människor uppfattar deras handlingar förändras. Hur ett inslag redigeras är också en dimension som tv-tittarna inte uppmärksammar i någon större utsträckning. Redigeringen bidrar till att etablera publikernas föreställningar utan att publikerna är medvetna om det (Bordwell och Thompson 1992: kap 7).

Metod och material

Analyserna i denna artikel har influerats av den visuella metodologi som presenteras av Rose (2001), som i sin tur till en del bygger på begrepp och metoder utvecklade inom filmvetenskapen (se t.ex. Monaco 2000; Bordwell och Thompson 1992). Det är framför allt tre aspekter av nyhetsjournalistikens

visualiseringstekniker som fokuseras, tre delvis olika men sammanlänkade val som nyhetsjournalistiken gör i produktionen.

1. Val av objekt: Det berör bildens "komposition". Vad syns i bilden? Vilka komponenter består den av? Har den arrangerats på något särskilt vis? Vad sätts i förgrunden och vad förekommer i bakgrunden?
2. Val av perspektiv och fokus: Det handlar om kamerans position (avstånd och vinkel) i förhållande till objektet. Vilket perspektiv (grod-, fågel-) väljs? Vilket avstånd till objektet (närbild, halvbild etc)? Hur är aktörer i bild positionerade i förhållande till varandra?
3. Val av klipp: Hur relateras bildsekvenser till varandra? Hur ser relationen ut mellan ljud (yttranden) och bild?

De val som nyhetsjournalistiken gör är integrerade i den journalistiska produktionsprocessen och knutna till hur reportrar, fotografer och redigerare samarbetar för att färdigställa det slutliga reportaget.⁴

Materialet är hämtat från tre perioder och har tillhandahållits av Ljud- och Bildarkivet. De årtal som har valts är 1978, 1993 och 2003. Urvalet är till en del styrt av mer praktiska omständigheter. Nyhets-sändningar från tidigare år än 1978 är inte tillgängliga på video. Det innebär att redigerade nyhetsinslag inte finns bevarade i sin helhet. Vad som finns tillgängligt från tidigare år är de filmade inslagen, men då utan programledarens påannonser och tänkbara avannonser. Konsekvensen är att någon tidigare period inte finns med, trots att detta hade varit önskvärt. En princip för valet av tidsperioder var att undvika politiska val. Materialet skulle i så stor utsträckning som möjligt bestå av den mer "vardagliga" nyhetsrapporteringen. De två första nedslagen inkluderar nyhetsprogram från de två första veckorna i november, medan det tredje nedslaget inkluderar sändningar från de två första veckorna i mars. Jag valde medvetet att undvika perioder – som framför allt sommaren – då aktiviteten i vissa politiska institutioner (som t.ex. Riksdagen) är låg. Ett litet bortfall finns då programmet Nyheterna som sändes 2 november 1993 ej finns bevarat på VHS.

De nyhetsprogram som ingår 1978 är Aktuellt och Rapport som sänds av Sveriges Television. 1993 och 2003 ingår även TV4:s nyheterna i materialet. Jag har valt att ta respektive programs huvudsändning. Materialet sammanfattas ovan. Ur dessa sammanlagt 111 nyhetsprogram har ytterligare urval gjorts. Det är enbart de redigerade nyhetsinslag som rymmer intervjuer med svenska politiker i mer ledande positioner

Tabell 1. Sammanställning av material

	Program	Tidsintervall	Antal program	Antal analyserade inslag
Tidsperiod 1	Aktuellt	6-19 november 1978	14	9
	Rapport	6-19 november 1978	14	12
Tidsperiod 2	Aktuellt	1-14 november 1993	14	6
	Rapport	1-14 november 1993	14	8
	Nyheterna	1-14 november	13*	6
Tidsperiod 3	Aktuellt	3-16 november 2003	14	6
	Rapport	3-16 november 2003	14	17
	Nyheterna	3-16 november 2003	14	10
Totalt antal program/inslag:			111	74

* Ett av programmen finns ej bevarat på VHS.

som har valts ut.⁵ Det innebär att det analyserade materialet består av sammanlagt 74 nyhetsinslag från de tre nyhetsprogrammen.

Politikers yttranden och nyhetsjournalistikens visualiseringstekniker

I slutet på 1970-talet finns hos nyhetsjournalistiken en uppsättning väletablerade visualiseringstekniker som tillämpas i politikerintervjuer. Analyserna tydliggör att teknikerna gradvis har förändrats, men att förändringarna präglas av en viss tröghet. Resultatredovisning har disponerats i tre teman som syftar till att synliggöra utvecklingstendenserna:

1. Nyhetsjournalistikens visualiseringstekniker bekräftar institutionaliserade roller och relationer och tenderar att allt oftare erbjuda en granskandets position för TV-tittarna.
2. Utvecklingen går mot ett mer aktivt visualiserande där tempot i klippen skruvats upp och kameran blivit rörligare.
3. En del i denna utveckling är också tendenser till att nyhetsjournalistikens lojalitet mot politikens yttranden avtar. Politiker visualiseras inte i första hand som källor för information utan tenderar att bli iscensatta i en visuellt tillrättalagd berättelse.

1. Visualiseringstekniker bekräftar roller och relationer

Utifrån analyserna är det möjligt att tydliggöra några tekniker – eller regler för visualisering – som med mycket få eller inga undantag bryts. Det är regler som alla TV-tittare är väl förtrogna med och tar för givna och självklara delar av nyhetssändningarnas konventioner.

(a) Nyhetsjournalistiken visualiserar politikens yttranden med närbilder.

(b) Politikernas blickar är aldrig riktade rakt in i kameran.

(c) Bakgrunden är obestämd och framhäver yttrandet.

Dessa visualiseringstekniker är etablerade på 1970-talet. Även om förändringarna kännetecknas av en viss tröghet så sker en utveckling av dessa tekniker.

(a) Politikens yttranden som återges i bild återges nästan uteslutande genom närbilder. Ett fåtal undantag finns i materialet. Det finns en skala som går från extrema närbilder (med enbart ansiktet i bild, se bild 1), via bilder där personens axlar syns (se bild 2), till perspektiv där vi också kan se personens överarmar i bild (se bild 3). I de senare fallen kan det ibland närma sig vad som kan kategoriseras som en nära halvbild. Objektet – personen som yttrar sig – är i ögonlinjen för den som tittar på TV. Ibland förekommer svaga vinklar ovan- eller nedifrån. Entydiga fågel- eller grodperspektiv förekommer endast i undantagsfall. Närbilderna och ögonlinjen skapar en närvaro för TV-tittaren. Politikern är närvarande i rummet och ett slags intim relation etableras. För tittarens del innebär det att man kan avläsa ansiktsuttryck hos den som talar. Tittaren hamnar i en position där han eller hon kan skärskåda politikerns ansiktsuttryck på sätt som högst sannolikt inte vore möjligt annars (Ekström 2006). Politikerns integritet bryts ned och tittaren erbjuds en granskandets position från vilken det ligger nära till hands att kritiskt bedöma vad som sägs.

Mer extrema närbilder är de som kanske allra tydligast skapar denna förväntan. I materialet från 1978 förekommer att ansiktet zoomas in i samband med fråga från reporter. Inte sällan visas den som yttrar sig med axlar och en del av överarmarna i bild,

Exempel 1. Extrem närbild

Exempel 2. Närbild med axlar

Exempel 3. Närbild/nära halvbild

för att sedan, när reportern yttrar sin fråga, zoomas in så att tittaren enbart skimtar de övre delarna av axlarna. På detta sätt markeras frågan även visuellt och reporterns roll som utfrågare accentueras. Det förekommer i princip i samband med alla typer av frågor, och inte enbart i samband med kritiska frågor som ställer politiker mot väggen (jfr Clayman och Heritage 2002; Ekström 2006). Men denna visualiseringsteknik tenderar ändå att understryka för tittaren att noga iaktta den som yttrar sig. Denna teknik förekommer i begränsad utsträckning på 90- och 00-talet. Det hör då till saken att inzoomningar av detta slag förutsätter att intervjusekvenserna består av mer än ett enskilt yttrande från politiker. På 70-talet var det vanligare med sekvenser som bestod av mer än ett enskilt yttrande, men detta avtar över tid (se Eriksson 2006).

De extrema närbilderna förekommer framför allt i det senare materialet (2003). Nyhetsjournalistiken tenderar att bli allt mera närgången. De extrema närbilderna förstärker ytterligare granskandets position. Det finns ingen distans alls mellan den som tittar och den som förekommer i bild. Det är som om tittaren ska kunna avläsa varje litet ansiktsuttryck och kunna bedöma tillförlitligheten i det som yttras. Ett implicit antagande ligger i denna visualisering; det finns skäl att noga iaktta ansiktsuttrycken.

(b) I de tre bildexemplen (bild 1-3) ovan är det tydligt att politikernas blickar är riktade till punkter i bildernas utkanter. I redigerade nyhetsinslag, ja i TV-intervjuer överhuvudtaget talar politiker aldrig rakt in i kameran. Det är en konvention som är vanlig även i filmproduktion. Att någon som talar låter blicken gå mot bildkanten markerar samtidigt att det finns någon där. Detta understryks också av den tomma ytan mellan bildkant och objekt som oftast förekommer i den här typen av yttrandebilder. I filmproduktion och i viss annan TV-produktion finns möjligheter – utifrån dramaturgiska syften – att välja blickriktning för den som yttrar sig och låta personen tala rakt in i kameran. För politiker finns inget val. Att inte titta in i kameran är en (implicit)

norm som kännetecknar denna form av intervjuer, och om de skulle bryta mot detta skulle det inte sändas.

I stället talar politikerna till en avpersonifierad reporter. Deras odelade uppmärksamhet är riktad mot reportern. För nyhetsjournalistiken finns ett val. Den kan välja att låta reportern vara osynlig eller att, oftast i bildkant med bakhuvud/rygg mot kamera, vara synlig i bild (se bild 4). Ibland kan enbart mikrofonen synas eller skimta i bild. Avpersonifieringen av reportern är också en teknik som framhäver journalistiken som en kollektiv verksamhet. Reportern företräder en (institutionaliserad) verksamhet som i första hand har rollen som utfrågare. Att politikerna koncentrerat talar till denna reporter visar också att journalistiken är berättigad denna roll. Detta sätt att visualisera politikernas yttranden understryker att denna verksamhet har tillgång till de politiska makthavarna och att detta är ett normalt och självklart förhållande. Journalistiken framstår som en aktör med det viktiga samhällsuppdraget att förmedla vad politikerna har att säga (jfr Eriksson 2002).

Tv-tittarna blir genom denna visualisering av yttranden åskådare till intervjun. Blickriktningen visar att politikerna inte i första hand talar till dem framför TV-apparaterna, utan till nyhetsjournalistiken i sin roll som utfrågare. På detta sätt etableras, vilket kan

Exempel 4. Reporter syns i högra bildkanten

framstå som motsägelsefullt, också ett avstånd mellan tittarna och politikerna, ett avstånd som ska överbryggas av den förmedlande journalistiken. Det är nyhetsjournalistiken som ska förmedla vad politikererna säger. Nyhetsjournalistiken har möjlighet att komma nära makthavarna och bryta ned avståndet och etablera en relation mellan dem och TV-tittarna.

(c) Bakgrunden i redigerade intervjuer är nästan alltid obestämd (jfr Ekström 2006) och högst opersonlig. Bokhyllor av pärmryggar, neutrala väggar eller andra – åtminstone för TV-tittaren – svåridentifierade miljöer utgör ofta fonder till politikernas yttranden. Det bidrar till att sätta intervjupersonen i fokus. Ingenting tar bort uppmärksamheten från politikerns yttrande. Genom närbilden är det politikerns ansikte och yttrande som sätts i fokus. Det understryker att politikern är källan till information; en givare av information och att denna är betydelsefull. Detta är särskilt tydligt 1978. I viss mån förändras dessa förhållanden efter hand, någonting som jag skall återkomma till nedan. I materialet från 1993, i TV4:s Nyheterna, finns också några intressanta avvikelser från detta mönster. Nyheterna var vid denna tidpunkt en nyetablerad redaktion som också explicit ville arbeta med nya presentationsformer. I några redigerade intervjuer är det uppenbart att man bryter mot denna regel genom att låta intervjupersonen på ett eller annat sätt interagera med den omgivande miljön. Ett exempel är när Göran Persson, då ekonomisk talesman för socialdemokraterna, i en intervju ombeds att svara på en fråga om arbetsveckans längd genom att sätta sig på en av tre stolar markerade med 30, 35 och 40.

Den intetsägande bakgrunden är också betydelsefull på så vis att yttrandena är förhållandevis enkla att integrera i nyhetsinslagen och att använda i iscensättandet av så kallade imaginära dialoger (se Ekström 2001a; Ekström 2006). Det gör det möjligt att genom redigeringsarbetet ställa olika politikernas yttranden mot varandra utan att en visuell narrativ kontinuitet bryts. De imaginära dialogerna kan också förstärkas visuellt. Det sker framför allt genom att bilder med intervjuperson A som tittar ut mot höger bildkant, klipps mot bilder på intervjuperson B som tittar åt vänster. Det skapar ett intryck av att de i någon mening är vända mot varandra och interagerar.

2. Ett mera aktivt visuellt berättande

Utvecklingen kännetecknas av att nyhetsjournalistiken blir allt mera aktiv i sitt visualiserande. Det kan givetvis ges en rent teknologisk förklaring. Den digitala tekniken har förenklat arbetet med att redigera inslag och trots att tiden för att redigera kan

vara starkt begränsad så är det möjligt att göra tämligen komplexa visualiseringar i inslagen (se Eriksson 2002). Resultatet är inte sällan avancerade bildspel med klipp som sker. Men självklart kan inte detta förklaras enbart av att det möjliggörs av teknologin. Det har över tid i den journalistiska praktiken utvecklats normer för hur inslag bör se ut. Ett mer aktivt visualiserande har utvecklats till en viktig del av den journalistiska professionen. I produktionen kan nyhetsinslag också bedömas utifrån hur det har visualiserats. Med ett mera aktivt visualiserande menas här att

(d) antalet klipp i varje nyhetsinslag ökar,

(e) kameran blir rörligare, samt att

(f) det visuella ges en viktigare illustrativ och narrativiserande funktion.

(d) Klippen i inslagen ökar markant från 1978 till 2003. I materialet från 1978 är bildsekvenserna i genomsnitt 20,8 sekunder och 2003 är bildsekvenserna i genomsnitt 7,1 sekunder. Jag har här inte undersökt hela materialet utan begränsat mig till 10 slumpmässigt valda inslag per år. Det gör att det finns en osäkerhet i siffrorna, men resultaten går i linje med vad Asp (1995) kommer fram till i en liknande undersökning. Från 1982 fram till 1995 minskade bildsekvensernas längd i Rapport från i genomsnitt 12,6 sekunder till 5 sekunder (se Asp 1995:12).

(e) 1978 är visualiserandet till en del statiskt. Kameran har en fast position och är i regel still. In- och utzoomningar förekommer i samband med politikernas yttranden, och även under speakertexter. I det senare materialet, framför allt 2003, förekommer en allt rörligare kamera. Under speakertexter kan kameran t.ex. göra halvcirkelrörelser där den sveper över ett sammanträdesrum och dess deltagare. Den kan också göra ett slags ”följning” när en politiker går genom en korridor eller i en annan miljö. Bildsekvensen nedan (Exempel 5) är ett exempel på hur kameran följer den socialdemokratiska politikern Mats Hellström. Det kan även – men sällan under yttrandet – handla om mer extrema in- och eller utzoomningar. I det senare fallet kan t.ex. bilden börja på ett pappersark och en hand för att sedan zomma ut och visa personen som håller i pappersarket i hel- eller halvbild.

(f) Visualiserandet tenderar också att bli mer illustrativt och presenterande, det blir på det hela taget mer präglad av en narrativ kontinuitet. Det visuella får en tydligare *etablerande funktion* under den här

Exempel 5. Kameran följer Socialdemokraternas EU-alesman Mats Hellström. Från Aktuellt 9 november 1993

tidsperioden. Med etablerande funktion menas i det här sammanhanget att en aktör (här en politiker) på något sätt introduceras i inslaget innan han eller hon yttrar sig. Det kan ske rent auditivt genom speaker-texten, men också visuellt. En politiker som ska komma att yttra sig i inslaget introduceras allt oftare både i speakertext och i bild samtidigt. Politiken är etablerad som karaktär för TV-tittaren redan innan personen kommer i en yttrandebild. Bildsekvensen ovan (exempel 5) är ett exempel på detta. Speakertexten under sekvensen lyder: "Socialdemokraternas EG-alesman Mats Hellström tycker däremot att regeringen har för bråttom". Hellström etableras i både ljud och bild och ett klipp senare framträder han i en yttrandebild. Det är en konvention som idag är väletablerad och som också skapar en förväntan om att personen som presenteras kommer att yttra sig i bild. Men, vilket jag ska återkomma till under punkt tre nedan, så går utvecklingen mot att kända politiker – de mest väletablerade toppolitikerna (vissa ministrar och partiledare) inte alltid behöver denna form av presentation. Det kan i vissa fall räcka med TV-tittarna får höra politikerns röst för att de ska veta vem som pratar.

Det visuella och auditiva samspelar på detta sätt på ett tydligare sätt nu än tidigare. Visualiserandet av inslagen i sin helhet blir mer tematiskt och berättande. Inslagen får många gånger en slags visuell vinkel som löper som en röd tråd genom inslagen. Inslagens inledning och avslutning hänger samman visuellt samtidigt som de markerar en början och ett slut. Ett exempel på detta är ett inslag (från Rapport 7 mars 2003) om budgetförhandlingar som inleds med att Göran Persson kommer gående på en trottoar i stadsmiljö. Andra politiker anländer också till mötet. Inslaget innehåller sedan flera olika yttranden från politikerna, innan det avslutas med att Göran Persson går tillbaka samma väg han kom i inslagets inledning. Ett annat exempel är ett inslag (från Nyheterna 1 november 1993) som handlar om försvarets upphandling av pansarvagnar. Inslaget inleds med en spelande militärmusikkår i bild. Musikkåren visas framifrån med "dirigenten" med ryggen mot kameran med höjd arm. Olika bilder på musikkåren (bl a närbilder på batterist och klarinettist) av-

löser varandra innan Försvarsminister Anders Björk intervjuas i inslaget. Inslaget presenterar de olika alternativen av pansarvagnar och Björcks inställning i frågan, innan det avslutas med militärmusikkåren. Den avslutande bilden är tagen bakifrån och vi kan se "dirigenten" längst bort i bild. Kameran har på detta sätt gått varvet runt musikkåren.

3. *Nyhetsjournalistikens lojalitet mot yttranden avtar*

I takt med att teknologin utvecklas så utvecklas också möjligheterna till att göra övergången mellan de olika klippen mindre påtagliga för den som tittar. Under den studerade perioden utvecklas tekniker som också tillämpas i samband med politikerintervjuer. Nyhetsjournalistiken på TV kännetecknas av att den har möjligheter (vilket ingen annan journalistik har) att för sin publik visa att den som talar faktiskt säger det han eller hon säger. Det bidrar också till att ge TV-journalistiken en trovärdighet som grundar sig i att det som kameran fångar (i bild och ljud) är verkligt (Morse 2002). Men att TV-journalistiken utnyttjar sina möjligheter till att enbart återge verkliga yttranden är något av en myt. En visualiserande teknik som har utvecklats över tid är att täcka klipp i yttranden med bilder. Denna utvecklingstendens kan sammanfattas som att TV-journalistiken har gått från öppna klipp och en lojalitet mot politikernas yttranden till dolda klipp och en tilltagande illojalitet mot politikerns yttranden.

När politikerns yttranden återges 1978 är det en norm att ljud och bild är synkront. Det innebär alltså att i den stund en politiker yttrar sig så kan tittarna se personen i bild. Bilden följer hela yttrandet från början till slut. Klippen i politikerns yttranden redovisas öppett. I exempel 6 intervjuas dåvarande socialministern Gabriel Romanus om idén att föräldrar ska hjälpa till på dagis. TV-tittarna kan se Romanus i bild från första stavelsen till den sista. Klippet i yttrandet redovisas öppett för TV-tittarna.

Detta förändras radikalt under den studerade tidsperioden. Det är idag snarare en regel än ett undantag att klipp i yttranden är dolda för TV-tittaren (jfr Eriksson 2002:231-7). Utvecklingen har gått

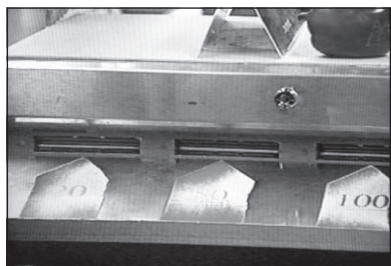

Speaker: Socialminister Romanus är nu positiv till den här idén men svårigheterna är många det saknas pengar och det måste ges rätt till att tas ledigt från arbetet, så därför får vi vänta länge innan vi får se föräldrarna hos sina barn på daghemmet //

Romanus: Man måste ju börja nånstans å om det sen visar sig att det är bra, om dom tror att det här är bra, då får man ju se om man kan gå vidare men man vi kan inte idag säga när alla föräldrar kan vara på daghem på det här sättet det är alldeles för tidigt än

Exempel 6. Ett "öppet klipp" av yttrande (// markerar var klippet kommer i texten). Bild och ljud är synkrona

Speaker: om det blir några reformer det avgörs i budgetförhandlingarna som startar i dagarna // å regeringen samarbetspartner miljöpartiet försöker se nyktert

IP: // på den ekonomiska baksmällan
ja vi tyckte ju också då

// att att regeringen var väl optimistisk å det visar sig nu att vi hade rätt men det är kanske inte det som är det viktigaste utan det viktigaste är att göra rätt nu å då handlar det om att

// anpassa budgeten å ekonomin till verkligheten

Exempel 7. Visuellt överlappning av yttranden

mot att politikernas yttranden integreras i audiovisuella berättelser där betydelsen av att ljud (yttrandet) och bild är synkroniserat har avtagit. Det finns delvis olika tekniker för denna integration.

En teknik som är väletablerad och som förekommer regelmässigt är vad som kan begreppsliiggöras som en *visuell överlappning av yttranden*. Det innebär att TV-tittarna hör den som yttrar sig strax innan

personen syns i bild, eller att bilden på den som yttar sig försvinner strax innan rösten gör det. Det innebär oftast att nyhetsjournalistiken har tagit en sammanhängande del av ett yttrande från den ursprungliga intervjun och fogat in i reportaget. Överlappningar av detta slag förekommer i nästan varje nyhetsinslag idag. I exempel 7 förekommer den visuella överlappningen både i inledningen och i slutet av politikerns yttrande. Detta inslag är en uppföljning om ett inslag som behandlat att regeringen skriver ned sin prognos för tillväxt. I inslaget förekommer en rad kommentarer från olika ekonomiska experter och politiker. I slutet av inslaget kommenterar miljöpartiets språkrör Peter Eriksson de kommande budgetförhandlingar. Under den inledande speakertexten vi-

sas olika miljöbilder från en butik, framför allt från kassan. När speakertexten slutar ("på den ekonomiska baksmällan") och när Erikssons yttrande börjar ("ja vi tyckte ju också då") så syns en sedelautomat i bild. Denna bild ligger kvar till att Eriksson fortsätter med: "att att regeringen var väl optimistisk...". Vi ser sedan Eriksson i bild fram tills de avslutande orden ("anpassa budgeten å ekonomin till verkligheten") då en bild på en hand och en plånbok fokuseras.

Den visuella överlappningen gör att politikerns yttrande blir integrerat i en audiovisuell berättelse. Det är inte tydligt visuellt markerat var yttrandet börjar och slutar utan yttrandebilderna smälter samman med andra bilder. Övergångarna från journalis-

	IP1: ja dom ska granska öh hur livbolagen har skött sig i vilken utsträckning dom har klarat av den viktiga uppgiften att förmedla begriplig information
	// eh till försäkringstagarna
	// så det finns en rad aspekter
	// å det här tycker ja att man ska gå igenom mer grundligt å systematiskt å få en värdering av så att detta kan vädras ut å vi kan eh vidare med ett återställt förtroende
Exempel 8. Visuellt täckning av klipp i politikers yttrande	

tisk text till politikernas yttranden blir på detta sätt mindre markanta.

Den visuella överlappningen av klipp är något av en förutsättning för den teknik som kan begreppsliggöras som *visuell täckning av klipp i yttranden*. Det är en teknik som används när två olika delar från en politikers yttrande fogas samman utan att klippet i yttrandet syns i bild. Att "täcka klipp" är någonting som är vedertaget i den journalistiska praktiken (Eriksson 2002:kap 9), men det kan ta sig delvis olika uttryck. Exempel 8 är något av en mall för hur klipp i politikers yttranden kan göras utan att de blir tydliga.

Inslaget handlar om att finansdepartementet inom kort kommer att granska försäkringsbolagens internaffärer och om dessa på något vis har missgynnat försäkringstagare. Yttrandet ovan avslutar inslaget. Det är biträdande finansminister Gunnar Lund som intervjuas. När yttrandet börjar ser vi honom i bild, men efter orden "begriplig information" läggs en annan bild föreställande reklam för försäkringsbolaget Skandia in i bild. Detta klipps till en mer inzoomad bild på reklamen. När vi ser intervjupersonen i bild igen är han något mera inzoomad. Det är högst sannolikt att bilderna med Skandia-reklamen döljer att nyhetsjournalistiken klippt i politikernas yttranden.

Det finns också andra tekniker som tillämpas i produktion för att täcka klipp i yttranden. Ett intressant exempel är en intervju med statsminister Göran Persson (från 13 mars Aktuellt 2003). Inslaget handlar om att två irakiska diplomater ska utvisas från Sverige. En aspekt som lyfts fram i inslaget är om detta är ett svar på krav från USA, någonting som Persson bestämt förnekar. I inslaget förekommer ett yttrande från statsministern. I detta yttrande finns ett antal vita bilder. Dessa förekommer tillsammans med ljudet från en kamera (och det är omöjligt att avgöra om detta ljud är autentiskt eller ej). Men ljuset i bilden är inte ett resultat av en fotoblixt (åtminstone inte enbart) utan ett medvetet sätt att dölja ett klipp i den intervju man genomfört.

Tekniken med att på olika sätt täcka klipp ger nyhetsjournalistiken ett manöverutrymme. Nyhetsjournalistiken kan agera självständigt gentemot politikernas yttranden då den inte nödvändigtvis måste redovisa klipp i yttranden i bild. Istället kan nyhetsjournalistiken förhålla sig självständigt till politikernas yttranden och i detalj välja vilka delar av ett intervju svar de vill citera i nyhetsinslagen. I och med att det är en regel att överlappa yttranden så blir täckning av klipp i yttranden i princip omöjliga att identifiera för TV-tittarna.

Avslutning: Nyhetsjournalistiken och politikens visualisering

En helt central, men sällan behandlad, aspekt av politikens medialisering är att politiken integrerats i en visuell kultur. Politikens medialisering är också politikens visualisering. Själva kärnan i begreppet visuell kultur är att det visuella aldrig är oskyldigt; visualisering är aldrig bara en återgivning av ett objekt. De visualiseringstekniker (medvetna eller omedvetna) som tillämpas i produktionen av bildmaterial tenderar att skapa särskilda positioner för dem som tittar (se Rose 2001). Den som producerar bildmaterial kommer att favorisera vissa sätt att betrakta det som visas. Bilder kommer alltid att skapa eller upprätthålla vissa relationer mellan det som syns i bild och den som tittar, även om det alltid finns möjligheter till motstånd och alternativa tolkningar av det som visas (Fuery och Fuery 2003; Sturken och Cartwright 2001).

Synlighet eller visibilitet är kanske det som allra tydligast karaktäriserar dagens politiska offentlighet (Thompson 1995). Nyhetsjournalistiken på TV är en institution som tydligt sätter präg på denna visibilitet. Centrala frågor för denna studie berör därför hur nyhetsjournalistikens potential att visualisera – de teknologier och visualiseringstekniker som används i produktionsprocessen – bidrar till att etablera och upprätthålla mer formella och institutionaliserade roller för både journalistiken och politi-

Exempel 9. Visuellt täckning av klipp i politikers yttrande genom "fotoblixt"

kerna i den politiska offentligheten och hur dessa har förändrats över tid.

Nyhetsjournalistikens visualiseringstekniker präglas av kontinuitet, och förändringar av en viss tröghet. 1978 finns väletablerade regler för visualisering av politikernas yttranden, regler som både består och förändrats. Mot bakgrund av diskussionen om politikens medialisering är det framför allt två tendenser som bör framhållas i studien: Genom de visualiseringstekniker som nyhetsjournalistiken tillämpar tenderar den att *skärpa granskandets position för TV-tittarna*, samt att *osynliggöra sin egen roll för iscensättningen av politikernas yttranden*.

Skärpningen av granskandets position skapas genom de extrema närbilderna som blir vanligare över tid. TV-tittaren kommer allt närmare politikerna, vilket kan skapa en mer personlig relation mellan personen i bild och den som tittar. Det är en visualiseringsteknik som ber TV-tittarna att noga iakta vad som sker. Ett implicit antagande finns i denna visualisering; det finns skäl att noga iakta ansiktsuttrycken för att bedöma det tillförlitliga i yttrandet. Underförstådd är en misstroendets position. Detta är samtidigt en teknik som på ett mer rutinmässigt vis tenderar att understryka nyhetsjour-

nalistikens roll som en kritisk granskare i TV-tittarnas tjänst (Hjarvard 1999; Eriksson 2002: kap 10). Nyhetsjournalistiken kan visualisera sitt tillträde till politikerna och söka dolda agendor bakom yttranden.

Det redigerade nyhetsinslaget är en situation där nyhetsjournalistiken har fullkomlig kontroll över det som yttras, men frågan är hur journalistiken hanterar denna situation. 1978 var klipp i politikernas yttranden öppna och redovisades för TV-tittarna; under 2000-talet är det en regel att visuellt överlappa klipp i yttranden. Ja, visualiseringsteknikerna har utvecklats, från 1970-talet och fram till idag, mot att nyhetsjournalistiken allt mer kan osynliggöra den maktutövning som ligger i att kunna kontrollera andra människors yttranden; de döljer en maktrelation. Nyhetsjournalistiken maskerar sin egen konstruerande makt och de möjligheter man har att kontrollera politikernas yttranden, genom t.ex. visuell täckning av klipp i yttranden.

En rimlig slutsats i denna studie är att nyhetsjournalistikens manövrutrymme har tilltagit. Makten över de formella positioner som upprätthålls idag i den mediala offentligheten är i betydande grad journalistikens.

Noter

1. Ekström (2006) utgör ett undantag här.
2. Denna tidsperiod sammanfaller med en tilltagande digitalisering av TV-produktionen (se Svanberg 2000), vilket givetvis har förändrat villkoren för produktionen av redigerade nyhetsinslag.
3. I studien har jag analyserat samma material som i denna studie. Skillnaden är att i den studien ligger tyngdpunkten på nyhetsjournalistikens diskursiva tekniker i samband med politikernas yttranden, dvs hur journalistiska texter ramar in politikernas yttranden och integrerar dem i en journalistisk berättelse.
4. Med den digitala tekniken som används idag kan dessa tre olika funktioner (fotograf, reporter, redigerare) i vissa fall skötas av en och samma person.
5. Det innebär att politikerna ska representera Riksdagen, regering och/eller framträda som en representant för sitt parti i frågor som har en mer allmän och riksfattande karaktär för att komma ifråga för urvalet.

Referenser

- Asp, K (1986) *Mäktiga massmedier – Studier i politisk opinionsbildning*. Stockholm: Akademilitteratur.
- Asp, K (1990) 'Medialisering, medielogik, mediekraft', *Nordicom Information* nr 2, 47-50.
- Asp, K (1995) *Kommersialiserade nyheter på gott och ont: Jämförande undersökning av Rapport TV2 och Nyheterna TV4*. Göteborg: JMG (Arbetsrapport).
- Bordwell, D & Thompson, K (1993) *Film Art: An Introduction*. New York: McGraw Hill (4th ed.)
- Bull, P & Mayer, K (1993) 'How not to Answer in Political Interviews', *Political Psychology*, 14:4.
- Clayman, S (1992) 'Footnote in the Achievement of Neutrality: The Case of News-interview Discourse', in Drew, P & Heritage, J (ed) *Talk at Work*. Cambridge: Cambridge UP.
- Clayman, S & Heritage, J (2002) *The News Interview: Journalists and Public Figures on the Air*, Cambridge UP.
- Corner, J & Pels, D (2003) (red) *Media and the Restyling of Politics: Consumerism, Celebrity and Cynicism*. London: Sage.
- Ekström, M (2006) *Politiken i mediesamhället*. Malmö: Liber.
- Ekström, M (2001) 'Politicians Interviewed on Television News', *Discourse and Society*, 12:5.
- Ekström, M & Nohrstedt SA (1996) *Journalistikens etiska problem*. Stockholm: Rabén Prisma.
- Eriksson, G (2002) *Den televiserade politiken: Studier av debatt- och nyhetsjournalistik*. Örebro: Örebro universitetsbibliotek.
- Eriksson, G (2006) 'Framing of Politicians Answers and the Mediatization of Politics', in Ekström, M,

- Kroon, Å & Nylund, M (red) *News from Interview Society*. Göteborg: Nordicom.
- Esaiasson, P & Håkansson, N (2002) *Besked i kväll: Valprogrammen i svensk radio och TV*. Stockholm: Stiftelsen etermedierna i Sverige.
- Feury, P & Feury, K (2003) *Visual Cultures and Critical Theory*. London: Arnold.
- Hallin, D (1992) 'Sound Bite News: Television Coverage of Elections, 1968-1988', *Journal of Communication*, 42:2, 5-24.
- Harris, Sandra (1991) Evasive Action: How Politicians Respond to Questions in Political Interviews, in Scannell, P (red) *Broadcast Talk*. London: Sage, 76-79.
- Heritage, J (1985) 'Analysing News Interviews: Aspects of the Production of Talk for an Overhearing Audience', in van Dijk, TA (ed) *Discourse and Dialogue*. London: Academic Press.
- Hjarvard, S (1999) *TV-nyheter i konkurrence*. Fredriksberg: Samfundslitteratur.
- Meyer, T (2002) *Media Democracy: How the Media Colonize Politics*. Cambridge: Polity Press.
- Monaco, J (2000) *How to Read Film: Movies, Media, Multimedia*. London: Oxford University Press (3rd ed.).
- Morse, M (2004) News as Performance: The Image as Event, in Allen, RC & Hill, A, *The Television Studies Reader*. New York: Routledge.
- Nylund, M (2003) 'Asking Questions, Making Soundbites: Research Reports, Interviews and Television News Stories', *Discourse Studies*, 5:4, 517-533.
- Rose, I (2001) *Visual Methodologies*. London: Sage.
- Sand, G & Helland, K (1998) *Bak TV-nyheterne: produksjon og presentasjon I NRK og TV2*. Bergen-Sandviken: Fagbokforl.
- Schudson, M (1995) *The Power of News*. Cambridge Mass.: Harvard University Press.
- Sturken, M & Cartwright, L (2001) *Practices of Looking: An Introduction to Visual Culture*. Oxford: Oxford University Press.
- Svanberg, L (2000) *TV-bilder: Svensk TV-produktionsteknik under femtio år*. Stockholm: Stiftelsen etermedierna i Sverige.
- Thompson, JB (1995) *The Media and Modernity*. Stanford: Stanford UP.
- Zelizer, Barbie (1995) Text, Talk and Journalistic Quoting Practices, *Communication Review* 1:33-51.

Politik som underhållning

Utbudet av politisk underhållning i finländsk teve

AXEL RAPPE

Har skådespel som ett politiskt medel kommit att bli ett mål i sig? Patricier i det gamla Romarriket erbjöd gratis skådespel till dem som röstade till deras fördel. Idag ser vi hur politik har blivit en underhållning i sig själv: Politiker leker och tävlar på tevearenan samtidigt som politik blivit ett clowneri i tevesatirer. I ett rollperspektiv ska politiker ha intagit rollen som estradörer. Denna utveckling har flera forskare uttryckt sin oro för: Enligt dem har kommersialiseringen av etermedia betytt infotainment och underhållning på bekostnad av politisk information och därmed i förlängningen ett mindre intresse för politik bland väljarna (se t.ex. Blumler & Gurevitch 1995).

En slutsats av den mediekritiska forskningen är att infotainment och politisk underhållning skulle ha en väsentlig roll i dagens medieutbud. Dock är min fråga om skådespelet har blivit en viktig del av dagens politik? Är politik i media idag ett skådespel där tittarna/väljarna är åskådarna som väntar på något roligt, på att bli underhållna, istället för att få fakta och information? Det vill säga har politik som ett skådespel fjärrat väljarna från att intressera sig och engagera sig för politik? Det finns forskning som visar att bilden är mera mångfasetterad och för att få flera mera heltäckande svar på dessa frågor behövs flera studier om politisk underhållning. Det är studier om utbudet av politisk underhållning som ett fenomen och vad den kan betyda för aktörerna i den politiska kommunikationen.

I ett försök att närmare studera politisk underhållning har jag här valt att granska den politiska underhållningen i finländsk television. Här testas den mediekritiska hypotesen om att den politiska underhållningen har ökat och att den framför allt har ökat i de kommersiella kanalerna. Frågeställningen är om det finns skillnader mellan utbudet av politisk underhållning i public service-kanalen och i de kommersiella kanalerna. En annan frågeställning är

om den politiska underhållningen ser annorlunda ut beroende på om valrörelsen utspelar sig inför ett riksdagsval eller ett presidentval? Artikeln är således dels deskriptiv i förhållande till vad för slags politisk underhållning som har sänts vid riksdagsval (mellan åren 1991-2003) och presidentval (mellan åren 2000 och 2006) och dels analytisk: Utbudet av politisk underhållning har kartlagts i förhållande till typ av kanal och valsysteem.

Utgångspunkten för studien är att den politiska underhållningen vid val når fler tittare än de traditionella valprogrammen som t.ex. kandidatutfrågningar och valdebatter (se t.ex. Virtapohja 2002). Där till skulle den politiska underhållningen kunna öka intresset för politik för grupper av medborgare som inte annars är så intresserade av politik (se t.ex. McNair & Hibberd 2003).

Politisk underhållning som fenomen

Underhållningen i televisionen har allmänt taget ökat och public service kanalerna har tagit upp kampen om underhållningen (Humphreys 1996, 230-243, Norris 2000, 102-109, Aslama & Wallenius 2003, 105,128). Dock är Kees Brants slutsats, av flera europeiska innehållsanalyser, att infotainment inte har tagit över och att det inte entydigt har påverkat kommersiella kanaler. Politik utgör fortsättningsvis en väsentlig del av de flesta nyhetsprogrammen (Brants 1998). Studier från Storbritannien och Norge indikerar att både public service-kanaler och kommersiella kanaler har bevakat valrörelser mera seriöst (Norris m.fl. 1999, Slaatta 1994). Att publiken och därmed väljarna skulle bli mera cyniska på grund av dagens nyhetsrapportering får litet stöd (se Norris 2000). En undersökning av valbevakningen i finländsk television under 1990-talet visar att tv-kanalerna inte i stort har omfattat medie-logiken utan trenden är huvudsakligen den motsatta.

Däremot ökade utbudet av politiska underhållningsprogram i public service-kanalen (YLE) (Rappe 2004).

Den politiska kommunikationen har dock förändrats: Media har fått en större aktiv roll då parti-pressen gick kraftigt bakåt och en fri oberoende press tog över marknaden. Partierna förlorade där med den egna kanalen till väljarna. Utvecklingen har medfört en avreglering av etermonopol och programregler. Samtidigt har det skett en kraftig expansion av framförallt utbudet av tevekanaler och där med flera mediaföretag (se t.ex. McQuail 1998, Tommila & Salokangas 1998, Humphreys 1996). Det är fram för allt televisionen som har blivit en av de främsta informationskällorna för medborgarna vid val. Dagspressen i Norden har dock fortfarande en stark ställning (Hall Jamieson 1996, Norris m.fl. 1999, Moring 2006). För partierna har Internet och politisk valreklam betytt en möjlighet att på nytt närma sig medborgarna direkt utan mellanhänder. Men än så länge har dessa kanaler inte fått någon större betydelse (Swanson & Mancini 1996, Carlson & Djupsund 2000, Carlson 2000). Valmaskiner som plockar fram kandidater beroende på hur man prioriterar olika frågor och svarsalternativ har blivit en betydande informationskälla för unga väljare (Moring & Mykkänen 2005).

Om vi inför ett rollperspektiv för de politiska aktörerna i det politiska kommunikationssystemet, enligt Blumler och Gurevitch, så medför utvecklingen rollförskjutningar: när media intar rollen som entertainer (underhållare) så leder det till att de politiska aktörerna ikläder sig rollen som actor/performer, som kunde sammanfattas till svenskans estradör (se Blumler & Gurevitch 1995, 14-17). När media idag kontrollerar kanalen för den politiska kommunikationen tvingas politikerna kommunicera på medias villkor vilket i förlängningen betyder att den information och det budskap medborgarna får gör att de i större grad intar rollen som åskådare än som upplysta medborgare (Djupsund & Carlson 1999, 85-90).

Har politik och politiker med andra ord kommit att bli estradörer i televisionen? I och med medias kontroll över kanalen så har det blivit allt viktigare för politiker att kunna delta i allt vad televisionen erbjuder. Detta för att politikerna ska kunna nå ut med sitt budskap till väljarna. Därtill kommer att många politiker anser att värden för en talk show är mindre kritisk än en traditionell politisk journalist i sin roll som vakthund. Ett exempel är Bill Clinton som spelade saxofon i amerikansk teve vid valrörelsen 1994 (Brants & Siune 1998, 138). Samtidigt har publiken fragmenterats i förhållande till tittarvanor

och utbildning. Dock visade det sig att holländska politiker huvudsakligen (78%) deltog i nyhetsprogram och aktualitetsprogram vid parlamentsvalet 1994 (Brants & Neijens 1998). Det finns fall där kandidater satsat mycket på att uppträda i underhållningsprogram men sedan för trovärdighetens skull även deltagit i aktualitetsprogram (Zaller & Hunt 1995).

Att studera politisk underhållning i finländsk teve är intressant: Politisk underhållning har varit en viktig del av public service bolaget Rundradions (YLE) repertoar. I slutet av 1960-talet sändes programserien *Jatkoaika* (Förlängd tid) som innehöll sketcher, musikframträdanden, diskussioner med gäster framför publik. En slags talk show med influenser från USA men dock med en helt finsk utformning (Valaskivi 2002, 24). Till programserien *Sirkus Pasila* (Cirkus Böle) år 1970 inbjöds politiker. Programmet blev känt för att Samlingspartiets partisekreterare marscherade ut under pågående sändning som en protest mot att hans parti i en sång karaktäriserades som en samling exploaterer. Utmarschen var på förhand planerad för att få uppmärksamhet (Salokangas 1997, 177). Senare under 1990-talet när den kommersiella kanalen Kolmos-televisio (senare MTV3) lanserades kom den politiska satir- och sketchserien *Hyvät herrat* (Bästa herrar) där politiker badade bastu tillsammans med skådespelare. Utöver talk showerna har det uppstått mera "rena" underhållnings- eller nöjesprogram där politiker på ett eller annat sätt deltar. Det kan vara ett familjeprogram där en politiker sitter i soffan tillsammans med sin maka och får svara på frågor om deras familjerutiner och favoritböcker m.m. (*Tuttu juttu show/Bekant historia*, YLE). Eller så är det ett frågesportprogram där deltagarna ska göra sig lustig över dagsaktuella frågor (*Uutisvuoto* i Finland där politiker deltar, eller *Snacka om nyheter* i Sverige. Parlamentet i Sveriges TV4 kan även anses höra hit). Dessa program är varianter på ett inköpt programkoncept från ett internationellt produktionsbolag. Därtill har det uppstått rena satirprogram där det ingår sketcher om politik och politiker (t.ex. *Italypsy/Kvällsmjölknigen*, YLE TV1).

För att få en klarhet i hur den finländska politiska teveunderhållningen har sett ut och förändrats genom tiderna kan det vara fruktbart att studera tidigare forskning om vad som har påverkat programmakarna. Vilken betydelse har kontexten för den politiska underhållningens utformning haft? I nästa kapitel redogörs för bakgrunden till den politiska underhållningen, följt av ett kapitel om tidigare forskning om den politiska underhållningens betydelse. Därefter presenteras studiens tillvägagångssätt och

resultaten varefter en sammanfattande diskussion förs.

Uppdraget att underhålla

Vilka faktorer har genom tiderna påverkat den politiska underhållningen? När televisionen kom var det public service-bolagen som stod för programutbudet. Finland är här ett undantag då det kommersiella bolaget Oy Mainos-TV-Reklam Ab, senare MTV3, redan från starten sände program inom Rundradions (YLE) kanaler. Först år 1993 fick MTV3 en egen kanal.

Rundradion kom, som många andra europeiska public service-bolag, att omfatta den klassiska definitionen för public service televisionens centrala skyldigheter, det vill säga: "entertain, inform and educate". Det var i början fråga om att förmedla underhållning, så som musik, konst och drama (Holtz-Bacha & Norris 2001). Principen var att till allmänheten förmedla "de bästa" frukterna av den mänskliga kulturen. Den goda underhållningen betydde i början att den breda publiken skulle föras närmare den bildade klassen. För Rundradion betydde det till en början att en betydande del av populärkulturen exkluderades. I Sverige kom de kulturpolitiska målen om en god underhållning tidigt i konflikt med publikens önskemål om en mera "folklig underhållning" (Salokangas 1997, 142, Sjögren 1997, 13-28). I Finland kom programmen dock att få en mera underhållande karaktär i och med konkurrensen mellan Rundradion och Reklam-TV. En av Reklam-TV:s uppgifter var att importera amerikansk underhållning (Salokangas 1997, 143, Valaskivi 2002, 6).

Folkbildningsidealet i allmänhetens tjänst fick på 1960-talet, för Rundradions del, ge vika för en radikaliserings av journalistiken och de riktlinjer som styrde bolagets verksamhet. För den *informativa programpolitiken* som infördes var målet att intellektuellt aktivera publiken så att den med fakta och bakgrundsinformation som delgavs dem från Rundradion, skulle få "dem att bygga en världsbild som gradvis och allt mera fullständigt närmar sig den sanna verkligheten" (Salokangas 1997, 148-149). Dessa riktlinjer gällde även för underhållningen. Underhållning som förströelse eller underhållning som bara underhållande var ett förkastligt synsätt. Istället var underhållning ett ypperligt sätt att förmedla kunskap, väcka tankar och skapa förståelse hos publiken så att den skulle kunna sätta saker och ting i ett sammanhang. Detta gjorde att gränserna mellan aktualiteter och underhållning suddades ut. Experiment gjordes, bland annat sammanslogs TV2:s underhållningsredaktion med aktualitets-

redaktionen. Det uppstod faktaunderhållning där det förekom parodi över det egna mediet och politisk satir. I programmet Jatkoaika (Förlängd tid) (1967-1969) ingick sketcher där det skrattades åt politiska intriger men sällan åt politiker som människor. Programmet Tasavallassa tapahtuu (Det händer i republiken) (1975-1977) kritiserade bland annat politiker och partier. I musikframträdanden häcklades politiska beslut som inte hade beaktat de mindre bemedlade i samhället. Programmakarna var på "arbetarnas, de fattigas och de vanliga människornas sida". Här var det fråga om idealet om den upplysta människan där tittarna skulle förstå hur det verkligen förhöll sig (Valaskivi 2002, 13-29).

I och med att public service-bolagen fick konkurrens från kommersiella kanaler i början av 1980-talet visade det sig att de kommersiella kanaler var mera intresserad av ett programutbud bestående av underhållning, bland annat då med inköp av olika serier från programbolag (Syvertsen 1997, 15-16, Humphreys 1996, 230-243). För Finlands del så är det fram för allt de kommersiella kanalerna som bjuder på underhållning och sport (Aslama & Wallenius 2003). Det totala utbudet av underhållning har minskat något det senaste året samtidigt som de kommersiella kanalerna har ökat sin mångsidighet (Aslama & Sonck & Wallenius 2006). Det har visat sig att de kommersiella bolagen i stort följt public service-bolagens innehåll och form. Detta har även att göra med att koncessionen för de kommersiella kanalerna föreskriver en viss mångsidighet. Vi har, med andra ord, så kallade hybridkanaler (Syvertsen 1992).

I Finland förändrades sedan inställningen till underhållningens uppgift. Den skulle nu erbjuda upplevelser. Konkurrensen, först från satelliter och kabel-tv-nät och sedan från andra tv-bolag (bl.a. fick MTV en egen kanal 1993), fick Rundradion att börja beakta vad tittarna ville ha och vad de förväntade sig av televisionen. Ett konsumenttänkande infördes och den "goda" smaken, som avgjorts av avsändaren ersattes av publikens smak. Trots det så har ett visst konsumenttänkande förekommit under hela tevens tid i Finland. Den tidiga konkurrensen ledde till att båda teve-bolagen strävade att göra kvalitativa goda program som tilltalade tittarna (Valaskivi 2002, 30,39, Kemppainen 2001, Salokangas 1997, 205-211).

Exempel på underhållningsprogram, där syftet var att underhålla och roa, är Hukkaputki (Spillröret) (1981-1983), som innehöll politisk satir, samhällskritik och parodi på televisionen. Politikerna lyftes fram mera som individer/personer än som politiska beslutsfattare. År 1990 lanserades serien

Hyvät herrat (Bästa herrar) i den kommersiella kanalen Kolmonen (Trean) som sedan övergick till MTV3 år 1993. I serien bjöd bl.a. en partisekreterare (som spelades av en skådespelare), in riktiga politiker till programmet för att diskutera aktuella politiska händelser och för att bada bastu. Nämnas kan att år 1995 badade dåvarande justitieminister Tarja Halonen bastu med kommerserådet Paukku och partisekreterare ”Tollo” Koskivuo. I ett annat avsnitt (inför riksdagsvalet 1991) så försökte Paukku få dåvarande ordföranden för Samlingspartiet, Ilkka Suominen, till statsminister. Programserien sändes bl.a. vid riksdagsvalen och ett kommunalval på 1990-talet, samt valda delar av gamla programavsnitt inför presidentvalet 2006. Få politiker tackade nej till att delta i serien och i stor utsträckning behandlades skvaller och politiska nyheter från eftermiddagstidningarna (Rappe 2004, 178). I serien blandades fakta och fiktion friskt ihop men det ledde inte till någon större diskussion. Efter att serien pågått i två år ändrade konkurrenten, Rundradion, reglerna för programverksamheten. Hitintills hade Rundradion stipulerat att gränsen mellan fakta och fiktion skulle vara klar, nu behövdes inga sådana gränser mera för nu ansågs det att finländarna själva kunde avgöra vad som är fakta, fiktion och lek. Även andra programregler för när kandidater skulle få delta i program luckrades upp och journalisternas frihet ökade (Valaskivi 2002, 32, Moring & Himmelstein 1993, 44-47).

Att blanda ihop fakta och fiktion blev ett typiskt karaktärsdrag för Rundradions politiska satirprogram *Iltahyppy* (Kvällsmjölknigen) (1993-2000). Programmet, som såg ut som en nyhetssändning där nyhetsmaterial från nyheterna utnyttjades, fick sin början vid nyhetsredaktionen där ett par journalister ansåg att många gånger roligt och överraskande bildmaterial, som inte gick att sända i nyheterna, gick förlorat (Wilska 1997). Nyhetsuppläsarna var kända skådespelare som imiterade politiker. Ibland hade ett filmteam enkom för programmet filmat politiker i riksdagen. För tittarna var det omöjligt att avgöra om det var gamla nyhetsbilder eller inspelade inslag från riksdagen. I programmet ingick en serie där politiker deltog som gäster och där man gjorde narr av politikernas image. Bland annat kunde de få berätta om vad de samlar på. På så vis kom deras mänskliga sida fram men priset var att man skrattade på deras bekostnad. I slutet av intervjun kom nämligen en liten ritad kossa fram i rutan och ”redaktören” tittade menande åt sidan. Ett omdöme om programserien är att makten och politiska processer trivialiserades. Politikerna framträdde i programmen framförallt som

människor och som personligheter (Rappe 2004, 180, Valaskivi 2002, 33-34).

Eftersom den politiska underhållningen ökade under 1990-talet för Rundradions del (se Rappe 2004) så är det här befogat att också presentera kanalens senaste populära satirprogram *Uutisvuoto* (Snacka om nyheter) och *Itse valtiaat* (De makthavande). I slutet av 1990-talet kom programserien *Uutisvuoto*, (direkt översatt: Nyhetsläckan), där två lag tävlar om vem som är snabbast i repliken, där deltagarna får avgöra vem som inte hör till bildserien, avgöra om något är sant eller falskt och fylla i ofullständiga tidningsrubriker. Gångna veckans nyhetsbilder och tidningsurklipp används friskt. Gäster är ofta politiker. Ett omdöme om satiren i serien är att de ordinarie medlemmarna (två författare och en programledare) försöker göra sig lustiga över sig själva och gästerna. Det är fråga om att klä av politikerrollen och få fram humorn hos gästerna. Samtidigt förekommer en viss konfliktorientering när motstridigheter mellan partiernas ideologiska ståndpunkter och hur de sedan har förverkligats i praktiken, lyfts fram. Stereotypier ges också för hur partierna förutsätts agera. T.ex. de Grönas energipolitik presenterades med en luftvärmeballong som sades gå med fjärrvärme (Palokangas 2003, 82-97). Däremot så var det (inför valet 1999) få stereotypier i fråga om hur politiker förväntades bete sig, t.ex. att fiffla eller kohandla (Rappe 2004). I början av 2000-talet lanserades så *Itse valtiaat* som är en datoranimation. De engelska serierna *Spitting images* (med dockor) och *Yes minister* har varit förebilder för serien men i övrigt är det en helt finländsk ide och produktion¹. Flera politiker (huvudsakligen ministrar och presidenter) har sin egen karikatyr i serien och deras röster imiteras. Aktualiteter och politiker som personligheter behandlas i sketcherna. Det är fram för allt en fiktiv värld som spelas upp i avsnitten (Palokangas 2003, 72-82). Båda programserierna pågår fortfarande i Rundradions teve-kanaler.

Utvecklingen i Sverige verkar vara i stora drag densamma som för Finland. Även om det inte fanns en så klart uttalad riktlinje för public service-bolaget i Sverige, som i Finland, så var den politiska underhållningen till stora delar samhällskritisk fram för allt under 1960- och 1970-talen. Den innehöll också en portion av vänsterorienterad kritik mot högern (Sjögren 1997, 172, 158, 186, 220-227). Under 1980-talet uppstod en hel del personsatir. Statsminister Ingvar Carlsson beskrivs t.ex. som en fot. Precis som i Finland utsattes också det egna mediet för satir. Samtidigt importerades programformer och idéer från Storbritannien. En serie som väckt ”iro-

nisk igenkänning i politiska etablissemang” är serien Javisst, herr minister (Yes minister) och Javisst, herr premiärminister (Yes, prime minister) (Sjögren 1997, 210-238). Nämnas kan att den politiska farsen Rosenbaddarna var skriven av en av den politiska tevejournalistikens förgrundsfigurer. Ett försök gjordes också att göra en svensk motsvarighet till den brittiska muppshowen Spitting Image med politiska karikatyrer i form av dockor (Furhammar 2006, 281-284). Ett sådant försök gjordes även i Finland av Finlands Svenska Television (YLE).

På en punkt går i alla fall Sveriges television och Rundradion skilda vägar. Det gäller den så kallade ”förnedringstelevisionen” på 1990-talet. Båda public service-bolagen har haft program med mindre kränkande inslag, till exempel Dolda kameran eller Illan Kajo (En kväll med Kajo). Sedan tog SVT upp kampen med de kommersiella kanalerna och lanseerade serier där programkonceptet gick ut på att deltagarna ska blotta sig själva, sina kriser och nederlag samt bli utpetade av de andra deltagarna som i publikframgången Expedition: Robinson. Programserien var ett svenskt format och övertogs av kommersiella TV3 efter en stor debatt om programmets människosyn (Furhammar 2006, 128, 134-135, 241-243). Rundradion har däremot medvetet undvikigt underhållning som förnedrar vanliga människor och där girighet blir en dygd samt där stora prissummor ingår (Palokangas 2003, 41).

Underhållningen har även för den danska public service kanalen DR spelat en viktig roll. Från början genomsyrades underhållningen av en paternalistisk syn med bland annat syftet att undervisa. Folkbildningsidealet övergavs så småningom och programmen kom närmare sina tittare. Under 1980-talet fick journalisterna en större roll och underhållningen blev mera personcentrerad. Med konkurrensen från kommersiella kanaler har public service-kanalen den senaste tiden fokuserat allt mer på att få kontakt med tittarna med olika experiment, bland annat med reality teve. Dock har public service-kanalernas serier till innehållet varit mera traditionellt etiskt oförargliga än de kommersiella kanalernas överlevnadsserier (Bruun 2005).

Det förefaller att utbudet av familje- eller lekprogram, där sakfrågor eller politik i traditionell bemärkelse inte behandlas eller är i bakgrunden, men där gästerna är politiker, har ökat i finländsk teve. Det är i och för sig inget finländskt fenomen, redan år 1959 deltog dåvarande Sveriges statsminister Tage Erlander i ett frågesportprogram (Sjögren 1997, 107). Sedan har vi sett politiker i teve-sofforna, men det är fram för allt i talk shower från sent 1980-tal fram till våra dagar. Förutom den per-

sonliga eller intima delen i talk shower har de också moment av information, fakta från det politiska livet. Men i Finland har politiker allt mer gästade rena frågesportprogram, detta gäller i synnerhet den kommersiella kanalen MTV3 med program som Speden spelit (Spedes spel) och Kymppitonni (Tiotusenmarksfrågan). Trots detta så var inga politiker med och tävlade i lek- och frågesportprogram fyra veckor före riksdagsvalen på 1990-talet. Undantaget var ett avsnitt av BumtsiBum! (Så ska det låta) i MTV3 (Rappe 2004). Däremot inför presidentvalet 1994 så var presidentkandidaterna Elisabeth Rehn och Martti Ahtisaari med äkta hälfter gäster i Rundradions familjeprogram Tuttu juttu show (Bekant historia). Här tävlade paren om deras kunskaper om varandra. Programmet hade betydelse för presidentvalets utgång (Moring 1997, 82-83).

Några sammanfattande konklusioner: Redan från början har public service-televisionen haft ett uppdrag att underhålla. Det började med uppdraget att förmedla den goda högtstående underhållningen till folket för att sedan bli samhällskritisk underhållning och nu senast inta en konsumentinriktad underhållning med syftet att underhålla, ge förströelse åt publiken. Den samhällskritiska underhållningen, som tolkade politiska beslut och processer och som skulle ge byggklossar till publiken så att den kunde bilda sig en uppfattning om hur saker och ting förhöll sig, kan kallas informativ underhållning (se Valaskivi 2002). Syftet med dagens underhållning i ett konkurrensperspektiv är att försöka hålla kvar publiken, vilket betyder en viss dramatisering och att känslor lyfts fram. Nu kommer personerna bakom besluten fram. Politiker deltar som individer med olika personliga egenskaper. Vi får nu bland annat veta om politiker tål humor, hurudan konstsmak de har och vilka karaktärsdrag som är utmärkande för dem. Till exempel vid det första direkta presidentvalet 1994 fick presidentkandidaterna i Rundradions kandidatutfrågningar bland annat följande frågor: ”Är ni troende?” och ”Ni är känd för att vara en tråkmäns. Ler ni aldrig?” Informationens innehåll har med andra ord ändrat karaktär.

Hur stor tyngd har då den politiska underhållningen? Om informationens innehåll har ändrat karaktär så vad har det för konsekvenser? I nästa kapitel redogör jag för forskningsresultat om den politiska underhållningens betydelse.

Politik som underhållning

Om televisionen har blivit en av de främsta informationskällorna för väljare vid val vad har då den politiska underhållningen för tyngd i detta per-

spektiv? I hur hög grad tittar väljare på politisk underhållning och vad har det för effekter. Jag ska här redogöra för olika forskningsresultat.

Min första utgångspunkt för denna studie var att underhållningsprogram når fler tittare än traditionella valprogram och aktualiteter (se t.ex. Virtapohja 2002, Brants & Siune 1998). Dock under 1990-talets första hälft så har televisionens valprogram i Finland varit populärare än underhållningsprogram (Moring 1997). Kalle Virtapohja har för presidentvalet år 2000 jämfört tittarsiffrorna mellan valprogrammen med de underhållningsprogram där kandidaterna deltog. Det visade sig att underhållningsprogrammen hade mera eller minst lika många tittare som kandidatutfrågningarna och valdebatterna (Virtapohja 2002, 146-148).

Den andra utgångspunkten var att den politiska underhållningen skulle kunna öka intresset för politik för grupper av medborgare som inte annars är så intresserade av politik (se t.ex. McNair & Hibberd 2003). Det har framkommit i vissa studier att tittare med lågt intresse och kunskap om politik tenderar att lämna bort traditionella nyhets- och aktualitetsprogram och istället prefererar underhållning och infotainment (Schultz 1998). Andra studier visar att de tittare som prefererar public service-kanalen har en större kunskap om politik. Under en längre tidsperiod kan man dock anta att det är fråga om en mera interaktiv process: de som tittar på nyheter och aktualiteter blir också efter hand mera informerade (Holtz-Bacha & Norris 2001).

Det har fram för allt i och med konkurrensen från kommersiella kanaler visat sig att kanalerna har breddat formerna för politiska debattprogram. Dels har man breddat urvalet av deltagare både till omfång och till vad de representerar, dels har element av infotainment införts i syfte att nå den del av publiken som inte i vanliga fall är intresserade av politisk debatt. Trots kritiken att innehållet bland annat trivialiseras kan man förfäktat att det är ett demokratiskt mål att motivera och aktivera medborgare i politiskt engagemang. Enligt det resonemanget blir underhållning ett vägande element i programstrategin (McNair & Hibberd 2003, 278-279).

Det finns få studier om effekter av underhållningsprogram. En amerikanska studie indikerar att talk shower (Oprah) och sena talk shower (late-night comedy shows, t.ex. The Late Show with David Letterman) där bl.a. politik behandlas, fått en viktig roll som informationskälla av politisk information. Detta gäller fram för allt bland ungdomar. Enligt studien kan det politiska engagemanget, som t.ex. att gå och rösta, öka för dem som tittar på infotainment såsom talk shower och sena talk

shower. Detta gällde inte för alla väljare: För talk showen Oprah var det främst kvinnor och äldre som uppgav att showen hade en betydelse. För de sena talk showerna uttalade de mera politiskt medvetna att de hade blivit påverkade av programmen. Författarna konstaterar att infotainment baserat politiskt innehåll kan hjälpa väljarna men inte alltid och inte för alla politiska frågor. Resultaten antyder att infotainment programmen ökar intentionen att gå och rösta. Ett viktigt konstaterande för de sena talk showerna är att där det skämmas om politik förutsätter det att tittarna är medvetna om och förstår politik. Skämten är inte roliga om publiken inte förstår vad man gör parodi om (Moy & Xenos & Hess 2005, 111-112, 117-125).

En finländsk studie visade att endast en liten andel väljare vid presidentvalet år 2000 säger sig fatta beslut på basis av underhållningsprogram som behandlat valet. Det var nyhets- och aktualitetsprogrammen och valdebatter som var de viktigaste informationskällor för väljarna. Det fanns dock väljargrupper som avvek från tendensen. Grupperna var osäkra väljare, väljare med arbetarklassbakgrund och väljare som saknade högre utbildning. Något nämnvärt stöd, för att kampanjen i teve skulle utvecklas mot en valkampanjcirкус, gav resultaten inte (Carlson 2002). När sedan unga väljare i Finland (mellan 18 -34 år gamla) skall uppge vilka informationskällor som är viktiga för att fatta röstningsbeslut så kommer underhållningsprogram i televisionen på en sista plats långt efter andra källor som t.ex. teve-nyheter och dagstidningar (Moring 2006, 92-93).

Det går även att ändra fokus från underhållning till fakta: En studie om valdebatter och tittarpreferenser i Finland vid presidentvalet 1994 visade att traditionella valprogram inte speciellt lockade unga, kvinnor och de som inte annars var intresserade av politik. För alla åldergrupper minskade intresset för programmet över tid. Många unga angav att valdebatterna var tråkiga och förutsägbara, det vill säga de hade inga överraskningsmoment (Jääsaari & Savinen 1995, 7-9, 12).

Stockwell anför att infotainment program ger en större variation av frågor som behandlas och kan vara mera kritiska i sin approach. Även om en del talk shower eller reportage shower kan uppfattas som mindre seriösa så är de kritiska gentemot makt-havarna och upprätthåller ett visst journalistideal som att hålla makten ansvarig, det vill säga rollen som vakthund (Stockwell 2004).

Det finns dock kulturella skillnader mellan talk shower. De amerikanska talk showerna är mera inriktade på vanliga människor med problem av olika

slag, de spelar på känslor och personliga problem och söker därmed konflikter. De europeiska talk showerna behandlar huvudsakligen samhällsproblem och i mindre utsträckning personliga problem. Experter anlitas i en större utsträckning och tittarna behandlas som medborgare och inte som konsumenter (se Murdock 2000 för närmare beskrivning av uppdelningen). Uppdelningen hänför sig till två modeller där den europiska traditionen kommer från public service-traditionen medan den amerikanska kommer från populär teater och shower med en känd värd. De som förespråkar den amerikanska talk showen anser att den har tre viktiga beståndsdelar i en demokrati. Något som, enligt detta synsätt, public service-modellen har misslyckats att ta till sig. Beståndsdelarna är: mångfald, empati och kritik. Talk shower ger också i fråga om mångfald minoriteter och deras krav synlighet. Minoriteter har långt blivit ignorerade i televisionen.

Kritiken mot detta synsätt är att talk showerna vill lösa problemen med att föra över dem till en individnivå där individen själv ska förändra sig. Det är här fråga om ett konsumenttänkande. Med empati avses att i en komplex värld försöka förstå andra och upptäcka att de har samma problem som en själv. Det är fråga om att uppmana folk till empati. Kritiken mot detta anför att det underbygger ett resonemang där vi tillsammans ska lösa problemen då myndigheterna inte klarar av det och att andras olycka blir underhållning. Den sista beståndsdelens kritik avser att bryta inkörda mönster, nedmontera auktoriteter och ställa allt upp och ned. Detta kritiserar med att showen inriktar sig på udda, konstiga fenomen och att det inte ger några alternativ för att lösa problem i samhället (Murdock 2000, 214-217).

Talk shower har lyckats med det som de traditionella politiska programmen inte har lyckats med. De har tagit in andra sfärer än de rent politiska. Vanliga människor får komma till tals, personliga problem behandlas och publiken blir involverad. Gränsen mellan det allmänna och det privata börjar allt mer suddas ut, inte minst på grund av talk shower, infotainment och reality teve men också på grund av att tittarna har förändrats. Därför blir det som Kees Brants och Karen Siune påpekar allt mer problematiskt att dra upp dikotomier som medborgare – konsument, allmän – privat, rationell – känslor, information – infotainment (Brants & Siune 1998, 141-142).

Kritiken av infotainment utgår enligt Brants ifrån föreställningen att om människor är mera intresserade av personligheter och undviker politiska frågor så är det inte bra för dem. Enligt denna teoribildning blir det en skyldighet för var och en att söka infor-

mation om politik och att delta i politiken. Detta i stället för att se det som en möjlighet att få information om politik. Därtill kommer att politiken har personifierats, när bland annat ideologiska skiljaktigheter blivit mindre viktiga. Via personerna kan man komma in i politiken (Brants 1998, 331-333). Det kan tilläggas att den politiska sfären har minskat. Ett exempel på en mindre reglerad offentlig verksamhet för Finlands del är nedskärningar i den offentliga sektorn, penningavreglering och beslutsnivåer som överförts till EU (Djupsund 1997, Martikainen & Wass 2001). Samtidigt har partiernas medlemsantal minskat (se Sundberg 1996) och partitidningarnas upplaga sjunkit drastiskt (Tommila & Salokangas 1998). Detta tillsammans kan ge en antydning om att det rikspolitiska livet kan kännas långt bort från vardagen.

Det går även att utgå ifrån hur aktiv publiken är. I en del länder har det varit möjligt för publiken att rösta på deltagarna i reality teve serier som Big Brother, Pop Idol och The American Candidate. Programmen har aktiverat publiken att delta i diskussioner via interaktiv nätteknologi. Det har med framgång lett till att olika supporter sällskap har bildats. Sällskapen eller sammanslutningarna kan, hävdar Liesbet van Zoonen, jämföras med ett politiskt partis väljare. Fram för allt gäller det de känsloband av gemenskap som båda grupper kan uppbåda mellan medlemmarna. Där i skulle televisionen få en politisk roll (van Zoonen 2004). Även om det finns likheter mellan grupperna behöver det inte betyda att det finns ett samband mellan dem. Förvisso är en person, som engagerar sig i sitt favoritprogram eller i sin tevehjärte med att chatta på nätet, diskutera och komma med förslag o.s.v., aktiv men det behöver inte betyda att man engagerar sig i politik. För att kunna delta i politik, till exempel med att rösta så behöver man information om vilka alternativ det finns i en valrörelse. Med andra ord, det behövs mycket mer än möjligheten att rösta bort ett tråkigt ansikte eller en person i en reality show.

Hur ska vi då se på den politiska underhållningen i form av nöjesprogram där politiker deltar och nöjesprogram där programmakarna på ett eller annat sätt behandlar politik och/eller politiker? I Finland har både public service-kanalen Rundradion och den kommersiella kanalen MTV3 gett en blandning av både underhållning och informativ underhållning. Enligt Katja Valaskivi är dagens television mera inriktad på publiken som konsumenter där det antas att de behöver mera underhållning än information (Valaskivi 2002, 39-41). En annan slutsats är att public service-kanalen fortsättningsvis uppvisar en samhällelig underhållning med att vara

både underhållande och informativ. Program som *Itse valtiat* och *Uutisvuoto* använder sig av nyhetsmaterial och ger därmed en bild av frågor som det lönar sig för tittarna att veta någonting om (Palokangas 2003, 101-103). Den kommersiella kanalen MTV3:s satirserie *Hyvät herrat* var informativ underhållning i den meningen att politiska händelser plockades in i serien och politiker fick där kommentera både verkliga och fiktiva politiska händelser.

Vad har då den politiska underhållningen för syfte? Enligt Kalle Virtapohjas definition är de politiska satirprogrammets syfte att driva med politik, mäta politikernas humorförmåga och ställa allt upp och ned för att på så sätt få fram tidigare okända saker om kandidaterna (Virtapohja 2000, 1-2). Med andra ord så skulle den informativa biten här bestå av i hur hög grad politikerna tål humor och hur långt tålmod de har. I förlängningen kan humortestet betyda att politikernas traditionella roller kläs av dem, och att politikernas personliga sidor kommer fram något som inte annars skulle ske. Testet består också av förmågan av att göra sig lustig över sig själv och andra (se t.ex. Palokangas 2003, 82-100). Att driva med politiker kan betyda att man omhuldar fördomar, till exempel politikerföraktet där politiker förlöjligas (Furhammar 2006, 283-284). Politiker som beskrivs via karikatyrer är en förenkling av politikerna som personer och av det politiska beslutsfattandet. Samtidigt som det avdramatiserar auktoriteter.

I de två senaste kapitlen har jag gett en översikt av faktorer som utgjort ramarna för den politiska underhållningen samt redogjort för vad tidigare forskningen anför om den politiska underhållningens roll. Hur ser det då ut för Finlands del? Vi antog att utvecklingen i Finland följer den mediekritiska hypotesen om att utbudet av den politiska underhållningen har ökat. I nästa kapitel redogör jag för hur min studie har gjorts varefter resultaten presenteras.

Kartläggning av politiska underhållningsprogram

För att kunna göra en kvantitativ analys av utbudet av politiska underhållningsprogram måste vi först definiera vad för slags program som ska ingå i studien. Underhållningsprogram i sig är ointressanta såvida där inte ingår politiska element. Det är först när politiker deltar som gäster i programmen eller där skämten och sketcherna handlar om politiker, politiska beslut och händelser som programmen blir intressanta. En form av politisk underhållning kan vara infotainment som kan definieras enligt två po-

ler där den ena polen är politiskt informativa element i underhållningsprogram och den andra polen är underhållande aspekter i traditionella informativa program. Det kan vara fråga om allt från talk shower till underhållande element i TV-nyheterna. Formerna, innehållet och syftet med infotainment-program eller/och infotainmentspekter är otaliga (se Brants & Neijens 1998, Murdock 2000). Var gränsen går mellan ett debattprogram och en talk show är många gånger svår att dra. Detsamma gäller för vad som ska anses vara underhållning och vad som ska anses vara sakinformation (Aslama 1999).

En utveckling som har studerats för Finlands del, men som också kan observeras för andra länder, är att utöver talk shower har det uppstått mera "rena" underhållnings- eller nöjesprogram där politiker på ett eller annat sätt deltar. Det kan vara ett familjeprogram där en politiker sitter i soffan tillsammans med sin maka och får svara på frågor om deras familjerutiner och favoritböcker m.m. (Tuttu juttu show/Bekant historia). Eller så är det ett frågesportprogram där deltagarna ska göra sig lustig över dagsaktuella frågor (*Uutisvuoto/Snacka om nyheter*). Därtill har det uppstått rena satirprogram där det ingår sketcher om politik och politiker men där politiker inte alltid deltar som gäster i programmen (t.ex. *Itlatypsy/Kvällsmjölknigen*).

Två gemensamma nämnare har familje- och lekprogrammen samt satirprogrammen. För det första är objektet för satiren och skämten politik eller politiker. För det andra deltar politiker aktivt som gäster i programmen eller så deltar de passivt i form av nyhetsbilder eller annan rekvisita från det politiska livet. Med andra ord: fakta och fiktion blandas ihop. För familjeprogrammens del där politiker deltar som gäster och där sakfrågor eller politik i traditionell bemärkelse inte behandlas ser vi istället en programform där gästerna får uppmärksamhet och där politiker behandlas som personer och deras personliga egenskaper träder fram.

Hur ser det då ut med utbudet av den politiska underhållningen i finländsk television? Jag har studerat utbudet av underhållningsprogram där politiker deltar och underhållningsprogram där programmakarna på ett eller annat sätt behandlar politik och/eller politiker. Det är här inte fråga om talk shower där politiker blir intervjuade utan i studien ingår satirprogram, familjeprogram eller frågesportstävlingar där politiker deltar eller där satiren, skämten och/eller inslagen berör politik och politiker. I och med att talk showerna utelämnas från denna studie så kartläggs inte det totala utbudet av underhållning eller infotainment där politik i någon form ingår. Jag har valt att ge dessa underhållningsprogram,

som leker med politiker och/eller roar sig på deras bekostnad och över deras beslut/ageranden, den gemensamma benämningen: politiska underhållningsprogram.

Den politiska underhållningen i televisionen blir intressant fram för allt vid en valrörelse. Det är under en valrörelse som väljarna skall få information och underlag för att fatta beslut om hur de ska rösta (se t.ex. Esaiasson & Håkansson 2002). Samtidigt har televisionen blivit en av de främsta informationskällorna för medborgarna. I denna studie ingår politisk underhållning inför riksdagsval och presidentval.

Den första delstudien omfattar riksdagsvalen åren 1991, 1995, 1999 och 2003, där resultaten från de tre första valåren grundar sig på min tidigare studie (Rappe 2004) kompletterad med uppgifter om den andra kommersiella kanalen i Finland, Nelonen (Fyran). Vid riksdagsvalen har jag kartlagt utbudet av politiska underhållningsprogram fyra veckor före valdagen. Här ingår public service-kanalen Rundradions och den kommersiella kanalen MTV3:s utbud samt nämnda Nelonen.

Här har följande begränsningar införts: Vid valet år 2003 sände MTV3 en skämt och satirserie vid namn Vintiöt Ten Years After (Lymlarna 10 år efter). Fyra veckor före valet noterades i två avsnitt totalt två korta politiska skämt (totalt drygt en och en halv minut). Då programserien i övrigt inte behandlade politiska frågor eller politiker lämnas Vintiöt och de två politiska skämten utanför denna studie². Av samma orsak lämnas ett skämt i Rundradions stand up komiker serie Hupiklubi/Skojarklubben utanför studien. Sketchen eller skämtet handlade dessutom inte om riksdagsvalet utan om presidentvalet.

Den andra delstudien omfattar presidentvalen åren 2000 och 2006. De undersökta kanalerna/bolagen är desamma. Tidsperioden här är ett halvår före den första valdagen fram till dagen före den andra valdagen. Den senare tidsangivelsen beror på att presidentvalet i Finland är ett direkt majoritetsval i två omgångar. Istället för fyra veckor före ett riksdagsval så har jag här valt att kartlägga utbudet ett halvår före första valdagen. Presidentvalets valrörelse har kommit att personifieras efter att presidentvalssystemet har förändrats till ett direkt majoritetsval i två omgångar där hela landet utgör en enda valkrets och efter att presidentämbetets maktbefogenheter begränsats (se Carlson 2002). Det förefaller som om presidentkandidaterna under hösten före valen får komma fram i televisionen i en allt större utsträckning. En annan faktor för att se över utbudet över en längre period är att det vid riksdagsval har kommit fram att både public service-kanalen Rundradion och den kommersiella kanalen MTV3

visat en viss återhållsamhet att låta kandidater delta i underhållningsprogram den närmaste tiden före själva valdagen (Rappe 2004). Vid en jämförelse av utbudet av politisk underhållning vid presidentval och riksdagsval så blir tidsperioden för presidentvalen densamma som för riksdagsvalen, det vill säga fyra veckor före första valdagen. Dock måste vissa förbehåll göras vid en jämförelse. Dels är valrörelsen längre för ett presidentval i och med den andra valdagen och dels är valen olika vad gäller valsystem och karaktär. Där till kommer att denna studie omfattar fler riksdagsval än presidentval samt att tidpunkterna för valen inte riktigt följer varandra. Här borde det första direkta presidentvalet år 1994 ha ingått i studien, för att få reda på om det finns några långtgående trender.

Följande begränsningar har gjorts. Då det är fråga om politisk underhållning inför presidentvalet har program där riksdagsledamöter deltog inte noterats. Utan här ingår program där kandidater gästade programmen. Här är det fråga om presidentkandidaterna och i hur stor utsträckning underhållningen gäller presidentvalet. Till exempel gästade flera riksdagsmän Italypsy (Kvällsmjölkingen) i början av undersökningsperioden. Programavsnitten noterades dock som politisk underhållning då man skämtar om kandidaterna och om politik. Däremot ingår inte lekprogram där riksdagsmän deltog som t.ex. Speden spelit (Spedes spel, MTV3) och Rundradions frågesportsserie Maailman ympäri (Världen runt), i studien. Orsaken är att i dessa program behandlades inte politik och inga presidentkandidater deltog. Där med utesluts en del underhållningsprogram där politiker har deltagit men här kartläggs hur underhållningen behandlat politik och kandidater inför ett presidentval.

Ytterligare kan noteras några fenomen men som inte ingår i studien: Vid presidentvalet år 2000 gästades talk showen Musta laatikko (Svarta lådan i slutet av november 1999) av kandidaternas makar och make. Vid presidentvalet 2006 sände aktualitetsprogrammet A:piste:s (A:punkt) tre karakteristiker av de tre stora partiernas kandidater, Tarja Halonen, Sauli Niinistö och Matti Vanhanen. Syftet med de tre personlighetsbeskrivningarna var att lyfta fram motsättningar mellan kandidatens officiella bild och hans/hennes privata vardagsbild. På ca sex minuter beskrevs till exempel Tarja Halonen som rikets snarstuckna retsticka³. En annan programserie som utelämnats från denna kartläggning är motionsprogramserien Syke sytyttäjä (Med pulsen på topp). I september 2005 deltog presidentkandidaterna från de tre stora partierna i serien. Kandidaterna fick bland annat utföra stavgång och motionsdans. Puls-

mätarna kollades och kandidaterna uttalade sig om nyttan med motion.

I denna studie ingår alltså endast inhemska programproduktioner där politik och politiker på ett eller annat sätt har behandlats. Detta är viktigt att notera då den finländska tevekanalen Subtv sände Late Night with Conan O'Brien. Under hösten 2005 skojade Conan O'Brien bland annat om hur han och Tarja Halonen liknade varandra. Conan O'Brien deklarerade att han stöder Halonen i presidentvalet. Showen uppmärksammades därför en hel del i andra finländska medier under hösten.

Här kan ännu som en parentes nämnas att TV1:s kandidatintervjuer väckte en hel del uppmärksamhet. Redaktören avbröt kandidaterna samt kom med flera påståenden som kandidaterna skulle på ett eller annat sätt värja sig ifrån. Många som vände sig till Rundradions tittarservice ansåg utfrågaren som direkt otrevlig. Den fränare utfrågningen var ett medvetet val: Programmet skulle göras intressant, få många tittare och kandidatens ståndpunkter skulle granskas kritiskt⁴.

Den politiska underhållningen kan delas upp i två kategorier av program, där den ena gruppen utgör program där politiker deltar som gäster och den andra gruppen representerar program där politiker inte deltar som gäster. Uppdelningen är såtillvida intressant att vi kan göra en skiljelinje mellan program där man har roligt tillsammans med politikerna och på program där man skämtar på politikernas bekostnad. Det vill säga i den första kategorin är det fråga om en lek där politikerna har möjlighet att försvara och kommentera skämten medan det i den andra kategorin är mera fråga om satir där politiker inte kan försvara sig (se Rappe 2004, 40-41). För både riksdagsval och presidentval presenteras först det totala utbudet av politisk underhållning där efter presenteras underhållningen enligt de två kategorierna, program med politiker som gäster och program där politiker inte deltar som gäster.

Utbudet av politisk underhållning presenteras i timmar, minuter och sekunder. Tiderna har räknats enligt Rundradions arkivuppgifter för programmets längd och för MTV3 och Nelonens del enligt tevetidningen Katsos programuppgifter. Det betyder att reklamslagen för de kommersiella kanalerna ingår i utbudet, men det torde inte nämnvärt inverka på slutresultatet.

Utbudet av politisk underhållning

Om vi först ser på det totala utbudet av politisk underhållning vid riksdagsval, så är det endast i den kommersiella kanalen MTV3 och public service-ka-

nalens Rundradion (YLE) som sänder dylika program, se tabell 1. Den andra kommersiella kanalen Nelonen (Fyran) har efter starten 1997 tagit upp kampen med de andra kanalerna när det gäller traditionella valprogram som kandidatutfrågningar och talk shower där politiker gästar programmen som till exempel Palaneen käry (Det osar bränt), vid valet år 1999, men vad gäller politisk underhållning inom ramen för denna studie har kanalen inte sänt några satir eller familjeprogram där politiker deltar.

Det totala utbudet av politisk underhållning har för MTV3:s del minskat efter valet år 1995. Även Rundradion har ett mindre utbud av politiska underhållningsprogram efter valet år 1999 men trots det sände kanalen vid valet 2003 över tre timmar politisk underhållning. Det är public service-kanalen Rundradion som fortsätter, trots en liten nedgång 2003, att satsa på politisk underhållning vid riksdagsval medan de kommersiella kanalerna har i en allt större utsträckning valt att inte sända politisk underhållning vid riksdagsval.

Tabell 1. *Utbudet av politiska underhållningsprogram vid riksdagsval (4 veckor före valdagen i timmar, minuter och sekunder)*

	MTV3	NELONEN	YLE
	n.	n.	n.
1991	4 1h 41' 29"	–	–
1995	8 3h 14' 17"	–	4 1h 39' 52"
1999	5 2h 19' 14"	–	15 5h 18' 00"
2003	–	–	8 3h 7' 54"

n = antalet politiska underhållningsprogram.

– = ingen förekomst av politiska underhållningsprogram.

Anm: Uppgifterna för MTV3 och YLE åren 1991, 1995 och 1999 från Rappe 2004, s. 183 fr. Kanalen Nelonen startade 1997.

Hurudana program har då kanalerna sänt? MTV3 har vid valen 1991, 1995 och 1999 sänt serien Hyvät herrat (Bästa herrar). Vid valet 1999 gick serien under namnet Herrat nauraa (Herrarna skrattar). Programserien var en politisk satir där skådespelare bjöd in bland andra politiker för att diskutera dagsaktuella saker som till exempel riksdagens beslut och för att bada bastu med gästerna. Vid valen 1991 och 1995 deltog politiker flitigt i de program som sändes fyra veckor före valdagen, men vid valet 1999 gästade inga politiker serien fyra veckor före valdagen. En viss återhållsamhet kan här märkas, MTV3 försökte via kanalens verksamhetsdirektiv reglera politikernas deltagande i kanalens program 50 dagar före valet 1999 (Rappe 2004, 189). Trots detta så sände kanalen år 1999 Vaalibumtsi! (Så ska

det låta vid val!), där politiker bildade två lag i frågeleken om musik. Vid valet 1995 sände MTV3 underhållningsserien Jäitä hattun! (Is i hatten!). Ett program med fristående sketcher och musikinslag som även behandlade politik.

TV1 (YLE) sände först vid valet 1995 politisk underhållning. Serien Akkulatorit (Ackumulatorladdarna) behandlade politik och det förekom en hel del nyhetsbilder på politiker. Skämten handlade bland annat om televisionens rapportering om valet och valdebatter samt om politiker. Sedan vid valet 1999 förekom det flera satirserier och andra program i Rundradion där politik och politiker var ut-satta för satir och skämt. Några skämt om politiker gjordes i underhållningsserien Ugrilampaat (De ugriska lammen) men det var i satirserien Italtypsy (Kvällsmjölknigen) och Uutisvuoto (Snacka om nyheter) som i huvudsak koncentrerade sig på att skämta eller leka om och med politik. Italtypsy var en serie som flitigt använde gamla nyhetsbilder från riksdagen och där programledarna skojade friskt om politikerna. I programmen fyra veckor före valet 1999 deltog inte några politiker som gäster. Däremot gästade två politiker programserien Uutisvuoto under undersökningsperioden. Nämnas kan att politiker var flitiga gäster i serien före fyra veckors perioden. Uutisvuoto är programmet där gäster och programvärdar skall vara snabba i repliken och där det gäller att kommentera aktuella händelser i form av att lista ut sanna eller falska påståenden, välja bort bilder som inte har en gemensam nämnare och snickra ihop tidningsrubriker där ord saknas. Här används också mycket nyhetsbilder. Utöver dessa programserier sände Rundradion även en enmansshow där en skådespelare imiterade politiker (Kultajukka/ Guldjohan), samt serien om ett liv på en kommersiell lokalradiostation Sunradio (Din radio eller Solradion), där medarbetarna i någon mån skämtade om politik och om radiostationen skulle sända ett valprogram.

Inför riksdagsvalet år 2003 sände Rundradion Uutisvuoto och Itse valtiaat (De makthavande). Under sju veckor före valet hade Uutisvuoto inga politiker som gäster i avsnitten. Det oaktat skämtade gästerna om politik och presidentvalet. Itse valtiaat är animationsserien där några kända politiker deltar som karikatyrer. Den politiska satiren behandlade före valet 2003 allt från regeringens popularitet till soffliggarnas parti som organiserar sig.

När resultaten sedan fördelades enligt program där politiker deltog som gäster och program där politiker inte deltog som gäster visade det sig att MTV3:s politiska underhållning från början gick ut på att ha roligt tillsammans med politiker. Sedan har

kanalen som tidigare nämnts uppvisat en allt mer restriktiv linje vad gäller politiker som gäster i programmen. Rundradions linje före val var att politiker inte skall delta i programmen, ett litet undantag finns här före valet 1999 där två politiker deltog i Uutisvuoto. Det bör dock påpekas att detta endast gäller fyra veckor före valdagen (se appendix 1, med uppdelningen av program i enlighet med hur politiker deltog i programmen eller inte).

Nästa kartläggning gäller utbudet av politisk underhållning vid presidentvalen åren 2000 och 2006. Om vi först ser till utbudet ett halvår före första valdagen fram till dagen före sista valdagen, var det huvudsakligen Rundradion som stod för den politiska underhållningen vid presidentval, se tabell 2. Rundradion hade 25 timmar mer politisk underhållning än MTV3 vid valet 2000. Vid presidentvalet år 2006 var Rundradions utbud nästan åtta timmar mindre men trots det så sände Rundradion 16 timmar mer politisk underhållning än MTV3. Här kan en ökning av utbudet noteras för MTV3:s del. Den andra kommersiella kanalen Nelonen uppvisade samma strategi som vid riksdagsvalen, kanalen sände ingen politisk underhållning. Nelonen sände däremot talk shower där kandidaternas stödtrupper deltog (vid valet år 2000 i talk showen Stiller) och där alla kandidater utom en utsattes för anställningsintervjuer (vid valet år 2006 i talk showen Tuomas & Juuso Experience).

Tabell 2. *Utbudet av politiska underhållningsprogram vid presidentval ett halvår före valet* (i timmar, minuter och sekunder)*

		MTV3		NELONEN		YLE
	n.		n.		n.	
2000	1	1h	–		54	26h 1' 9"
2006	3	1h 25'	–		47	17h 45' 21"

n = antalet politiska underhållningsprogram.

– = ingen förekomst av politiska underhållningsprogram.

* 6 månader före första valdagen fram till dagen före andra valdagen.

Följande program ingår i studien: MTV3 sände vid valet 2000 ett musikprogram där värden bjuder in gäster för att diskutera och spela musik. Värden Seppo Hovi bjöd efter första valomgången in finalisterna Tarja Halonen och Esko Aho. Sedan vid valet 2003 sände kanalen valda delar av den gamla komediserien Hyvät herrat (Bästa herrar). Tre 30 minuters delar innehöll klipp från tidigare program och gästerna var i januari 2006 kandidaterna Sauli Niinistö, Matti Vanhanen och Tarja Halonen.

Rundradions utbud vid valet 2000 bestod av satirprogramserien Iltalypsy (Kvällsmjölknigen), Uutisvuoto (Snacka om nyheter), Presidenttipeli (Presidentspelet) och Isänpäivän konsertti (Konserthen på farsdagen). I Iltalypsy och Uutisvuoto skojade man friskt om presidentkandidater. Presidenttipeli var en frågesportserie där kunskaper om landets tidigare presidenter testades. Presidentkandidaternas stödtrupper deltog i programavsnitten och efter första valomgången deltog finalisterna Esko Aho och Tarja Halonen. Stödtrupperna presenterades som respektive kandidats grupp och därför kan man säga att det förestående presidentvalet var under alla programavsnitt närvarande och har därför tagits med i denna studie. Här ingår också konserten på farsdagen där fäder deltar, bland andra Esko Aho.

Vid valet 2006 deltog alla kandidater utom en under hösten 2005 i Uutisvuoto. Sedan gästades programmet av de två finalisterna Tarja Halonen och Sauli Niinistö i januari 2006. Rundradions barn och ungdomsredaktion ville testa kandidaterna på hur de kan umgås med barn. Bland annat ville programmet Pieni presidenttipeli (Lilla presidentspelet), enligt programinformationen testa kandidaterna på om de lyssnar på barn och om de kommer överens med barn. Alla åtta kandidater deltog där var och en kandidat fick en mycket ung medhjälpare. Sedan tävlade lagen om att utföra olika uppgifter och svara på kvistiga frågor. Däremot deltog inte t.ex. Tarja Halonen och Sauli Niinistö i lekprogrammet Leikin varjolla (I lekens skugga). I ett programavsnitt deltog endast fyra kandidater samtidigt. Enligt Tarja Halonens kampanjchef Markku J. Jääskeläinen kom de tre stora partierna överens om att inte delta i detta program, samtidigt kom det vid detta val många förfrågningar om medverkan i underhållningsprogram. Här valde man en mera restriktiv linje⁵.

Animationsserien Itse valtiat (De maktavande) sändes under hela hösten och också här ingick sketcher om presidentvalet och kandidaterna. En annorlunda serie var Sinäkö presidentiksi? (Vill du bli president?). I de korta avsnitten på två, tre minuter presenterades fiktiva presidentkandidater. De var utformade som tv-reklamssnuttar. Serien avslutades med en fiktiv valvaka som innehöll alla ingredienser från en traditionell valvaka med expertpanel och rapport från fältet m.m. Programserien kompletterades av webbsidor där vem som helst kunde anmäla sig som kandidat.

Nästa steg är att dela upp programmen enligt hur kandidaterna deltog i dem eller inte deltog i dem. För MTV3:s del sände kanalen vid båda valen endast politisk underhållning där kandidaterna gästade programmen. Rundradion hade vid båda valen främst

program där kandidaterna inte deltog. Vid valet 2000 var programtiden för program där kandidaterna inte deltog två och en halv timme mer än för program där kandidaterna deltog. Skillnaden var vid valet 2006 nästan sex och en halv timme mer sändningstid med politisk underhållning där kandidaterna inte gästade programmen, (se appendix 2). Utmärkande program där kandidaterna inte deltog var Iltalypsy vid valet 2000 och Itse valtiat vid valet 2006.

För att kunna jämföra utbudet av politisk underhållning vid presidentval med utbudet av politisk underhållning vid riksdagsval måste tidsperioden vara densamma. Då presidentvalet förrättas i två omgångar blir jämförelseperioden inte riktigt densamma. Dock har tidsperioden här fastställts till fyra veckor före första valdagen fram till dagen före andra valdagen. Detta betyder i praktiken att tidsperioden är något längre för presidentvalet. Efter den första valomgången återstår två kandidater och här ingår deras framträdande i underhållningsprogram före andra valdagen. Resultaten presenteras i tabell 3.

Under fyra veckor före valet sändes en hel del politisk underhållning men kanalerna hade valt att sprida ut den största delen av den politiska underhållningen under ett halvår. Räknat i procent så sände Rundradion vid valet 2000 ca 26 procent av alla program fyra veckor före valet. Procenten för kanalen vid valet 2006 var närmare 24 procent. MTV3 sände all politisk underhållning fyra veckor före valet 2000 och vid valet 2006 var situationen den motsatta, ingen politisk underhållning alls fyra veckor före valet. Visavi i vilken utsträckning kandidaterna deltog i programmen så visade det sig att i Rundradions program vid valet 2000 deltog kandidaterna i tid räknat i drygt en och en halv timme mer än tiden för de program där kandidaterna inte var gäster. Sedan vid valet 2006 förändrades situationen. Nu förekom främst program där kandidaterna inte deltog, se appendix 3. Skillnaden var två och en halv timme mer programtid för program där politiker inte var gäster.

Tabell 3. *Utbudet av politiska underhållningsprogram vid presidentval fyra veckor före valet* (i timmar, minuter och sekunder)*

	MTV3	NELONEN	YLE
	n.	n.	n.
2000	1 1h	–	15 7h 44' 53"
2006	–	–	9 4h 1' 29"

n = antalet politiska underhållningsprogram.

– = ingen förekomst av politiska underhållningsprogram.

* fyra veckor före första valdagen fram till dagen före andra valdagen.

För att kunna säga något om skillnader eller likheter mellan utbudet vid riksdagsval och presidentval ska resultaten från tabell 1 och tabell 3 jämföras med varandra. För MTV3:s del visade det sig att kanalen i främsta hand satsade på politisk underhållning vid riksdagsval. En återhållsamhet kan märkas vid riksdagsval. Presidentvalen som ingår i denna studie är för få för att kunna dra liknande långtgående slutsatser om någon trend för kanalens utbud. Det verkar dock som om kanalen uppvisade en viss återhållsamhet också inför presidentval. Totalt sett så hade Rundradion vid båda presidentvalen ett större utbud av politisk underhållning än vid riksdagsvalen.

Sammanfattning

I början av artikeln frågade jag om skådespel som ett politiskt medel har kommit att bli ett mål i sig. Efter att ha kartlagt utbudet av den politiska underhållningen i finländsk television kan det konstateras att den politiska underhållningen har en roll men att den har avtagit. Den ökande trenden för utbudet av politisk underhållning vid riksdagsval har brutits för Rundradions del. Samtidigt har den avtagande trenden som vidtog för MTV3:s del efter valet år 1995 hållit i sig vid valet år 2003. Om man kan tala om en trend för presidentvalets del så har utbudet för Rundradions del också här avtagit men för MTV3 kan noteras en ökning då tidsperioden är ett halvår före andra valdagen. Fyra veckor före andra valdagen minskade utbudet också för MTV3:s del.

Det som inte framgår av denna studie är den politiska underhållningens tyngd i förhållande till kanalernas utbud av politisk infotainment (talk shower) eller traditionella valprogram. Dock hade både Rundradion och MTV vid riksdagsvalen 1991, 1995 och 1999 ett betydligt större utbud av traditionella valprogram (valdebatter, partiledarutfrågningar och nyhetsinslag om valet) än utbudet av politisk underhållning (se Rappe 2004 för utbudet av traditionella valprogram och tabell 1 i denna studie för utbudet av politisk underhållning). Kanalerna sände mellan drygt två timmar (MTV3 1991) och tolv timmar (YLE 1995) mer traditionella valprogram än politisk underhållning.

Hur stor tyngd har då de politiska underhållningsprogrammen i förhållande till tittarpreferenser? Enligt Virtapohjas studie skulle underhållningsprogram där kandidaterna deltog, vid presidentvalet år 2000, ha haft mera eller minst lika många tittare som kandidatutfrågningarna och valdebatterna (Virtapohja 2002). En översikt över hur populära de politiska underhållningsprogrammen var bland tittarna har inte gjorts inom ramen för

denna studie varför det inte här går att säga något om de politiska underhållningsprogrammets popularitet över tid.

Vi kan dock dra följande slutsats: Den mediekritiska hypotesen som ställdes upp för denna studie får inte stöd. Enligt hypotesen skulle utbudet av den politiska underhållningen öka men så har inte skett. Hypotesen antog även att utbudet fram för allt skulle öka i de kommersiella kanalerna. Denna studie visar att det var fram för allt public service-kanalen Rundradion som har sänt politisk underhållning vid riksdagsval och presidentval. Den kommersiella kanalen Nelonen sände ingen politisk underhållning alls och den andra kommersiella kanalen MTV3 hade ett betydligt mindre utbud än Rundradions.

Orsaken till att utbudet av den politiska underhållningen har minskat kan vara flera. Dels kan det vara så att kanalerna ville uppvisa en viss återhållsamhet med att låta politikerna delta i programmen (vilket bl.a. var fallet för MTV3), dels kan det vara så att politikerna inte ville delta i alla underhållningsprogram, vilket framgår av Halonens kampanj 2006. Det kan vara fråga om tidsbrist eller ett sätt att upprätthålla en viss trovärdighet. Intressant är det i alla fall att programmet Leikin varjolla som var en fortsättning på Tuttu juttu show nobbades av de tre stora partiernas kandidater vid valet 2006. Detta då Tuttu juttu show vid valet 1994 spelade en viss roll då valets finalister deltog i programmet.

Resultaten visade även att public service-kanalen Rundradion hade ett större utbud av politisk underhållning vid presidentval. Medan den kommersiella kanalen MTV3 sände politiska underhållningsprogram främst vid riksdagsval. Det visade sig även att den politiska underhållningen vid presidentvalen fram för allt sändes under en längre tidsperiod än fyra veckor före valet. Eventuellt kan detta även vara fallet för utbudet vid riksdagsval men till den delen undersöktes inte en längre tidsperiod än fyra veckor före ett riksdagsval. Vid presidentval visade det sig att politiker gästade i en större grad underhållningsprogrammen än vid riksdagsval. Detta gällde Rundradions utbud fyra veckor före presidentvalet. För MTV3:s del var kanalen mera restriktiv. I början av 1990-talet var det den kommersiella kanalen som bjöd in politiker för att sedan vara allt mindre benägen att bjuda på underhållning där politikerna deltar live. Med andra ord skulle den politiska underhållningen vara mer personifierad vid presidentval än vid riksdagsval.

Vi kan här anta att ett presidentval är mera intressant för media. Det är lättare att ordna debatter och underhållning med färre kandidater. Presidentvalets slutskede med två finalister bäddar för en duell.

Personens egenskaper blir också intressanta när en person ska besätta ett ämbete.

Politik som ett skådespel i sig har med andra ord kommit för att stanna i finländsk television. Det är public service-bolaget Rundradion som på detta sätt upprätthåller ett skådespel där politik behandlas och där politiker deltar som estradörer. Den politiska underhållningen består framför allt av politisk satir inför riksdagsval medan presidentkandidater testas som personer, om de tål humor, kan leka och vara allmänt trevliga. Vad betyder det här, vilken bild av politik får tittarna/väljarna? Väcker politikerna och satirskämten i programmen sympatier eller antipatier? Eller förstärks tidigare intagna attityder på grund av programmen? Som ett exempel på den politiska underhållningens effekter är Samlingspartiets tidigare ordförande Ville Itälä som ansåg att hans figur i programserien *Itse valtiat* var en av flera orsaker till att han våren 2004 avgick från partiordförandeposten (*Ilta Sanomat* 4.3 2003).

Hur är det om politik har blivit skådespelet där åskådarna/tittarna väntar på något roligt? För att få svar på frågor om vad politisk underhållning de facto kan betyda för politiker och väljare krävs ett flertal studier. Studier om politisk underhållning är än så länge få och det analytiska angreppssättet varierar en hel del. Innehållsanalyserna om den finländska teve-underhållningen är till stora delar schematisk. En mera strukturerad form för att analytiskt studera den politiska underhållningens utveckling och dess komponenter skulle kunna vara fruktbart att arbeta med. Därför kan det som Göran Djupsund och Tom Carlson anför vara meningsfullt att utgå ifrån den politiska kommunikationens tre komponenter politik, massmedia och medborgare. Författarna anser att för att få en strukturerad form för varför den politiska kommunikationen ser ut på ett bestämt sätt vid en given tidpunkt kan vara bra att göra en uppdelning mellan: "(1) grundläggande, samhällsstrukturerella och motsvarande avseenden; (2) den politiska kommunikationens premisser och mål; (3) den politiska kommunikationens uttryck, såsom dess form, innehåll och mängd" (Djupsund & Carlson 1999, 76 – 77). Denna studie har fokuserat på mängden men för att få en större insikt i vart den politiska underhållningen är på väg och med vilka effekter, kan det vara fruktbart att studera den politiska underhållningens utveckling i avseende på form och innehåll. I ett försök att fånga denna utveckling har följande dikotomier ställts upp (se nedanstående skiss):

- a. Information —————> Personkännedom
- b. Aktiverande —————> Passiverande
- c. Kritisk —————> Ironisk

Ovanstående tre utvecklingslinjer visar en tänkbar utveckling av den politiska underhållningens karaktär. Vid fallet a. är det fråga om den tidigare beskrivna utvecklingen av public service-underhållningen från en informativ underhållning till en konsumentinriktad underhållning som inriktar sig på förnöjelse och personer. Med detta sagt så har informationen förändrats från byggklossar till personkännedom om de politiker som ställts upp i val. Tål han eller hon humor och kommer de överens med barn? Visserligen förekommer det fakta i underhållningen även idag men det är mera i en form av rekvisita. Information om sakfrågor, politikernas ståndpunkter och alternativa lösningar verkar spela en mindre roll. Frågan är om underhållningen ger fakta och underlag för att väljare sedan ska kunna fatta beslut om att delta i val eller på annat sätt engagera sig i politik?

Där med kommer vi till fallet b. Är underhållningen aktiverande, det vill säga engageras väljare att delta i politiken av att titta på programmen? Eller är det så att det finns en tendens att väljare allt mer intar en passiv roll, åskådarens? Tidigare har det anförts att de redan insatta har större möjlighet att också förstå skämtens innehåll i underhållningen. Samtidigt visar det sig att de som tittar på dessa program är de som är mindre intresserade av politik. Här varierar resultaten från effektstudier av hur infotainment och underhållning påverkar tittarna. Ett argument för dagens politiska underhållning är att den har lyft ned politiken – gjort den mera tillgänglig med ett lättare språk. Samt att den har breddat paletten av frågorna som kan behandlas och där med skulle tittarna/väljarna vara mera engagerade än tidigare. Det är kanske känsloengagerande men om det sedan leder till handling är än så länge svårt att påvisa.

Om underhållningen tidigare var kritisk och försökte ge byggstenar för alternativa lösningar så ser vi idag en inriktning mot en ironisk underhållning. Motargumentet för fallet c. är att med ironi och satiren ifrågasätts politiker och politiska beslut. Ironi kan enligt Steve Woolgar skiljas åt som medel och process. Inom den vetenskapliga litteraturen används ironi ofta för att ifrågasätta tolkningar eller för att påvisa att det kan förekomma olika tolkningar om en och samma sak och att ingen av dessa tolkningar är bättre än den andra (Woolgar 1983). Tolkningarna i den politiska underhållningen i dag verkar gå ut på att förlöjliga politiker och politiska beslut, tolkningar som ger negativa stereotypier för hur politiker gör. Här finns få alternativa lösningar. Frågan här är vad det får för konsekvenser. Ökar det t.ex. politikerföraktet?

Till de ovanstående fallen ska ännu tillföras fenomenet med politiker som estradörer i televisionen. I och med medias kontroll över kanalen så har det blivit allt viktigare för politiker att kunna delta i allt vad televisionen erbjuder. Detta för att politikerna ska kunna nå ut med sitt budskap till väljarna. Å andra sidan har vi sett att politiker inte går med på vad som helst. Trots det är fram för allt presidentkandidaterna mycket synliga i televisionen. Om vi skulle räkna in alla framträdanden i de traditionella valprogrammen, kandidatutfrågningar och valdebatter, i fyra kanaler och även på svenska i Rund-

radion samt i talk shower och de politiska underhållningsprogrammen blir det flera tiotals timmar i sändningstid. Politikens personifiering förstärks men med vilka konsekvenser?

Med andra ord behövs det ett flertal studier för att kunna säga vart den politiska underhållningen är på väg och vad det har fått för konsekvenser. Den politiska underhållningen har kommit för att stanna precis som infotainment och nu gäller det att klargöra vad det kan ha för betydelse för väljarna och deras politiska engagemang.

Noter

1. Intervju med producenten och "pappan" till Itse valtiat, Olli Haikka, den 15.9 2006.
2. Solar Films Inc. som producerat Vinttiö Ten Years After för MTV3 år 2003, har ställt programmen till mitt förfogande.
3. Uppgifterna enligt programdokumenten, Rundradions arkiv.
4. Intervju med TV1:s huvudproducent för aktualitetsprogrammen Ari Korvola.
5. Intervju med Markku J. Jääskeläinen 11.1 2006.

Litteratur

- Aslama, M. (1999) Veteen piirretty viiva? Näkökulma television keskusteluohjelmien kirjoon, in Talous ja kieli III Nikko, T. & Nuolijärvi, P. (toim.) *Seminaari 9.-10.5.1996 Helsingin kaupparkeakoulu*. Helsingin kaupparkeakoulun julkaisuja B-17
- Aslama, M. & Wallenius, J. (2003) Suomalainen tv-tarjonta 2002, *Liikenne- ja Viestintäministeriön julkaisuja 40/2003/V*, Helsinki.
- Aslama, M. & Sonck, F. & Wallenius, J. (2006) Suomalainen tv-tarjonta 2005, *Liikenne- ja Viestintäministeriön julkaisuja 40/2006*, Helsinki.
- Blumler, J.G. & Gurevitch, M. (1995) *The Crisis of Public Communication*. London: Routledge.
- Brants, K. (1998) Who's Afraid of Infotainment, *European Journal of Communication*, 13(3): 315-335.
- Brants, K. & Neijens, P. (1998) The Infotainment of Politics, *Political Communication*, 15: 149-164.
- Brants, K. & Siune, K. (1998) Politicization in Decline? in *Media Policy Convergence, Concentration and*

- Commerce* edited by McQuail, D. and Siune, K. for the Euromedia Research group. Sage Publications.
- Bruun, H. (2005) Public Service and Entertainment A case Study of Danish Television 1951-2003, in Gregory Ferrell Lowe & Per Jauert (eds.) *Cultural Dilemmas in Public Service Broadcasting RIPE@2005*. Göteborg: Nordicom.
- Carlson, T. (2002) Cirkusen som icke är. Personfixering i det finländska väljarperspektivet. i Hvitfelt, H. & Karvonen, K. (red.) *Den personliga politiken*. Mitthögskolan: Demokratiinstitutet.
- Carlson, T. (2000) Partier och kandidater på väljarmarknaden. Studier i finländsk politisk reklam. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Carlson, T. & Djupsund, G. (2000) Old Wines in New Bottles? Candidates on the Internet in the 1999 Finnish Parliamentary Election Campaign, in Carlson, T.: *Partier och kandidater på väljarmarknaden. Studier i finländsk politisk reklam*. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Djupsund, G. (1997) Intresse och alternativ – politikens bristvaror, in Kettunen, P. & Valanta, J.: *Hallinto ja kansanvalta. Esseitä Voitto Helanderin 60-vuotispäivän kunniaksi*. Turun Yliopiston julkaisuja. Sarja – set. C osa TOM.136 Scripta Lingua Fennica Edita.Turku.
- Esaiasson, P. & Håkansson, N. (2002) *Besked ikväll! Valprogrammen i svensk radio och TV*. Stockholm: Stiftelsen Etermedierna i Sverige (Etermedierna i Sverige, nr19).
- Furhammar, L. (2006) *Sex, såpor och svenska krusbär Televisionen i konkurrens*. Falun: Ekerlids Förlag.
- Hall Jamieson, K. (1996) *Assessing the Quality of Campaign Discourse – 1960, 1980, 1988 and 1992*. University of Pennsylvania: The Annenberg Public Policy Center (Report Series No.4).

Professor Tom Moring (Svenska social- och kommunalhögskolan, Helsingfors universitet) har uppmuntrat mig till att genomföra denna studie samt i dess slutskede kommit med värdefulla kommentarer vilket jag är tacksam för.

- Holtz-Bacha, C. & Norris, P. (2001) To Entertain, Inform and Educate, Still the Role of Public Television in the 1990s, *Political Communication*, 18: 123-140.
- Humphreys, P. J. (1996) *Mass Media and Media Policy in Western Europe*. Manchester: University Press.
- Ilta Sanomat* 4.3.2003 Kokoomuksen johdosta eroava Itäliä: Itse Valtiaat söi uskottavuuttani. Timo J. Anttila.
- Jääsaari, J. & Savinen, A. (1995) Television vaalikeskusteluohjelmat yleisön arvioitavina. *Tutkimusraportti 2/1995*. Helsinki: Yleisradio Oy, Yleisötutkimus.
- Kemppainen, P. (2001) Radion murros. Julkiradioiden suuri kanavaudistus Norjassa, Ruotsissa ja Suomessa. Helsingin yliopiston viestinnän laitos. *Viestinnän julkaisuja* 4. Helsinki.
- Martikainen, T. & Wass, H. (2001) Vaienneet äänet. Äänestämisen vuosien 1987 ja 1999 eduskuntavaaleissa. *Tilastokeskus. Vaalit*, 2. Helsinki.
- McNair, B. & Hibberd, M. (2003) Mediated Access. Political Broadcasting, the Internet and Democratic Participation, in Lowe, G.F. & Hujanen, T. (eds.) *Broadcasting & Convergence: New Articulations of the Public Service Remit*. Göteborg: Nordicom.
- McQuail, D. (1998) Commercialization and Beyond, in McQuail, D. & Siune, K. (eds.) *Media Policy Convergence, Concentration and Commerce*. Sage Publications.
- Moring, T. (2006) Between Medialization and Tradition: Campaigning in Finland in a Longitudinal Perspective, in Maier, M. Tenscher, J. (eds.) *Campaigning in Europe – Campaigning for Europe. Political Parties, Campaigns, Mass Media and the European Parliament Elections 2004*. Berlin: Lit Verlag.
- Moring, T. (1997) 'Amerikaniseras' politiken? Medieförändring, väljarmobilitet och nya former för val i samverkan, in Lindberg, S. & Mohlin, Y. (eds.) *Festskrift till Sten Berglund*. Vasa, Finland: Pro Facultate Samhälls-och värdvetenskapliga fakulteten.
- Moring, T. & Himmelstein, H. (1993) Poliitiikkaa riisuttuna Kampanjakultutuuri murroksessa televisioidun politiikan aikaan *Tutkimusraportti 6/1993*. Yleisradio.
- Moring, T. & Mykkänen, J. (2005) *Voter Choice and Political Mediation: Net-Based Candidate Selectors in Finnish Elections*, The 55th annual Conference of the International Communication Association, New York, May 26-30, 2005 (paper).
- Moy, P. & Xenos, M. A. & Hess, V. K. (2005) Communication and Citizenship: Mapping the Political Effects of Infotainment, *Mass Communication & Society*, 2005, 8(2), 111-131.
- Murdock, G. (2000) Talk Shows: Democratic Debates and Tabloid Tales, in Wieten, J., Murdock, G. & Dahlgren, P. (eds.) *Television Across Europe*. Sage Publications.
- Norris, P., Curtice, J., Sanders, D., Scammell, M. & Semetko, H.A. (1999) *On Message: Communicating the Campaign*. Sage Publications.
- Norris, P. (2000) *A Virtuous Circle. Political Communication in Postindustrial Societies*. Cambridge University Press.
- Palokangas, T. (2003) *Julkisen palvelun viihde Uutisvuoto, Itse valtiat ja Yleisradion asiaviihteen perinne Tiedotusopin pro gradu – tutkielma Toukokuu 2003*. Tampereen yliopisto.
- Rappe, A. (2004) *Valbevakning i förändring 1990-talets riksdagsval i finsk television*. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Salokangas, R. (1997) Finlands Rundradio i ett föränderligt samhälle, 1949 – 1996, i *Rundradions historia i Finland*. Borgå: Rundradion Ab.
- Schultz, W. (1998) Media Change and the Political Effects of Television: Americanization of the Political Culture?, *Communications*, 23: 527-543.
- Sjögren, O. (1997) *Den goda underhållningen. Nöjesgenrer och artister i Sveriges radio och TV 1945-1995*. Stockholm: Stiftelsen etermedierna i Sverige (Etermedierna i Sverige; 4).
- Slaatta, T. (1994) *Valgkamp og kanalkonkurranse: Fjernsynets dekning av stortingsvalget 1993*. Nordisk medietidskrift, 1: 41-60.
- Stockwell, S. (2004) *Reconsidering the Fourth Estate: The Functions of Infotainment*. The Australian Political Studies Association University of Adelaide 29 September – 1 October 2004 (paper).
- Swanson, D.L. & Mancini, P. (1996) *Politics, Media, and Modern Democracy. An International Study of Innovations in Electoral Campaigning and Their Consequences*. Westport, CT: Praeger Publishers.
- Sundberg, J. (1996) *Partier och partisystem i Finland*. Esbo: Schildts.
- Syvertsen, T. (1992) *Public Television in Transition. A Comparative and Historical Analysis of the BBC and the NRK*. Oslo: The Norwegian Research Council for Science and Humanities.
- Syvertsen, T. (1997) *Den store TV-krigen. Norsk allmennfjernsyn 1988-96*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Tommila, P. & Salokangas, R. (1998) *Sanomia kaikille. Suomen lehdistön historia*. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Valaskivi, K. (2002) *Leipää ja rinkiä Johdatus asian ja viihteen suhteeseen suomalaisessa televisiossa*. Tampereen yliopisto Tiedotusopin laitos University of Tampere Department of Journalism and Mass Communication Sarja/Series B43/2002.
- Wilska, K. (1997) *Iltalyöpy – fiktio ja fiktion kaksihintajärjestelmä. Journalistinen pro gradu – tutkielma*. Tiedotusopin laitos. Tampereen yliopisto.
- Virtapohja, K. (2000) *Tasapuolisuus puntarissa. Yleisradion onnistuminen vuoden 2000 presidentinvaaliohjelmassa*. Yleisötutkimus. Jyväskylän yliopiston Mediainstituutti.
- Virtapohja, K. (2002) Nauru sulle, ääni mulle Presidentinvaalien muuttuminen tv-viitteeksi i Perko, T. & Salokangas, R. & Luostarinen, H. (toim.) *Median varjossa* Mediainstituutti Jyväskylän yliopisto. Saarijärvi.
- Woolgar, St. (1983) *Irony in the Social Study of Science in Science observed Perspectives on the Social Study of Science*. Sage Publications.

- Zaller, J. & Hunt, M. (1995) The Rise and Fall of Candidate Perot: The Outsider Versus the Political System – Part II, *Political Communication*, 97-123.
- van Zoonen, L. (2004) Imagining the Fan Democracy, *European Journal of Communication* Vol. 19(1):39-52.

Appendix 1

Tabell 1A. Utbudet av politiska underhållningsprogram vid riksdagsval, där politiker deltar som gäster (4 veckor före valdagen i timmar, minuter och sekunder)

	MTV3		NELONEN		YLE	
	n.		n.		n.	
1991	4	1h 41' 29"	–		–	
1995	3	1h 17' 04"	–		–	
1999	1	50' 18"	–		2	58' 00"
2003	–		–		–	

n = antalet underhållningsprogram med politik.

– = ingen förekomst av underhållningsprogram med politik.

Anm: Uppgifterna 1991, 1995 och 1999 från Rappe 2004, s. 184. Kanalen Nelonen startade 1997.

Appendix 2

Tabell 2A. Utbudet av politisk underhållning vid presidentval ett halvår före valet*, där kandidaterna** deltar som gäster (i timmar, minuter och sekunder)

	MTV3		NELONEN		YLE	
	n.		n.		n.	
2000	1	1h	–		17	11h 44' 28"
2006	3	1h 25'	–		10	5h 42' 38"

n = antalet underhållningsprogram med politik.

– = ingen förekomst av underhållningsprogram med politik.

* 6 månader före första valdagen fram till dagen före andra valdagen. ** här ingår presidentkandidater, kampanjchefer och kandidaternas supportere.

Anm: Följande program ingår 2000: Presidenttipeli, Uutisvuoto, Isänpäivän konsertti och Seppo Hovin seurassa. Följande program ingår 2006: Pieni presidenttipeli, Leikin varjolla, Uutisvuoto o. Hyvät herrat.

Appendix 3

Tabell 3A. Utbudet av politisk underhållning vid presidentval fyra veckor före valet*, där kandidaterna** deltar som gäster (i timmar, minuter och sekunder)

	MTV3		NELONEN		YLE	
	n.		n.		n.	
2000	1	1h	–		7	4h 40' 55"
2006	–		–		1	45' 34"

n = antalet underhållningsprogram med politik.

– = ingen förekomst av underhållningsprogram med politik.

* fyra veckor före första valdagen fram till dagen före andra valdagen. ** här ingår presidentkandidater, kampanjchefer och kandidaternas supportere.

Anm: Följande program ingår 2000: Presidenttipeli, Uutisvuoto och Seppo Hovin seurassa. Följande program ingår 2006: Uutisvuoto.

Tabell 1B. Utbudet av politiska underhållningsprogram vid riksdagsval, där politiker inte deltar som gäster (4 veckor före valdagen i timmar, minuter och sekunder)

	MTV3		NELONEN		YLE	
	n.		n.		n.	
1991	–		–		–	
1995	5	1h 57' 13"	–		4	1h 39' 52"
1999	4	1h 28' 56"	–		13	4h 20' 00"
2003	–		–		8	3h 7' 54"

n = antalet underhållningsprogram om politik.

– = ingen förekomst av underhållningsprogram om politik.

Anm: Uppgifterna 1991, 1995 och 1999 från Rappe 2004, s. 183. Kanalen Nelonen startade 1997.

Tabell 2B. Utbudet av underhållningsprogram om presidentvalet ett halvår före valet*, där presidentkandidater inte deltar (i timmar, minuter och sekunder)

	MTV3		NELONEN		YLE	
	n.		n.		n.	
2000	–		–		37	14h 16' 41"
2006	–		–		37	12h 2' 43"

n = antalet underhållningsprogram om politik

– = ingen förekomst underhållningsprogram om politik

* 6 månader före första valdagen fram till dagen före andra valdagen.

Anm: Följande program ingår 2000: Italtalpy och Uutisvuoto. Följande program ingår 2006: Itsevaltiaat, Sinäkö presidentiksi? och Uutisvuoto.

Tabell 3B. Utbudet av politisk underhållning vid presidentval fyra veckor före valet*, där kandidaterna inte deltar (i timmar, minuter och sekunder).

	MTV3		NELONEN		YLE	
	n.		n.		n.	
2000	–		–		8	3h 3' 52"
2006	–		–		8	3h 15' 55"

n = antalet underhållningsprogram om politik

– = ingen förekomst av underhållningsprogram om politik

* fyra veckor före första valdagen fram till dagen före andra valdagen.

Anm: Följande program ingår 2000: Italtalpy och Uutisvuoto. Följande program ingår 2006: Itsevaltiaat, Sinäkö presidentiksi? och Uutisvuoto.

Internetoffentligheten som politiskt alternativ

Hemsidor som forum för politisk diskussion och aktivism

FREDRIK HOLMQUIST

Sedan internet började etableras som allmänhetens kommunikationsmedel i mitten av 1990-talet har debattörer och forskare undrat hur det nya mediet påverkat offentligheterna. Samtidigt har diskussionen om demokratins problem i Nordamerika och Väst-europa intensifierats. De två ämnena har sammankopplats och det har funnits ett hopp om att nätet på något sätt ska ha en positiv effekt på demokratin och lindra dess åkommor. Hittills har resultaten huvudsakligen varit negativa eller tvetydiga. Slutsatserna är knutna till vilka antagande de frågande har om demokrati.¹

Den problematiska demokratin

Några återkommande temann i diskussionerna om demokratins problem är: det minskade deltagandet i demokratiska val, de politiska partiernas minskade medlemstal, den minskade aktiviteten i det civila samhället, växande klyftor mellan medborgare och förtroendevalda, samt politikens medialisering (Lundquist, 2001; Olsson, 2002a; 2002b; 2004; Svensson, 2001).

Denna artikel syftar på svenska förhållanden men problemen är ofta generella för västliga demokratier, med olika nationella variationer (Dahlgren, 2003c; 2004; Hubert och Caremier, 2000). Att problemen och kritiken inte gäller demokratin som idé med tillhörande principer, utan den representativa demokratins verklighet råder det stor enighet om. Problemen förklaras oftast med demokratiska staters oförmåga att hantera stora socioekonomiska problem som utanförskap, arbetslöshet och segregation (SOU, 2000). Denna förklaring kombineras gärna med teser om senmodernitetens globalisering, reflexivitet, identitet, individualisering och minskad tilltro till gamla auktoriteter.

Med en kritisk maktanalys reduceras inte problemen enbart till en fråga om materiell levnadsstandard och social identitet (Gustavsson, 2004). Istället framhålls den nyliberala kapitalismens grundläggande över- och underordning av människor i sociala, politiska och ekonomiska relationer. Dessa skapar samhälleliga intressekonflikter och sociala motsättningar i form av förtryck och dominans.

Medborgarnas politiska intresse och engagemang

Många forskare är ense om att det inte är fråga om en varaktig minskning av medborgarnas politiska intresse och engagemang, trots att valdeltagandet och partimedlemmarna har minskat (Amnå, 2004; Bergh och Rubenson, 2001; Holmberg och Oscarsson, 2004; Peterson, m.fl., 2000; Strömbäck, 2004; Åström, 2004). Konsekvenserna av den samtida individualiseringen i samband med det politiska engagemanget, är bland annat ett mer personligt, självförverkligande och självreflexivt utomparlamentariskt engagemang i sociala rörelser, demonstrationer, internetaktivism, medborgarkampanjer, konsumentkampanjer, reklamsabotage, namninsamlingar, ekonomiskt stöd och globala ansatser till opinionsbildning – så kallad enfråges-politik eller livsstils-politik (Amnå, 2004; Bennett, 2003a; 2003b; 2003c; 2003d; 2004; Corner och Pels, 2003; Dahlgren, 2004; Gustavsson, 2004; Olsson, 2004a).

Enligt Demokratirådets rapport *Demokrati utan partier* är medborgarnas politiska intresse och engagemang oförändrat högt (Pettersson, m.fl., 2000). Det går inte att tala om en varaktig försvagning av det politiska engagemanget (Amnå, 2004; Holmberg och Oscarsson, 2004). Förändringen från högmodernitetens partipolitik består i en minskad åt-

skillnad av det privata och politiska – det har skett en politisering av det personliga vardagslivet (Sörbom, 2002; 2004; 2005).

Politik bortom den representativa demokratin

Problemet är kanske snarare att partierna och medierna inte fångar upp det engagemang för samhällsfrågor som finns i samhället. Det är partiernas och mediernas uppgift att göra den representativa politiken intressant och angelägen (Bergh och Rubenson, 2001; Holmberg och Oscarsson, 2004; Åström, 2004). Det största hotet på kort sikt mot ett fortsatt högt valdeltagande är avideologiserade val och en sensationslysten mediebevakning som reducerar politiken till marknadsundersökningar och varuutbyten i en konkurrensdemokrati (Gustavsson, 2004). Om någon ska klandras är det främst de självtillräckliga politiska partierna som är dåliga på att mobilisera det existerande intresset. För den representativa demokratin finns väl till för medborgarna och inte tvärtom (Amnå, 2004)?

Men den institutionaliserade politiken normbinds av EU:s stabilitetspakt och dess inflationsbekämpning. Det ideologiska handlingsutrymmet begränsas följaktligen av den överordnade och allt mer nyliberalt orienterade ekonomin. Marknadskrafterna dominerar allt fler livssfärer (Bauman, 1999; Gustavsson, 2004; Nerman, 1997; Olsson, 2002a; 2004a; Strandbrink, 1998; Sörbom, 2004; Vera-Zavala, 2003). Från att ha varit frågor om medborgares behov, blir social välfärd i större utsträckning till den enskilde konsumentens valmöjligheter eller till uppgifter för den filantropiska välgörenheten. Det bör noteras att marknaden inte är demokratisk i betydelsen jämlik, eftersom konsumenterna är olika köpstarka, och när offentliga verksamheter privatiseras kan de inte längre påverkas på politisk väg. Avvecklingen har sin motsvarighet i medborgarskapets minskade sociala och politiska betydelse.

Många medborgare – framför allt unga – riktar föga förvånande sitt politiska intresse och engagemang bortom den representativa demokratin (Ahne och Papakostas, 2004; Amnå, 2004; Corner och Pels, 2003; Dahlgren, 2004; Holmberg och Oscarsson, 2004; Olsson, 2004a; 2005b; Pettersson och Ribb-hagen, 2003; Sörbom, 2002, 2004; 2005; Vera-Zavala, 2003). Engagerade medborgare vill inte representeras, utan själva vara aktiva, agera, förändra och se direkta och konkreta resultat. En ny definition av vad som konstituerar det politiska och politik, håller på att definieras, ofta i kontexten av just alternativa sociala rörelser. I dessa är gränserna mellan politik,

kulturella värden, identitetsprocesser och självtillit rörliga. Politik är inte bara en instrumentell aktivitet för att genom mobilisering, organisering och aktivt deltagande förändra maktförhållanden, utan också en kommunikativ aktivitet, ett sätt att hävda gemenskap, värderingar och ideal i den offentliga sfären. Problemet är att rörelser har politiska begränsningar då de befinner sig i ett maktvakuum utan formella redskap att få igenom förändringar. De åstadkommer främst – men inte bara – motstånd, protest och utmaning, snarare än strukturella förändringar (se även McCaughey och Ayers, 2003).

Demokratins problematiska mognadsprocess

Det minskade valdeltagandet och medlemsantalet i partier kan vara en indikation på skepsis, misstro, missnöje eller ett minskat intresse för partipolitiken och de politiska representanterna. Mindre troligt är att det skulle vara tal om ett politikerförakt. Begreppet är en överdriven mediekonstruktion utan saklig grund (Bergh och Rubenson, 2001).

Politiken har i ökad utsträckning anpassats till mediernas och marknadens logik och krav (Corner och Pels, 2003; Olsson, 2002a; SOU, 1999; 2000). Kanske är det ökade missnöjet inför det politiska systemet delvis en följd av mediernas framställningar som på olika sätt underminerat traditionella demokratiska värderingar och identiteter (Dahlgren, 2004)? Men ett eventuellt tilltagande missnöje med politiker kan också ses som en demokratins mognadsprocess, att medborgare har blivit mer självständiga och kritiska än tidigare (Corner och Pels, 2003; Petersson, m.fl., 2005). Har medierna förstärkt medborgarskapet genom att förse det med en ny medvetenhet och nya förväntningar?

I Demokratiutredningens slutbetänkande kopplas det avtagande förtroendet för hierarkiska institutioner till demokratiutvecklingen, som utredarna hävdar har frigjort medborgarna från patriarkala, klerikala och feodala strukturer (SOU, 2000). Den individuella autonomin har ökat och alla slags auktoriteter ifrågasätts eller nonchaleras. Sverige sägs vara ett av världens minst auktoritetsbundna länder, med ett folk som mer än något annat utmärks av en positiv och stark betoning av det individuella självförverkligandets värden.

Det viktigaste är emellertid inte hur verkligt eller omfattande demokratins problem är, utan att det finns en utbredd uppfattning om att demokratin befinner sig i kris (Ibid.). Den uppfattningen säger kanske mer om våra värderingar och förväntningar än om verkligheten (Petersson, m.fl., 2000).

Internet som möjlighet

Demokratis problem har kopplats ihop med den nya informations- och kommunikationstekniken (Olsson, 2002a; Åström, 2004). Datorn och internet anses som verktyg för medborgaren ha kommunikativa möjligheter att förändra demokratin i positiv riktning. Demokratiretoriken som har omgett tekniken har menat att demokratin genom teknikens möjligheter till insyn, kunskap, dialog, debatt och idéutbyte kan bli starkare, djupare, bättre och mer vital.

Numera sker mycket av den interaktiva, progressiva och medborgerliga diskussionen på internet – bortom medborgarskapets institutionaliserade inflytande och på individuellt initiativ (Dahlgren, 2003c; 2004; Olsson, 2002a; 2005b; SOU, 2000). För nyare former av alternativ och utomparlamentarisk politik är nätet inte bara relevant, utan rent av den centrala delen av den offentliga sfären (Bennett, 2003a; 2003b). På internet kan vi börja ana de största hoppen för medborgarkulturer (Dahlgren, 2003c; 2004).² Idealt sett är det i diskussioner om gemensamma angelägenheter som vi lär oss vad vi vill och vad vi kan göra (jfr. Åström, 2004).

I fråga om internets inverkan på demokratin brukar forskare skilja på mobiliseringshypotesen och förstärkningshypotesen (Martinsson, 2001; Åström, 2004). Enligt mobiliseringshypotesen kommer nya grupper att aktivera sig politiskt på nätet. Enligt förstärkningshypotesen kommer internet istället att förstärka existerande politiska maktförhållanden. Även om tillgången till och kunskapen om den nya informationsteknologin ökar och får en jämnare spridning, kommer nätet bara att bli ytterligare en kommunikations- och påverkanskanal för de privilegierade som redan är politiskt intresserade och engagerade.

Undersökningens metodologiska utgångspunkter

Med denna politiska situation som bakgrund gjordes en fallstudie av åtta svenska socialpolitiska hemsidor som potentiella forum för medborgarkultur och deliberativ diskurs³ i internetoffentligheten.⁴ Hur ser det ut nu efter att nyhetens behag lagt sig efter de första årens nyfikenhet och förundran? Hur väl fångar hemsidor upp människors politiska intresse och engagemang? Vilken medborgarroll gick att utläsa av deras diskursdimension och vilken medborgaridentitet gick att utläsa av deras resursdimension? En kvalitativ innehållsanalys krävdes för att få förståelse för den sociokulturella

dimensionen av hur hemsidorna adresserar användarna och av hur dessa använder hemsidorna.

Webbsidor är en form av diskursiv självpresentation. Ett dilemma för socialpolitiska organisationer är hur deras sidor ska adressera både de involverade och allmänheten. Hemsidornas diskursdimension består av mediet som text i bred bemärkelse. Vilka förväntningar har hemsidornas skapare på användarna i deras medborgarroller som politiska aktörer (Jensen och Helles, 2005)? Vad går att utläsa ur hemsidornas möjligheter för dem?

I interaktiva medier är det särskilt intressant att inte bara se hur mediet påverkar användaren, utan också vad användaren kan göra med mediet (Ibid; Wilhelm, 1999; 2000). Resursdimensionen består av användarnas mediebruk. Vilken medborgaridentitet ger användarna uttryck för i sina medborgarroller (Olsson, 2004a; 2005b)? Identiteten som medborgare rör självbilden som deltagare i demokratin i vid bemärkelse; utblickar mot samhället, tankar om det samhälle man lever i och dessutom om tankarna på sig själv som deltagare i samhället.

Diskursdimensionen analyserades genom hemsidorna i sin helhet. Resursdimensionen analyserades genom interaktionen i främst debattforumen, som i sin tur kan härledas till användarens tolkning och förståelse av hemsidan och mer specifikt forumet.

Alternativa socialpolitiska hemsidor

Svenska alternativa socialpolitiska hemsidor kan grovt delas in i fyra övergripande ideologiska intressesfärer: socialistiska, feministiska, miljö/djurrättsaktivistiska och nationalistiska. En del människorättsaktivistiska, fredsaktivistiska och globala rättviserörelser faller delvis utanför de sfärerna.

Över tvåhundra hemsidor har alternativ profil, men endast cirka tjugo stycken av dem har debattforum (se Holmquist, 2005). Av dem studerades två stycken från vardera av de fyra ideologiska sfärerna: *vanster.nu*, *socialism.nu* (socialistiska), *feminetik.se*, *antifeminist.nu* (feministisk och antifeministisk), *vegan.nu*, *faltbiologerna.se*, (miljö/djurrättsaktivistiska), samt *ungsvenskarna.se* och *motstand.org* (nationalistiska).

Teoretiska utgångspunkter

Hur den offentliga diskussionen ska föras och vilken roll medierna kan och bör spela i relation till demokratin har de senaste decennierna ofta diskuterats utifrån Jürgen Habermas *Borgerlig offentlighet* om den refeodalisierade offentligheten (2003/1981).

Denna och hans senare teorier i bland annat *Kommunikativt handlande* (Eriksen och Weigård, 2000; Habermas, 1990) har använts som teoretisk bakgrund för att hävda att internet antingen förser eller inte förser medborgare med en offentlig sfär (Salter, 2003). Vilken slutsats man drar är naturligtvis beroende på vilka kriterier eller normer man har i bedömningen.

Undersökningen har tre huvudteman: medborgare, demokrati och internet (2005). Förståelsen av den medborgerliga dimensionen stöds på socio-kulturell teori om medborgarkultur. De politiska förutsättningarna för människor i sina medborgarroller stöds på statsvetenskaplig och sociologisk teori om demokratins problem, utomparlamentariskt politiskt engagemang samt den liberala och den deliberativa modellens medborgarroller. Internet-mediet som detta engagemang sker i eller genom, stöds på medie- och kommunikationsteori om offentligheter, internet och hemsidor.

Medborgarrollen och demokratin

I linje med ett perspektiv på demokrati som en integrerad del av människors livsvärld, är medborgare demokratiers mest utmärkande element. Alla regimer har ledare och institutioner, men det är medborgare som gör dem demokratiska (Lundquist, 2001; Petersson, m.fl., 1998; Strandbrink, 1998). Den syn på medborgaren som vägledde uppsatsen var inspirerad av det deltagardemokratiska och det deliberativa demokratiska perspektivets bild av medborgaren. Medborgarrollen spelas inte bara som väljare i relation till politikens formella arenor och institutioner, utan också i vardagen och på informella arenor som inte nödvändigtvis är uttalat politiska (Olsson, 2004a; 2005b; Vera-Zavala, 2003).

Detta Habermasinspirerade perspektiv uppmärksammar särskilt medborgarens kommunikativa praktiker (Olsson, 2004a; 2005b). Den för medborgaren väsentliga kommunikationen sker på fler arenor än på dem avsedda för den formella politiken. Det viktiga för medborgarens kommunikation är inte var den äger rum eller vad den handlar om, utan att den förekommer. Kommunikation i sig bidrar till att skapa och reproducera den övergripande intersubjektivitet som möjliggör demokratin. Medborgarrollen spelas i det civila samhället och i relation till staten, medan människan är konsument i relation till det ekonomiska samhället. Denna tredelning understryker en viktig begränsning för rollen och identiteten som medborgare, då de inte primärt har med det ekonomiska att göra.

I det rådande politiska klimatet försvagas medborgarrollens kommunikativa handlande, ömsesidiga förståelse och respekt, till förmån för konsumentrollens strategiska handlande (jfr. Eriksen och Weigård, 2000). Människors tänkande och handlande anpassas till ekonomin. Det gynnar ett normlöst och kortsiktigt handlande för den enskilde konsumentens egenintresse och ekonomiska vinning.

Vi är så invanda att tänka i det liberala medborgarperspektivets strukturella termer, att vi tenderar att glömma bort att den fungerande demokratin självklart kräver att medborgarskapet också förankras i människors livsvärldsvärderingar och vardagspraktiker (Dahlgren, 2000; 2003c; Olsson, 2004a; 2004b; 2005b). Medborgarskap och en fungerande demokrati är mer än rättigheter, skyldigheter och formella politiska institutioner, det är också en kultur som gör det möjligt. Detta har också påverkat forskningsfältet politisk kommunikation, som i avsaknaden av ett kulturteoretiskt perspektiv både har haft en väl så formell förståelse av vad politik är och en brist på problematiserande resonemang om medborgarna och deras medieanvändning utifrån en kvalitativ metod. Medborgarkulturteorin kan hjälpa oss att förstå varför människor engagerar sig politiskt. I samband med hemsidor är frågan om och/eller hur de möjliggör för fler medborgare att delta. Hemsidor kan vara forum som bidrar till spridning och synlighet av olika samhällsgrupper och frågor i alternativa eller oppositionella offentliga sfärer.

Internetpolitiken problematiserad

Politisk aktivitet på internet är i sig ingen garanti för att den gynnar demokratin eller en medborgerlig anda. Mycket sker isolerat och dess bidrag till demokrati kan inte tas för givet (Dahlgren, 2003c; 2004; Davis, 1999; Hill och Hughes, 1998; SOU, 2000; Wilhelm, 1999; 2000). Nätets heterogenitet har en baksida av fragmentisering, med slutna nätverksorganisationer som rör sig mot öar av politisk kommunikation. Dessa öar hotar att undergräva en gemensam offentlig och medborgerlig kultur och den offentliga sfärens integrerande sociala funktion. De kan fostra en stark solidaritet och tillit till den egna gruppen på bekostnad av dem som står utanför. Istället för förståelse och kompromissvilja gentemot andra medborgargrupper, närs intolerans. På nätet finns explicit odemokratiska element. I min undersökning var den nationalsocialistiska sidan *motstand.org* den enda som närde tveklöst odemokratiska åsikter (Holmquist, 2005).

Detta aktualiserar den viktiga problematiseringen av internetoffentligheten som rum för diskussion och som rum för *demokratisk* diskussion (Papa-charissi, 2004). Nätet huserar även icke-demokratiska grupperingar. Är det ett nödvändigt ont i en fri offentlig sfär eller ska det regleras? En censurerande reglering ställer grundläggande frågor om yttrandefrihet.

Utan något tecken på att medborgarnas politiska diskuterande och deltagande har konsekvenser i form av konkret inflytande och delaktighet, riskerar dessutom avståndet gentemot den parlamentariska politiken att öka (SOU, 2000). Hemsidor är i första hand forum för enskilt socialt deltagande och agerande med större betydelse för det egna samvetet än på de områden användarna vill påverka och förändra (Holmquist, 2005; jfr. de Jong, Shaw och Stammers, 2005; McCaughey och Ayers, 2003; Olsson, 2005b). Aktivismen har vuxit men organiseringen har sjunkit, och individuell politisk handling är en svagare maktresurs än organiserad. I andra hand är sidorna forum för samordning och organisering av kollektiv aktivism på och bortom nätet. Den kanske mest aktuella frågan om internets politiska genomslagskraft är om den kollektiva identiteten är tillräckligt stark för ett ökat samordnat agerande. Frågan är relevant både inom respektive ideologiska sfär och tillsammans med andra sfärer när intressena sammanfaller, nationellt såväl som globalt.

Tidigare forskning

Anthony G. Wilhelm är en av de Habermasinfluerade forskare som menar att internet ofta är en otillräcklig offentlig sfär (1999; 2000). Han har undersökt vilka möjligheter till deliberation som den politiska diskussionen har utifrån Usenet nyhetsgrupper och America Online's (AOL) forum. Wilhelms slutsats är att forumen varken skapade eller förstärkte en allmän opinion som var resultatet av människor vars preferenser hade kritiserats i en offentlig samling. Istället för konsensus och problemlösande var det åsikter i diskussioner, som primärt var sociala.

Wilhelm gör det så kallade normativistiska misstaget att låta en formell demkratinorm utgöra bevis för verklig demokrati, och undervärderar därför de verksamma normerna eller handlingarna (jfr. Åström, 2004). I förhållande till en mer informell förståelse av politisk diskussion, har han inte bara för stränga, utan också missvisande kriterier. Det är att missförstå eller underskatta det sociala sättet på vilka människor diskuterar på nätet, då forumen inte syftar till rationell

konsensus. Mina resultat har visat att politik diskuteras med poetiska, affektiva, humoristiska och ironiska inslag (2005). Wilhelm är medveten om det problematiska i att döma politiskt engagemang efter en ideal, ändamålsenlig och målorienterad deliberativ demokratimodell, men framhåller ändå dess problemlösande syfte som analytisk strategi.

Resultat

Mina urvalskriterier medför att flera av de undersökta hemsidorna tillhör en exklusiv grupp av Sveriges hundratals socialpolitiska hemsidor. De är en för helheten icke representativ minoritet. Men ambitionen var inte att säga något generellt om alla hundratals socialpolitiska hemsidor, utan att göra en kvalitativ fallstudie av ett heterogent urval av de med bäst potential. Tanken är att det i deras kapacitet finns tendenser som pekar på internetoffentlighetens möjligheter för främst unga medborgares allt större utomparlamentariska politiska intresse och engagemang.

De undersökta hemsidorna har överlag bra diskurs- och resursmöjligheter för medborgarkultur och deliberativa diskussioner (2005). Både formen och innehållet ger möjligheter som saknar motsvarighet i de traditionella medierna. Intressant att notera är att diskussionerna ofta utgår från Sveriges Televisions nyheter, dokumentärer och samhällsprogram. Nätets kommersialisering och reglering är inte något större hinder då sidorna nästan undantagslöst var reklamfria och det fanns plats för till och med nationalsocialister – om än i något censurerad omfattning. Hemsidornas funktion som medium för organisering av kollektiv politisk handling på och bortom nätet är klart underordnad den sociala och expressiva funktionen på diskussionsforumen.

Hemsidorna utnyttjas uppskattningsvis av tiotusentals medborgare med tillgång, kunskap och det mest avgörande efter tillgången och kunskapen – intresse.⁵ Cirka 65 procent av landets hushåll har tillgång till internet (Bergström, 2004a; 2004b; Landeström, 2005). Inkluderat tillgången på skolor och arbetsplatser blir siffran närmare 75 procent. Den digitala klyftan berör alltså mellan 25-35 procent av befolkningen. Den är avsevärd och ska inte underskattas, men tillgången och kunskapen är så pass utbredd att nätets deliberativa potential främst över-skuggas av att den politiska användningen är underordnad andra användningsområden. Intresset för att agera i rollen som medborgare på och genom nätet är relativt begränsat (jfr. Olsson, 2002a; 2004b).

Slutsats

Resultaten från SOM-rapporterna nummer 26 (Martinsson, 2001) och 32 (Bergström, 2003) stödjer snarast den ovannämnda förstärkningshypotesen. Internet är inte ett demokratiserande medium där nya och bredare grupper mobiliserar och aktiverar sitt eventuella politiska intresse och gör sina röster hörda (jfr. Davis, 1999; Hill och Hughes, 1998; Olsson, 2004b; Wilhelm, 2000).

Ur ett deltagardemokratiskt perspektiv med deliberativa kvaliteter som demokratiutredningens medborgardygdiga slutbetänkande (SOU, 2000) är det beklagligt att inte ännu fler använder de demokratiskt inriktade hemsidorna och andra alternativa motkrafter i internetoffentligheten. Hemsidorna är ett välkommet inslag i Sveriges medieideologiska blandmodell av den frihetliga och den socialt ansvarstagande modellen, eftersom de är decentraliserade och står fria från ekonomiska och politiska maktsfärer (jfr. Petersson, m.fl., 2005). De möjliggör för fri, öppen och spontan åsikts- och opinionsbildning som kan ifrågasätta de privata företagens och public service-bolagens hegemoni.

För bland annat *vegan.nu* – som är en av hemsidorna med bäst deliberativa möjligheter – har med-

lemsantalet ökat med flera tusen sedan starten (Dielemans och Qistbergh, 2001). Samma tendens är genomgående för alla av de mest välgjorda hemsidorna. Om politiskt deltagande är en dygd så pekar det – om än vagt – åtminstone i rätt riktning inför internetoffentlighetens framtid. Framför allt om värdet av ett nätverk står i proportion till hur stor andel av befolkningen som använder det (Wilhelm, 2000; 2004; Åström, 2004).

I förhållande till befolkningen i sin helhet är antalet involverade inte särskilt stort (se även Dahlgren, 2003c; 2004a). Frågan är hur många fler än de redan engagerade som är intresserade av att använda internet i politiska syften. Den politiska nätaaktiviteten som nu kanske bara är i sin linda, kommer möjligtvis i ett historiskt perspektiv ha visat sig vara betydelsefull. Kanske kommer den att uppväga Habermas refeodaliserade offentlighet med delar av internetoffentligheten där fritt resonerande medborgare i ord och handling formulerar egna definitioner av politik och det politiska (2003/1981). Men den politiska nätaaktiviteten kommer knappast att ha visat sig vara kompensande för senmodernitetens nyliberala tendenser mot urholkning av medborgarnas politiska makt och inflytande (jfr. Olsson 2002a).

Noter

1. Denna artikel utgår från min magisteruppsats *Större möjligheter än intresse. Medborgarkultur och deliberativ diskurs på svenska socialpolitiska hemsidor*, skriven vid Sociologiska institutionen, avdelningen för medie- och kommunikationsvetenskap, Lunds universitet, vårterminen 2005 (Holmquist, 2005).
2. Aktiviteter i gemenskaper och i offentliga sfärer bidrar till att skapa medborgarkulturer, en kulturell komponent av: värden, samhörighet, kunskap, praktiker, diskussion och identiteter som gör demokratin möjlig (Dahlgren, 2000; 2003a; 2003b; 2003c; 2004 (2004 är egentligen två texter, men med identiskt innehåll); Olsson, 2004a; 2005a). De sex kategorierna är integrerade och förstärker varandra i ett kretslopp. Idén om medborgarkulturer utgår från att medborgare är sociala aktörer och frågar vilka kulturella faktorer som kan påverka människors handlingar och kommunikation i de skiftande rollerna som medborgare. Medborgarkulturer måste vara förankrade i vardagslivet om de ska vara levande och ha någon betydelse. Det räcker inte med mer officiella uppfattningar. Teorin framhåller att mening, identitet och subjektivitet är viktiga element av politisk kommunikation. Medborgarrollen behöver självfallet inte alltid ha politiska aspekter. Teorin vill poängtera den processuella och kontextuella dimensionen; vad som är politik är inte givet, utan konstrueras via ord och handling. Teorin förutsätter inte homogenitet bland medborgare, tvärtom antar den att det finns flera sätt på vilket medborgarskap och demokrati kan skapas. Genom att medborgarskap ses som en dimension av identitet, genereras inte ett fördefinierat, homogent och universellt medborgarskap. Däremot förutsätter den behovet av ett delat minimalt engagemang till demokratiseringen. Det innebär en förmåga att kunna se bortom den egna gruppens omedelbara intressen.
3. Med deliberativ diskurs syftas på politisk diskussion i offentligheten och dess betydelse för fri åsiktsbildning och inverkan på social, politisk och ekonomisk makt genom opinionsbildning i horisontell medborgardiskussion (jfr. Bjurström, m.fl., 2000; Björk och Peterson, 2002; Karlsson, 2004; Naurin, 2004; Premfors och Roth, 2004; Reinkainen och Reitberger, 2004). En grundläggande skillnad i termen diskurs, är den mellan en lingvistisk och en sociologisk tillämpning (Svensson, 2001). Den förra betonar de språkliga mönstren i tal och texter och den senare den sociala kommunikation som samtalet och texten är en del av. Det är den mer sociologiska tillämpningen som är aktuell.

4. Är den offentliga sfären en stor pluralistisk offentlig sfär som binder samman fysiskt rumsliga och diskursiva/sociala sfärer i medier, eller är det många mindre offentliga sfärer som utgör den offentliga sfären som helhet? Jag tar inte ställning i frågan, men jag utgår från att internet är en mycket viktig sådan (jfr. Bjurström, m.fl., 2000; Carlsson, 2002; Dahlgren, 2002; 2003a; Poster, 1998; Svensson, 2001).
5. Förutsättningarna kan även delas in i materiella, sociala och diskursiva resurser (Olsson, 2002a; 2004a; 2004b).

Litteratur

- Ahrne, G & Papakostas, A. (2004) "Hur mycket kan man hoppas på globala rörelser? Om sociala rörelser och politiska partier". I A. Sörbom (red.) *Den tömda demokratin – och vägarna tillbaka till makten*. Stockholm: Agoras Årsbok 2004, s. 130-145.
- Amnå, E. (2004) "Cykelvinster, Rosenbads brukarråd och onödiggjorda partier – om samhällsengagemangets skilda former och sällsamma utveckling". I A. Sörbom (red.) *Den tömda demokratin – och vägarna tillbaka till makten*. Stockholm: Agoras Årsbok 2004, (s. 94-112).
- Bauman, Z. (1999) *På spaning efter politiken*. Översättning Sven-Erik Torhell. Göteborg: Daidalos.
- Bennett, W.L. (2003a) "New Media Power: The Internet and Global Activism". I N. Couldry & J. Curran (eds.) *Contesting Media Power: Alternative Media in A Networked World*. Rowman and Littlefield, s. 17-37.
- Bennett, W.L. (2003b) "Communicating Global Activism: Strengths and Vulnerabilities of Networked Politics". *Information, Communication & Society*. <http://depts.washington.edu/ccce/Home.htm>
- Bennett, W.L. (2003c) "Branded Political Communication: Lifestyle Politics, Logo Campaigns, and the Rise of Global Citizenship". I M. Micheletti, A. Follesdal and D. Stolle (eds.) *The Politics behind Products*. New Brunswick, N.J.: Transaction Books. <http://depts.washington.edu/ccce/Home.htm>
- Bennett, W.L. (2003d) "Lifestyle Politics and Citizen-Consumers: Identity, Communication and Political Action in Late Modern Society". I J. Corner & D. Pels (eds.) *Media and the Restyling of Politics: Consumerism, Celebrity and Cynism*. Noida: Sage Publications, p. 137-150.
- Bennett, W.L. (2004) "Civic Learning in Changing Democracies: Challenges for Citizenship and Civic Education". Seattle: University of Washington, Center for Communication and Civic Engagement. <http://depts.washington.edu/ccce/Home.htm>
- Bergh, A. & Rubenson, D. (2001) "Tennis och politik – är deltagande en dygd?" I J. Strömbäck (red.) *En uthållig demokrati? Sju debattinlägg om Demokratiutredningen och demokratins framtid*. Jönköping: Uppsala Publishing House, s.12-41.
- Bergström, A. (2003) "Nät demokrati – en politisk jämlikhetsrevolution?". I H. Oscarsson (red.) *Demokratitrender*. Göteborg: SOM-institutet (SOM-rapport nr 32) s. 159-177.
- Bergström, A. (2004a) "Internet". I U. Carlsson & U. Facht (red.) *MedieSverige 2004: Statistik och analys*. Göteborgs universitet: Nordicom-Sverige, s. 195-223.
- Bergström, A. (2004b) "Internetanvändningen fas II". I S. Holmberg L. & Weibull (red.) *Ju mer vi är tillsammans: Tjugosju kapitel om politik, medier och samhälle*. Göteborg: SOM-institutet (SOM-rapport nr 34), s. 319-328.
- Bjurström, E., Fornäs, J & Ganetz, H. (2000) *Det kommunikativa handlandet: Kulturella perspektiv på medier och konsumtion*. Nora: Nya Doxa.
- Björk, M & Peterson, A. (2002) "Motsättningar, makt och moderation; en introduktion". I M. Björk & A. Peterson (red.) *Vid politikens yttersta gräns: Perspektiv på EU-toppmötet i Göteborg 2001*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion, s. 9-18.
- Carlsson, M. (2002) "Nätet och medborgare i globaliseringsperspektiv". I P. Dahlgren (red.) *Internet, medier och kommunikation*. Lund: Studentlitteratur, s. 291-322.
- Corner, J & Pels, D. (2003) "Introduction: The Re-styling of Politics". I J. Corner & D. Pels (eds.) *Media and the Restyling of Politics: Consumerism, Celebrity and Cynism*. London: Sage Publications, p. 1-18.
- Dahlgren, P. (2000) "Media, Citizenship and Civic Culture". I J. Curran & M. Gurevitch (eds.) *Mass Media and Society*. (3rd ed.). London: Edward Arnold, p. 310-328.
- Dahlgren, P. (2002) "Internetåldern". I P. Dahlgren (red.) *Internet, medier och kommunikation*. Lund: Studentlitteratur, s. 13-38.
- Dahlgren, P. (2003a) *Internet, Public Spheres and Political Communication: Dispersion and Deliberation*. Lunds universitet: Sociologiska institutionen, avdelningen för medie- och kommunikationsvetenskap.
- Dahlgren, P. (2003b) "Net-activism and the Emergence of Global Civic Cultures". European Doctoral Summer School in Communication and Media, University of Westminster, August 2003; 16th Nordic Conference on Media and Communication Research, Kristiansand, Norway, Aug. 2003.
- Dahlgren, P. (2003c) "Reconfiguring Civic Culture in the New Media Milieu". I J. Corner and D. Pels (eds.) *Media and the Restyling of Politics: Consumerism, Celebrity and Cynism*. London: Sage Publications, p. 151-170.
- Dahlgren, P. (2004) "Medborgarkultur i samtidens mediemiljö". I C-G. Holmberg & J. Svensson (red.) *Mediekulturer: Hybrider och förvandlingar*. Stockholm: Carlsson Bokförlag, p. 53-79.
- Dahlgren, P. (2004) "Medborgarkulturer via medierna: en förutsättning för demokrati". I L. Nord & J. Strömbäck (red.) *Medierna och demokratin*. Lund: Studentlitteratur, s. 405-430.

- Davis, R. (1999) *The Web of Politics: The Internet's Impact on the American Political System*. Oxford and New York: Oxford University Press.
- de Jong, W., Shaw, M & Stammers, N (eds.) (2005) *Global Activism, Global Media*. London: Pluto Press.
- Dielemans, J & Quistbergh, F. (2001) *Motstånd*. Stockholm: Bokförlaget DN.
- Eriksen, O.E. & Weigård, J. (2000) *Habermas politiska teori*. Översättning J. Retzlaff. Lund: Studentlitteratur.
- Gustavsson, K. (2004) *Socialismens liv efter döden*. Stockholm: Atlas.
- Habermas, J. (2003/1981) *Borgerlig offentlighet: Kategorierna "privat" och "offentligt" i det moderna samhället*. Översättning J. Retzlaff (4: e uppl.). Lund: Arkiv moderna klassiker.
- Habermas, J. (1990) *Kommunikativt handlande: Texter om språk, rationalitet och samhälle*. Översättning M. Carleheden, m fl. Redigerade av A. Molander. Göteborg: Daidalos.
- Hill, K.A & Hughes, J.E. (1998) *Cyberpolitics: Citizen Activism in the Age of the Internet*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- Holmberg, S & Oscarsson, H. (2004) *Väljare: Svenskt väljarbete under 50 år*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Holmquist, F. (2005) *Större möjligheter än intresse: Medborgarkultur och deliberativ diskurs på svenska socialpolitiska hemsidor*. Lunds universitet: Sociologiska institutionen, Avdelningen för medie- och kommunikationsvetenskap. <http://socbetbib.lu.se>, Xerxes – uppsatser i fulltext. (Magisteruppsats)
- Hubert, A & Caremier, B. (2000). *Democracy and the Information Society in Europe*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Jensen, K.B & Helles, R. (2005). "From Interactivity to Interaction? A Content Analysis of Websites as Public Resources for Political Participation". I K.B. Jensen (ed.) *The World Wide Web as Political Resource and Aesthetic Form*. Samfundslitteratur/Nordicom.
- Karlsson, C. (2004) "Den deliberativa drömmen och politisk praktik – samtalsdemokrati eller elitdiskussion?". I M. Giljam & J. Hermansson (red.) *Demokratis mekanismer*. Lund: Liber, s. 214- 230.
- Landeström, J. (2005) *IT i Sverige 2005: En bok om trender och utveckling inom IT i Sverige*. Exido och Dataföreningen. Lund: Studentlitteratur.
- Lundquist, L. (2001) *Medborgardemokratin och eliterna*. Lund: Studentlitteratur.
- Martinsson, J. (2001) "Den svenska nätopinionen". I S. Holmberg & L. Weibull (red.) *Land, Du välsignade?* Göteborg: SOM-institutet (SOM-rapport nr 26) s. 311-322).
- McCaughey, M & Ayers, M.D (2003) "Introduction". I M. McCaughy & M.D. Ayers (eds.) *Cyberactivism: Online Activism in Theory and Practice*. (s. 1-21). New York & London: Routledge.
- Naurin, D. (2004) "Offentlighet – renar, försenar och väcker känslor". I M. Giljam & J. Hermansson (red.) *Demokratis mekanismer*. Lund: Liber, s. 231-246.
- Nerman, B. (1997) *Den offentliga lögnen*. Stockholm: Atlas.
- Olsson, T. (2002a) *Mycket väsen om ingenting: Hur datorn och internet undgår att forma till medborgarens tekniker*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Olsson, T. (2002b) "Politiskt deltagande i den digitala tidsåldern". I P. Dahlgren (red.) *Internet, medier och kommunikation*. Lund: Studentlitteratur, s. 205-230.
- Olsson, T. (2004a). *Oundgängliga resurser: Om medier, IKT och lärande bland partipolitiskt aktiva ungdomar*. Media and Communication Studies Lund University, Research Report 2004:2, Lund: Sociologiska institutionen.
- Olsson, T. (2004b) *IT-visioner möter IT vardag: Om politisk kommunikation i retorik och praktik*. Sundsvall: Demokratiinstitutet (rapportserie nr 6).
- Olsson, T. (2005a) "Young Citizens, ICTs and Learning: A Design for a Study of the Media and Political Activity". I U. Carlsson (red.) *Nordicom-Information*, nr 1/2005, årgång 27. Göteborg: Nordicom, s. 67-75.
- Olsson, T. (2005b) *Alternativa resurser: Om medier, IKT och lärande bland ungdomar i alternativa rörelser*. Media and Communication Studies Lund University, Research Report 2005:1, Lund: Sociologiska institutionen.
- Papacharissi, Z. (2004) "The Virtual Sphere: The Internet as a Public Sphere". I F. Webster (ed.) *The Information Society Reader*. London and New York: Routledge, p. 379-392.
- Petersson, O. et al. (1998) *Demokrati och medborgarskap*. Stockholm: SNS förlag. (Demokratirådets rapport 2000)
- Petersson, O. et al.. (2000) *Demokrati utan partier*. Stockholm: SNS förlag. (Demokratirådets rapport 2000)
- Petersson, O. et al. (2005) *Mediernas integritet.*, Stockholm: SNS förlag. (Demokratirådets rapport 2005)
- Petersson, M. & Ribbhagen, C. (2003) "Förutsättningar för ett brett medborgarligt deltagande". I H. Oscarsson (red.) *Demokratitrender*. Göteborg: SOM-institutet (SOM-rapport nr 32) s. 137-158.
- Poster, M. (1998) "Cyberdemokrati – Internet och det postmoderna subjektet". I O. Hemer & J.O. Nilsson (red.) *i Transformation: Kulturen i den virtuella staden*. Lund: Aegis förlag, s. 112-137.
- Premfors, R. & Roth, K. (2004). En demokratisyn och ett forskningsfält". I R. Premfors och K. Roth (red.) *Deliberativ demokrati*. Lund: Studentlitteratur, s. 7-22.
- Renikainen, J & Reirberger, M. (2004) "Kritiken av deliberativ demokrati". I R. Premfors & K. Roth (red.) *Deliberativ demokrati*. Lund: Studentlitteratur, s. 277-316.
- Salter, L. (2003) "Democracy, New Social Movements, and the Internet: A Habermasian Analysis". I M. McCaughy and M. D. Ayers (eds.) *Cyberactivism: Online Activism in Theory and Practice*. New York & London: Routledge, s. 117-144.
- SOU, 1999:126. *Politikens medialisering*. Demokratitredningens forskarvolym III. Stockholm: Fakta Info Direkt. SOU, 2000:1. *En uthållig demokrati! Politik för folkstyrelse på 2000-talet*. Demokrati-

- utredningens slutbetänkande*. Demokratiutredningen. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.
- Strandbrink, P. (1998) "Det moderna medborgarskapets börda: Den liberala demokratins problem". *Häften för kritiska studier*, nr 2, s. 49-61.
- Strömbäck, J. (2004) *Den medialiserade demokratin: Om journalistikens ideal, verklighet och makt*. Kristianstad: SNS Förlag.
- Svensson, C. (2001) *Samtal, deltagande och demokrati i svenska TV-debattprogram*. Linköping: Linköping universitet, Institutionen för Tema – Tema Kommunikation.
- Sörbom, A. (2002) *Vart tar politiken vägen? Om individualisering, reflexivitet och görbarhet i det politiska engagemanget*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Sörbom, A. (2004) "Den tömda demokratin – och vägarna tillbaka till makten". I A. Sörbom (red.) *Den tömda demokratin – och vägarna tillbaka till makten*. Stockholm: Agoras Årsbok 2004, s. 6- 31.
- Sörbom, A. (2005) *När vardagen blir politik*. Stockholm: Atlas.
- Vera-Zavala, A. (2003) *Deltagande demokrati. En resa till latinamerika och tillbaka på jakt efter demokratins framtid*. Stockholm: Agora.
- Wilhelm, A. (1999) "Virtual Sounding Boards: How Deliberative is Online Political discussion?". I B.N. Hague & B.D. Loader (eds.) *Digital Democracy: Discourse and Decision Making in the Information Age*. London and New York: Routledge, p. 154-178.
- Wilhelm, A. (2000) *Democracy in the Digital Age: Challenges to Political Life in Cyberspace*. New York and London: Routledge.
- Wilhelm, A. (2004) *Digital Nation: Toward an Inclusive Information Society*. Massachusetts: The MIT Press.
- Åström, J. (2004) *Mot en digital demokrati? Teknik, politik och institutionell förändring*. Örebro: Universitetsbibliotek.

Recensioner

**Karin Becker, Erling Bjurström, Johan Fornäs,
Hillevi Ganetz (red.):**

Medier och människor i konsumtionsrummet

Nora: Nya Doxa, 2002, 425 s., ISBN 91-578-0410-9

Det medialiserede forbrugersamfund kan forekomme så mange-facetteret, kaleidoskopisk – for ikke at sige uoverskueligt – at det er en umulig opgave at foretage en systematisk kortlægning af samspillet mellem medier og forbrug. Det er ikke desto mindre hvad forskergruppen bag denne bog (og en række beslægtede udgivelser) har sat sig for at gøre: "(...) det är otillfredsställande att ständigt bara dra slutsatsen att allt är väldigt komplext och blandat i största allmänhet. Det behövs sätt att visa mer precist vilka sorters samspel som finns, så att kompleksiteten inte bliver till något helt ohanterligt kaos" (298). Sætningen forekommer i Johan Fornäs's perspektiverende efterskrift, men kan ses som en beskrivelse af den intention der ligger bag hele det ambitiøse såkaldte 'Passage-projekt', som forskergruppen i en årrække har arbejdet med.

Det er bogens, og projektets, formål – med indkøbscentret Solna Centrum som empirisk lokalitet – at kortlægge samspillet mellem konsumtion og kommunikation i det medialiserede samfund. Hvor den tidligere udgivelse af samme forskergruppe: *Passager: Medier och kultur i ett köpcentrum* (Becker et al. 2001) foretog en fortolkningsmæssig pejling på *konsumtion* anskuet som kommunikation, sætter bogen her fokus på den komplementære problematik: *kommunikation* anskuet som konsumtion. Dette chiasme-forhold mellem kommunikation og konsumtion udtrykkes elegant i Habermas-allusionen i titlen på den tredje publikation fra projektet: *Det kommunikativa handlandet. Kulturelle perspektiv på medier och konsumtion* (Bjurström, Fornäs & Ganetz 2000), der indeholder en dybtgående udredning af det samlede Passage-projekts teoretiske grundlag.

I denne bogs indledning "Kommunikation som konsumtion" fører Johan Fornäs kort læseren ind i forskergruppens videnskabelige univers: "Varje

konsumtionshandling ingår i sociala sammanhang där mening skapas och utväxlas, och det som är speciellt med medievaror är att deras köp och bruk har sådant meningsskapande till huvudsyfte" (9). Analyserne af mediernes kommunikative liv i Solnacentret bygger alle på en fælles teoretisk optik, der indeholder tre bærende hovedtemaer: 1. *Kredse*, hvor det intermediale samspil mellem medietyper analyseres; 2. *Kæder*, der kigger på mediebrugets tidslige forløb fra valg over køb/anskaffelse og brug til bortskaffelse, og 3. *Kontekster*, hvor mediebrugens rumlige kontekster analyseres, konkret fra butikscentret til hjemmet, og mere generelt i de lokale, nationale og globale samfundsrum. Disse tre hovedtemaer fungerer som en art musikalsk partitur for de forskellige etnografiske undersøgelser, samtidig med at disse har den frihed til at improvisere som er nødvendig for en genstandssensitiv forskningsproces. Indledningen forklarer også kort inspirationen fra Benjamins "grandiøst oavslutade *Passagearbete*" (10), hvori han skildrer passager, arkader og varehuse i 1800-tallets Paris i en analytisk montageform der tilsammen udgør et signalement af den tidlige kapitalismes hverdagsliv.

Martin Gustavsson analyserer i det veldokumenterede men lidt omstændelige kapitel "Mediemaskiner: Kommunikationens hårdvaror" selve medieapparaterne som kulturelle objekter, i tre forskellige perspektiver: et *statsligt* der handler om pantemyndighedernes definition af hvad der skal regnes for "et förväntat objekt i ett 'normalt' hem" (29); et *markeds*mæssigt der med Expertkæden som case påpeger koncentrationen på hjemelektronikmarkedet og den deraf følgende ensretning af vareudbuddet; og et *borger*perspektiv der ikke ser på teknikkens anvendelse men udelukkende på de "modstandstaktikker", som forbruger-borgere be-

nytter i kampen mod hard- og softwarebranchernes magt (forbrugerklager over markedsføring; sortlistning på nettet; piratkopiering).

I kapitlet "Tidninger och tidsskrifter: Transnationella förbindelser" ser Leonor Camauër på aviser og tidsskrifter som katalysatorer for informations- og identitetsprocesser på tværs af lokale, nationale og transnationale rum, og på spændingsfeltet mellem avisioskens kommercielle og bibliotekets offentlige rum. Publikationsudbud, visuel tilgængelighed, opstillingslogik, samt migranternes brugsmønstre gennemgås meget deskriptivt, med analytiske indsigter der er ganske upåfaldende – fx at disse medier "utgör ett band til tilläsarnes ursprungsland och dess språk, kultur och föreställningsvärld" (78).

Hillevi Ganetz og Karin Lövgren beskriver i "Böcker: Urvalssprocesser i bokhandeln" bogbranchens udvikling og i lyset heraf butiksrummets organisering og design for at kunne udsige noget om boghandelns betydning for bogkøberens valg og køb. Som i det foregående kapitel er der overvejende tale om en kondensering af almenviden, her om bogmarkedet. Dog præsenteres der en interessant indsigt fra det observerende feltarbejde: De ansatte lader kunderne være i fred – i modsætning til anden detailhandel "sker det ingen aktiv försäljning" (102). Iagttagelsen følges af et spændende ræsonnement om bogen som vare i spændingsfeltet mellem en kommerciel verden og en kulturel verden hvor salg kræver en tilbagetrukket lidt ophøjet atmosfære uden forsøg på at overtale til køb.

Det er kortlægningen af menneskers formål med boganskaffelser, der er emnet for Hillevi Ganetz's kapitel "Böcker: Lån och gavor". Hun baserer undersøgelsen af eget-køb, bibliotekslån og gavekøb på en cyberetnografisk tilgang, hvor hun iagttager de "bogorme" der befolker en internet-diskussionsliste. Især den fortolkningen af boggavekøb og gavehensigter hæver sig over det detail-registrerende: De antropologiske gaveteorier benyttes kreativt til at finde regelmæssighederne i de ambivalente hensyn, som informanterne anlægger ved boggaver til henholdsvis nært- og fjernerestående 'andre'.

I "Affischer och kort: Bildgenrer i bruk" undersøger Anette Göthlund menneskers forbrug af plakater, kort og andre ikke-kunstneriske billeder, med billedkædebutikken Galerix som observations- og interviewlokalitet. Hun undersøger såvel butikkens visuelle miljø som forbrugernes italesættelser af købs- og brugssammenhænge, og frembringer dermed viden om et hverdagsbilledrum, der har været overset af såvel kunsthistoriske som medieanalytiske tilgange. Analyserne er ind imellem ret

inkonklusive og spekulative, men formår glimtvis at fange spændende betydningsprocesser, fx. den måde hvorpå rammeværkstedet i selve butikken kan fungere auraskabende for de masseproducerede hverdagsbilleder.

Karin Becker beretter i "Fotografier: Lagrade bildminnen" med udgangspunkt i to fotobutikker om hvordan fotografiet er indvævet i menneskers hverdag. Analysen slutter i et delvist opgør med Benjamin med spændende refleksioner om fotografiet som refleksivt medie: hvordan mennesker ved at tage fotos "får syn på sig själv" (176). Kan det ikke være således, spørger hun, at det at fotografere på eventkulturens offentlige steder fungerer som en personlig investering i det masseproducerede forbrugsrum der genindfører aura og ægthed for det fotograferende individ?

Lars Kaijser rapporterer i "Telefoni: Mobile gränser" fra et etnografisk feltarbejde i Solna Centrum om mobiltelefoner, kombineret med en tekstanalyse af mobiltelefoners italesættelse i aviser, i etikettebøger og på nettet.. Det overordnede perspektiv i denne analyse, der er en af de mest indsigtsrige i bogen, er at mobiltelefonen ses som en uroskabende budbringer af og medproducent af en ny tid, mens den bliver gjort til medium for forhandlinger om identiteter og grænsedragninger i det sociale rum. Analysen indeholder spændende etnometodologiske observationer og refleksioner om det offentlige samtalerums grænsedragninger og kroppens rolle heri, og om betydningen af brugernes alder for om det er første eller andet led i dette "tooltoy" der dominerer dets brug og italesættelse.

Hasse Huss følger dernæst i et portrætinterview – "Musik: Egna ljudspår" – et amatørpigebands musikalske verden i krydsfeltet mellem musikkonsumtion og –produktion, og belyser de vilkår som bandet er underlagt i en mandsdomineret musikbranche med kommercielt styrede konventioner og forventninger. På sine egne præmisser leverer Huss et medrivende narrativt forløb med stigende spændingskurve frem mod bandets store koncert. I bogens kulturvidenskabelige sammenhæng stikker den new journalism-prægede fremstilling lidt ud, især når Huss fortaber sig i personlige sammenligninger af historiske bluesnumre og girlgroup klassikere, men også som følge af det spinkle empiriske grundlag.

I "Video: Brukets tider och platser" giver Karin Lövgren et omhyggeligt dokumenteret øjebliksbillede af brugen af videofilm år 2001, fra videoudlejningsbutikkens indretning, udvalg og kundeadfærd, til receptionssituationen i hjemmet – et medie der har lagt tidligere tiders mediepanikker bag sig

og er blevet et fredsommeligt element i medie-hverdagen. Heraf følger måske også kapitlets problem: Det er ganske enkelt svært at sige noget ikke-selvindlysende om videomediet i dag.

Med Erling Bjurströms kapitel "Samlarekretsar: I mediekonsumtionens marginaler" skifter bogen kance og går fra de etnografisk-deskriptive bidrag til de to afsluttende teoretiserende analyser (Bjurström, Fornäs). Bjurströms analytiske essay handler om 'samleren' i Benjaminsk forstand, hvor det at samle er former for forbrug der ikke handler om enkeltvarers brugs- og bytteværdi, men om at et samlersubjekt knytter affektive værdier til industrielle vareobjekter, der gøres til genstand for samlerspraksis (bøger, videofilm, serieblade, idollbilleder, osv.). Det at samle er altså et gådefuldt urmenneskeligt instinkt, hvis moderne artikulation i forbrugersamfundet kræver analyse og refleksion. Det gør Bjurström så i et fængende ræsonnement med fast forankring i Benjamins analyser af samlere i Paris's passager og med reference til moderne samlere som Nick Hornby's fiktive samler i High Fidelity. Han konstaterer at samlere ikke har gode vilkår i Solna Centrum og opsøger derfor tre samlere i cenrets periferi, bl.a. på en plademesse, for at belyse hvad der konstituerer en moderne samler. Det ville have bragt Bjurström mere i dialog med bogens øvrige bidrag, hvis han havde knyttet en klarere forbindelse mellem 'samleren' og den almindelige forbruger i butikscen-tret, gennem en nærmere undersøgelse af sidstnævntes affektive investeringer i enkeltstående for-brugsvarer.

Johan Fornäs, der vel må ses som Passage-projektets teoretiske eminence, påtager sig i det omfattende efterord "Mediesamspel i tid och rum" at sammenfatte indsigterne fra de mange enkeltstudier til en syntetiserende oversigt over de mønstre og tendenser der kendetegner mediebrug i forbrugersamfundet. Han inddrager her også de – vigtige – medier, der er underbelyst i case-analyserne fordi de typisk ikke bruges i et butikscen-ter (computere, ærmedier) eller ikke længere findes i Solnacentret (biograf). Efterskriftet trækker kun få eksplicitte linier til de mange delstudier, og fremstår i stedet som et fyldigt teoretisk ræsonnement over mediean-vendelsens tre hoveddimensioner i projektets empi-riske arkitektur: mediesamspel, mediekæder (tids-relationer i (for)bruget), og mediekontekster (rum-lige kontekster). Fornäs plæderer her for nødvendigheden af at opgradere analysen af den kulturelle of-fentlighed, fordi den er lige så vigtig for afklaringen af påtrængende magtspørgsmål som den politiske offentlighed.

I overensstemmelse med den grundlæggende mønstersøgende projektintention, som jeg citerede i indledningen, er efterskriften kendetegnet ved hvad man kunne kalde 'viljen til typologi'. Det gælder fx den glimrende diskussion af 'intermedialitet' og dens relationer til de beslægtede fænomener 'remedie-ring', 'intertekstualitet' og 'konvergens', der slutter med en typologi over intermediale varianter og rela-tioner. Fornäs bemærker selv, at intermedialitets-begreber er et minefelt (302), og typologien er da heller ikke helt vellykket – men ikke desto mindre tankevækkende.

Efter en kort case-analyse af Solnacentrets 'bio-graf der forsvandt', ser Fornäs på relationerne mel-lem Solnacentrets markedssfære, lokalsamfundets politiske magthavere og borgernes civile samfund. Med udgangspunkt i fejringen af indvielsen af det ombyggede Solnacent-er i 2001 foretages der en magtanalyse, der konkluderer at vi står over for en samfundsmæssig "makrokontext där stat och kapital gemensamt strävar att bygga om snart sagt hela sta-dens gamle folkhem till et gigantisk och välkon-trollerat köpcentrum med total service åt alla kom-muninvånare" (335). I samme retning peger metafo-rer der beskriver centret som 'glupskt' og repræsen-tant for 'pengarnas tentakler', og et fremtidsscenario præget af "ett panoptiskt övervakningssamhälle" (335-8).

Det virker her som om bogen, til trods for sin eksplicitte erklæring om at totaliteten aldrig er mod-sigelsesfri, og at der er grund til både at foruroliges og fascineres (345), alligevel henfalder til en klassisk kulturpessimistisk optik, der essentialistisk place-rer det kommercielle som entydigt negativt: Nok er der modsatrettede kræfter inden for det kommer-cielle, men når de har udkæmpet deres kamp, er nettoresultatet alligevel, at det kommercielle påvir-ker det civile samfund som en negativ kraft, mens 'det gode' udelukkende kan komme fra folkets mod-stand mod de kommercielle logikker. Alene historien om indførelse af kommercielt TV i de nordiske lande burde give anledning til en mere nuanceret fremstilling, hvor det kommercielle i kraft af modtagerorienteringens nødvendighed tillægges mu-ligheden for positiv og frigørende effekt på fx pater-nalistiske magtrelationer.

Sammenfattende kan man kun være imponeret af den kollektive kraftpræstation, som forskergruppen kollektivt og enkeltvis har ydet til belysningen af den senmoderne medialiserede forbrugerkultur. Ana-lyserne er sjældent veldokumenterede i etnografiske observationer og interviews, og den overordnede teoretiske optik er frugtbar. Man kan spørge sig

selv, om vekselvirkningen mellem de undertiden meget deskriptive enkeltstudier og efterskriftens teoretisk-sammenfattende overblik en hensigtsmæssig: Mange af analyserne er så stilfærdige i deres kortlægningsambition, og insisterer så meget på 'thick description', at de ikke får fremført eksplicitte kulturanalytiske pointer om medie- og forbrugskulturens tilstand og retning. Hvis nu Efterskriften var blevet anbragt som indledning til bogen, ville denne læser have fået mere ud af enkeltanalyserne, fordi disse derved mere ville fremstå som illustrationer af det generelle kulturanalytiske signalement.

Men tilbage står at vi med denne bog har fået forøget vores viden om hvordan mennesker navigerer og interagerer i den hæsblæsende, konvergerende, intermediale samtidskultur. Som rigt facetteret og indsigtsfuldt øjebliksbillede af forbruger-

kulturens medier anno 2000 vil bogen have blivende værdi for fremtidige medie- og kulturforskere.

*Kim Schrøder
Institut for Kommunikation
Roskilde Universitetscenter*

Referencer

- Erling Bjurström, Johan Fornäs, Hillevi Ganetz (2000)
Det kommunikativa handlandet. Kulturella perspektiv på medier och konsumtion, Nora: Nya Doxa 2000.
- Karin Becker, Erling Bjurström, Johan Fornäs, Hillevi Ganetz (red.) *Passager. Medier och kultur i ett köpcentrum*. Nora: Nya Doxa 2001.

Lena Ewertsson:

Dansen kring Guldkalven?

En historia om oppbygget av TV4 1984-1991

Stockholm, SNS Förlag, 2005, 478 p., ISBN 91-85355-21-6

I et generelt mediehistorisk perspektiv har nordisk TV-utvikling vært eksepsjonelt hurtig og turbulent i de om lag femti årene som er gått siden dette genuint nye mediet ble introdusert. Perioden har ikke bare brakt en radikal teknologisk utvikling – fra et nærmest komisk teknologisk steinaldernivå til dagens avanserte løsninger. Også innhold og bruk har hele tiden vokst i omfang og fått en stadig større betydning for den enkelte, for familien og for samfunnet. Fra absolutt intet – til ganske så mye.

Televisjonens korte historie er allerede så hendelsesrik at tiden forlengst er moden for nedtegnning av det mylder av begivenheter som allerede har funnet sted, før de begraves under kommende skred av nye hendelser og mens aktørene som skapte utviklingen ennå finnes blant oss. Like viktig er behovet for analyse av utviklingen av den rolle det nye mediet har erobret i samfunnet; hvilke implikasjoner har oppstått, hvilke krefter og hvilke aktører har skapt utviklingen. Et sentralt spørsmål er i hvilken grad det demokratiske samfunn har lyktes med å influere på utviklingen, enn si å lede den. Det er åpenbart et behov for å lære noe av den femtiårige historien som har utfoldet seg foran våre øyne.

Etter introduksjonen av TV-mediet som et genuint nytt fenomen, var de første 30 årene i nordisk TV-historie preget av en jevn, nærmest lineær, utvikling innen snevre og veldefinerte rammebetingelser. Det var i mange år stor enighet om at mediet skulle være en statlig eid enhetskanal, underlagt sterk politisk styring, omtrent som i daværende øst-Europa. Innholdet var ment å være allmenntilgjengelig og styrt av den importerte *public service* ideologien med alle sine ideelle imperativer. Men så inntraff i perioden 1984-92 en voldsom diskontinuitet i utviklingen, nemlig fremveksten av privateid, reklamefinansiert televisjon. En utvikling som forløp ganske likt og parallelt i Sverige og Norge, men med noe forskjellig utfall i forhold til de to øvrige skandinaviske land.

I de påfølgende årene har igjen utviklingen av nordisk televisjon vært mer kontinuerlig. Selv om tiden fra 1992 frem til i dag visselig har brakt en rivende utvikling på alle områder, fremstår den store diskontinuiteten som introduksjonen av privateid, kommersielt fjernsyn representerer, som en bemerkelsesverdig milepæl i mediehistorien.

Lena Ewertsson (forsker ved Avdelningen för teknik- och vetenskapsstudier, Göteborgs Universi-

tet) har i to store monografier presentert dyptgripende beskrivelser og analyser av denne *transient-situasjonen* i svensk televisjon. Konsentrert om fremveksten av de to TV-kanalene TV3 og TV4 har hennes forskningsmessige hovedanliggende vært å belyse drivkreftene bak utviklingen og de prosesser som utspant seg. Hun søker å belyse spørsmål som i hvilken grad forandningsprosessene var drevet frem av teknologien selv, nærmest styrt av en usynlig teknologisk determinisme, i hvilken grad fremdriften var i hendene på målbevisste, profittsøkende kommersielle aktører og hvilken rolle politikere og politiske partier maktet å spille for å styre, eller i det minste å påvirke, medieutviklingen mot omforente mål for en ønsket samfunnsutvikling. Men samtidig med å gi en teoretisk analyse presenteres et omfattende empirisk materiale som gjennom sin grundighet langt på vei kvalifiserer de to bøkene til å fremstå som den hittil mest autoritative historiefortelling av fremveksten av de to første og stadig helt dominerende svenske, kommersielle TV-kanalene TV3 og TV4 og som sammen skapte en helt ny situasjon i svensk televisjon.

Ewertssons første studie er doktoravhandlingen fra 2001. Den sprang ut fra det meget fruktbare og betydningsfulle Tema-forskningsmiljøet ved Linköpings Universitet. Tittelen er *The Triumph of Technology Over Politics? Reconstructing Television Systems: The Example of Sweden*. Avhandlingen har som ambisjon å gi et teoretisk bidrag til litteraturen om teknologisk forandring av store sosio-tekniske systemer. Den teoretiske belysningen er forankret i en omfattende empirisk studie av aktøren *Industriaktiebolaget Kinneviks* pionerinnsats for å skape den første svenske kommersielle TV-stasjonen – TV3 som så dagens lys nyttårsnatten 1987. For mange lesere vil i dette tilfelle empirien være vel så interessant som den teoretiske studien, slik ofte er tilfelle med doktorsavhandlinger, spesielt fordi historien er fremstilt på en engasjerende og velskrevet måte.

På grunn av det rådende regulatoriske regime som gav Sveriges Radio monopol på markbasert, riksdekkende kringkasting måtte TV3 velge distribusjon via satellitt og ha redaksjon i London, noe de herskende politiske miljøer anså som en direkte bøllete (busig) atferd. På grunn av de begrensede distribusjonsmuligheter på den tiden, fikk den nye kanalen ikke så stort publikum i de første årene.

Men den fikk likevel stor betydning for den videre utvikling ved å varsle om at en ny tid banket på døren og ved at det vokste frem en nagende uro i de politiske miljøer over at man var i ferd med å miste kontrollen over svensk televisjon. Det var imidlertid først i oktober 1991 at kommersielt fjernsyn for alvor trengte inn i hele 'folkhemmets' medieverden, da den markbaserte kanalen TV4 så dagens lys og kom til å representere den både i fortid og ettertid største diskontinuitet i svensk TV-historie. Det var derfor både naturlig og fortjenstfullt at Ewertsson i 2005 publiserte *Dansen kring guldkalven? En historia om oppbyggandet av TV4 1984-1991*.

Boken er et monumentalt verk på 478 sider, basert på et meget omfattende og veldokumentert datamateriale innsamlet i perioden 2001-05. Et 40-talls intervjuer er utført i egen regi, og forfatteren har også hatt tilgang til flere øvrige, upubliserte videointervjuer og har med stor grundighet trålet gjennom et mylder av offentlige og private arkiver som er gjort tilgjengelige eksklusivt for dette prosjektet. Det eneste sentrale arkiv som rapporteres utilgjengelig er styreprotokollene i det sosialdemokratiske partiet som er underlagt en 20-årig sperreperiode. Dette er imidlertid oppveid av ganske åpenhjertige sekundære kilder fra det samme miljøet. Det er i parentes interessant å bemerke at svenske samfunnsaktører av alle kategorier åpenbart er mye dyktigere enn sine norske kolleger til helt privat å nedtegne og arkivere materiale som dokumenterer egen innsats i form av innspill, referater og egne observasjoner samt refleksjoner omkring andres atferd. Dette gjør historieforskningen mye mer reliabel enn om historikeren i hovedsak må basere seg på intervjuobjekters mer og mindre sviktende erindringer, ikke så sjelden forvridd av ønsketenkning og fortrenghninger.

Ewertsson definerer den vellykkede fremveksten av TV4 som en industriell innovasjon og baserer sin innledende analyse på Schumpeteriansk teori og begrep. Innovasjoner skapes gjerne av pådrivende entreprenører, og i den store gruppe mennesker som bidro til å realisere innovasjonen TV4 er det to personer som fremholdes som de suverent mest sentrale; *Gunnar Bergvall* og *Ingemar Leijonborg*. To vidt forskjellige personligheter som fant hverandre i et kraftfullt samarbeid om å realisere en felles visjon om å virkeliggjøre et nyskapende, privat alternativ til den tunge, statlige monopolisten SR.

Leijonborg kom fra en ledende produsentstilling i SRs TV-virksomhet (SVT). Han hadde vært med på utviklingen av svensk televisjon fra dens første dager og beskrives som en usedvanlig kompetent og innovativ fagperson. Mot slutten av sin tid i SVT

hadde han imidlertid gått trett av den store organisasjonens stivhet og stadig avtagende evne til nyskapning og utvikling. Bergvall hadde en helt annen og komplisert bakgrunn. Utdannet som sivilingeniør fra KTH med spesialisering innen matematikk og operasjonsanalyse, arbeidet han pionermessig med datamaskinbaserte simuleringer, bl.a. for forsvaret, før han etter hvert kom inn i forretningslivet og via ulike befatninger hadde endt opp i Bonnier-konsernet som direktør for bl.a. strategisk utvikling. Åpenbart må Bergvall på sin side ha følt Bonnier-organisasjonen som for trang for sin voksende entusiasme for å skape en ny TV-industri.

Et av bokens spennende høydepunkter er den levende og detaljerte skildringen av hvordan disse to pionerene gradvis fant hverandre i et stadig tettere samarbeid om å skape en ny reklamefinansiert TV-kanal. Selv om de første løse samtaler startet allerede i 1976, så var det ikke før i 1984-85 at de to tok skrittet fullt ut og ble heltids engasjert i deres egen nyskapning som etter en del navnemessig famling kom til å hete *Programbolaget Nordisk Television AB* og som etter hvert ble den ledende aktør i den utvikling som førte frem til dannelsen av TV-kanalen TV4.

Det er bemerkelsesverdig at rundt 1985 hadde de fleste aktørene som etter hvert startet prosjekter for å skape ny TV-virksomhet klare ambisjoner om ikke å begrense seg til eget land, men tok i stedet sikte på å skape nordiske TV-kanaler. Foruten Nordisk Television AB arbeidet Kinnevik-konsernet gjennom datterselskapet Medvik med prosjektet *Scandinavian Broadcasting Group (SBG)* som senere ledet frem til satellittkanalen TV3. *Nordic Channel* var et annet samtidig prosjekt. Også den norske børsbølen *VIP Scandinavia* arbeidet i sin korte levetid med vidløftige planer for satellitt distribuert TV mot et nordisk publikum. Men som så mange initiativ i tiden som fulgte om nært svensk-norsk samarbeid viste det seg dessverre vanskelig å realisere levedyktige megaprojekter. Det er mange eksempler: Det nordiske satellittprosjektet Nordsat, Volvøierskap i bytte mot oljekonsesjoner, det bedrøvelige fusjonsforsøket Telia/Telenor samt integrerte nordiske TV-sendinger. Unntaket er TV3 som fortsatt sender mot et nordisk publikum, men med en mindre utenlandsk seeroppslutning enn i moderlandet.

I siste halvdel av 80-årene arbeidet Bergvall/Leijonborg intenst med planlegging og forberedelser for sin blivende kanal. Ewertsson presenterer her en detaljert fremstilling av alle blindgater og tilfældige aktører som ble utforsket for å finne risikovillige investorer – åpenbart en svært frustrerende oppgave.

Svensk storkapital hadde problemer med helt å forstå at man her kunne være fødselshjelpere for en potensiell gullkalv. Et annet problem var å utforske og definere det ukjente markedet for TV-reklame, noe nesten ingen hadde særlig erfaring med. Ewertsson beskriver disse prosessene med grundighet og innsikt i det finansielle miljøets spilleregler og virkemåte. Vi møter her et fascinerende persongalleri av små og store aktører som kom og gikk på en ganske så ustrukturert scene.

Det største problemet som Bergvall/Leijonborg møtte i sitt strev viste seg å være det politiske systemet hvor flertallet slett ikke delte initiativtagernes entusiasme for å skape en reklamefinansiert kanal. Mange var dogmatisk av den oppfatning at reklame i TV burde unngås for enhver pris, en for så vidt vanlig politisk holdning i hele Skandinavia på den tiden. I følge Ewertsson undervurderte spesielt Bergvall styrken av denne motstanden som kom til å forsinke prosjektet med 2-3 år. Selv om både Moderata samlingspartiet og Folkpartiet for lengst hadde gått inn for reklame i fjernsynet i sine parti-programmer hjalp det lite så lenge det dominerende sosialdemokratiske regjeringspartiet hadde programfestet en bastant avvisning. Men en politisk prosess kom likevel i gang. Ewertsson presenterer i denne sammenheng en nennsom analyse av de mer og mindre tydeliggjorte motiver som styrte utviklingen mot konsensus gjennom en femårig politisk prosess, ikke ulikt det parallelle forløpet i Norge.

Et viktig motiv for statsminister Palme var å forhindre fremveksten av en næringslivsdominert propagandamaskin som han fryktet kunne påføre arbeiderbevegelsen stor skade. Andre sosialdemokrater var opptatt av at TV-mediet kunne føre til katastrofalt bortfall av reklameinntekter for A-pressen – en frykt som også fantes i det norske politiske miljøet. Et moderert standpunkt ble blant flere andre forfektet av Palmes nære partikamerat, den innflytelsesrike kulturpersonligheten Harry Schein, som med styrke gikk inn for å kanalisere all TV-reklame til SVT gjennom opprettelse av en ny statlig kanal. Et ikke særlig uventet standpunkt for Schein, idet han på denne tiden var mangeårig styreformann i Sveriges Radio-konsernet.

Men en prosess var likefullt på gang. Noe som sterkt bidro til en revisjon av fastlåste standpunkter var en økende allmenn frykt for at satellittformidlede reklamefinansierte kanaler sendt fra utlandet skulle erobre store deler av det nasjonale reklamemarkedet, helt utenfor politisk kontroll og på bekostning av svenske medier, spesielt avisene. Kinneviks suksessrike lansering av TV3 dokumenterte klart at dette var en velbegrunnet frykt. Dette

bidro etter hvert til at den sosialdemokratiske regjeringen våren 1989 signaliserte at en radikalt ny politikk snart ville bli lansert.

Det er interessant å notere at alle disse motivene for politisk stillingstaking er ganske like og parallelle med prosessene i det norske politiske miljø. Alene dette faktum kan tas som et argument for at bak de presumtivt frie politiske viljer lå en ubønnhørlig teknologisk determinisme som tvang aktørene til å spille forutbestemte roller i et nasjonalt samfunnsdrama med gitt utfall. De ideelle politiske ambisjoner måtte vike for økonomisk pragmatisme.

Men utlysning av en konsesjon dro stadig ut i tid. For i det hele tatt å komme i gang, lanserte Nordisk Television derfor den 15. september 1990 sin kanal TV4, men henvist til satellitt-distribusjon. Til tross for at TV4 fra første dag markerte seg som en atskillig mer utpreget svensk kanal enn den etablerte konkurrenten TV3, ble nykommeren slett ikke den publikumssuksess som man håpet på. Seeroppslutningen var dårlig, noe som førte til kritisk lave reklameinntekter. Strategien med å basere seg på en stor grad av egen, svensk produksjon viste seg å være for kostbar i forhold til den skuffende dårlige uttelling i den aktuelle konkurransesituasjonen.

Den lite vellykkede debuten i markedet førte til økende misnøye blant eierne og som i sin tur ledet til flere endringer i kanalens ledelse. Spesielt ble det fremtvunget et mer profesjonelt bedriftsøkonomisk lederskap, enn det de to gründerne kunne stille opp med. Med dette begynte gründernes stilling etter hvert å erodere og som til slutt ledet frem til deres fall. Denne delikate prosessen skildres i stor detalj og underbygges av nytt materiale som Ewertsson med stor nidkjærhet har fremskaffet.

Siste del av boken fremstår for denne anmelder som verkets høydepunkt. Her beskrives på et medrivende sett den uhyre hendelsesrike perioden fra riksdagen besluttet at det skulle utlyses en konkurranse om konsesjon for bakkebasert reklamefinansiert TV og frem til vinneren ble kåret. Politikerne hadde nå, i sterk motsetning til tidligere, fått stort hastverk med å kjøre saken igjennom. Den stadig tiltagende redsel for at svenske og utenlandske satellittbaserte kanaler utenfor rekkevidde av svensk regulering skulle erobre en for sterk posisjon i markedet betydde mye. Men også det kommende riksdagsvalget i september 1991, hvor mye tydet på at sosialdemokratene ville tape regjeringsmakten, bidro til å forsere den politiske og forvaltningsmessige behandling av saken. Naturlig nok oppstod det stor tidsnød. Riksdagen besluttet den 11. juni at konsesjonen skulle utlyses, men med en oppsøkningsvekkende kort søknadsfrist, nemlig den 1. juli 1991.

Et tyvetalls søknader kom inn, hvorav flertallet glatt kunne avvises av ulike grunner. De fem som kvalifiserte til reell vurdering var Nordisk Television (TV4), TV3 og tre øvrige, hvorav to falt bort under departementets intense saksbehandling, og en gikk sammen med TV3 i en ny eierkonstellasjon navngitt M3 Television AB.

De to motstanderne i finalen, TV4 og Kinnevikgruppen (TV3), fremstod som svært ulike konkurrenter, spesielt med hensyn til deres holdninger til politiske ønsker og de regulatoriske intensjoner. TV4 la ned stort arbeide i å fange opp og nærmest underdanig etterkomme politiske signaler formidlet gjennom en omfattende lobbyvirksomhet, mens TV3 var en rak motsetning. Denne aktøren hadde trosset politiske signaler ved å starte uregulerte sendinger fra London og viste liten vilje til å ta hensyn til politiske ønskemål i de innledende konsesjonsforhandlingene. Ewertsson sannsynliggjør i sin fremstilling at TV4 gikk for langt i sine nærmest servile bestrebelser overfor myndighetene og at denne strategien på en måte 'back-fired'.

TV3s strategi i sluttspillet, som åpenbart var direkte styrt av konsernsjefen Jan Stenbeck, var ulik. Stenbeck spilte i det skjulte på et stort nettverk av lojale, innflytelsesrike venner og allierte både innen mediebransjen og i det politiske miljøet. Mange har kritisert ham for det. Men Ewertsson går i rette med denne kritikken og peker bl.a. på at også TV4 forsøkte å bedrive en lignende praksis, men de manglet Stenbecks enorme industrielle tyngde. Hun understreker at en slik praksis må anses som en nødvendighet for å forankre sosio-tekniske enheter av så stort format som en ny nasjonal TV-kanal.

De avsluttende faser av konsesjonstildelingsprosessen fremstår som nærmest kaotiske, preget av ekstrem tidsnød. Målet var å komme frem til en regjeringsbeslutning senest 12. september 1991, dvs. tre dager før riksdagsvalget(!). Den saksbehandling som Ewertsson dokumenterer, bl.a. med utskrifter av en ledende tjenestemanns private dagboknotater, viser en saksbehandlingsprosess som virker noe uvanlig for den ellers så grundige og profesjonelle svenske forvaltningspraksis.

Men tidsplanen sprakk, og den endelige beslutning måtte utsettes til etter valget. Som ventet gav det borgerlig seier. Det var da duket for en helt ny politisk situasjon. Moderatene hadde i juni trukket seg fra alt komitearbeid i Riksdagen i saken, og talsmannen for partiet i mediasaker, Anders Björck, hadde kort før valget forkynt at en ny regjering utvilsomt kunne tenkes å "rive opp" en eventuell beslutning truffet av den sosialdemokratiske regjeringen. Det er bemerkelsesverdig at TV3 mot

slutten av denne kaotiske prosessen hadde manøvrert seg frem til å ligge best an til å bli tildelt konsesjonen. Akkurat som i den senere prosessen i Norge, var det spørsmålet om hvem som kunne dokumentere det mest overbevisende finansieringsgrunnlaget som var avgjørende. TV4s regnskapsmessige aktivisering av programbibliotek og immaterielle verdier samt henvisning til uforpliktete utenlandske investorer ble vurdert som en avgjørende svakhet. Slike vage aktivavurdringer var nettopp det avgjørende moment som omtrent på samme tid felte TV Norge og gav TV 2 den tilsvarende konsesjonen i Norge.

Klimaks i historien inntraff den 16. oktober 1991 da Stenbeck på vegne av TV3 totalt overraskende innfant seg på den nye kulturministerens kontor og meddelte at de to finalistene hadde blitt enige om at Kinnevik (Stenbeck) skulle overta 30% av aksjene (36,2% av stemmene) i TV4 og at TV3 derfor trakk sin søknad. Dermed var saken avgjort, og myndighetene slapp unna en meget belastende beslutningsprosess. Med bare én søker måtte konsesjonen gis til TV4 – den lengst overlevende i prosessen.

Ewertsson diskuterer inngående årsaken til dette fullstendig overraskende utfallet og hvem som var initiativtagere. Mye tyder på at TV4s eiere trykket på for å få en slik løsning. Den økonomiske situasjon i selskapet var katastrofalt dårlig. Hvis selskapet ikke fikk konsesjon var konkurs nærmest uunngåelig og hele investeringen ville være tapt. Ved å gi avkall på over 1/3 av kontrollen over selskapet oppnådde eierne en betydelig risikoreduksjon, samtidig som de beholdt muligheten for på sikt å få igjen sine penger – kanskje med god forrentning. Men det de trolig undervurderte var den brutale organisasjonsmessige styrke som TV3 gikk inn i det felles foretagendet med.

Det detaljerte handlingsforløpet i kulissene i de kaotiske oktoberdagene har vært vanskelig å dokumentere i detalj. Ewertssons intervjuer viser at enkelte av aktørene faktisk har noe ulik virkelighetsoppfatning, bl.a. om sin egen rolle. Ikke overraskende har det ikke vært mulig for Ewertsson å intervjuer Jan Stenbeck, den suverent sterkeste aktøren i sluttscenen av dramaet. Han var generelt ikke særlig meddelsom til allmennheten, og på grunn av sin bortgang i august 2002 vil vi dessverre aldri få hans egen versjon av hva som skjedde og hvorfor.

I praksis var det TV3 som ble den dominerende parten i det selskap som fikk konsesjonen. Stenbecks folk tok raskt kontrollen over virksomheten, til dels på en ganske brutal måte. I desember 1991 ble administrerende direktør i TV4, Per Unger,

og gründeren Leijonborg oppringt midt på natten og meddelt at de var avskjediget med øyeblikkelig virkning. De ble simpelthen erklært uønsket i selskapet. Kort tid senere ble også Bergvall fjernet på en ydmykende måte.

Fra 1992 gikk det raskt fremover for TV4. Den 2. mars startet sendingene via bakkenettet og ved årets slutt var seeruniverset hele 7 millioner. Takket være utvikling av populære egenproduserte program ble kanalen landets største i helgene med en seerandel på opptil 43%. Reklameinntektene fulgte tilsvarende etter, slik at TV4 allerede i 1993 fikk et imponerende overskudd på SEK 53 mill. I 1994 besteg TV4 tronen som den mest sette kanal i Sverige, og siden har det vært en stadig fremgang på alle områder.

Her slutter Ewertssons spennende historietelling om en visjon som ble ført frem til en suksessfull innovasjon. Boken avsluttes med en interessant organisasjonsteoretisk betraktning av vilkårene for å oppnå en slik suksess. De to store heltene i Ewertssons historie er utvilsomt innovatørparet Leijonborg/Bergvall, til tross for deres triste sorti. De la, i følge Ewertsson, grunnlaget for en stor mediesuksess, som langt på vei var deres skaperverk. Men alt har sin tid. Da fruktene av deres pionerinnsats kunne høstes måtte de tre til side for en ny type interne aktører som var bedre tilpasset en helkommersiell TV-kanal.

Ewertsson gir altså Leijonborg og Bergvall mye av æren for realiseringen av TV4, selv om de på ingen måte fremstilles som triumfatorer. Men i et større perspektiv kan leseren ikke unngå å reise spørsmål om disse aktørenes reelle betydning. Kanskje var de to bare marionetter underlagt forandringenes vind i samfunnet. Kanskje ville det som skjedde i 1991 ha fått omtrent det samme utfall dersom konsortiet bak TV4 hadde blitt etablert med de samme bakmenn først rundt 1990 da det var åpenbart at tiden var moden og at regjeringen ville invitere søkere til en konsesjon? Den modningsprosess som fant sted i det politiske miljø og som førte frem til parlamentarisk konsensus var åpenbart drevet frem av andre og uendelig større krefter enn det Leijonborg og Bergvall representerte. Fremfor alt av konkurransesituasjonen fra utenlandske aktører, den

generelle liberalisering av det økonomiske liv og den teknologiske utvikling. Kanskje kan TV4-historien best parafraseres av Ewertssons problemformulering i doktorgradsavhandlingen, nemlig *The Triumph of Technology over Politics*? I et slikt lys skal man være noe tilbakeholden med å fremheve enkeltaktørers betydning, det være seg politikere, forretningsmenn eller gründere.

Man kan også fundere over hvorfor Ewertsson satte tittelen "Dansen kring guldkalven" på sin bok. Det gis ikke en klar forklaring på det. For det står i alle fall fast at frem til konsesjonen ble meddelt er TV4s utviklingshistorie ingenlunde preget av noen slik dans. Tvert imot var det svært så magre kår, og de som investerte arbeidsinnsats, entusiasme og penger i foretaket gjorde det i full visshet om at dette neppe kunne gi noen større økonomisk gevinst på kort sikt, og det ble aldri utstedt noen garantier om en gylden fremtid. De store gevinstene kom først etter at gründergenerasjonen hadde utspilt sin rolle. Dessuten; jakten på gull og grønne skoger var ingenlunde den ambisjon som drev Leijonborg/Bergvall. Det som drev dem var primært en profesjonell interesse av å bygge et nyskapende alternativ til allmennhetens beste, til det de oppfattet som et tilstivnet SVT. De lyktes som innovatører, men fullførte ikke som suksessrike gründere.

Rent teknisk er boken forbilledlig med fyldige litteratur- og intervjureferenser og med omfattende og utdypende fotnoter. Selv om Ewertsson ikke er en klassisk faghistoriker, har hun levert et kvalitetsverk som godt kan fremstå som den offisielle historien om TV4 – innovasjonen som ble en milepæl i svensk mediehistorie.

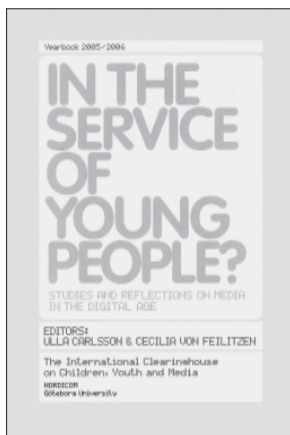
En ekstra kvalitet er at den velskrevne teksten gjør boken både engasjerende og lettlest. Spesielt fremstillingen av den spennende konsesjonskampen er sakprosa av gedigen kvalitet.

Rolf Høyer
Media Management and
Transformation Centre
Jönköping International
Business School

Aktuell litteratur

Nya böcker från Nordicom

Från the International Clearinghouse on Children, Youth and Media:

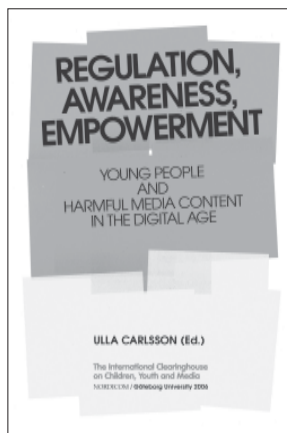

In the Service of Young People? Studies and Reflections on Media in the Digital Age

Ulla Carlsson & Cecilia von Feilitzen (eds.)

2006, 437 p., ISBN 91-89471-35-0

Price: € 28, SEK 250 (+P&P)

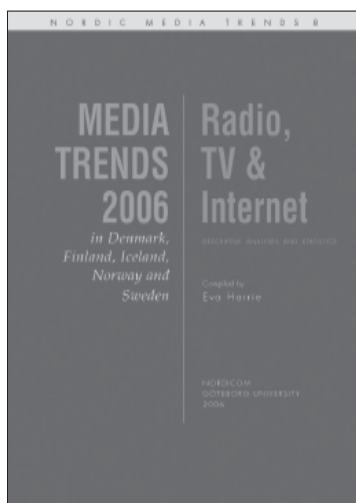
Regulation, Awareness, Empowerment. Young People and Harmful Media Content in the Digital Age

Ulla Carlsson (ed.)

2006, 286 p., ISBN 91-89471-39-3

Price: € 28, SEK 250 (+P&P)

Radio, TV & Internet i Nordic Media Trends:

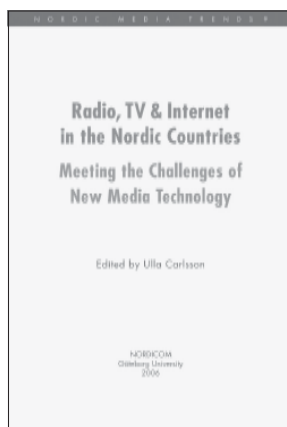

Media Trends 2006 in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden. Statistics

Eva Harrie (ed.)

2006, 188 p., ISBN 91-89471-40-7

(Nordic Media Trends 8)

Meeting the Challenges of New Media Technologies

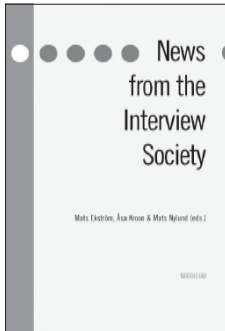
Ulla Carlsson (ed.)

2006, 109 p., ISBN 91-89471-41-5

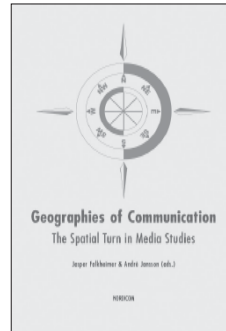
(Nordic Media Trends 9)

Paketerbjudande: € 42, SEK 390 (+P&P)

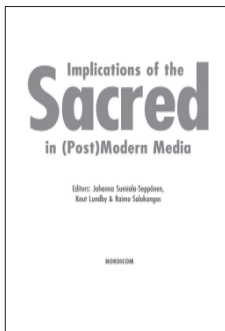
Nya böcker från Nordicom

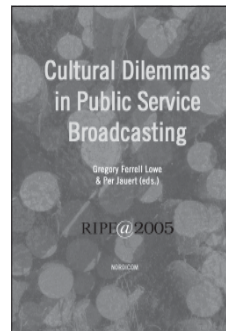
News from the Interview Society
Mats Ekström, Åsa Kroon & Mats Nylund (eds.)
 2006, 309 p., ISBN 91-89471-37-7
 Price: € 30, SEK 280 (+P&P)

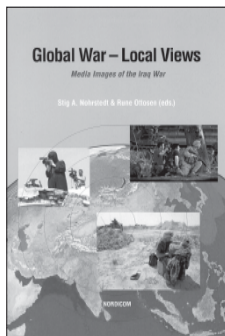
**Geographies of Communication.
 The Spatial Turn in Media Studies**
Jesper Falkheimer & André Jansson (eds.)
 2006, 309 p., ISBN 91-89471-36-9
 Price: € 30, SEK 280 (+P&P)

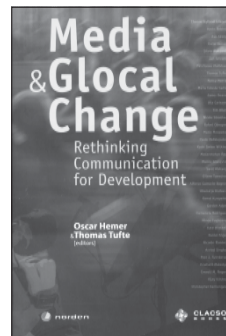
**Implications of the Sacred
 in (Post)Modern Media**
Johanna Sumiala-Seppänen, Knut Lundby & Raimo Salokangas (eds.)
 2006, 274 p. ISBN 91-89471-34-2
 Price: € 30, SEK 280 (+P&P)

**Cultural Dilemmas in
 Public Service Broadcasting. RIPE@2005**
Gregory Ferrell Lowe & Per Jauert (eds.)
 2005, 330 p. ISBN 91-89471-32-6
 Price: € 30, SEK 280 (+P&P)

**Global War – Local Views.
 Media Images of the Iraq War**
Stig A. Nohrstedt & Rune Ottosen (eds.)
 2005, 278 p. ISBN 91-89471-33-4
 Price: € 30, SEK 280 (+P&P)

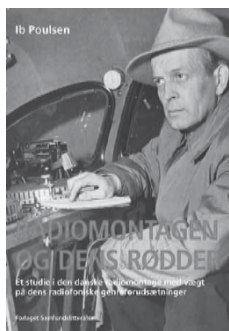
**Media & Glocal Change.
 Rethinking Communication for Development**
Oscar Hemer & Thomas Tufte (eds.)
 2005, 493 p. ISBN 987-1183-26-7
 Price: € 25, SEK 250 (+P&P)

Danmark

Dokumentalist: Claus Kragh Hansen

Radiomontagen og dens rødder. Et studie i den danske radiomontage med vægt på dens radiofoniske genreforudsætninger

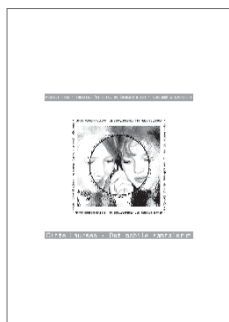
Ib Poulsen, Frederiksberg, Samfundslitteratur, 2006, 672 p., ISBN 87-593-1212-2, (Roskilde Universitetscenter, Institut for Sprog og Kultur). Note: Doktorafhandling.

Bogen er en omfattende fremstilling af den danske radiomontage, dens programhistoriske udgangspunkt og genre-mæssige forudsætninger og spænder helt fra de første spæde forsøg i slutningen af 1920'erne til montagens foreløbige højdepunkt i 1980-1990'erne. Det er historien om, hvordan en af radioens mest markante genrer er vokset frem. En genre der har været betragtet som en radiofonisk spydspids, og som har brudt nye veje og udforsket fortælleformer på tværs af den traditionelle skelnen mellem fakta og fiktion. Bogen er forsynet med indholdsoversigt, registre og henvisninger og kan læses som en samlet fremstilling af radiomontagen og dens genre-mæssige forudsætninger og bruges som radiohistorisk opslagsværk.

Det mobile samtalerum. Unges kommunikations- og samværsformer via mobiltelefonen

Ditte Laursen, Odense, Syddansk Universitet, 2006, (Syddansk Universitet, Institut for Sprog og Kommunikation). Note: Ph.D.-afhandling.

Formålet er at afdække hvilke kommunikations- og samværsformer unge udvikler i omgang med mobiltelefonen, og hvilken indflydelse anvendelsen i skole, hjem og fritidsinstitution har på deres identitetsudvikling, socialisation og for ungdomskulturen generelt. Undersøgelsen centrerer sig om følgende spørgsmål: Hvordan indgår mobiltelefonen i unges hverdag? Hvordan anvender unge mobiltelefonen? Hvordan påvirker og optages mobiltelefonen i den eksisterende kultur? Hvilken rolle spiller anvendelsen for unges identitetsarbejde og for deres sociale relationer og netværk i skolen og i fritiden? Hvilken form for kommunikation udvikler unge i omgang med mobiltelefonen?

Hvordan anvender unge mobiltelefonen som led i hverdagens interpersonelle kommunikation? Hvordan formes samtalerne? Hvilke interaktionsmønstre skabes og opretholdes i kommunikationen? Hvilke ressourcer bruges i den sproglige interaktion? Undersøgelsen er kvalitativt anlagt og baserer sig på 6 14-15-åriges mobilbrug i løbet af 6 uger. Undersøgelsens genstandsområde er først og fremmest samtaler foretaget af jævnaldrende, men andre samtaletyper og brug af sms bliver også inddraget. Desuden indgår deltagerobservation som kildemateriale til undersøgelsen. Teoretisk tager projektet afsæt i medieetnografi, etnometodologi og konversationsanalyse. Samtaler og sms'er er indsamlet i samarbejde med TDC Mobil.

Afhandlingen er publiceret på Internet adresse: <http://www.humaniora.sdu.dk/phd/dokumenter/filer/Afhandlinger-66.pdf>

Bag om nyhedskriterierne. En etnografisk feltanalyse af nyhedsværdier i journalistisk praksis

Ida Schultz, Roskilde, Roskilde Universitetscenter, 2006, 236 p., ISBN 87-7349-671-5, (Skriftserie for Journalistik på RUC. Journalistik Forskning; 2; 2006), (Roskilde Universitetscenter, Institut for Kommunikation, Journalistik og Datalogi, Afdeling for Journalistik). Note: Ph.D.-afhandling. Afhandlingen er senere omarbejdet til en bog: Ida Schultz: Bag nyhederne – værdier, idealer og praksis, se nedenfor.

Afhandlingen diskuterer et klassisk spørgsmål i nyhedssociologien: Hvordan konstrueres nyhedsværdier i journalistisk praksis? Analyserne leder frem til, at der bag de fem officielle kriterier for udvælgelse af nyheder – aktualitet, væsentlighed, sensation, konflikt og identifikation – skjuler sig en social kamp om journalistisk status og intern anerkendelse, hvorfor der foreslås et sjette nyhedskriterium, eksklusivitetskriteriet, der beskriver det forhold at historier og vinkler til stadighed måles på et solo-barometer. Analysen er en etnografisk afdækning af journalistisk praksis via observationer af arbejdet på DR 1 og TV 2 kombineret med interview af en række journalister, redaktører og praktikanter fra andre danske nyhedsmedier. Afhandlingen ser

også mere historisk på de skiftende nyhedsværdier, og analyserer de værdier, som journalister selv definerer, når journalistikken hædrer sig selv (hvor begrundelserne for uddeling af Cavling-prisen gennem tiderne analyseres). Som et sidste tema foretages en kritisk diskussion af den danske model for journalistuddannelse, udviklingen på mediarbejdsmarkedet og journalistikkens privilegerede ansættelsesforhold.

Bag nyhederne – værdier, idealer og praksis

Ida Schultz, Frederiksberg, Samfundslitteratur, 2006, 247 p., ISBN 87-593-1241-6, (Roskilde Universitetscenter, Institut for Kommunikation, Journalistik og Datalogi).

Bogen er en omarbejdet version af forfatterens Ph.D.-afhandling: Ida Schultz: Bag om nyhedskriterierne: en etnografisk feltanalyse af nyhedsværdier i journalistisk praksis. I bogen nedtones PH.D.-afhandlingens redegørelse for den videnskabsteoretiske metode, ligesom afhandlingens kapitel om det journalistiske arbejdsmarked, om journalisters ansættelsesvilkår samt journalistuddannelsen i Danmark er udeladt.

Skribenter der skaber sig. Günter Wallraff og Hunter S. Thompson som mønstre for retorisk handlekraft i den spektakulære personlige reportage

Christine Isager, København, Københavns Universitet, Institut for Medier, Erkendelse og Formidling, Afdeling for Retorik, 2006, (Københavns Universitet, Institut for Medier, Erkendelse og Formidling, Afdeling for Retorik). Note: Ph.D.-afhandling.

Günter Wallraff (Tyskland, 1942-) og Hunter S. Thompson (USA, 1937-2005) har skabt hver deres personlige varemærke inden for reportagejournalistikken: wallraffing (rollereportager) og gonzo, og begge skribenter bliver imiteret af kolleger verden over. I afhandlingen argumenteres for at etablere den personlige spektakulære reportage som en samlende genrekategori, der har wallraffing og gonzo som retoriske grundmønstre og fejringen af skribenters individuelle og eksperimenterede handlekraft som markant motiv. Gennem nærlæsninger af udvalgte tekster, dels af Wallraff og Thompson, dels af en række af deres danske arvtagere (Michael Elsborg, Allan Nagel, Mads Brügger, Jakob S. Boeskov, Morten Sabroe, Claus Beck-Nielsen, Michael Jeppesen og

Flemming Chr. Nielsen) bliver teksterne fortolket som eksperimenterende opvisninger i kritisk og formidlende epideiktik. Skribenterne påtager sig personligt og uopfordret at inkarnere den common ground, de måtte finde imellem en social situation (i felten) på den ene side og en retorisk situation (i og med teksten) på den anden. Indtagelsen af den epideiktiske retoriske rolle bliver en usædvanlig korporlig og delikat proces, idet skribentens retoriske momentum skal skabes fra bunden. I nogle reportager slår jagten på common ground eller fælles værdier ganske enkelt fejl, og i andre iværksættes en mere ikonoklastisk retorik som en nødvendig præmis for, at der kan blive noget at fejre. Der udpeges en række retoriske faldgruber, der angår skribentens selvfremstilling og realiseringen af retorisk handlekraft, men argumenteres generelt for at anerkende genren som en mulig bastion for retorisk handlekraft i den trykte presse. De begrebsmæssige nærlæsninger er et bidrag til diskussionen af imitatio, selvfremstilling (ethos/persona) og retorisk handlekraft i skriftlig retorik, men afhandlingen har tillige det konstruktive sigte at fremme en kvalificeret dyrkelse af spektakulær personlig reportage som journalistisk form i Skandinavien.

Afhandlingen er publiceret på Internet adresse: http://retorikportalen.se/start/files/ISAGERphd-afhandling_retorik_KUtrykJuli06.pdf.

Krigen i medierne, medierne i krig

Nete Nørgaard Kristensen & Mark Ørsten (eds.), Frederiksberg, Samfundslitteratur, 2006, 310 p., ISBN 87-593-1166-5.

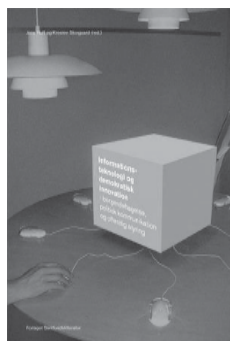
Antologien præsenterer danske mediers dækning af den vestlige koalitions invasion af Irak i 2003 og beskriver vilkårene for journalistisk arbejde i en krigszone. Desuden vurderes kvaliteten af krigsdækningen i de danske medier. Der fokuseres på journalisternes live optræden, de militære eksperter som tv-kommentatorer, public service-lovgivningens krav om saglig og upartisk dækning samt på journalistikken som et forsvar for politiske løsninger. Antologien sammenligner også med svenske, norske og tyske mediers dækning af Irak-konflikten. Dele af antologien udspringer af og videreudvikler resultatet af MODINET-forskningsrapporten: Mediernes dækning af invasionen af Irak 2003.

Indeholder følgende artikler: Nete Nørgaard Kristensen and Mark Ørsten: *Indledning – krigen, medierne og demokratiet*; Nete Nørgaard Kristensen and Mark Ørsten: *Danske mediers dækning af Irak-krigen 2003 – i tal og store træk*; Nete Nørgaard Kristensen: *Den selvgenererende krigsjournalistik: om den live-formidlende journalistiske stand-up som indhold, billedmateriale og kilde til de danske mediers dækning af invasionen af Irak 2003*; Nete Nørgaard Kristensen and Mark Ørsten: *Militære kilder som eksperter: Forsvarsakademiets mediegruppe som gæster i studiet hos DR og TV2*; Hanne Jørndrup: *Krigen på hjemmefronten: journalistikkens forsvar for parlamentarismen*; Camilla Dindler: *Frustrerede mikrofonholdere, kritiske øjenvidner og spekulative kommentatorer?: de danske journalisters oplevelse af arbejdsvilkår og rolle i Qatar, Kuwait og Irak under Irak-krigen 2003*; Lars Nord: *Svenska mediers bevakning av Irakkriget 2003*; Rune Ottesen: *Velgjørere eller skadegjørere?: Irak-dekningen i norske medier*; Norbert Wildermuth: *Irak-krigens optakt på den tyske public service-kanal ARD*.

Informationsteknologi og demokratisk innovation.

Borgerdeltagelse, politisk kommunikation og offentlig styring

Jens Hoff & Kresten Storgaard (eds.), Frederiksberg, Samfundslitteratur, 2005, 393 p., ISBN 87-593-1144-4 Note: Bogen udgør en del af projektet Modinet, der er et tværfagligt forskningsprojekt om medier og demokrati. Projektet undersøger globaliseringens og den nye digitale mediekulturs betydning for politik og demokrati, de etablerede kultur- og medieinstitutioner og fremtidens hverdagsliv. Vedr. Modinet, se: <http://www.modinet.dk/pages/om/om.htm>.

Indeholder følgende artikler: Jens Hoff and Kresten Storgaard: *Indledning: offentlighed, demokrati, netværkssamfund og internet: en teoretisk skitse*; Jens Hoff and Per Jauert: *En ny fælled?: Internettets rolle i lokal politisk kommunikation*; Lars Torpe: *Internet, politisk offentlighed og demokrati: erfaringer fra forsøg i Hals kommune*; Jens Ulrich: *Debat på nettet – det umuliges kunst?: en case-analyse af nettets potentialer*; Leif Olsen and Olaf Rieper: *Er det kommunale demokrati på vej på nettet i Søllerød Kommune?*; Kresten Storgaard and Steen Holmgren: *Kollaborativ planlægning og de nye medier*; Stine Christensen: *Institutionerne i Søllerød med på Internettet*; Dorte Salskov-Iversen: *Danske kommuner i "netværkssamfundet": et transnationalt perspektiv*; Bolette M. Christensen: *Mediering af modstand og alternativ: bevægelsesnetværk mellem det lokale og det globale*.

Unge, køn og pornografi i Norden. Slutrapport

Nordisk Ministerråd & Nordisk råd, København, Nordisk Ministerråd, 2006, 72 p., ISBN 92-893-1351-X, (ANP; 749), (Nordisk Ministerråd; Nordisk Råd). Note: Concluding remarks in English and Finnish.

Forskningsprojektet Unge, køn og pornografi i Norden (2004-2006) har, via 9 studier omkring unges holdninger til og erfaringer med pornografi, undersøgt pornografiens udbredelse og kulturelle status i de nordiske lande. Slutrapporten giver en samlet fremstilling af studiernes design, metoder, resultater og centrale konklusioner.

European Film and Media Culture

Lennard Højbjerg & Henrik Søndergaard (eds.), København, Museum Tusculanum Press, 2006, 289 p., ISBN 87-635-0427-8, (Northern Lights. Film and Media Studies Yearbook; 2005), ISSN 1601-829X, (Københavns Universitet, Humanistisk Fakultet; Københavns Universitet, Institut for Film- og Medievidenskab; Det Danske Filminstitut).

The theme of the yearbook is European film and media culture. The contributors examine this area from both historical and contemporary perspectives. The book deals with media politics, media technology and the cultural and aesthetics dimensions of European film and television (in a number of case studies from: Turkey, East Central Europe, Germany, England, Netherland and Denmark). The articles also analyze relations between European and American media culture. Furthermore the yearbook deals with most of the important genres in the European film and TV-culture.

Indeholder følgende artikler: Andreas Fickers: National Barriers for an Imag(e)ined European Community: the techno-political frames of postwar television; Miguel Angel Casado: EU media programmes: little investment, few results; Ágnes Gulyás: European integration and the East Central European media: post-communist media transformation; Sonja de Leeuw: Television fiction and cultural diversity: strategies for cultural change; Katalin Lustyik: Going global?: children's television in transition in Central-eastern Europe; Hilde van den Bulck and Dave Sinardet: The nation: Not yet the weakest link?: the articulation of national identity in a globalized popular television format; Miyase Christensen and Christian Christensen: Genre blending in Turkish television; Gunhild Agger: Format trade and TV drama – friends for life?: Danish TV drama in a global context; Ib Bondebjerg: European art television and the American challenge; Peter Scheper-lern: The American connection: inspiration and ambition in the new Danish cinema; Lennard Højbjerg: Subjectivity in film and television; Helle Kannik Hastrup: Popular European art film: challenging narratives and engaging characters.

Tema: Tv-formater og format-tv

Nete Nørgaard Christensen & John Thorup (eds.), *Mediekultur* (2005)39, temanummer, 85 p., ISSN 0900-9671, (Sammenslutningen af Medieforskere i Danmark / SMID).

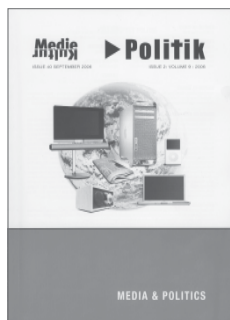
Temanummer om handelen med tv-formater, der gennem de seneste 10 år har udviklet sig fra at være et marginalt fænomen til at blive et centralt område i tv-stationernes programudvikling. Fælles for artiklerne er de industrielle årsager til format-tvs succes, og der gives indblik i fænomenets indtog i så forskellige steder som Danmark, Sydamerika, Sverige og Australien. Også de kulturelle konsekvenser af format-tv er et centralt omdrejningspunkt.

Indeholder følgende artikler: Pia Majbritt Jensen: *Formatversionering: et overblik*; Silvio Waisbord: *McTv: bidrag til en forståelse af tv-formaternes globale popularitet*; Thomas Wedell-Wedellsborg:

Markedet for TV-formater; Göran Bolin: *En form av television: globaliseringen av nationell TV-kultur*; Ib Bondebjerg: *Verden i følge Lars Engels*.

Special issue: Media & politics

Jens Hoff & Ib Bondebjerg (eds.): *Mediekultur* (2006)40, 104 p., special issue, ISSN 0900-9671. Note: This theme issue is a joint venture between two Danish journals: *Mediekultur* and *Politik*, (Vol. 2, 2006, no. 9, Institute of Political Science, University of Copenhagen).

The media and politics are increasingly fused in what some refer to as "mediatization of politics". This fusion has a real, material as well as a theoretical dimension. In order to fully understand these processes and locate them within the context of the challenge they pose for democracy and the nation-state in a globalized world as well as for the traditional mass media, established cultural institutions and the journalistic profession, it has become increasingly clear that there is a strategic demand for theories and research methods capable of integrating the traditional fields of political science and media studies. An initiative to develop such theories and methods and to investigate this rapidly expanding field has been formulated in the project: Media

and Democracy in Network Society (MODINET). The ten articles in this issue is primarily based on presentations made at the MODINET conference in August 2005.

Indeholder følgende artikler: Michael Schudson: *New technologies and not-so-new democracies*; Anker Brink Lund: *Domesticating the Simpsons: four types of citizenship in Monitorial democracy*; Hans Krause Hansen and Dorte Salskov-Iversen: *Global interconnectedness: local authorities and transnational networking*; Lars Torpe: *Online citizens: does the Net add something new to the local public and local politics*; Ib Bondebjerg: *Politics backstage: television documentaries, politics and politicians*; Nete Nørgaard Kristensen: *Spin in the media: the media in a (self-)spin*; Niels Ole Finnemann: *Public space and the coevolution of digital and digitized media*; Frands Mortensen: *Catch 22: the privatization of Danish TV2 vs. EU rules on state aid*; Jens Hoff: *Virtual capital?: Internet competence and political participation in Denmark*; Eli Skogerbø: *MODINET: challenges and achievements*.

Tema: Journalistisk etik

Roger Buch (ed.), *Journalistica. Tidsskrift for forskning i journalistik* (2006)1, temanummer, 127 p, ISSN 1901-6220.

Journalistica, der er et helt nyt tidsskrift om forskning i journalistik, udgives af Danmarks Journalisthøjskole. Baggrunden for tidsskriftet er en mediebranche under pres og store forandringer, der stiller behov for stigende efterspørgsel efter viden. Og for den journalistik, der skal fungere under de betingelser, er der et stort behov for at vide mere for at kunne tage stilling og finde sin plads. Første nummer handler om etik. Hvad er det for noget? Er det under ændring? Kontrol? Hvad siger journalisterne? Lederne? Hvad ved vi?

Indeholder følgende artikler: Lars Bjerg: *Etikken ned på jorden*; Michael Bruun Andersen: *Fra presseetik til markedsmoral*; Annegrete Skovbjerg and Oluf Jørgensen: *Presseetisk control*; Peter Bro: *Nye roller i redaktionslokalerne: hvad danske journalister gør og bør*; Roger Buch: *Journalisters syn på journalistisk etik*; Anker Brink Lund: *Forandringssledelse og journalistisk kvalitet: aktionsforskning i mediebranchen*.

Tema: Udenrigsjournalistik

Hans-Henrik Holm & Karin Degn-Andersen (eds.), *Journalistica. Tidsskrift for forskning i journalistik* (2006)2, temanummer, 127 p, ISSN 1901-6220.

Dette nummer to af *Journalistica* – det nye tidsskrift for forskning i journalistik – har udenrigsjournalistik som sit emne. Det drejer sig både om globaliseringen og om udenrigsstoffets placering og rolle i medierne og hos forbrugerne.

Indeholder følgende artikler: Hans-Henrik Holm: *De lokale-globale danskere: En journalistisk udfordring: Mediernes udfordring er at skabe rum for en kritisk lokal-global offentlighed*; Laurits Harmer Lassen and Søren Kjellberg Ishøj: *Når politik bliver underholdning*; Kevin Williams: *Competing models of journalism?: Anglo-American and European reporting in the information age*; Lars Kabel: *Journalistik om flere af verdens mange virkeligheder*; Peter Bro: *Diplomatisk aktivitet i avisen: nyhedsredigering af internationale relationer*; Mark Ørsten: *Europæisk offentlighed i danske medier: Danmark som foregangsland for udviklingen af en transnational politisk journalistik*.

Ældre billedet i medierne gennem 50 år. En undersøgelse af ældrestereotyper i dagbladene fra 1953 til 2003

Charlotte Wien, Odense, Syddansk Universitetsforlag, 2005, 256 p., ISBN 87-7674-084-6, (Socialministeriet; Socialministeriet, Styrelsen for Social Service; Ældre Forum).

Rapporten gennemgår, hvordan ældre og ældreområdet er beskrevet og fremstillet i seks lokale og landsdækkende aviser i uge 46 i årene 1953, 1963, 1973, 1983, 1993 og 2003. Bogen er den første af fem tematiske delprojekter i forskningsprojektet ”Velfærd for ældre – holdning og handling”.

Afhandlingen er publiceret på Internet adresse: <http://www.social.dk/media/Servicestyrelsen/Publikationer/2005/pdf/sdfgsdf.ht>

Ældre tæmmer teknologien – og bliver borgere i informationssamfundet

Birgit Jæger, Frederiksberg, Samfundslitteratur, 2005, 315 p., ISBN 87-593-1119-3.

Forsknings- og udviklingsprogrammet Ældres brug af IT begyndte i 1999 og afsluttes med denne bog. Baggrunden for tiltaget var en bekymring for, at de ældre ville blive ekskluderet fra informationssamfundet, hvis de ikke lærte at anvende IT. Seks lokale udviklingsprojekter har eksperimenteret med at lære de aktive seniorer at bruge informationsteknologien og har udviklet nye måder at bruge it på, der passer til de ældres behov. Samtidig har fire forskningsprojekter forsket i ældres brug af IT, og et formidlingsprojekt har produceret 10 tv-udsendelser om emnet. Projekterne har givet en række spændende resultater, og denne bog samler erfaringerne fra de enkelte projekter op

og sætter dem ind i en bredere sammenhæng. Konklusionen er, at de aktive seniorer er meget interesserede i at lære at bruge it. Der var stor tilstrømning til projekterne, og det lykkedes at udvikle nogle livskraftige læringsmiljøer, hvor ældre lærer at bruge IT i deres eget tempo og på deres egne præmisser. Resultatet er, at de ældre projektdeltagere har taget teknologien til sig og gjort den til en del af hverdagen, og på den måde er de blevet inkluderet i informationssamfundet.

Nye kurver i medialandskabet. En analyse af Mediaudbud og -forbrug i Danmark 1994-2004

Ole E. Andersen, Frederiksberg, Forlaget Markedsføring, 2005, 240 p., ISBN 87-989464-4-7.

Bogen belyser de store linjer i udviklingen i danske medier (Internet, TV, radio, aviser, gratis ugeaviser, ugeblade og magasiner, fagblade, biografer og bøger) i perioden 1994-2004. Desuden belyses udviklingen i danske virksomheder og organisationers reklameforbrug, danskernes holdninger til reklame og udviklingen i effekten af TV- og printreklamer. Bogen indeholder et efterskrift af Anker Brink Lund: Forskningsbaseret kig i krystalkuglen 2005-2015.

Tilrettelæggelse af information. Kommunikations- og kampagneplanlægning. 3.rev.ed.

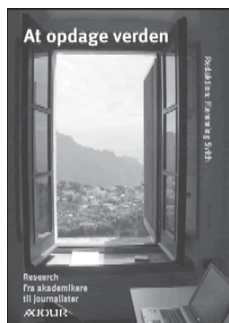
Preben Sepstrup, København, Academica, 2006, 336 p., ISBN 87-7675-222-4 Note: 1. udgave, se NORDICOM NO. 199110380, 2. udgave, se NORDICOM NO. 199110002.

Denne 3. udgave af "Tilrettelæggelse af information" har den overordnede tankegang samt dele af modelapparatet fælles med 2. udgave fra 1999, men er i øvrigt totalt nyskrevet under indtryk af de senere års udvikling omkring kommunikation. Fremstillingen forsøger at holde fast i det grundlæggende kommunikationsperspektiv: hvad ved vi om, hvordan målrettet kommunikation virker, og hvad kan den bruges til? Og hvordan anvender vi bedst den indsigt?

At opdagde verden. Research: fra akademikere til journalister

Flemming Svith (ed.): Århus, Forlaget Ajour, 2006, 194 p., ISBN 87-91620-10-4, (DICAR, Center for Analytisk Journalistik).

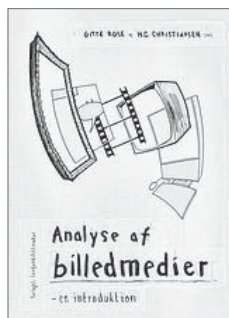
I bogen giver syv forskere og universitetsfolk deres synspunkter på, hvordan især kvalitative metoder fra forskningsverdenen kan udvikle den journalistiske research med henblik på at give journalistikken i Danmark et kvalitetsmæssigt løft.

Indeholder følgende artikler: Vibeke Ankersborg: *Kildekritik som journalistisk metode*; Jakob Krause-Jensen: *Journalistisk undren og kunsten at konkludere på observationer*; Patrizia Venturelli Christensen: *Brug af fremtidsstudier i den journalistisk ideudviklingsproces*; Merete Watt Boelsen: *Journalistisk kvalitetssikring: hvordan bliver analysen sand*; Christian Kock: *Journalisten som udspørger og ordstyrer: bag om offentlige debattørers snyd og manipulationer*; Hen-

ning Olsen: *Journalistisk anvendelse og vurdering af kvalitative interviewundersøgelser*; Henrik Dahl: *Det skal være interessant*; Flemming Svith: *Journalistens konklusioner*.

Analyse af billedmedier – en introduction

Gitte Rose & Hans-Christian Christiansen (eds.), Frederiksberg, Samfundslitteratur, 2006, 250 p., ISBN 87-593-1193-2.

Bogen præsenterer en række grundlæggende medieanalytiske teorier og et begrebsapparat, der kan anvendes i analysen af de visuelle medier lige fra tegneserier over billeder til film, tv og web-kommunikation. Bogen betoner mediernes særlig æstetik og teknologiske egenart, da en stor del af betydningsdannelsen i billedmedier sker via samspillet mellem det enkelte medies indhold og dets formspecifikke træk (klipping, komposition, kamera, lydspor, tekst, talebobler mm.). Bogen er skrevet til brug i undervisning i medieanalyse og beslægtede fag ved universiteter og højere læreanstalter.

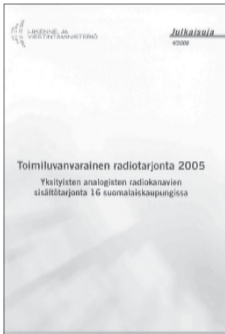
Indeholder følgende artikler: Gitte Rose: *Værkanalyse*; Jens Toft: *Billedanalyse*; Hans-Christian Christiansen: *Tegneserieanalyse*; Helle Kannik Haastrup: *Filmanalyse*; John Mortensen: *TV-analyse*; Charlie Breindahl: *Analyse af websider*.

Finland

Dokumentalist: Eija Poteri

Toimiluvanvarainen radiotarjonta 2005. Yksityisten analogisten radiokanavien sisältötarjonta 16 suomalaiskaupungissa [Licence-dependent radio supply in Finland, 2005]

Marko Ala-Fossi, Helsinki, Liikenne- ja viestintäministeriö, 2006, 226 p., ISBN 952-201-506-7, (Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja; 2006, 4), ISSN 1457-7488, (Ministry of Transport and Communication). Note: English summary. Svensk sammanfattning.

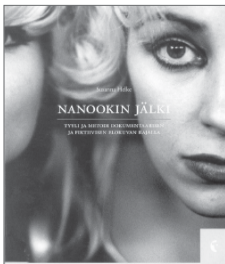

A new research model for describing and analysing the Finnish radio supply was developed on this project. It has been used for researching the licence-dependent (private) analogue radio supply in 16 Finnish cities. The research material consists of recordings of the normal weekday broadcasts of 38 private radio stations in May 2005. The samples for each station are 6 hours long and were selected from prime time. Besides of quantitative analysis the diversity of radio supply was also explored with some qualitative analysis.

Internet address: http://www.liikenneministerio.fi/oliver/up1157-Julkaisuja%204_2006.pdf

Nanookin jälki. Tyyli ja metodi dokumentaarisen ja fiktiivisen elokuvan rajalla [A trace of Nanook: cinematic methods intertwining documentary and fictional styles]

Susanna Helke, Helsinki, Taideteollinen korkeakoulu, 2006, 256 p., ISBN 951-558-199-0, (Taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja, A; 65), ISSN 0782-1832, (University of Art and Design Helsinki, School of Motion Picture, Television and Production Design). Note: English summary, pp. 207-233. Doctoral dissertation.

The author, a film director herself, explores the interface between documentary and fiction films. What is authenticity in documentary films where stories are written and roles played by ordinary people? This question is talked since Robert J. Flaherty made a film about the life of the Itivimuit people in 1920's in Canada. Flaherty's film *Nanook of the North* became a classic of the documentary genre. Flaherty's method was based on a staging of real life events. The main characters played typical situations from their everyday lives in front of the camera. The post-modern debate of the 1980's and 1990's sparked a

crisis of the real. The epistemological foundations of documentary realism and the ideals of objective observation were called to into question. The author examines also Jean Rouch's ethnographic films, Donigan Cumming's video art, Ulrich Seidl's staged documentary films, and Kurdish-Iranian Bahman Ghobadi's psychological realism, where boundaries of fiction and documentary are blurred. The main theorist in the dissertation is, above all Bill Nichols.

Valokuvan voi repiä. Valokuvan rakenne-elementit, käyttöympäristöt sekä valokuvatulokinnan syntyminen [Tearing a photograph: compositional elements, contexts and the birth of the interpretation]

Mikko Hietaharju, Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto, 2006, 255 p., ISBN 951-39-2514-5, (Jyväskylä studies in humanities; 60), ISSN 1459-4323, (University of Jyväskylä, Department of Communication). Note: English summary, pp. 230-234. Doctoral dissertation.

The purpose of the study was to find out how the basic construction elements of a photograph impact on its narrative content and how the different contexts will be articulated. Theories of cultural studies, semiotics, hermeneutics, aesthetics and art are used to explore the ontological foundation of photography. In a hermeneutical sense the starting point is also researcher's own background as a photographer and a critic, instructor and teacher, where the interpretation is based on the horizon of the meaning, on the experiences and perspectives. Two different research data were collected for this study. The persons participating in the entrance exams of Jyväskylä Polytechnic, School of Cultural Studies in 2002 and in 2003 were asked to describe a photograph and its compositional elements or to put a photograph in different context.

Yhteisöllinen digi-tv. Digitaalisen television uusi yhteisöllisyys, yhteisöllisyyden tuotteistaminen ja yhteisötelevision vaihtoehto. [Communal digital television: the new communality of digital television, the marketization of communality and the alternative of community TV]

Seppo Kangaspunta, Tampere, Tampere University Press, 2006, 452 p., ISBN 951-44-6698-5, (Mediatutkimuksia), (University of Tampere, Department of Journalism and Mass Communication). Note: English summary, pp. 449-452. Doctoral dissertation.

The doctoral dissertation analyses communality in digital television along three dimensions: the new communality of digital television, the marketization of communality in the context of commercial digital televisions, and community television as a third option in Finland. These aspects are pursued as a theoretical whole against which the empiria of Finnish television and research are tested. Communality emerges from the case study of the digital pay-TV channel Wellnet. The study is concerned with the first five years of terrestrial Finnish digital TV, from August 2001 to August 2006, with particular reference to empirical data, mostly from the period 2001-2003. The case study of the health care channel was conducted as action research.

Internet address: <http://acta.uta.fi/pdf/951-44-6744-2.pdf>

"Kato, nyt sää oot telkkarissa". Digitaalinen lähiTV paikallisyhteisöjen viestinnässä [Neighbourhood television: digital television as a social medium]

Maria Lahti, Kristiina Kantola, Timo Kinnunen et. al., Helsinki, VTT, 2006, 160 p. + app. 64 p., ISBN 951-38-6801-X, (VTT tiedotteita/ VTT research notes; 2345), ISSN 1235-0605, (VTT Technical Research Centre of Finland). Note: English summary.

Neighbourhood television, a two-year digital television project, was launched in spring 2004. The goal of the project was to develop a format for interactive services and study the opportunities that digital television presents as a local service and information medium. During the project, a field trial was conducted in the Tampere region. The aims of the field trial were to find out what kind of local government services would be suitable for television, and what new means of communication digital television could offer for local government, local communities and local businesses. Another goal of the project was to promote user-generated content production by broadcasting users' videos on the Neighbourhood TV channel. In connection with the project, the Finnish Government granted the first local digital television broadcast licence to VTT. A cost-effective system for content management and broadcast was implemented on open standards and open interfaces. A local DVB-T broadcast network was set up, and thirty families participated in the field trial in the municipalities of Tampere, Pirkkala and Vesilahti. In addition, representatives from seven local businesses and six local communities provided content and were interviewed for the project.

Internet address: <http://virtual.vtt.fi/inf/pdf/tiedotteet/2006/T2345.pdf>

Aatteista arkeen. Suomalaisen seitsemäpäiväisen sanomalehtien linjapereiden synty ja muutos 1971-2005 [From ideologies to everyday life: editorial principles of Finnish newspapers, 1971-2005]

Keijo Lehto, Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto, 2006, 499 p., ISBN 951-39-2360-6, (Jyväskylä studies in humanities; 48), ISSN 1459-4331, (University of Jyväskylä, Department of Communication). Note: English summary, pp. 429-431. Doctoral dissertation.

The aim of the doctoral dissertation is to explore and analyse the birth and development of the editorial principles of the Finnish daily newspapers during the time period 1971-2005. The editorial principles are used as windows to Finnish press during a time period when a post-political press system was evolving into a market-based press system. The primary data consists of editorial principles of Finnish daily newspapers published in 2005 (31 newspapers) and interviews with editors-in-chief and other informants (28 interviews). Archive material, for instance from the archive of journalists' trade union is included. The study is based on historical research and the editorial principles are analysed and contextualised against their historical background. The idea of text-context-intertext is used as an analytical instrument. The results are finally analysed against "the Western theory of the press" as presented by Denis McQuail.

Internet address: <http://dissertations.jyu.fi/studhum/9513923924.pdf>

Public Organizations in the Communication Society

Vilma Luoma-aho & Sari-Maarit Peltola(eds.), Jyväskylä, University of Jyväskylä, 2006, 170 p., ISBN 951-39-2373-8, (Publications of the department of communication; 29), ISSN 0782-7172, (University of Jyväskylä, Department of Communication).

The book portrays the new demands of the changing environment in which public organizations operate today. The articles approach the topic from different standpoints to form a comprehensive discussion of the kinds of communication and public relations public organizations need to survive in current society. The writers of the book are Finnish and Estonian communication scholars. Vilma Luoma-aho writes about intangibles of public organizations. Helena Kantanen examines higher education institutions in search for dialogue. Sari-Maarit Peltola presents involvement-based communication strategies. Estonian approaches are written by Kristina Reinsalu and Kaja Tampere. Reinsalu writes about information technology in communication of public sector organizations. Tampere examines bureaucracy and internal communication.

Hyvinvointivaltio eetterissä. Yleisradion rakentuminen populaarien diskurssien kentällä [Welfare state on air: the construction of YLE in popular discourses]

Eeva Mäntymäki, Tampere, Tampereen yliopisto, 2006, 400 p., ISBN 951-44-6657-8, (Mediatutkimuksia), (University of Tampere, Department of Journalism and Mass Communication). Note: English summary, pp. 397-400. Doctoral dissertation.

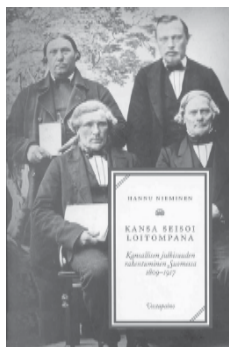
The focus of this study is to examine by means of rhetorical discourse analysis the construction of the Finnish Broadcasting Company (YLE) in texts produced by ordinary media users. Theoretically, the basic assumption of the research is YLE's dual role in the media market: a public service broadcasting company is simultaneously a national institution alongside the public libraries and a media concern alongside other media companies. This dual perception leads to an analysis of media users' texts from two perspectives: from the perspective of citizenship and the perspective of consumerhood. The empirical research material consists of textual entities, all generated in 2001, which was the first year of Finnish digital television. The main

materials are 1) an Internet discussion about publicly funded television, organised by the Ministry of Transport and Communications 2) a sample of media diaries collected by the Folklore Archives, audience research of YLE, and the Research Centre of Contemporary Culture at the University of Jyväskylä.

Internet address: <http://acta.uta.fi/pdf/951-44-6661-6.pdf>

Kansa seisoi loitompana. Kansallisen julkisuuden rakentuminen Suomessa 1809-1917 [People stood far away: constructing national publicity in Finland, 1809-1917]

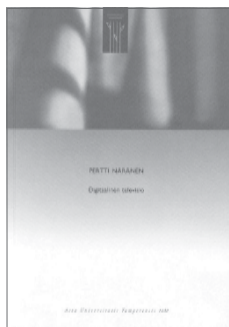
Hannu Nieminen, Tampere, Vastapaino, 2006, 231 p., ISBN 951-768-182-8.

The author has also earlier studied publicity and public sphere in several occasions. The present book has a starting point in current mistrust and growing gap between decision-makers and public in Finland. The author aims to explore the historical development and construction of the national public institutions, such as newspapers and non-governmental organizations. The time period is from 1809 to 1917, the so called time of Finland's autonomy, when Finland belonged to Russia, but had however, some kind of self-government. During that time, industrialization started in Finland, Finnish language established a foothold in administration and in literature, and public school and library systems were organized. The author analyses how Finnish political and cultural systems could legitimate their authority in those historic events and what kind of role publicity received.

Digitaalinen televisio. Analyysejä alkuhistoriasta, viestintäpoliittisista haasteista ja tv-järjestelmän muuttumisesta [Digital television: analyses on early history, challenges to media policy and transformation of television]

Pertti Näränen, Tampere, University of Tampere, 2006, 257 p., ISBN 951-44-6539-3, (Acta Universitatis Tamperensis; 1132), ISSN 1455-1616, (University of Tampere, Department of Journalism and Mass Communication). Note: Doctoral dissertation.

The thesis explores the digitalisation of television distribution in Finland and in Europe. The focus is on the objectives of media policy and on the changing pre-conditions of the content production of television and television journalism. The study is based on articles, three of which are published in English. The extensive introduction includes also an empirical section that reports on the results of a series of interviews carried out among professionals and directors in the Finnish television and telecom industry. The historical section consists of a survey on the European history of digital television standardisation and early development on the television markets. It also discusses the various mistakes in the European digital television policy. The theoretical section discusses the value of audience interaction in television journalism from the point of view of media democracy and public discussion. – The dissertation consists of Finnish introduction (160 p.) and seven articles, three of those in English).

Internet address: <http://acta.uta.fi/pdf/951-44-6540-7.pdf>

***Erot järjestykseen! Eurovision laulukilpailu, kansallisuus ja televisiohistoria* [Ranking differences: the Eurovision Song Contest, nationality and television history]**

Mari Pajala, Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto, 2006, 506 p., ISBN 951-39-2583-8, (Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja; 88), ISSN 1457-6899, (University of Jyväskylä, Research Centre for Contemporary Culture)(University of Turku, Department of Media Studies). Doctoral dissertation. Note: English summary, pp. 296-303.

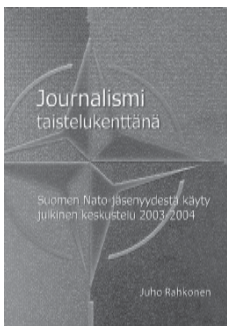

The Eurovision Song Contest (ESC) has been a highly visible part of Finnish television culture almost from the beginning. The Finnish Broadcasting Company YLE started taking part in the contest in 1961 and the contest, together with the national preliminaries, quickly became a television event that was widely anticipated, critiqued and commented on elsewhere in the media. The ESC has generated a great deal of media discussion in which the dominant theme has been nationality: how should Finland be represented in an international competition? Why have the Finnish entries failed to do well in the ESC? This study analysis the performative construction of nationality in the Finnish media coverage of the ESC from 1961 to 2005. The research material consists of ESC broadcasts, YLE preliminaries and

other television programmes related to the contest as well as a large selection of the media coverage of the ESC in newspapers, magazines and on the Internet.

***Journalismi taistelukenttänä. Suomen Nato-jäsenyydestä käyty julkinen keskustelu 2003-2004* [Journalism as battlefield: the public discussion about Finland's Nato membership, 2003-2004]**

Juho Rahkonen, Tampere, Tampere University Press, 2006, 305 p., ISBN 951-44-6697-7, (Mediatutkimuksia) (Acta Electronica Universitatis Tamperensis ; 547), ISSN 1456-954X, (University of Tampere, Department of Journalism and Mass Communication). Doctoral dissertation. Note: English summary, pp. 303-305.

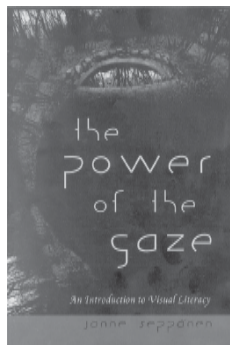
This study explores the Finnish media coverage of the public discussion about Finland's possible Nato membership. The research material consists of 1362 articles published in Helsingin Sanomat, Ilta-Sanomat, Aamulehti, and Iltalehti, the four largest newspapers in the country, in 2003-2004. This material is investigated using quantitative content analysis, which includes classifying the articles by variables. In addition, the material includes large amount of other newspaper and magazine articles, news and current affairs programmes on television and radio, and eight thematic interviews with journalists and security policy experts. These materials are analysed mostly with qualitative methods, such as rhetoric discourse analysis. There is also a survey of

security political opinions among the general public, conducted by The Advisory Board of Defence Information in autumn of 2003. This material is analysed using factor analysis, and the results are compared with the content of the newspapers. The theoretical framework of the study is Pierre Bourdieu's field theory, especially his notion of journalistic field.

Internet address: <http://acta.uta.fi/pdf/951-44-6706-X.pdf>.

The Power of the Gaze. An Introduction to Visual Literacy.

Janne Seppänen, New York, Peter Lang, 2006, 145 p., ISBN 0-8204-8139-4, (New literacies and digital epistemologies; 20), ISSN 1523-9543.

This textbook on visual literacy entices readers to seek significant structures in everyday visual reality, which are called visual orders. Visual orders can be found in representations, visible surroundings, or in nonverbal interaction that rely on gaze. Visual literacy is defined as the critical understanding of the meanings what one looks at. The author uses examples mostly from advertising and mass media. He also examines the issues of digitalization and truth.

Annan ny litteratur

Aslama, Minna; Sonck, Fredrik; Wallenius, Jaana: *Suomalainen televisiotarjonta 2005*. [Finnish television programming 2005]. Helsinki, Liikenne- ja viestintäministeriö, 2006, 138 p., ISBN 952-201-574-1, (Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja; 2006, 40), ISSN 1457-7488, (Ministry of Transport and Communications). Note: English summary. Svensk sammanfattning. Internet address: http://www.xn—liikenneministeri-g0b.fi/oliver/upl327-Julkaisuja%2040_2006.pdf

The report depicts the programme structure profiles as well as programme diversity of the year 2005 of the four main Finnish nation-wide analogue channels: the public TV1 and TV2 and the commercial channels MTV3 and Nelonen. Also, the profiles and diversity of the five digital terrestrial channels: YLE24 (news channel), YLE Teema (emphasis on culture-education-science), FST-D (full service Swedish-language channel), Subtv (entertainment and fiction oriented channel) and Urheilukanava (sports channel) are examined. In addition, the Finnish TV system is compared to that of Sweden.

TELEVISION • TELEVISION PROGRAMMES
• CONTENT • TELEVISION CHANNELS
• DIGITAL MEDIA • FINLAND • SWEDEN

Hanski, Jari: *Juutalaisvastaisuus suomalaisissa aikakauslehdissä ja kirjallisuudessa 1918-1944*. [Anti-Semitism in Finnish journals and literature, 1918-1944]. Helsinki, Helsingin yliopisto, 2006, 332 p., ISBN 952-92-0042-0, (University of Helsinki, Department of Social Science History). Note: English summary. Doctoral dissertation. Internet address: <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/val/yhtei/vk/hanski/>

Anti-Semitism has been tried to explain in several ways. The theory of Jews as outsiders has been a popular explanation as well as xenophobia and socio-economic models. The author has applied several models. The main sources of the study have been over 400 Finnish periodicals and magazines, literature and text books published during the period of 1918-1944. Journals include army and civil guard magazines, religious press, humour magazines and papers of the Finnish extreme right. The German influence in writings and in phraseology is visible, the author argues. Finnish anti-Semitic writers had often some kind of connections to Germany. During the Continuation War 1942-1944, German anti-Semitic propaganda found easier access to Finland, because of the military contract between Finland and Germany.

JEWS • DISCRIMINATION • PROPAGANDA
• ETHNIC MINORITIES • HISTORY • MAGAZINES
• LITERATURE • FICTION • ANTISEMITISM

Heikkilä, Elina: *Kuvan ja tekstin välissä: kuvateksti uutiskuvan ja lehtijutun elementtinä*. [Between text and image: the caption as an element in press photography and the news story]. Helsinki, Suomalaisen kirjallisuuden seura, 2006, 286 p., ISBN 951-746-800-8, (Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia; 1065), ISSN 0355-1768, (University of Helsinki, Department of Finnish Language and Literature; Finnish Literature Society). Note: English summary. Doctoral dissertation.

The study focuses on picture captions in newspapers: their grammar and interplay with photographs and their position as semi-independent

elements of the news stories. The research was conducted in the framework of critical discourse analysis, social semiotic visual theory and feminist syntactical research. The data consist of 441 press photographs, 1815 captions and a number of news items from Finnish dailies. The main body of photographs deals with the Sydney Olympic Games and Palestinian Intifada in 2000. One of the author's hypothesis is that the caption is a paratext, typographically marked, semi-independent element of a news story. The caption may complete, repeat, or summarize the news text. The author's approach is multimediotic.

LANGUAGE • TEXT • PHOTOGRAPHS
 • NEWSPAPERS • JOURNALISM • SEMIOLOGY
 • DISCOURSE • TEXT ANALYSIS
 • VISUAL COMMUNICATION • NEWS • FINLAND

Herkman, Juha (ed.); Hiidenmaa, Pirjo (ed.); Kivimäki, Sanna (ed.); Löytty, Olli (ed.): *Tutkimusten maailma: suomalaista kulttuurintutkimusta kartoittamassa*. [The worldliness of cultural studies]. Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto, 2006, 307 p., ISBN 951-39-2582-X, (Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja; 87), ISSN 1457-6899, (University of Jyväskylä, Research Centre for Contemporary Culture). Note: English summary, pp. 296-303.

Cultural studies have assumed the task of investigating the multiple phenomena of multiple cultures in their societal contexts. In recent years, however both Finnish and international cultural studies have been criticised for losing sight of their societal mission. Economic and social inequality, division of labour and unemployment, and common welfare, have been replaced by the issues of theory and text, meaning and context. The contributors of this collection, a jubilee book for professor Mikko Lehtonen, who turned 50 in 2006, face challenges from the perspectives of their various fields of study. While Juha Herkman, Iris Ruoho and Merja Kinnunen call for attention to economic-material contexts in research, Anu Koivunen shows that textual analysis, too, can reach some of the lost social character of cultural studies. In the section called 'World in the body and the mind' the concepts of corporeality and the body are examined by Petri Ruuska, Susanna Paasonen, Pertti Alasuutari, and Seppo Knuuttila. The medialization of culture is in turn analysed by Kaarina Nikunen, Laura Saarenmaa, Heikki Uimonen, and Erkki Karvonen. Academic teaching and studying is explored in the texts of Mikko Hautakangas, Elisa Vettenranta, Sari Elfving, and

Sanna Kivimäki. The fifth section, named 'The world of texts' defines scholarly writing and scholarly texts in the articles written by Olli Löytty, Pirjo Hiidenmaa, and Urpo Kovala. The final section of the book is called 'When worlds encounter' and have a focus on multiculturalism, although most of the texts deal with British culture. Writers are Jopi Nyman, Joel Kuortti, and Aki Järvinen and Olli Sotamaa.

CULTURAL STUDIES • CULTURAL THEORY
 • MEDIA CULTURE • SOCIAL CLASSES
 • ECONOMIC CONDITIONS • PORNOGRAPHY
 • WRITING • UNIVERSITIES • FANS • HUMOUR
 • FINLAND

Jallinoja, Riitta: *Perheen vastaisku: familistista käännettä jäljittämässä*. [The backlash of family: searching for familial turn]. Helsinki, Gaudeamus, 2006, 284 p., ISBN 951-662-966-0.

The book examines discussions over family and its significance and positions seen on the pages of Helsingin Sanomat in the beginning of 21st century. Both journalistic texts and the section of letters to the editor are included in analysis. The perspective of this sociological research is the rise of family as a value meeting the individualistic ethos of the time.

FAMILY • EVERYDAY LIFE • VALUES • PUBLICITY
 • NEWSPAPERS • JOURNALISM • SOCIOLOGY • FINLAND

Lammi, Minna: *Ett varttuis Suomenmaa: suomalaisten kasvattaminen kulutusyhteiskuntaan kotimaisissa lyhytelokuissa 1920-1969*. [The birth of the modern consumer society in Finnish short films 1920-1969]. Helsinki, Suomalaisen kirjallisuuden seura, 2006, 310 p., ISBN 951-746-813-X, (Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia; 1074), ISSN 0355-1768, (Elokuva-arkiston julkaisuja), (University of Helsinki, Department of Political Science). Note: English summary, pp. 306-308. Doctoral dissertation.

The main subject of this research is Finnish short films in 1920-1969. These short films were produced by film studios for private enterprises, banks, advisory organizations, communities and the state. The evolution of short films on consumer affairs was greatly influenced by a special tax reduction system that was introduced in 1933 and lasted until 1964. The tax reduction system increased the production volumes of educational short films significantly. This study covers 342 Finnish short films, more than any other study in the field before this. The aim of this research is to examine how short films introduced Finns to modern con-

sumer society. The cinemagoers were an excellent target group for different advisory groups as well as advertisers. Short films were used by organizations and private enterprises from very early on.

SHORT FILMS • CONSUMERS • HISTORY
• FILM PRODUCTION • FINLAND

Lehtimäki, Hanna (ed.); Suoranta, Juha (ed.): *Kasvattajan brändikirja*. [A brand book for an educator]. Helsinki, Finn Lectura, 2006, 219 p., ISBN 951-792-249-3.

Article authors are as follows: Minna Autio, Terhi Anna Wilska, Pekka Mattila, Sonja Kangas, Heidi Keso & Hanna Lehtimäki & Tarja Pietiläinen, Aki-Mauri Huhtinen, Johanna Kujala & Elina Kivi, Marjo Vuorikoski, Jussi Ojajarvi, Atte Oksanen & Sari Näre, Tarja Rautiainen-Keskustalo, Reijo Kupiainen and Mika Hannula & Juha Suoranta. The authors represent different scientific fields and disciplines from pedagogy to marketing, and from business to media culture. They look at brands from different points of view, some from theoretical perspectives, some from practical perspectives.

MARKETING • CONSUMERS • CONSUMPTION
• EVERYDAY LIFE • ADVERTISING • BRANDS
• LIFE STYLES • BEHAVIOUR • CHILDREN
• YOUTH • MEDIA EDUCATION • FAMILY
• MEDIA CULTURE • WAR • FINLAND

Linnakylä, Pirjo; Malin, Antero: *Tukeeko sanomalehtien lukeminen oppimista?: sanomalehtien lukemisaktiivisuus ja oppimistulokset*. [Does newspaper reading support learning?: the activeness in newspaper reading and learning results in Finland in 2003]. Helsinki, Sanomalehtien liitto, 2006, (University of Jyväskylä, Institute for Educational Research). Available only on the Internet on the pages of Finnish Newspapers Association. Internet-address: http://www.viestinet.org.liitetiedostot/SL/wwwSuomi/5/137/tukeeko_sanomaleht_lukeminen_oppim.pdf

Newspaper reading of 15 year old Finns was studied in the relation to their learning results and learning attitudes. The material of the study consists of a large survey targeted to almost 6000 15 year old in 2003 in Finland. The original survey was carried out by OECD in the programme called PISA (Programme for International Student Assessment).

LEARNING • SCHOOLS • READING • MEDIA USE
• NEWSPAPERS • INTERNET • LITERATURE • YOUTH
• FINLAND

Lyytimäki, Jari: *Vesistöjen rehevöityminen sanomalehtien uutisoinnissa*. [Eutrophication of water in the Finnish press news]. Helsinki, Suomen ympäristökeskus, 2006, 54 p., ISBN 952-11-2221-

8, (Suomen ympäristö; 7), ISSN 1238-7312, (Finnish Environment Institute). Note: English abstract. Svenska sammandrag. Internet address: <http://www.ymparisto.fi/julkaisut>

The eutrophication of coastal and inland waters has emerged as one of the most often discussed topics in the environmental debate in Finland. The material of this study consists of press articles from Finnish newspapers from the year 1998 and July 2005. The material is studied from constructionist perspective, using a particular model of environmental problems and solutions as a guiding framework. For example, the most visible topic found was blue-green algae.

MASS MEDIA • NEWSPAPERS • PRESS
• ENVIRONMENTAL INFORMATION • FINLAND

Mäkinen, Maarit: *Digitaalinen voimistuminen ja kansalaisten osallisuus tietoyhteiskunnassa: esimerkkejä verkossa julkaisevista paikallisyhteisöistä*. [Digital empowerment and citizens' participation in information society: examples of local communities publishing on the Internet]. Tampere, Tampereen yliopisto, 2006, 146 p., (University of Tampere, Department of Journalism and Mass Communication). Note: Unpublished licentiate thesis. Internet address: <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/lisuri00039.pdf>

ELECTRONIC PUBLISHING
• INFORMATION SOCIETY • COMMUNITIES
• INTERNET • INFORMATION GAP • PARTICIPATION
• DIGITAL MEDIA • CITIZENS • LOCAL MEDIA
• WORLD WIDE WEB • JOURNALISM • VIVA FAVELA
• FINLAND • BRAZIL

Nyyssönen, Pasi (ed.): *Muodostetaan Radio- ja televisioarkisto: kansallinen audiovisuaalinen muistiorganisaatio*. [A proposal for national audiovisual archive]. Helsinki, Opetusministeriö, 2006, 52 p., ISBN 952-485-204-7, (Opetusministeriön julkaisuja; 2006, 34), ISSN 1458-8110, (Ministry of Education). Internet address: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2006/liitteet/opm34.pdf?lang=fi>

TELEVISION PROGRAMMES • RADIO PROGRAMMES
• AUDIOVISUAL MEDIA • ARCHIVES • FINLAND

Olkinuora, Hannu: *Minne menet media?*. [Quo vadis media?]. Helsinki, EVA, 2006, 65 p., ISBN 951-628-439-6, (EVA raportti), (Finnish Business and Policy Forum EVA). Note: English summary. Internet address: http://www.eva.fi/files/1619_English_summary_lopullinen.pdf. Whole publication: http://www.eva.fi/files/1603_minne_menet_media.pdf

The author discusses the world of media: how and what does the media audience consume, how does the media answer challenges from fragmentation of information and the audience, the increasing sig-

nificance of entertainment value and the breakthrough of the Internet. The report discusses the future of the media from the standpoint of its audience and also itself. The background material for the report is Pipsa Snell's qualitative research on media behaviour and motives that is available on the Internet: http://www.eva.fi/files/1609_kvalitatiivinen_tutkimus_mediakayttaytymisesta.pdf.

MASS MEDIA • MEDIA USE • AUDIENCES
• MEDIA INDUSTRY • NEWSPAPERS • TELEVISION
• PUBLIC SERVICE • INTERNET • FINLAND

Pirinen, Riitta: *Urheilleva Nainen lehtiteksteissä*. [The female athletes in the Finnish press]. Tampere, Tampere University Press, 2006, 76, 77 p., ISBN 951-44-6573-3, (Acta Universitatis Tampereensis; 1138), ISSN 1455-1616, (Acta Electronica Universitatis Tampereensis; 512), ISSN 1456-954X, (University of Tampere, Department of Sociology and Social Psychology). Note: English summary. Two of the separate articles are in English, four in Finnish. Doctoral dissertation. Internet address: <http://acta.uta.fi/pdf/951-44-6574-1.pdf>

The doctoral dissertation analysed the treatment of female athletes in the Finnish press. The aim was to examine how female athletes were represented in newspapers and in women's magazines. The data consisted of articles from two newspapers (Helsingin Sanomat and Aamulehti) and five women's magazines (Eeva, Kotiliesi, Kauneus ja terveys, Me Naiset and Uusi Nainen). The newspaper articles were collected from papers published in the 1980's and 1990's, and the women's magazine articles were from magazines published in the Olympic years from 1952 to 1992. The doctoral dissertation consists of an introduction and six separate articles.

WOMEN • SPORT • JOURNALISM • NEWSPAPERS
• MAGAZINES • SPORT JOURNALISM • GENDER
• PRESS • COVERAGE • FINLAND

Puumalainen, Jyri; Ojaniemi, Ari; Kotisaari, Matti: *Internet-pohjainen televisio (IPTV): nykytila ja lähivuosien kehitys*. [Internet Protocol Television (IPTV) today and in the near future]. Helsinki, Liikenne- ja viestintäministeriö, 2006, 48 p., ISBN 952-201-544-X, (Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja; 2006, 23), ISSN 1457-7488, (Ministry of Transport and Communications). Note: English abstract. Svensk sammanfattning. Internet address: http://www.mintc.fi/oliver/upl1102-Julkaisuja%2023_2006.pdf

The research looks at Internet Protocol Television (IPTV) from a consumer and a technical point of view, and compares it to the traditional digital television distribution techniques, and tries to

recognize the possibilities and possible development delays, evaluates IPTV from a business perspective and aims to determine the status of IPTV today, in Finland and abroad. The IPTV development in Finland during the next few years is evaluated based on these facts.

TELEVISION • DIGITAL MEDIA • DIGITALIZATION
• DISTRIBUTION • INTERNET • FINLAND

Raittila, Pentti; Olin, Nina; Stenvall-Virtanen, Sari: *Viestintäkoulutuksen nousukäyrä: monta tietä unelma-ammattiin ja suuriin pettymyksiin*. [The boom of media and communication education: many ways to the profession of one's dreams and – to big disappointments: a final report.]. Tampere, Tampereen yliopisto, 2006, 146 p., ISBN 951-44-6623-3, (Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Julkaisuja. C; 40), ISSN 0358-4593, (University of Tampere, Department of Journalism and Mass Communication; Turku School of Economics and Business Administration, Media Group).

The study aimed to identify current trends in media industry and the educational needs of media and communications professionals. The different levels of the Finnish education system (vocational education, polytechnics, university education and adult education) are included in the study. The views and the expectations of media specialists, researchers and representatives of the Finnish media industry were clarified by interviews and a questionnaire. The project has been funded by the European Social Fund and organized by Ministry of Education, three universities, two polytechnics and some organizations of Finnish mass media. The purpose of this study was to foresee the demand of media and communication professionals until year 2020.

MEDIA INDUSTRY • EDUCATION
• HIGHER EDUCATION • ADULT EDUCATION
• EMPLOYMENT • MEDIA PERSONNEL •
JOURNALISTS • FINLAND

Salminen, Esko: *Mediavallan aika: politiikka tiedotusvälineissä Mauno Koivistosta Tarja Halosen*. [The era of media power: politics in media from Mauno Koivisto to Tarja Halonen]. Helsinki, Edita, 2006, 298 p., ISBN 951-37-4679-8, (Kleio).

The book is an analysis about media power and its actors in Finland, 1982-2006. The author has used archive material and literature, as well as journalism in press and in television. Special focus is on parliamentary and presidential elections and reporting on them in media. Finnish EU and Nato connections are examined, too. The public image of Tarja Halonen is emphasized both in national and foreign press.

POLITICAL POWER • MEDIA POWER • POLITICS
 • JOURNALISM • MASS MEDIA • PRESS • IMAGE
 • ELECTION CAMPAIGNS • FINLAND
 • MAUNO KOIVISTO • MARTTI AHTISAARI
 • TARJA HALONEN • ESKO AHO • HARRI HOLKERI
 • PAAVO LIPPONEN • SAULI NIINISTÖ
 • ANNELI JÄÄTTEENMÄKI • ELISABETH REHN
 • PAAVO VÄYRYNEN • KALEVI SORSA

Sedergren, Jari: *Taistelu elokuvasesuurista: valtiollisen elokuvatarkastuksen historia*. [The battle over film censorship: the history of governmental film classification in Finland, 1946-2006]. Helsinki, Suomalaisen kirjallisuuden seura, 2006, 603 p., ISBN 951-746-812-1, (Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia; 1069), ISSN 0355-1768, (Valtion elokuvatarkastamon julkaisuja), (Suomen elokuva-arkiston julkaisuja), (Finnish Board of Film Classification; Finnish Film Archive).

FILMS • CENSORSHIP • ADULTS • CHILDREN
 • VIOLENCE • PORNOGRAPHY • HISTORY
 • FINLAND

Virkkunen, Henna: *"Ministeri saa syyttää vain itseään": ministerieroihin johtaneet poliittiset skandaalit uutistapahtumina Juhantaloista Jäätteenmäkeen 1992-2003*. [News on political scandals leading to the resignation of a minister in Finnish government, 1992-2003]. Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto, 2006, 176 p., (University of Jyväskylä, Department of Communication). Note: Unpublished licentiate thesis.

JOURNALISM • NEWS • POLITICS • POLITICIANS
 • POLITICAL COMMUNICATION • PUBLICITY
 • FINLAND • KAUKO JUHANTALO • ARJA ALHO
 • MATTI AURA • SUVI LINDÉN
 • ANNELI JÄÄTTEENMÄKI

Artiklar

Aarva, Pauliina; Pakarinen, Marja; Vartiainen, Marika: Ei rasvaa vaan rakkautta: hyvän ruoan tunnusmerkit kahdessa lehtikirjoituksessa. [Love instead of fat: the criteria of good food in two newspaper articles]. *Kulttuurintutkimus* 23(2006)2, pp. 29-38, ISSN 0781-5751 Note: English summary.

NEWSPAPERS • RHETORIC • JOURNALISM
 • HEALTH INFORMATION • FINLAND

Aslama, Minna; Pantti Mervi: Talking alone: reality TV, emotions and authenticity. *European journal of cultural studies* 9(2006)2, pp. 167-184, ISSN 1367-5494.

REALITY TELEVISION • EMOTIONS
 • TELEVISION PROGRAMMES

Hakala, Salli: "Kansalaisia varten": kuinka valtionhallinnon viestintää voisi arvioida?. ["Communication for people" – how could we evaluate govern-

ment communication?]. *Tiedotustutkimus* 29(2006)3, pp. 7-21, ISSN 0357-8070 Note: English summary.

PUBLIC ADMINISTRATION • GOVERNMENT POLICY
 • COMMUNICATION • INFORMATION POLICY
 • INFORMATION SERVICES • FINLAND

Hakola, Outi: Ihminen on ihmiselle zombie. [Zombie – a human threat: a comparison between two different zombie characters – The Haitian voodoo zombie that dominated the Hollywood film scene during the classical period (1930s to 1940s) and the postclassical human flesh eating zombie that was introduced to the public at 1968]. *Lähikuva* (2006)2, pp. 25-40, ISSN 0782-3053 Note: English summary.

HORROR FILMS • FILM GENRES
 • POPULAR CULTURES

Heikkilä, Heikki; Kunelius, Risto: The case of Finland. In: AIM research consortium (ed.): *Understanding the logic of EU reporting in mass media: analysis of EU media coverage and interviews in editorial offices in Europe*, Bochum/Freiburg, Projekt Verlag, 2006, pp. 33-48, ISBN 3-89733-147-0, (Adequate information management in Europe (AIM), Working papers; 2006, 1).

JOURNALISM • MEDIA COVERAGE
 • POLITICAL COMMUNICATION • JOURNALISTS
 • PUBLIC SPHERE • FINLAND

Herkman, Juha: Kriittinen talousanalyysi media-tutkimuksen kentällä. [Critical economic analysis in the field of media research]. *Tiedotustutkimus* 29(2006)2, pp. 78-90, ISSN 0357-8070.

MEDIA ECONOMY • MEDIA RESEARCH
 • MEDIA INDUSTRY • COMMUNICATION THEORY

Hesmondhalgh, David: Imperialismin uudet muodot, kulttuuriset ja muut. [New imperialisms, cultural and otherwise]. *Tiedotustutkimus* 29(2006)2, pp. 4-13, ISSN 0357-8070 Note: English summary.

GLOBALIZATION • IMPERIALISM
 • INTERNATIONAL COMMUNICATION • LIBERALISM
 • COPYRIGHT • MEDIA ECONOMY

Huhtala, Hannele: Max Weberin byrokraatia ja kriisiviestintä: Suomen viranomaisten toiminta Aasian hyökyaaltokatastrofissa. [Max Weber's bureaucracy and crisis communications: the actions of the Finnish authorities in the Asian tsunami disaster]. *Tiedotustutkimus* 29(2006)3, pp. 22-37, ISSN 0357-8070 Note: English summary.

PUBLIC ADMINISTRATION • DISASTERS
 • DISSEMINATION OF INFORMATION
 • ACCESS TO INFORMATION
 • COMMUNICATION PLANNING • AUTHORITIES • CITIZENS • FINLAND

Hujanen, Jaana: Yleisön palvelu markkinaehtoituvan median journalistien itseymmärryksessä. [The ideal of serving the public in journalists' perceptions]. *Tiedotustutkimus* 29(2006)2, pp. 30-43, ISSN 0357-8070 Note: English summary.

JOURNALISM • JOURNALISTS • VALVES
• RESPONSIBILITY • AUDIENCES • NEWSPAPERS
• FINLAND

Kantola, Anu: Imperiumin järki: Financial Timesin poliittinen järjestys. [The reasoning empire: the political rationalities of the Financial Times]. *Tiedotustutkimus* 29(2006)2, pp. 14-29, ISSN 0357-8070 Note: English summary.

PUBLICITY • IMPERIALISM • GLOBALIZATION
• NEWS COVERAGE • POLITICAL POWER
• FINANCIAL TIMES

Kivikuru, Ullamaija: Aikakauslehtien tsunamiraportointi: se toisenlainen tarina, jota ei kerrottu. [The tsunami reporting in magazines: an alternative story that was not told]. *Tiedotustutkimus* 29(2006)3, pp. 71-84, ISSN 0357-8070.

JOURNALISM • MAGAZINES • DISASTERS
• DISSEMINATION OF INFORMATION • FINLAND

Kivikuru, Ullamaija: Top-down or bottom-up?: radio in the service of democracy: experiences from South Africa and Namibia. *International communication gazette* 68(2006)1, pp. 5-31, ISSN 1748-0485.

LOCAL RADIO • COMMUNITIES • CITIZENS
• DEMOCRACY • SOUTH AFRICA • NAMIBIA

Koikkalainen, Katja: Taluslehdet Venäjän markkinoilla. [Financial newspapers in the market of Russia]. In: Nikula, Jouko (ed.): *Katse Venäjään: suomalaisen Venäjä-tutkimuksen antologia*, Helsinki, Aleksanteri-instituutti, 2006, pp. 114-130, ISBN 952-10-3204-9, (Aleksanteri-sarja; 2006, 3), (University of Helsinki, Aleksanteri-institute).

NEWSPAPERS • JOURNALISM
• ECONOMIC INFORMATION • MEDIA STRUCTURE
• RUSSIA

Kortti, Jukka: Tarkkana brändien kanssa – taas: lisääntyvä tuotesijoittelu osana postmodernia markkinoituvaa mediaa. [Be careful with brands: more and more product placement in postmodern media market]. *Tiedotustutkimus* 29(2006)2, pp. 91-103, ISSN 0357-8070.

ADVERTISING • MARKETING • BRANDS
• MEDIA CULTURE

Kärjä, Antti-Ville: Elokuvamusiikin tutkimus: tieteenala puun ja kuoren välissä. [The research of film music: a research field under construction]. *Wider screen* (2006)1, 11 p., ISSN 1795-6161. Note: Only on the Internet: http://www.widerscreen.fi/2006/1/elokuvamusiikin_tutkimus.htm

FILMS • FILM MUSIC • AUDIOVISUAL MEDIA
• RESEARCH TRENDS • FINLAND

Lammi, Minna: Totisesti se on piristävää: viihteen keinot valistuksen apuna suomalaisissa lyhytelokuissa. [Enlightenment short films with some entertainment as well: Finnish enlightenment films, 1920-1969]. *Lähikuva* (2006)1, pp. 51-64, ISSN 0782-3053.

SHORT FILMS • CONSUMERS • HISTORY • FINLAND

Lehtisalo, Anneli: Paluu elokuvahistoriaan?: suomalaisen elokuvahistorian tutkimuksen vastauksia postmodernismin haasteeseen. [Return to film history?: Finnish film history research answering the challenges of postmodernism]. *Lähikuva* (2006)1, pp. 40-50, ISSN 0782-3053.

FILMS • FILM STUDIES • HISTORY
• POSTMODERNISM • FILM THEORY • FINLAND

Luoma-aho, Vilma: Lupa toimia: julkisorganisaatioiden sidosryhmäsuhteet. [Licence to operate: stakeholder relations of public organizations]. *Tiedotustutkimus* 29(2006)3, pp. 38-51, ISSN 0357-8070 Note: English summary.

PUBLIC ORGANIZATIONS
• ORGANIZATIONAL COMMUNICATION • TRUST • AUTHORITIES • FINLAND

Matikainen, Janne: Identiteetti verkossa: yhteisöllisen vuorovaikutuksen näkökulma. [Identity on the Internet: a communal interaction perspective]. *Psykologia* 41(2006)2, pp. 112-122, ISSN 0355-1067. Note: English summary.

IDENTITY • INTERNET • WORLD WIDE WEB
• SOCIAL INTERACTION • COMMUNITIES

Molander, Gustaf: Brokeback mountain: tunteellisuutta nykymakuun. [Brokeback Mountain – emotionalism for today's taste]. *Lähikuva* (2006)2, pp. 41-65, ISSN 0782-3053 Note: English summary.

FILMS • CONTENT • EMOTIONS • HOMOSEXUALITY
• USA

Moring, Tom; Nieminen, Hannu: Media ja demokratia: ehdotuksia indikaattoreiksi. [Media and democracy: suggestions for indicators]. In: Borg, Sami (ed.): *Suomen demokratia-indikaattorit*, Helsinki, Oikeusministeriö, 2006, pp. 173-203, ISBN 952-466-301-5, (Oikeusministeriön julkaisuja; 2006, 1), (Ministry of Justice). Note: Svenska presentationsblad ingår i publikationen. Internet address: <http://www.om.fi/35214.htm>

DEMOCRACY • MASS MEDIA • MEDIA USE
• PARTICIPATION • CITIZENS • INFORMATION GAP
• FREEDOM OF SPEECH • ACCESS TO INFORMATION • FINLAND

Nieminen, Outi: Kuuluisuuksien sisarolennot: Filmiaitan vuoden 1924 Filminäyttelijätärkilpailu, lukijattaret ja suomalainen elokuvanäyttelijäyys. [The film star competition in the magazine *Filmi-aitta* in 1924: film magazine readers, Finnish film stardom and film actresses in Finland]. *Lähikuva* (2006)1, pp. 6-22, ISSN 0782-3053 Note: English summary.

FILMS • FILM PRODUCTION • FILM ACTORS
• HISTORY • FILMIAITTA • FINLAND

Paavonen, E. Juulia; Pennonen, Marjo; Roine, Mira; Valkonen, Satu; Lahikainen, Anja Riitta: TV exposure associated with sleep disturbances in 5- to 6-year-old children. *Journal of sleep research* 15(2006)2, pp. 154-161, ISSN 0962-1105.

TELEVISION • VIEWING • CHILDREN • FINLAND

Pasti, Svetlana: Concepts of professional journalism: Russia after the collapse of communism. In: Marcinkowski, Frank (ed.); Meier, Werner A. (ed.); Trappel, Josef (ed.): *Medien und Demokratie: Europäische Erfahrungen* [Media and democracy: experiences from Europe], Bern, Haupt, 2006, pp. 73-89, ISBN 3-258-07028-8.

JOURNALISM • JOURNALISTS • ETHICS
• RESPONSIBILITY • VALUES • RUSSIA

Pietilä, Veikko: Moralisoiva ristiretki?: Payne-säätiön elokuvatutkimusprojekti. [A moralizing crusade?: the Payne Fund research project on movies in the 1920s]. *Lähikuva* (2006)1, pp. 23-39, ISSN 0782-3053 Note: English summary.

FILMS • AUDIENCES • AUDIENCE RESEARCH
• COMMUNICATION EFFECTS • RECEPTION
• CHILDREN • YOUTH • HISTORY • PAYNE FUND
• USA

Pietiläinen, Jukka: Foreign news and foreign trade: what kind of relationship?. *International communication gazette* 68(2006)3, pp. 217-228, ISSN 1748-0485.

FOREIGN NEWS • INTERNATIONAL NEWS
• NEWS FLOW • TRADE • NEWS COVERAGE

Pietiläinen, Jukka: Tiedotusvälineet ja sananvapaus Venäjällä. [Mass media and freedom of speech in Russia]. In: Nikula, Jouko (ed.): *Katse Venäjään: suomalaisen Venäjä-tutkimuksen antologia*, Helsinki, Aleksanteri-instituutti, 2006, pp. 93-113, ISBN 952-10-3204-9, (Aleksanteri-sarja; 2006, 3), (University of Helsinki, Aleksanteri Institute).

MASS MEDIA • MEDIA STRUCTURE
• FREEDOM OF SPEECH • TELEVISION
• NEWSPAPERS • JOURNALISM • COVERAGE
• POLITICAL COMMUNICATION • RUSSIA

Rahkonen, Juho: Yleisradion menestyksen eväät: kenttäteoria ja metapääoma julkisen palvelun vahvan aseman selittäjänä. [The virtues behind YLE's success: using field theory and meta-capital to explain the strong position of public service broadcasting]. *Tiedotustutkimus* 29(2006)2, pp. 44-61, ISSN 0357-8070. Note: English summary.

PUBLIC SERVICE • BROADCASTING
• TELEVISION PROGRAMMES • SOCIETY • POLITICS

Rautajoki, Hanna: Televisiokeskustelun agendan moraaliset ulottuvuudet: neutraali toimittaja arvostelmien tuottajana. [Moral implications of the agenda in television discussions: a conversational analysis of a television discussion programme]. *Tiedotustutkimus* 29(2006)3, pp. 52-70, ISSN 0357-8070. Note: English summary.

TELEVISION PROGRAMMES • JOURNALISM
• DISCOURSE • JOURNALISTS
• POLITICAL COMMUNICATION • ETHICS
• VALUES • LANGUAGE CONTENT • FINLAND

Rovio, Janne: Kungfuvampyyri lajityyppien ristitulella: teknologia ja ruumiillisuus elokuvassa Blade. [Technology and the body in Blade (1998), a genre hybrid including Gothic vampire fiction and martial arts cinema]. *Lähikuva* (2006)2, pp. 6-24, ISSN 0782-3053 Note: English summary.

FILMS • FILM GENRES • POPULAR CULTURE

Suominen, Jaakko: "Very urgent business matter": "nigerialaiskirjeet" osana digitaalista kulttuuria. ["Very urgent business matter": "Nigerian scam emails" as a part of digital culture]. *Tiedotustutkimus* 29(2006)2, pp. 62-77, ISSN 0357-8070 Note: English summary.

ELECTRONIC MAIL • INTERNET • DIGITAL MEDIA
• CONTENT • CULTURAL STUDIES

Töyry, Maija: Pois kuristavat korsetit!: tutkimuskohteena naistenlehti. [Take away constrictive corsets!: women's magazine as an research object]. In: Nordlund, Taru (ed.); Onikki-Rantajääskö, Tiina (ed.); Suutari, Toni (ed.): *Kohtauspaikkana kieli: näkökulmia persoonaan, muutoksiin ja valintoihin*, Helsinki, Suomalaisen kirjallisuuden seura, 2006, pp. 462-474, ISBN 951-746-820-2, (Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia; 1078).

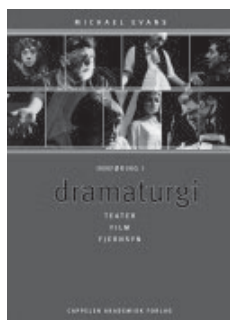
WOMEN • MAGAZINES • HISTORY
• JOURNALISTIC GENRES • TEXT ANALYSIS
• JOURNALISM • DISCOURSE • FINLAND

Norge

Dokumentalist: Håvard Legreid

Innføring i dramaturgi. Teater, film og fjernsyn

Michael Evans, Oslo, Cappelen Akademisk forlag, 2006, 302 p., ISBN 82-02-19875-5.

Hvorfor nøler Hamlet? Hvorfor følger vi spent med når helten i en actionfilm utsettes for de utroligste farene – selv om vi vet at han ikke kommer til å dø? Er Hitchcocks Psycho bedre enn Sofokles' Antigone? Kan vi vite hvorfor Hedvig begår selvmord i Vildanden? Læren om hvordan dramatiske fortellinger er oppbygd, er et aktuelt emne i litteraturvitenskap, teatervitenskap, filmvitenskap, drama, norskfaget og mediestudier. Skal man lese et skuespill, se en god film, eller skrive et manuskript selv, må man kunne noe om dramaturgi. Boken er en innføring i dramaturgi og henvender seg både til akademikere og yrkesutdøvere. Sentrale aspekter av begrepsapparat, analysemetoder og kreative prosesser forklares i boken.

Note: For mer informasjon, se <http://www.cappelen.no>

Saklighetens lidenskap. En biografi om Chr. A. R. Christensen

Martin Eide, Oslo, Aschehoug, 2006, 327 p., ISBN 82-03-23394-5.

Dette er biografien om presse mannen, forlagsmannen, forfatteren, organisasjonsmannen og ikke minst motstandsmannen Chr. A.R. Christensen (1906-1967). Den evnerike og bråmodne Christensen begynte i Dagbladet i 1926 og var der i åtte år før han ble konsulent og redaktør i Aschehoug forlag, der han fikk ansvaret for en rekke av tidens store kunnskapsverker. Under okkupasjonen kom Christensen til å spille en sentral rolle i det illegale pressearbeidet, og som medforfatter av det tverrpolitiske Fellesprogrammet bidro han til å berede overgangen fra krig til fred. I 1945 var han med på å starte Verdens Gang og ble den nye avisens første sjefredaktør. Gjennom etterkrigstiden gjorde Christensen, som fortsatte som VG-redaktør fram til sin død i 1967, en betydelig pressepolitisk innsats. Han er også kjent som mannen bak parolen: "Det trykte ord er et mektig våpen. Misbruk det ikke!" Beretningen om denne oversette nasjonale strategen og hans lidenskapelige forhold til sakligheten vil være av stor interesse for alle som vil vite mer om norsk presse- og forlagshistorie – ja, om offentlighetens utvikling i Norge overhodet.

Note: For mer informasjon, se <http://www.aschehoug.no>

Historien om barne-TV. Barndomsbilder 1960-2005

Karin Hake, Oslo, Universitetsforlaget, 2006, 236 p., ISBN 82-15-00828-3.

Denne boka er historien om NRKs TV-program for barn. Boka forteller om utviklingen de snart 50 årene som fjernsynet har eksistert i Norge. Den gir perspektiver på hva slags barndom som skapes og speiles, og hvilke verdier som formidles gjennom programmene. I tillegg inneholder boka en nylaget DVD med gjensyn med alle programmene som omtales og analyseres. Karin Hake er forsker tilknyttet NRKs forskningsavdeling

Inkluderer DVD med klipp fra NRK sine barne-TV programmer; Pernille og Mr. Nelson, Pompel og Pilt, Lekestue, Falkeklubben, Kroppen, Portveien 2, Halvsju, Midt i smørøyet, Borgen skole, Sesam stasjon, Barnas supershow, Reser, Johnny og Johanna, Jul i Skomakergata, Jul på Månetoppen og Jul i svingen. Produsent NRK: Hermann Gran, DVD-authoring: Ole Christian Vatland, total spilletid 59 minutter.

Note: For mer informasjon, se <http://www.universitetsforlaget.no>

Fornuften har flere stemmer. Offentligheten, forskeren og journalisten

Harald Hornmoen, Gitte Meyer & Peter Sylwan, Oslo, Cappelen Akademisk forlag, 2006, 146 p., ISBN 82-02-24400-5.

Fornuften har flere stemmer henvender seg både til journaliststuderenter, journalister, forskningsstipendiater, forskere og andre med interesse for forholdet mellom offentlig diskusjon, journalistikk og vitenskap. Boka handler om hvordan det snakkes og kan snakkes om vitenskap i offentlige sammenhenger. De tre forfatterne ønsker en kritisk diskusjon om forskning og vitenskap, men deres begrunnelser er ulike: Harald Hornmoen er opptatt av at demokratiet skal være en styreform der alle kan påvirke avgjørelser. Han forsøker å vise journalister hvordan de ofte motvirker dette i sin omgang med vitenskap og hvordan de kan gjøre det annerledes. Gitte Meyer ønsker å fremme samfunnslivet som fornuftig og sivilisert diskusjon av reell uenighet. Hun

argumenterer imot ideer som dels gir vitenskap monopol på fornuft og dels gjør offentligheten til en masse som står for det motsatte av fornuft. Peter Sylwan ønsker å bidra til at den vitenskapelige undersøkelsen av verden kan fortsette å være en kilde til undring, åpenhet, teknologi og velstand.

Inneholder følgende kapitler: *Et kaleidoskop* (innledning), Del 1 Offentligheten; *Det förnuftiga folket* (Peter Sylwan) *Den flerstemt fornuft* (Harald Hornmoen), *Det gode folk, den dumme masse – eller borgere, der kan tænke sig om* (Gitte Meyer), Del 2 Journalisten; *Den förnuftiga (vetenskaps)journalisten*, *Frigjøring fra misjonsvirksomhet* (Harald Hornmoen), *Sheriffen chaufføren – eller diskusjonens tjener* (Gitte Meyer), Del 3 Forskeren; *Den förnuftiga forskaren* (Peter Sylwan), *Forskeren i bilder og ord: å skape og omskape et distansert "geni"* (Harald Hornmoen), *Den ophøjede, kynikeren – eller den spesialiserte fagperson* (Gitte Meyer)

Note: For mer informasjon, se <http://www.cappelen.no>

Humor i mediene

Yngvar Kjus & Birgit Hertzberg Kaare (eds.), Oslo, Cappelen Akademisk forlag, 2006, 256 p., ISBN 82-02-25756-5.

Dette er en fagbok om humor! Humor i mediene beskriver og fortolker humoren vi opplever på tv, film, mobiltelefon og internett, og den diskuterer ulike perspektiver på mediehumor. Boka tar først og fremst for seg de humorformene som har vært toneangivende i de ulike mediene og legger stor vekt på kontroversiell og eksperimenterende humor. Boka er skrevet for studenter i mediefag på begynnernivå, men den har perspektiver som både komikere, journalister, mediearbeidere og andre interesserte vil ha glede av. Mange uttaler seg offentlig om humoren i mediene, og mange er opptatt av humoren privat, men det finnes lite litteratur som tar emnet på alvor. Denne boka kartlegger og undersøker humoren i norske medier. Forfatterne er medieforskere og fagfolk fra ulike

institusjoner. Harald Eias og Maja Løvlands erfaring som utøvende komikere har bidratt til å gi boka bredde og innsikt.

Note: For mer informasjon, se <http://www.cappelen.no>

Mannedyret. Begjær i moderne film

Knut Kolnar, Oslo, Spartacus forlag, 2005, 355 p., ISBN 82-430-0348-7.

Film gir oss bilder som former vår identitet. Knut Kolnar ser i denne boka på en rekke kjente filmer for å finne ut hva de forteller om menn og menns begjær. Vi møter noen av moderne films mest dyriske, engstelige, forurettede og rasende mannsfigurer. Fra Marlon Brandos svetteluktende pokerlag på femtitallet til Buffalo Bill, som i "Nattsvermeren" arbeider med å sy seg en drakt av ekte kvinnehud. Ofte framstilles mannen som et villdyr under sivilisasjonens overflate, mens filmer som "Fight Club", "Romance" og "American Psycho" viser menn som bygger sin identitet på finstilt forbruk.

Note: For mer informasjon, se <http://spartacus.no>

Morderjakt og mediemakt. Journalistisk metode, sjanger og etikk i deknin-gen av Orderudsaken

Lars Arve Røssland, Svein Brurås & Helge Østbye, Oslo, Cappelen Akademisk forlag, 2006, 208 p., ISBN 82-02-25662-3.

Orderudsaken er en historie fra virkeligheten som fikk stor mediedekning. Hvordan ble enkeltoppslagene gravd fram? Hvordan ble opplysninger formidlet og presentert for publikum? Hvilke etiske utfordringer og problemer lå i innsamling og presentasjon?

I denne boka reiser forfatterne sentrale presseetiske spørsmål. De viser hvordan kriminalgåter fra virkeligheten blir tilpasset mediens form- og sjangerkrav og hvordan kriminaljournalistikk i vår tid drives. Mediene var ikke bare formidlere i denne saken. De var også arenaer for utspill og maktkamp, og de var selv aktører, gjennom egen etter-

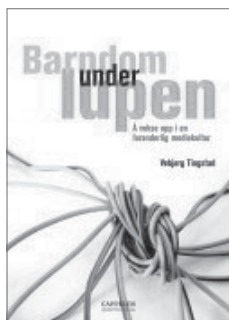
forskning, kommentarer, valg og vinklinger. Som mediebegivenhet belyser Orderudsaken forholdet mellom journalister, forsvarsadvokater og politi/påtalemyndighet.

Morderjakt og mediemakt er en dokumentar- og debattbok, som også er velegnet for studenter i journalistikk og mediefag.

Note: For mer informasjon, se <http://www.cappelen.no>

Barndom under lupen. Å vokse opp i en foranderlig mediekultur

Vebjørn Tingstad, Oslo, Cappelen Akademisk forlag, 2006, 192 p., ISBN 82-02-24963-5.

Forfatteren retter søkelys mot konkrete medieprodukter som er laget for barn. Hun diskuterer for eksempel hvordan TV-program og bøker reflekterer endringer i synet på barn, barndom og barnekultur og hvordan barn er blitt posisjonert i offentlige debatter og forskning omkring medier og forbruk. Et viktig poeng i boka er hvordan så vel debatter som litteratur omkring barn og medier uttrykker både bekymring og ambivalens, men også en naiv tro på at barn innehar en naturlig mediekompetanse.

Note: For mer informasjon, se <http://www.cappelen.no>

Medie- og kommunikasjonsteori

Espen Ytreberg, Oslo, Universitetsforlaget, 2006, 157 p., ISBN 82-15-00722-8.

Dette er den første samlede introduksjonen til sentrale teorier om medier og kommunikasjon på norsk. Boka gir en innføring i og oversikt over sentrale begreper, teorier og teoretikere innenfor medie- og kommunikasjonsteori. Den dekker et bredt område i grenselandet mellom humaniora og samfunnsvitenskap, angloamerikansk og kontinental tenkning. Forfatteren tar utgangspunkt i framveksten av et moderne "mediemettet" samfunn og viser hvordan forståelsen av kommunikasjon og av medier er tett forbundet i et slikt samfunn.

Boka henvender seg til studenter på bachelor-nivå på universiteter og høyskoler. Den er også skrevet slik at alle med interesse for kommunikasjonens og medienes grunnleggende sider vil ha stort utbytte av den.

Note: For mer informasjon, se <http://www.universitetsforlaget.no>

Annan ny litteratur

Bastiansen, Henrik G.: *Da avisene møtte TV: Partipressen, politikken og fjernsynet 1960-1972*. Oslo, Universitetet i Oslo, 2006, 528 p., (Acta Humaniora; 251), ISSN 0806-3222, (Universitetet i Oslo, Institutt for medier og kommunikasjon). Note: Dissertation: Dr.art.

Denne avhandlingen handler om hvordan norsk presse reagerte da fjernsynet etablerte seg som massemedium i Norge. Pressen hadde frem til 1960 nesten hatt monopol på politisk nyhetsformidling og meningsdanning, men utbyggingen av fjernsynet stilte avisene snart i en ny situasjon. Det nye massemediet ble raskt populært blant seerne; hundretusener av nye lisensinnehavere ble registrert hvert år. Med TV-apparater i stadig flere hjem ble avisleserne også TV-seere, og de kunne nå selv oppleve hvordan ledende politikere fra alle partier uttalte seg, enten de fremførte sine argumenter under TV-overføringer fra Stortinget eller i egne TV-debatter og valgprogrammer. For avisene ble det nye massemediet en utfordring som de måtte begynne å ta hensyn til i sin politiske journalistikk. Avhandlingen viser her at norsk presse møtte TV-mediet på en overraskende offensiv måte. Avisene mobiliserte hele sitt arsenal av journalistiske virkemidler ovenfor nykommeren. Gjennom førstesideoppslag, nyhetsartikler, kommentarer og ledere begynte pressen dessuten å utvikle seg som en ekstern offentlig kontrollør av fjernsynet. Avisene fylte denne rollen overfor fjernsynet både institusjonelt, innholdsmessig og redaksjonelt. Gjennom all omtalen søkte pressen å oppnå innflytelse over den måten fjernsynet virket på overfor publikum. Den måten avisene gjorde dette på, ble imidlertid sterkt preget av de partipolitiske tradisjoner som ennå preget flertallet av norske aviser i 1960-årene. Pressens møte med fjernsynet ble derfor en dramatisk konfrontasjon mellom partipressen og det offentlige NRK-fjernsynet. Avhandlingen behandler dette møtet fra fjernsynets åpning i 1960 og frem til EF-debatten i 1972.

PRESS • TELEVISION • POLITICAL PARTIES
• POLITICS • NEWSPAPERS • HISTORY • NORWAY

Eide, Bernt: *Oppdiktede elementer i avisbilder*. Oslo, Høgskolen i Oslo, 2005, 55 p., ISBN 82-579-4411-4, (HiO-rapport; 8), ISSN 0807-1039, (Høgskolen i Oslo, Avdeling for journalistikk, bibliotek- og informasjonsfag).

Denne rapporten tar for seg bruk av oppdiktede elementer i den visuelle journalistikken. Det kan dreie seg om at situasjonene det rapporteres om er

skjult iscenesatte. Det kan dreie seg om at teksten lurer leseren til å legge noe annet og feilaktig i bildet. Og det kan dreie seg om at bildet er fysisk endret. Prosjektets mål er å bidra til en klargjøring av de underliggende begrepene knyttet til forholdet mellom virkeligheten og visuell journalistikk. I neste omgang blir denne teorien anvendt i en liten undersøkelse av bildene i fire norske riks-aviser. Undersøkelsen kategoriserer bildene med henblikk på å kartlegge forekomsten av oppdiktede elementer i den visuelle journalistikken.

PRESS PHOTOGRAPHY • MANIPULATION
• NEWSPAPERS • JOURNALISM • DIGITALIZATION

Figenschow, Wenche; Ringberg, Erik; Ekanger, Merethe: *Barnevern: – medier og juss*. Oslo, Gyldendal Norsk Forlag AS, 2006, 202 p., ISBN 82-05-32601-0. Note: Inneholder åtte artikler fra tre forskjellige forfattere.

Hvordan bør barnevernet informere om måten de arbeider på for at flest mulig skal kunne delta i debattene om barnevernets vurderinger og arbeid? Innhold: *Kvæningen-saken – alles mareritt* (Merethe Ekanger), *Systemer i samspill – det konfliktfylte møtet* (Wenche Figenschow), *Taushet eller dialog* (Merethe Ekanger), *Taushetsplikten i barnevernet* (Erik Ringberg), *Lovtolkere eller talerør?* (Merethe Ekanger), *Barnevernssaker i fylkesnemdene og domstolene* (Erik Ringberg), *Informasjonsarbeid i barnevernet* (Wenche Figenschow), *Åpenhet til barnas beste* (Merethe Ekanger).

CHILDREN • INFORMATION POLICY • COVERAGE
• LAW • NORWAY

Gilje, Øystein: *Digital sjangerleik på nye læringsarenaer: – en evaluering av mzoon, et medieverksted på nett*. Oslo, Forsknings- og kompetansenettverk for IT i utdanning (ITU)/Unipub, 2005, 90 p., ISBN 82-7947-037-9, (ITU utredningsserie; 4), (Forsknings- og kompetansenettverk for IT i utdanning (ITU)).

I denne evalueringen er det satt søkelys på flere aktuelle problemstillinger i ungdommers møte med nettstedet mzoon. Nettstedet er drevet av Norsk Filminstitutt og tilbyr flere interaktive kurs, konkurranser ol. for filminteressert ungdom. Rapporten spør om hvilke ungdommer som benytter seg av et slikt medieverksted på nett. Videre hvordan ungdom opplever å jobbe med profesjonelle film-skapere og på hvilken måte nettsiden brukes som en digital læringsressurs. Rapporten er aktuell for alle som jobber med IKT, læring, literacy og multimediale tekster.

MEDIA LITERACY • EDUCATION • DIGITAL MEDIA •
FILM PRODUCTION • DIGITALIZATION • VISUAL
MEDIA • YOUTH • NORWAY

Høst, Sigurd: *Avisåret 2005: lavere opplag, færre leser avis*: første utgave. 1.ed. Fredrikstad, Institutt for journalistikk, 2006, 40 p., (IJ-rapport; 2006, 1).

NEWSPAPERS • MEDIA ECONOMY
• CIRCULATION FIGURES • MEDIA INDUSTRY
• NORWAY

Kristoffersen, Dag N.: *Pressens rolle som meningsbærer: En studie av lederartikler i lokal- og regionalaviser i valgkampen 2003*. Fredrikstad, Rådet for anvendt medieforskning / RAM, 2006, 71 p., (Rådet for anvendt medieforskning / RAM). Note: Prosjektrapport støttet av RAM.

Temaet for denne studien er den meningsbærende journalistikken i lokal- og regionaviser ved kommunevalget i 2003. Formålet med studien er å analysere i hvilken grad avisene opptrer som aktører i valgkampen, for eksempel ved å gi støtte til politiske partier og kandidater. Studien bygger på en innholdsanalyse av lederartikler i ti lokal- og regionaviser i perioden 16. august – 15. september 2003. Studien viser at avisene i liten grad gir stemmeanbefalinger. Derimot viser materialet at aviser i noen grad støtter nærstående politiske partier og kritiserer nærstående partiers konkurrenter. Studien indikerer dermed at de fleste avisene har beholdt sin politiske orientering etter partipressens fall; selv om den politiske orienteringen kommer til uttrykk i en beskjeden andel av lederartiklene. Pressen er ikke uten meninger og verdigrunnlag etter frigjøringen fra de politiske partiene. Avisene legger i større grad enn tidligere vekt på lokale ledere, men flere aviser bruker fortsatt byråledere. Den idestyrte lederartikkel dominerer. Samtidig viser materialet at flere aviser har en stor andel ledere med kritikk. "Lokalisme" har ikke erstattet den tidligere partitilknytningen som verdigrunnlag. Lederartiklene i samtlige aviser i utvalget tar først og fremst opp substansielle politiske spørsmål ("substance"). 26 prosent av lederartiklene defineres som politisk spill ("game").

COVERAGE • LOCAL PRESS • POLITICAL PARTIES
• POLITICS • QUANTITATIVE ANALYSIS • NORWAY

Lippe, Berit von der (ed.): *Medier, politikk og samfunn*. 5.rev.ed. Oslo, Cappelen Akademisk forlag, 2006, 394 p., ISBN 82-02-26167-8.

De viktigste endringene i denne nye utgaven, er at Arne Krokan har skrevet et nytt kapittel om det sosiale og kommersielle internett. Det samme har

Lars Nyre gjort under overskriften: "Nye medier, gammeldags journalistikk". Boka er først og fremst tenkt som lærebok for studenter i mediefag, men vil være interessant for alle som ønsker større kunnskap om media og medienes virke.

Inneholder følgende kapitler: Introduksjon: *Medier, politikk og samfunn* (Berit von der Lippe), *Ytringsfriheten og informasjonsfriheten* (Francis Sejersted), *Etikk og journalistikk* (Audgunn Olte-dal), *Intimsfæren i medieoffentligheten* (Jo Bech-Karlsen), *Målsettinger og virkemidler i medie-politikken* (Trine Syvertsen), *Reklamen* (Stein Selfors), *Nyhetsmediene og PR-bransjen* (Sigurd Allern), *Språk og bilde i massemediene* (Berit von der Lippe og Svein Østerud), *Fiendebilder i journalistikken* (Rune Ottosen), *Journalistikk og marginalisering: Bilder som fryser forskjeller – og bilder som blir borte* (Elisabeth Eide), *Å lese medier med kjønnsbriller* (Elisabeth Eide og Berit von der Lippe), *Det sosiale og kommersielle internett* (Arne Krokan), *Nye medier, gammeldags journalistikk* (Lars Nyre), *Globaliseringsteori og medieanalyse* (Michael Bruun Andersen). Note: Dette er en revidert utgave av boken *Medier, påvirkning og samfunn*. Boken består av tretten kapitler.

MEDIA • POLITICS • SOCIETY • JOURNALISM
• INTERNET • GENDER • DIGITALIZATION
• GLOBALIZATION

Schwebs, Ture; Otnes, Hildegunn: *tekst.no: strukturer og sjangrer i digitale medier*. 2.rev.ed Oslo, Landslaget for norskundervisning (LNU)/Cappelen akademisk forlag, 2006, 311 p., ISBN 82-02-26336-0, (LNUs skriftserie; 142). Note: Boken er særlig beregnet på språk-, litteratur- og mediestudenter, men er også nyttig for lærere og andre som er interessert i feltet. Den reviderte utgaven er tilpasset de nye lærerplanene og har oppdaterte nettsteder.

DIGITAL MEDIA • TEXT • COMMUNICATION
• LANGUAGE • TEXT ANALYSIS

Artiklar

Bakøy, Eva: Å føle seg hjemme langt hjemmefra: innvandrere og satellittfjernsyn. *Norsk medietidsskrift* 13(2006)2, pp. 98-113, ISSN 0804-8452.

Based on interviews with migrant women and research material on how migrants use satellite television, this article discusses the relevance of public fears expressed in Germany and France that migrants' interest in watching television from their country of origin could prove damaging to the integration process.

TELEVISION • MINORITY GROUPS
• ETHNIC MINORITIES • IMMIGRANTS • MEDIA USE
• SATELLITE TELEVISION • GERMANY • FRANCE

Dahl, Asle Gire: Prosjekt: – en profesjonalisering av arbeidsmåten i den videregående skolens mediefag? *Norsk medietidsskrift* 13(2006)1, pp. 28-52, ISSN 0804-8452.

Project work was introduced as a compulsory method of teaching in Norwegian high schools at the beginning of the 1990s. The aim was to strengthen student competency by providing the opportunity for use of a method that had become widespread and had gained prestige in business and administration throughout the country. Unfortunately, the teachers had little knowledge of the professional version of the project method. They often failed to implement it in the classroom and the desirable transfer of training was patchy. The method was therefore tried out in several high schools on a new vocational stream under the title "Media and Communication". The results reviewed and discussed in this article show that, though it is possible to run professional project models, many obstacles have to be overcome. The participants had to leave their old roles and function as employers, project leaders and employees. This transfer is problematic but not impossible, and individuals have to be trained to ensure skilled use of the method in the future.

SECONDARY EDUCATION • SCHOOLS • PEDAGOGY
• ORGANIZATIONS • COMMUNICATION • MEDIA
• NORWAY

Gjelsvik, Anne; Sivertsen, Erling: Å, nå telte han med meg også! *Norsk medietidsskrift* 13(2006)1, pp. 2-7, ISSN 0804-8452. Note: Tidsskriftsleder.

Det nye insentivsystemet for forskning har skapt mye uro, debatt og ikke minst spådommer om konsekvensene for den norske forskningen. I 2003 fikk Universitets- og høyskolerådet (UHR) i oppgave å utvikle et system for rapportering av data for vitenskapelig publisering som skulle inngå i en ny modell for resultatbasert omfordeling av forskningsmidler til universiteter og høyskoler.

Utdannings- og forskningsdepartementets mål med dette arbeidet var å gå bort fra modellen der institusjonene fikk bevilgninger etter antall førstestillinger, for heller å belønne faktiske forskningsresultater. Departementets overordnede mål har vært å stimulere til økt forskningsaktivitet og fordele ressurser til forskningsmiljø som kan dokumentere gode forskningsresultater (St.prp.nr.I, s.121).

MEDIA RESEARCH • RESEARCH POLICY
• RESEARCH TRENDS • POLITICS
• SCIENTIFIC INFORMATION • PUBLISHERS
• NORWAY

Larsen, Ingrid Sande: Hekta på tegneserier: på sporet av en tapt kunstart. Arr: *Idéhistorisk tidsskrift* 18(2006)1, pp. 71-78, special issue on entertainment.

COMICS • ENTERTAINMENT • HISTORY

Larsen, Leif Ove: Underholdningens gunst: Leif Juster og filmkomedien. Arr: *Idéhistorisk tidsskrift* 18(2006)1, pp. 31-41, special issue on entertainment.

ENTERTAINMENT • COMEDY FILMS • HISTORY
• NORWAY

Raddum, Tonje; Veum, Aslaug: Avistekstens mange stemmer. *Norsk medietidsskrift* 13(2006)2, pp. 135-158, ISSN 0804-8452.

This article examines how newspaper prose employs voicing as a rhetorical strategy in relating texts to the world. By voicing, we mean reported voices (voices-in-the-text) as well as the voices of different discursive participants (textual voices). The article challenges the traditional approach to language reports and advocates that more attention should be given to study of the textual voices' rhetorical potential when realized grammatically through linguistic resources such as modality, graduation and evaluation. When occurring in conjunction with reported voices and multimodal texts, a fairly complicated heteroglossic voice structure may emerge.

RHETORIC • LANGUAGE • SEMIOLOGY
• NEWSPAPERS • TEXT ANALYSIS

Sverige

Dokumentalist: Roger Palmqvist

Hellraiser. Om Clive Barkers film

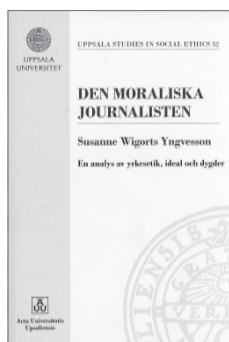
Anna Arnman, Lund, Ellerströms förlag, 2005, 254 p., ISBN 91-7247-105-0, (Lunds universitet). Note: Summary in English, Dr. diss.

This dissertation discusses horror film as a genre and study how Hellraiser relates to its themes and problems. First the author describes the production of the film and presents Clive Barker – his background, authorship, film-making and artwork. Next the problems of the genre are studied and the different ways in which this genre is defined. The author looks at narrative characteristics as well as, for instance, how a film belonging to the genre is launched and how it is received by critics and the audience. Furthermore, the response this film has had from reviewers and fans and how it is perceived in academic texts are described. The principal part of the dissertation includes: a comprehensive close reading of the film in which the author delves into the film 21 times to describe and interpret scenes. Readings based on the film's substance and form are carried out, and the themes focussed are particularly concerned with the film's relation to the body, gender, sexuality, family, the house, and religion. A discussion about the genre, e.g. about British versus American horror films, the conditions in which a film production takes place, the status of the genre, censorship and some thoughts about the significance of excess to the film are introduced. In the third part of the dissertation the author thoroughly study how the Cenobites were conceived and designed and how they look and act, and how they relate to archetypal monsters, such as Frankenstein's Monster and Dracula, in order to look at how Barker is playing with these monstrous characters. In the final part of the dissertation the film's approach to body, pain and suffering and how the boundaries occasionally are erased and pain becomes pleasure are discussed.

Den moraliska journalisten. En analys av yrkesetik, ideal och dygder

Susanne Wigorts Yngvesson, Uppsala, Uppsala universitet, 2006, 338 p., ISBN 91-554-6515-3, (Uppsala Studies in Social Ethics; 32), ISSN 0346-6507, (Uppsala universitet, Teologiska institutionen). Note: English summary 12 p., Dr. diss.

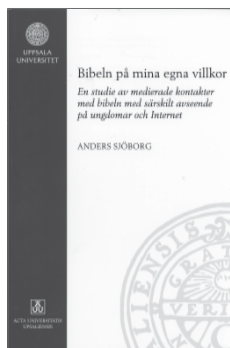

The journalistic practice is permeated by ethical issues. Central concerns in this dissertation are to question the validity of different forms of professional ethics, and to discuss how to deal with moral issues internal to journalism, such as how to understand truth, consideration or justice. In this regard the analysis contains arguments for ethics and morals in relation to a theoretical understanding of value. The dissertation concludes with an outline for a holistic position, which is based on assent to realism and a hermeneutic interpretation of morals. The conclusion also contains a normative position concerning professional ethics for journalists. The dissertation has a five-fold pur-

pose. The first is to analyze the official framework for professional ethics amongst journalists. This is accomplished by a discussion of two mass media theories, namely the theory of consequential neutrality and the theory of social responsibility, and also by an analysis of the official Code of Ethics for the Press, Radio and Television. This model for professional ethics is called a Model for Regulative Ethics. A second purpose is to investigate the journalists' apprehensions and their professional morals in relation to their practice through an empirical qualitative investigation amongst ten news journalists. The third purpose is to develop my own criteria for a valid professional ethics. The fourth is to compare and examine three models for professional ethics of another kind than a regulative model. These are a Model of Virtue Ethics, a Model of Responsibility and a Model of Vocation. The fifth purpose is to present an alternative model of a professional ethics amongst journalists. This is called a Model of Holism.

Bibeln på mina egna villkor. En studie av medierade kontakter med bibeln med särskilt avseende på ungdomar och Internet

Anders Sjöborg, Uppsala, Uppsala universitet; Acta Universitatis Upsaliensis, 2006, 244 p., ISBN 91-554-6459-9, (Psychologia et sociologia religionum ; 18), ISSN 0283-149X, (Uppsala universitet, Teologiska institutionen, Religionssociologi). Note: English summary 7 p., Dr. diss.

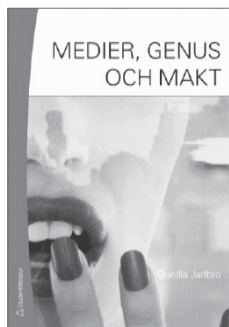

Does mediation via the Internet contribute to the use of the Bible as a cultural resource, and if so does this contribute to other ways of relating to the Bible as an authority? This is investigated in three steps. Firstly, quantitative survey data concerning Bible reading and other forms of contact with the Bible as well as attitudes to the Bible are scrutinized for variation over time and generational differences. Secondly, patterns of use on a Swedish Christian ecumenical web site on the Bible targeted at teenagers are explored. Thirdly interviews with young users of this web site are assessed in terms of detraditionalization. Earlier results emphasizing the privatizing effect of the mediation of religion are complemented by considering a cultural component against which the individual relates to religion in a manner which is both private and social.

This study supports the findings of earlier studies on the Internet and religion, as to the significance of factors such as offline experiences of religion, attitude to pluralism, and technical features online. This study adds to those results by exposing how these features come into play in the use of a Christian website, and that such a site may also work as an arena for young people from diverse religious backgrounds. Thirdly, the role of the mediation of religion via the Internet for religious and social change is understood in a reciprocal manner: the Internet is a product of a time of insecurity, an agent contributing to this insecurity, as well as a cultural response to this insecurity. It is argued that the use of the studied website can be seen as detraditionalization, in terms of weakening of traditions and individualization of religion. The concept virtual plausibility structure is suggested for understanding the role of the Internet in between the individual and the social in late modernity.

Medier, genus och makt

Gunilla Jarlbro, Lund, Studentlitteratur, 2006, 168 p., ISBN 91-44-03823-2

Hur ser genusrepresentationen ut i nyhetsmedier? Det är lika viktigt att studera hur ofta kvinnor respektive män representeras i medierna som att studera hur de gestaltas. I boken diskuteras hur denna gestaltning ser ut. Framställs kvinnor respektive män på olika sätt och tillåts de göra olika saker i nyhetsmedierna? Förutom nyhetsmedier diskuteras reklam och populärkultur ur ett genusperspektiv och utifrån representation. Frågor som ställs är bl.a. huruvida reklam och populärkulturens innehåll påverkar unga människors identitetsuppfattning. I boken presenteras aktuell svensk och internationell forskning inom fältet medier och genus. Boken är även rikt illustrerad med aktuella svenska exempel.

Främmande sidor. Främlingskap och nationell gemenskap i fyra svenska dagstidningar efter 1945

Gunilla Hultén, Stockholm, Stockholms universitet, 254 p., ISBN 91-88354-11-3, (JMK:s avhandlingsserie; 28), ISSN 1102-3015, (Stockholms universitet, Institutionen för journalistik, medier och kommunikation/JMK). Note: Dr. diss. Also available on the <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-1035>

A major purpose of this study is to describe and analyse representations of migration and migrants in three local Swedish newspapers, *Arbetsbladet*, *Borås Tidning*, and *Vestmanlands Läns Tidning* and one national, *Dagens Nyheter*, at eight selected years during the period of 1945-2005. The dissertation investigates continuity and change over the course of time. The study also traces how journalistic discourses relate to migration policies. The main focus is on the local papers and the interplay between local and national perspectives in expressing estrangement and national community. The main sample consists of 1 537 articles published in the first three weeks of March in the years 1945, 1955, 1965, 1975, 1985, 1995 and the year 2000. Quantitative and qualitative approaches are combined and the study is carried out within the traditions of Critical Discourse Analysis and rhetoric. One theoretical approach rests on the notion of the stranger, as conceptualized by Georg Simmel. Closely linked to this notion are the concepts of nation, culture, and identity. One purpose is to analyse how these aspects are textualised and visualised.

***"Dom brukar jämföra det med en stridspilot".
Föreställningar om arbetsmiljö och risker i skogsmaskinarbete.
En studie i organisationskommunikation***

Maria Högvall Nordin, Umeå, Umeå universitet, 2006, 205 p., ISBN 91-7264-186-X, (Medier & kommunikation; 9), ISSN 1104-067X, (Umeå universitet, Institutionen för kultur och medier). Note: English summary 6 p., Dr. diss. Also available on the <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-886>

The focus of this dissertation is on how communication regarding work environment and work related risks can be understood from an organizational communication perspective. Based on a case study of communication about work environment and work related risks in the Swedish forest industry, the present study discusses institutional influences on organizational sense making processes. A central question has been how to understand the organizational field as a cultural and communicative arena where concepts and ideas connected with issues in the field are communicated between different actors. The empirical data was gathered using different methods. A questionnaire aiming at screening media habits and information gathering strategies

of forest machine contractors was used. Based on information from that screening, mass media content was analysed, such as daily newspapers, trade press and advertisements for forest machines. Also, interviews with actors in the field were analysed thematically with respect to how to unveil hidden key symbols and cultural valuations of forest machine work, the work environment and how to handle work related risks in forest work. The key symbols that were identified to organise conceptions about forest work and occupational risks connected with it contained information about different attitudes towards how to handle risks and other problems in the work environment. Two main types of conceptions were identified, technologically oriented conceptions and person oriented conceptions.

***Kriskommunikation via webben. Studier av dubbelmordet i Linköping,
Kemiraolyckan och stormen Gudrun***

Mats Eriksson, Stockholm, Krisberedskapsmyndigheten/KBM, 71 p., ISBN 91-85053-94-5, (KBM:s temaserie; 2006:1), ISSN 1652-2915, (Krisberedskapsmyndigheten/KBM). Note: English summary 4 p. Also available at the <http://www.krisberedskapsmyndigheten.se/>

Den ökade användningen av Internet leder till att allt fler myndigheter utvecklar speciella webbsidor och webblösningar för att informera och kommunicera i krissituationer. Möjligheterna till en snabb, samordnad och t.o.m. interaktiv kriskommunikation ökar – samtidigt som nya organisatoriska och administrativa krav och dilemman uppstår i kriskommunikationsarbetet. I denna studie identifieras både problem och möjligheter avseende kriskommunikation via Internet och webben. Studien kretsar främst kring webbarbetet på kommunal nivå vid dubbelmordet i Linköping, 2004, svavelsyraolyckan i Helsingborg, 2005, och stormen Gudrun i Uppvidinge i Kronobergs län, 2005.

Politiken i mediasamhället. Om nyhetsintervjuer och fotojournalistik

Mats Ekström, Malmö, Liber, 2006, 288 p., ISBN 91-47-07712-3

Boken presenterar systematiska och fördjupade studier av hur den journalistiska intervjun och fotojournalistiken påverkar den politiska kommunikationen i det moderna mediasamhället. De empiriska studierna handlar om maktstrategier i intervjusituationer, om hur enskilda yttranden kan utvecklas till stora nyheter, om hur politiker poserar framför fotoapparatens kameror och mycket annat. Studierna relateras till ett flertal teoretiska teman som under senare år uppmärksammats i den internationella litteraturen. Dessa teman introduceras och diskuteras.

Makten över dagordningen. Om medierna, politiken och opinionsbildningen

Maxwell McCombs, Stockholm, SNS Förlag, 2006, 213 p., ISBN 91-85355-36-4 Note: Transl. by: Patricia Wadensjö.

Vilken makt har egentligen massmedierna över dagordningen? Hur ser de processer ut som leder till att massmedierna kan utöva avsevärd makt över vilka samhällsfrågor som politiker och medborgare uppfattar som viktiga? Och vad kan massmediernas makt få för konsekvenser? Med hjälp av dagordningsteorin analyserar författaren frågor om hur medierna skapar våra bilder av verkligheten och styr våra prioriteringar i nyhetsflödet. Författaren sammanfattar den omfattande forskningen utifrån dagordningsteorin och ger exempel från olika delar av världen. Här visas också hur teorin om mediernas makt över dagordningen har utvecklats över tid.

Hemmet och världen. Rumsliga perspektiv på medieanvändning

Magnus Andersson, Göteborg, Göteborgs universitet, 2006, 336 p., ISBN 91-88212-32-7, (Göteborgsstudier i journalistik och masskommunikation; 42), ISSN 1101-4652, (Göteborgs universitet, Institutionen för journalistik och masskommunikation/JMG). Note: Dr. diss.

Vad skapar medier för slags förhållande till hemmet och omvärlden? I denna avhandling diskuteras denna fråga utifrån 49 intervjuer med 'vanliga' medieanvändare. Här studeras de rumsliga aspekterna av mediernas närvaro i människors vardagsliv. Med geografisk utgångspunkt i både hemmet och världen argumenteras för att medieanvändning är en rumslig praktik i flera bemärkelser. För det första används medier för att markera och manifestera hemmet; medier som hemmets väggar. För det andra överbryggar medier avstånd och skapar förbindelser med omvärlden; medier som hemmets vägar. För det tredje skapar medieanvändningen förutsättningar för en global kontext och referensram åt hemmet, åt den lokala tillvaron – och åt medieanvändningen själv. Detta gör medier till ett centralt verktyg för att reglera livsvärldens horisonter.

TV-rummets eliter. Föreställningar om kön och makt i fakta och fiktion

Maria Edström, Göteborg, Göteborgs universitet, 2006, 226 p., ISBN 91-88212-40-8, (Göteborgsstudier i journalistik och masskommunikation; 44), ISSN 1101-4652, (Göteborgs universitet, Institutionen för journalistik och masskommunikation/JMG). Note: English summary 8 p., Dr. diss.

This dissertation concerns images of gender and power on Swedish television. It confirms that the representation is gendered in all genres of programmes and across different elite groups. The results are drawn from two different sets of data. A quantitative and qualitative content analysis of prime-time television content on the three largest channels SVT1, SVT2 and TV4 during one week in February 2000 and a content analysis of guest lists on two talk shows about politics and culture: Speciellt (1992-2000) and Centrum (1998-2000). The study makes three contributions to the study of elites. 1) An extended definition of 'television elites' is developed to argue that a struggle for visibility is taking place on television. The power elites are being challenged by the status

elites and image elites for control of social agendas. 2) Comparison and contrast of elite men's and women's representations across multiple television genres is used to show that these elites are subject to gender stereotyping in all spheres of social influence, although not necessarily always in the same way. 3) It is argued that not only are structures of gender representations revealed through gender stereotyping in television, television can also hide, confirm, challenge and negotiate these gender structures.

Tryckfriheten. Ordets män och statsmakterna

Nils Funcke, Stockholm, Carlsson bokförlag, 2006, 423 p., ISBN 91-7331-009-3.

Boken är indelad i fyra huvudkapitel: tryckfrihetens historia, tryckfriheten under andra världskriget, tryckfriheten idag och Ture Nerman. Författaren skildrar tryckfrihetens betydelse, framväxt och de strider som stått kring det fria ordet. I boken beskrivs inte minst hur det fria ordet snöptes under andra världskriget då tongivande chefredaktörer i statsnyttans namn brännmärkte kollegor som inte inordnade sig i den påbudna åsiktsneutraliteten. Författaren visar hur historien går igen och hur raffinerat politiker och tjänstemän idag söker undertrycka åsikter och värderingar som för dagen inte anses politiskt korrekta.

Kommunikationsplanering. En handbok på vetenskaplig grund

Lars Palm, Lund, Studentlitteratur, 2006, 185 p., ISBN 91-44-03255-2.

Boken följer kommunikatörens arbetssätt. Mål-, målgrupps- och omvärldsanalys styr budskaps- och medievalsstrategi som i sin tur leder till val av aktiviteter och metodik. Stor vikt läggs vid utvärdering och uppföljning. Varje avsnitt innehåller en rad exempel, råd och rekommendationer. Boken handlar i första hand inte om stora riksomfattande kampanjer utan om alla former av målstyrda kommunikationsprojekt, även sådana som bygger på samtal, möten och nätverksbyggande.

Annan ny litteratur

Backman, Stina: *Den sjuke mannen: populärkulturella gestaltningar av manlig ohälsa*. Stockholm, Carlsson Bokförlag, 179 p., ISBN 91-7203-723-7, (Linköping Studies in Arts and Science; 342), ISSN 0282-9800, (Linköpings universitet, Institutionen för Tema). Note: English summary 8 p. Dissertation: Dr. diss.

MEDIA • HEALTH INFORMATION
• POPULAR CULTURE • MEN • GENDER • IMAGE
• MAGAZINES • ADVERTISING • SWEDEN

Bäckström, Åsa: *Spår: Om brädsportkultur, informella läroprocesser och identitet*. Stockholm, Stockholms universitet, 2005, 331 p., ISBN 91-7656-583-1, (Studies in educational sciences; 74), ISSN 1400-478X, (Lärarhögskolan i Stockholm/LHS, Institutionen för samhälle, kultur och lärande/SKL). Note: Dissertation: Dr. diss. Full abstract is available on the <http://urn.kb.se/>

MAGAZINES • ARTICLES • SPORTS • YOUTH
CULTURE • IDENTITY • LEARNING PROCESS

Ekdahl, Mats; Wigstrand, Hans: *Detta är medieberedskap: ett porträtt av Mediernas beredskapsråd*. Stockholm, SPF, 2006, 92 p., ISBN 91-87260-01-8, (SPF:s skriftserie; 2006:3), ISSN 1401-2383, (Styrelsen för psykologiskt försvar/SPF). Note: Also available on the <http://www.psyodef.se/>

MEDIA • CRISIS • RISKS • MEDIA POLICY
• INFORMATION TECHNOLOGY • NEWS
• JOURNALISM • SWEDEN

Forssberg, Anna Maria: *Att hålla folket på gott humör: informationsspridning, krigspropaganda och mobilisering i Sverige 1655-1680*. Stockholm, Acta Universitatis Stockholmiensis, 2005, 330 p., ISBN 91-85445-02-9, (Stockholm studies in history; 80), ISSN 0491-0842, (Stockholms universitet, Historiska institutionen). Note: Dissertation: Dr. diss. Full abstract on the <http://www.diva-portal.org/>

INFORMATION • DISSEMINATION OF INFORMATION
• PROPAGANDA • WAR • POLITICAL POWER
• HISTORY • SWEDEN

Helldén, Daniel: *Demokratin utmanas: almstriden och det politiska etablissemangen*. Stockholm, Stockholms universitet, 2005, 279 p., ISBN 91-7155-136-0, (Stockholm studies in politics; 109), ISSN 0346-6620, (Stockholms universitet, Statsvetenskapliga institutionen). Note: English summary 4 p. Dissertation: Dr. diss.

NEWSPAPERS • DEMOCRACY
• LOCAL GOVERNMENT • POLITICS • CONFLICTS
• POLITICAL PARTIES • SWEDEN • STOCKHOLM
• HJALMAR MEHR

Holgersson, Ulrika: *Populärkulturen och klassamhället: arbete, klass och genus i svensk dampress i början av 1900-talet*. Stockholm, Carlsson Bokförlag, 2005, 416 p., ISBN 91-7203-745-8, (Lunds universitet, Historiska institutionen). Note: English summary 8 p. Dissertation: Dr. diss.

MAGAZINES • WOMEN • SOCIAL CLASSES
• GENDER • WORKING CLASS • FEMINISM
• POPULAR CULTURE • IDENTITY • SWEDEN

Kleberg, Madeleine: *Genusperspektiv på medie- och kommunikationsvetenskap*. Stockholm, Höskoleverket, 55 p., ISBN 91-85027-41-3. Note: I samarbete med Nationella sekretariatet för genusforskning.

MEDIA RESEARCH • COMMUNICATION RESEARCH
• GENDER • FEMINISM

Lantz, Jenny: *Taste at work: on taste and organization in the field of cultural production*. Stockholm, Arvinus förlag, 2005, 494 p., ISBN 91-85213-23-3, (Fields of Flow series), ISSN 1400-3279, (Handelshögskolan i Stockholm). Note: Dissertation: Dr. diss.

CULTURAL INDUSTRY • ORGANIZATIONS
• FILM INDUSTRY • ECONOMIC CONDITIONS
• BEHAVIOUR • FILMS

Ney, Birgitta: *Kvinnosaken i pressen: kvinnor, journalister och tidningstexter*. Stockholm, Stockholms universitet, 2006, 160 p., ISBN 91-87792-38-9, (Centrum för genusstudiers skriftserie; 39), ISSN 1100-3103, (Stockholms universitet, Centrum för genusstudier).

PRESS • NEWSPAPERS • WOMEN • JOURNALISTS •
TEXT • FEMINISM